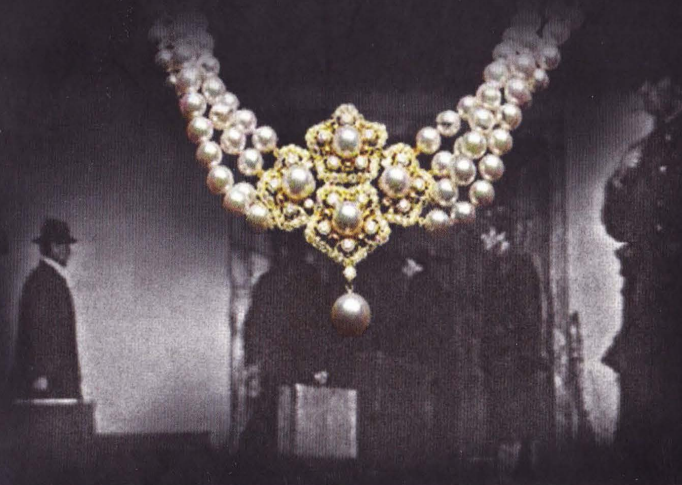
DK DOĞAN KİTAP

Türk Edebiyatı

SALKIM HANIMIN TANELERİ

Yılmaz Karakoyunlu



Salkım Hanım'ın Taneleri

Yılmaz Karakoyunlu

SALKIM HANIM'IN TANELERİ

Yazan: Yılmaz KARAKOYUNLU

Yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ
1. baskı / Simavi Yayınları, 1990
11. baskı / eylül 2000 / ISBN 975-6719-26-5

Kapak tasarımı: Dipnot
Baskı: Şefik Matbaası

Doğan Kitapçılık AŞ Hürriyet Medya Towers, 34544 Güneşli-İSTANBUL
Tel. (212) 677 06 20 - 677 07 39 Faks (212) 677 07 49

Salkım Hanım'ın Taneleri

Yılmaz Karakoyunlu

Prolog

Topkapı tramvayı, Liman Han'ın önündeki durakta bekliyordu. Gecenin son tramvayına yetişmek isteyenlerin telaşlı ayak sesleri, caddeye sağanak halinde inen yağmurun şakırtısıyla karışıyor, sonra her şeye boş vermiş bir umursamazlıkla etrafa savruluyordu. Islak ve keskin bir rüzgâr, sokakta kimi bulursa ustura gibi suratına çarpıyordu. Tramvaya önceden binmiş birkaç kişi, yağmurun tozlu camlara sıvadığı kirli ıslaklığın arkasından seçilebiliyordu. Yüzleri yorgundu... Gece nöbetini bitirmiş son tramvaycılardı çoğu.

Gecenin yarısına doğru Bahçekapı Plantonluğu'nun ışıkları söner. Tramvayların caddeye yansıyan ölgün ışıkları, ancak parke taşlarının görünmesine imkân verecek kadar çevreyi aydınlatır. Sokağın iki tarafına dizilmiş büyük ambarların kepenkleri önünde yığılmış çöplerin kokusu etrafa yayılır. Gecenin geç saatlerinde kediler, köpekler, bazen de insanlar bu çöpleri karıştırıp rızklarını bulmaya çalışırlar. Çoğu geceler, insanlarla köpekler arasındaki bu ekmek kavgası, küfürlü bir savaşın en çirkin şekliyle sona erer. Elindeki taşı köpeğin sırtına indiren aç adamın mutlu halini, inleyen köpeğin kaçışı izler.

Köşeyi dönünce birden yükselen hanların demir kapıları üzerine yerleştirilmiş küçük lambaların ölgün ışığı altında bazen han

bekçileri yârenlik eder, vakit öldürürler. Hanların karşısında sırayla dizilmiş tuhafiye mağazalarının süslü vitrinleri parlak ışıklarıyla herkesin gözünü alır. Sert suratlı mankenlere giydirilmiş gömlekler, kravatlar dimdik durur. Gecenin karanlığı içinde bu asrî mumyalar, ceset yeşili yüzleriyle insanın içini ürpertir. Kadınlar için şöyle sere serpe bırakılmış iç çamaşırları, geleni geçeni kendine çeken bir yosmalık taşır gibidir. Yaz geceleri, el ayak çekilince han bekçileri bu vitrinlerin önünde toplanıp uzun uzun seyrederler. Hepsi de iç geçirip yorgun bir bekleyişte hasret gidermiş gibi mutlu bir istekle döner yerlerine. Çoğunun içindeki en büyük arzu bu vitrinlere bakmaktır. İskeleye yanaşan son vapurun düdüğü duyulunca han bekçileri, sahile doğru yürür, gelenler arasında bir hemşerisini bulmak ümidiyle vapurdan çıkanları seyreder.

Vapurun iskeleye yanaşmasıyla birlikte telaşlı sesler, ürkek koşuşmalar ve şaşkınlık içinde ne yapacağını bilmeyen korkulu bir kalabalığın uğultusu duyulur. İlk geldikleri şehrin karşısında duraksayan insan sesleri titrektir.

Korku insanı yalvartır...

İskelenin yanına sıralanmış at arabalarının seyisleri, gelenlerin yükünü taşımak için dil dökerler. Çoğunun Türkçesi anlaşılmaz. Hepsinin elinde meşin kamçıları güven duymak için tuttukları silah gibidir. Meydan bu saatte simsiyahtır. Gelenler, kendi işini kendi görmek isteğiyle etrafı kollar, sonra, adres sormak için alttan alan sesle yardım ister. İstanbul'a ilk gelen her insanın yüreğinde ister istemez bir korku vardır.

Haydarpaşa vapurundan boşalanlar sırtlarındaki yükleriyle Bahçekapı Plantonluğu'nun çatısı altına sığınıp yağmurdan korunmaya çalışıyorlardı. Toros Ekspresi'nden çıkan yolcuların çoğu, bu büyük şehrin bilmedikleri araçlarıyla dağılıp bir yerlere gideceklerdi. İstanbul, her akşam biraz daha doluyordu.

Dört kişiydiler. Erkek orta yaşlıydı. Güçlü kuvvetli görünüyordu. Omzunda büyük bir denk, elinde iplerle sıkıca sarılmış bavullar vardı. Başında eskimiş kasketi, yakasız gömleği ve yeleğiyle küçük kasaba esnafının kokusu duyuluyordu. Kadın, tertipli birisiydi. Otuzunda görünüyordu. Bir eliyle oğlan çocuğunun elini tutuyor, öteki eliyle bavulun bir ucuna yapışmış, dengesiz yürüyordu. İlk görenler sakat olduğunu sanabilirlerdi. Belli ki, içlerinde en yorgunuydu. Arada bir, bavulun öteki ucunu tutan ince yapılı kızına, şefkatli bir sesle güç vermeye çalışıyordu:

– Hadi kızım! Dayan! Az kaldı.

Sonra, sesine istemediği bir korku sindirip kızını yüreklendirmek istiyordu:

– Babanı kaybetmeyelim. Bu şehirde tek başımıza ne yaparız?

– Keşke Niğde'de kalsaydık.

– Kalmadığımız daha iyi.

– Neden?

Kadın cevap vermedi. Tam nedenini kendisi de bilmiyordu ama, kocasının bir pisliğe bulaşacağını hissetmiş, korkusunu açıkça söylemek yerine İstanbul'a göçmeyi özendirmek işine gelmişti. Adamın gözü dışarda değildi; evine zamanında geliyordu. İçkisi, kumarı da yoktu; ama, konuşmalarından korkuyordu. Şimdi harp zamanı; küçük kasabada kalmak yerine büyük şehirde kaybolmak daha akıllıca diye düşünmüştü.

Baba epey önde gidiyordu. Sırtındaki dengi tramvayın sahanlığına atıverdi.

Sonra bavulları dengin üstüne koyup, geriye dönerek bağırdı:

– Çabuk olun! Kalkarsa ne yaparız?

Yağmur artıyordu. Gelenlerin gücü tükenmiş, karşılarındaki bilinmezliğin yarattığı korku, yüklerini daha da artırmıştı. İçerde oturana seslendi:

– Duruverin azıcık. Çocukları getirecem.

Koşup küçük oğlanı kucakladı. Kızıyla karısının ortaklaşa taşıdığı ağır bavulu yüklendi. Dördü birden plantonluğun sundurmasına sığındılar. Hepsi sahanlığın önünde toplanmıştı. Eşyalarını içeriye koymuşlar, ama tramvaya binmeye cesaret edemiyorlardı. İçerdekine sordu. Erkeğin sesi yumuşaktı:

– Bu Haseki'ye gider mi? Hani hamamın olduğu Haseki'ye?

Kimse cevap vermedi. Plantonluğun önündeki tramvaycılara döndü. Yüzünde yalvaran bir çökmüşlük görülüyordu. Yalvaran yüzün çizgileri hemen yumuşar. Meşin ceketli, meşin kasketli olanı hem başını salladı, hem cevapladı:

– Gider!

Sonra ekledi:

– İstersen arkadakine geç, yeşil olanına... Daha ucuzdur. Bu kırmızı olanı pahalıdır. Üç kuruş... Birinci mevki...

Erkeği, kolundan tutarak yeşil vagonun kapısına kadar götürdü. Raylı demir kapıyı ardına kadar açtı. İyilik sever birisiydi:

– Hadi, getir denklerini buraya.

Önce adam kırmızı vagona doğru koştu. Sonra çocuklar babalarını izlediler. Kadın olduğu yerden kıpırdamadı. Adam, yerleştirdiği dengini omuzlamak için bavulları yere indirdi.

Tramvayın içinden bir ses plantona doğru bağırdı:

– Bırak yahu, bu saatte ne fark eder ki, yeşil ya da kırmızısı... Alt tarafı üç kuruş...

Planton, tecrübeli bir endişeyle cevapladı:

Ya kontrol gelirse? Hem sana, hem ona yazık olur.

Kadın hızla kocasının yanına koştu. Eli koynundaydı:

– Bırak orda kalsın. Üç kuruş farkı veririz.

Plantonun sesi toktu:

– Üç kuruş mühimdir hanım!

Kadın başını salladı. Bir seviyeyi hatırlatır gibiydi.

– Ben de...

Elini plantona uzattı. Yağmur, avucunda küçük bir göl oluşturdu. Paralar suyun içinde parıldıyordu. Kocasının kolunu tutup sahanlığa yönellti:

– Çok yoruldun. Geç otur şöyle...

Sonra çocuklarını tutup tramvaya bindirdi. Ve yağmur adamakıllı boşandı...

Vatman elli yaşlarında görünüyordu. Meşin kasketin altında saçları beyaz ve kıvırcıktı. Önce ceketinin düğmelerini iliklediği. Boynuna atkısını sardı. Eldivenlerini giydi. Sahanlığın iki yanından yağmurla karışık sert bir rüzgâr geliyordu. Ayağıyla bir iki kere çana vurup uyarıda bulundu. Bir tür geceye allahaısmarladık der gibiydi. Demir saplı direksiyonu döndürüp yol verdi. Tramvay hafif bir sarsılmadan sonra kalktı... Antalya Ambarı, Şen İzmir Ambarı, Sivas Ambarı yazıları yavaş yavaş kayboluyordu. Liman Han geride kalmıştı...

Niğde artık çok gerilerde kalmıştı...

Adam karısını arka sıradaki meşin koltuğa oturttu. Yanına kızını yerleştirdi. Ön koltuğa geçip oğlunu kucağına aldı. Çocuk uyumuştu. Eliyle alnındaki ıslaklığı sildi. Hepsi sırılsıklamdı. Kızı başörtüsünü çıkarıp başını kurulamak istedi. Utanıyordu. Birkaç yağmur damlası babasının ensesine değdi. İrkildi. Geri döndü. Anneden çekinir gibi bir süre durdu. Sesi sertti:

– Ört başını. Kocaman kızsın.

– Bırak kurulasın başını.

Annenin sesi kararlıydı. Kocasıyla göz göze geldi. Sonra sesini yumuşattı:

– Kurula kızım, başıma bir de hastalık çıkmasın. Sonra örtersin yeniden.

Tramvay köşeyi dönmüş büyük hanların sıralandığı yolu geçiyordu. Sağ tarafta büyük bir binanın üzerinde boydan boya yazılmış Bi-Ba-Bo tabelası hemen okunuyordu. Kadın, "Bi-Ba-Bo acaba nedir?" diye düşündü. Yaklaştıkça vitrindeki çamaşırları gördü. Erkekler, kadınlar, çocuklar için boy boy, çeşit çeşit yün iç çamaşırları, çoraplar, kaşkollar vitrine tertipli biçimde yerleştirilmiş, bazıları mankenlerin üzerine giydirilmişti. Buğulu vitrin camlarının arkasında mankenler sanki hamamdan yeni çıkmış gibi pembe ve terliydi. "Şunlardan birisini şu kıza giydirsem kim bilir nasıl ısıtır" diye içinden geçirdi. Sonra sırasıyla mağazaların isimlerini okumaya başladı. Hepsi "gül"le başlıyordu. Gülnihal, Gülcemal, Gülizar... Hepsi de aynı şeyleri satan mağazalardı. Hafif ışıklar içinde rengârenk eşya insanın gözünü alıyordu. Birkaç Çingene kadını Vakıf Han'ın demir kapısı önündeki çöpleri karıştırıyordu.

Biletçi, kocasının oturduğu koltuğun önünde durdu. Boynuna asılı küçük bir meşin çanta, kolunun üzerine yerleştirilmiş tahta kutu içinde renk renk biletler vardı. Elinde bir kamışa geçirilmiş küçük, kör uçlu sabit kalem görünüyordu. Kalemin tepesine sarılmış pembe lastik binlerce bilete sürüle sürüle kirden renk değiştirmiş, soğuktan donmuş bir parmağı andırıyordu. Yorgunluktan ölecek gibiydi. İnce, uzun, sarı benizli, bezgin bir adamdı:

– Çocuğun başını kurula.

Babacan bir sesti. Biletçinin çelimsiz vücudundan emreder gibi böyle tok bir sesin nasıl çıktığına herkes şaşırdı. Adam ürktü. Hem çocuğu uyandırmamak için özen gösteriyor, hem de eliyle başını kurulamaya çalışıyordu:

– Kaç kişisiniz?

Biletçinin tok sesi değişmiş, sanki birini okşar gibi yumuşamıştı:

– Dört kişiyiz. Haseki'ye. Hamamın olduğu Haseki'ye kadar...

Kadın, sıkılı tuttuğu avucunu açıp biletçiye uzattı. Yağmurun oluşturduğu küçücük göl hâlâ avucunun içinde duruyordu. Üç kuruş, sanki yağmur sularıyla yıkanmış aklanmış gibi pırıl pırıldı:

– Kalsın!

Biletçi, tahta kutuyu kapattı:

– Başka Haseki yok hanım. Topu topu bir tane.

Meşin çantayı boynundan çıkardı. Vatman mahallinin kapısını açtı. Birden vagonun içini ıslak bir soğuk yaladı. Vatmana seslendi:

– Haseki'ye gelince şunları indir. Ben biraz kestirecem... Boş koltuklardan birine oturdu; başını geriye yaslayıp, ayaklarını uzattı. Kasketini yüzüne örttü.

Köşede Muvakkithane'nin saati simsiyah gecede bembeyaz bir sini gibi kocaman duruyordu. Sırayla vurmaya başladı. Bir, iki, üç, dört...

I

Kelkitli Bekir'in malları bekleniyordu. İki gün önce fabrikadan yola çıktığını belirten telgraf gelmiş, ambar temizlenmiş, hamallar tembihlenmişti. Bursa'dan gelecek bir kamyon dolusu basma ve pazen hiç açılmadan depoya yerleşecek, birkaç gün sonra yüklenip Anadolu'ya postalanacaktı. Pey bile alınmıştı. Bu, Bekir'in ilk işiydi. Toplar gemiyle Trabzon'a gönderilecek, oradan Gümüşhane'ye, Bayburt'a dağıtılacaktı. Kelkitli bir hemşerisi çevre illerdeki bezzazları Bekir'e tanıştırmış, işini kurmasına yardımcı olmuştu.

Bekir, Aşirefendi Caddesi'nin köşesinde bekliyordu. Huzursuzdu. "Kamyonun şimdiye kadar gelmesi gerekir" diye düşünüyordu. Gecenin bu saatinde başlarına bir iş gelmişse vay Bekir'in halineydi. Onca emek, onca para, her şey bir anda yok olacaktı. İçi titredi. Karşı sırada hamallar toplanmış Bekir Ağa'nın haline bakıyor, hepsi içinden, onun yerinde olmayı düşleyen güzel şeyler geçiriyorlardı. Bekir'in içinden de güzel şeyler geçiyordu. İlk günlerinde Bekir de ambar sahiplerine gıptayla bakmıştı.

Yedi yıl önce Kelkit'ten gelmişti. Sırt hamalıydı. İş bulmak için çok kişiye yalvarmış, çok geceler çoluğuyla çocuğuyla aç yatmıştı. Hemşerilerinin horladığı zaman, saatlerce başıboş dolaşmış, geceyi beklemişti. El ayak çekilince Vakıf Han'ın önündeki çöp te-

nekelerini, Meyvehoş'un arkasındaki sebze yığınlarını bile karıştırmıştı. Bekir'in ömründe unutmadığı tek şey o geceydi. Evine dönerken gözlerinin nemlendiğini hatırlıyordu. Sultanahmet'e gidecek, hemşerisine uğrayacaktı. Birkaç kuruş borç için söyleyeceği yalanları kuruyordu kafasında. Ümidi yoktu. Hemşerisi, bir iki laftan sonra gene sıkıntıda olduğunu anlatacak, daha Bekir'in lafı açmasına izin vermeden parası olmadığını söyleyecekti. Bekir alışmıştı artık. Hemşerisi her defasında aynı şeyleri söylüyordu.

Soğuk bir geceydi. Gülhane Parkı'ndan yukarı doğru yokuşu tırmanıyor, bir yandan da kendi kendine bağırıp çağırıyordu. Alemdar Sineması dağılmış, son matineye gelenler ilk tramvaya binmek için durakta toplanmışlardı. Bekir de aralarına girmiş, belki bir tanıdığa rastlarım diye çevresine bakınıyordu. Tramvay yanaştı. Bir koşuşma başladı. İnsanlar birbirine sürünmeye başladılar. İçlerinden bir kadın yanındaki erkeğin koluna girip, Bekir'i iteledi:

– Git öteye. Bok kokuyorsun!

Bekir korktu, öteye gitti.

Bekir temiz adamdı. Her sabah gusul almadan işe çıkmazdı. Kimi gün peynir tenekesi, kimi gün un çuvalı taşıdığı oluyordu. "Bunlar nimettir; adam taşırken temiz olmalı" diye düşünürdü. Kadının yüzüne baktı. Saçlarını ortadan ayırmış, tam omzuna düşen kısımlarından başlamak üzere dalga yaptırmıştı. Yakışmıştı. Sarışındı. Gözlerinin içinde hor bakan bir mavilik, dudaklarında abartılı bir kırmızılık vardı. İnsanı huylandıran cinstendi. Kadının yüzüne uzunca baktı. "Bu yüzü unutma Bekir" diye söylendi.

Aradan yedi yıl geçmiş, Bekir o yüzü hiç unutmamıştı. Şimdi kendi işinin kamyonu gelecek, Sümer'in mallarını ambarın önüne yıkacaktı. "Şu kamyon bir görünse..." Heyecan içindeydi. Her şeyden işkilleniyordu. Hamallar işin dalgasındaydı. Çoğu Kelkitli hemşerileriydi. Kimisi kendinden çok önce gelmiş, ama bir türlü

hamallıktan öteye geçememişti. Bekir ilk yıllarında çoğunun yanında sığıntı gibi kalmış, birkaçından borç istemek için azarlanmayı, hor görülmeyi göze almıştı. Şimdi çoğu kendisine Bekir Ağa deyip emrini bekliyordu. İçlerindeki hırsı bilmek Bekir'e hem endişe, hem de hoşlandığı bir gurur veriyordu.

Bekir'in gözleri gene karşıdaki küçük dükkâna takıldı. "Ah şu dükkânı bir alsam, o zaman bu iş tamamdır. Sultanhamam'da mağaza, Aşirefendi'de depo... Kimse sırtımı yere getiremez artık..."

Yerinden kalktı. Kafasına koyduğu dükkânın önüne geldi. Gecenin bu saatinde meydan bomboştu. Sağına soluna baktı, sonra dükkânın boyunu adımlayarak ölçtü. Her gece aynı şeyi yüzlerce defa yapmıştı. Hamallar önceleri bu haline gülüyordu. Yavaş yavaş Bekir'i ağa olarak kabule başladılar. Saygılarının biçimi değişti. Yanına girmek için izin istiyor, fırsat kolluyorlardı. Bekir de işin farkındaydı. Mesafe koymayı öğrenmişti. Üstelik bundan hoşlanıyordu. Dükkânın boyunu birkaç defa adımlayarak ölçtü. Bir an önce eve gitmek istiyordu. Şu kamyon bir gelseydi.

Kamyon geldi.

Brandayı açtılar. Bekir mallara baktı. Büyük toplar halinde pazenler, basmalar üst üste dizilmiş, hepsi amerikanbezinden torbalara konulmuş, üzerlerine malların cinsi, metresi yazılmıştı. Topların uçlarını ince bir sicimle sıkıca bağlayıp, küçük kurşunlarla mühürlemişlerdi. Bekir'in içi yerinden oynadı. Ağlayacak gibiydi. Aklına o kadının yüzü geldi yine. Ağlamaktan vazgeçti. Hamallar sıraya girmiş bekliyorlardı. Hepsinin içinde gıpta vardı:

– İndirelim mi ağa?

– Yok! dedi Bekir, sonra ekledi.

– Hacı'yı çağırın, duasını yapsın.

– Hacı Bayburt'a gitti. Evlenecekmiş.

– Pis herif, tam zamanını buldu.

– İnsan kendi malının duasını kendi etmeli ağam!

Bekir irkildi. "Doğru" dedi kendi kendine. İçinden duasını etti. İlk topu omuzladığı gibi kamyondan indirmeye girişti:

– Sen ağasın artık, ambar sahibi oldun; bırak biz indirelim.

– Dur ağam, biz indirelim!

Bekir bir topu daha alıp omzuna koydu:

– Ben kendi yükümü taşırım.

Gurur duyar gibi ekledi:

– Ben hepinizden eski hamalım...

Bekir önde, ötekiler arkasında toplarla ambara doğru yürüdüler. Büyük Postane'nin arka ışıkları yanıyordu. Şeker Han'ın bekçileri ayağa kalkıp Bekir'i selamladılar. Hobyar Mescidi'nin imamı abdest alıyordu:

– Hayırlı olsun ağa!

– Sağ olun! Allah size de kısmet etsin.

Kısa sürede topları ambara yerleştirdiler. Bekir kepenkleri kendi eliyle indirdi. Kilidi vurdu:

– De hadi gidin evinize. Gelin yarın alın paranızı... Bekir'in sesinde şimdi ağalık vardı. Hamallar ayrıldılar. Birine "Dur" dedi. Hamal durdu. Demin, "İnsan kendi malının duasını kendi etmeli ağam" diyen hamaldı.

– Adın ne senin?

– Üzeyir!

Kendinden emin terbiyeli bir sesti. Bekir duygulandı:

– Babamın adı da Üzeyir'di.

– Allah rahmet eylesin.

Bekir sigara tuttu. Üzeyir almadı. İçmiyormuş. Cebinden para çıkarıp, destenin içinden birini çekerek Üzeyir'e uzattı. Üzeyir parayı aldı. Belli ki hiç görmemişti. Sevgiyle baktı. Çenesine sürdü.

Katlayıp cebine koydu. Mutluydu. Öpmek için Bekir'in eline doğru uzandı. Bekir elini çekmedi; öptürdü. Üzeyir'in birkaç damla teri Bekir'in eline düştü.

– Sağ ol ağam! Bu kazandığım ilk para.

– Sen öbür gün gel bana.

Bekir karşı kaldırıma geçip ambarın kepenklerini seyretti. Bir süre postanenin duvarına oturup gözünü tabelaya dikti. Kırmızı bir tahta üzerine iri beyaz harflerle yazılmıştı: Kelkit Manifatura...

Birkaç defa okudu. Sonra yüksek sesle okudu. Dilini alıştırır gibi sesini daha da yükseltti. Herkese duyurmak istiyor gibiydi. Tekrar karşı kaldırıma geçti. Ambarın önüne geldi. Ambar dediğin bir kapı, aşağı inen beş basamak merdiven ve loş bir sahanlıktı. Bütün gövdesini kepenklere yaslayıp kucaklamak istedi. Uzun kollarıyla ambar kapısını bir uçtan bir uca kavrıyordu. İri elleri tabelaya uzandı. Tabelaya dokundu. Bir boydan bir boya okşadı. Sonra kendi ellerini öptü, başına koydu...

– Şükür sana Yarabbi!

Gecenin bu saatinde eve nasıl gideceğini düşündü. Yağmur başlamıştı. Son tramvaya yetişir miyim diye aklında geçirdi. Vazgeçti.

"Yürürüm be!" diye söylendi. Yarın gidip, Halit Bey'in elini öpecekti. Yarın Nefise'yi görecekti.

Nefise güzeldi. İriyarı olmasına rağmen, her giydiği kendisine yakışıyor, bakanların gözlerini uzun süre üzerinde tutuyordu. Bembeyaz teni vardı. Çıkık alnı, iri elmacık kemikleri ve üçgen çenesiyle belki alışılmışın dışında bir yüz değildi; ama, uzun boynu üzerinde çok farklı bir görünüş kazanıyordu. Bu baş sanki, bir sütunun üzerine yerleştirilmiş, başkalarının dikkatini çekmek için güçlü bir kol tarafından iki yana sallanıyormuş gibi göz alıyordu.

Bekir, ilk gördüğü gün "Bu kadının kiremit rengi gözleri var" demişti. Eylül yağmurlarının yıkadığı Mühürdar damlarının nemli kiremitleri bile Nefise'nin gözleri kadar güzel değildi. Nefise o gün ağlamıştı:

– Çift!

– Tek!

Nefise elindeki kartlara baktı. Becerikli biçimde uçlarından istediğini görecek kadar küçük aralıklarla ayırdı. Sayılar, renkler sanki ilk sevgili gibi, kendisine gülüyordu. Belli etmedi:

– Çift!

Yeşil çuhanın üzerine atılan kartları aldı. Bakmaya yüreklenemedi. Elindekilerin arasına yerleştirdi. Sakin bir gülümsemeyle kendi kendine "Bekle biraz" dedi. Gerindi. Bir sigara aldı. Yanındakine uzandı:

– Ateş!

Sesinde, yakınlık kurduğu birisinden her şeyi teklifsizce isteyebileceği rahatlık vardı. Gerginliğinin yerini emin bir sevinç almış, bütün ışıklar üzerinde toplanmış gibi aydınlanıvermişti. Yanındaki adam sigarasını yaktı. Nefise'nin elmacık kemiklerine özenle sürülmüş allığın kokusunu duyuyordu. İç geçirdi. Nefise'nin bakışları sertleşti ve sadece yanındakini azarlayan bir sessizlik içinde tekrar kartlara döndü. Bir süre baktı. Öfkeyle sigarasını söndürdü. Deminki sevincin coşkuya dönmeye hazır hovardalığı, yenik düşmüş bir acemi âşık gibi adeta ağlayacak haldeydi. Önündeki bütün fişleri masanın ortasına itti. Kartları fırlattı:

– Hepsi bu! Uzatmanın faydası yok.

– Devam etmek istemez misiniz?

Sigarasını yakan adam kalmasını istiyordu. Bütün fişlerini Nefise'nin önüne sürdü. Nefise'ye yakın oturmak bile ona istediği zevki veriyordu:

– Hayır! Çok kaybettim. Halit'i gören var mı?

Rüzgârla karışık yağmur giderek şiddetini artırıyor, Moda Kulübü'nün denize bakan camları üzerinde forsa kamçılar gibi hırslı bir esirci temposu tutuyordu. Nefise camlara yanaştı. Çıkık alnını dayadı. Buz gibi bir ıslaklıkla kendine geldi. Sonra yanaklarını dayadı; camlardaki nemi öptü. Yüzünü yıkamış gibi serinlik duyuyordu. Ağlasaydı ancak bu kadar açılabilirdi. Yanından geçen garsona sordu:

– Halit'i gördün mü?

– Halit Bey, Selim Ragıp Bey'le konuşuyor. Yukarıdalar.

– Ne konuşuyorlar?

– Bilmiyorum efendim. Beni alakadar etmiyor!

Garson uzun uzun kiremit rengi gözlere baktı. "Böyle bir ömre yazıklar olsun, yüz kere yazıklar olsun" diye geçirdi içinden. Nefise garsonun aklında geçenleri hissetti:

– Haklısın ilgilenme böyle şeylerle.

Hafif bir sesle devam etti. "Yazıklar olsun, yüz kere yazıklar olsun."

Sonra yukarı kata doğru yürüdü. Arkadan bakılınca, bedeninden çok yüzünü merak ettiren bir sallanış içinde merdivenleri tırmanmaya başladı. Geride sadece o bembeyaz elbisenin üzerine düşmüş sarı saçlarının davetkâr dalgalanışı kaldı.

Halit Bey, Selim Ragıp Bey'le sohbet ediyordu. Önlerinde *Gece Postası* gazetesi açılmıştı. Selim Ragıp Bey, hem gazeteden haberleri okuyor, hem de habere kendi yorumlarını katarak konuşuyordu:

– Saracoğlu'nun tek başına bunları becereceğini sanmıyorum. Reisicumhurun mutlaka fikrini ve tasvibini almışlardır. Uzun zamandır konuşuluyordu. Belki daha şiddetlisini beklemek iktiza eder. Fikrimce bu meseleyi her vesileyle ele almak muvafık ola-

caktır. Meclis'in meseleye tam vakıf olduğunu da zannetmiyorum.

Selim Ragıp Bey'in sesinde endişe vardı. Etrafındakileri ikna edecek rahatlık ve emniyet içinde konuşamıyordu. Ankara'dan gelen son haberleri almak için beklemiş, gazetede, arkadaşlarıyla meseleyi uzun uzun tartışmıştı. "Gidişatı iyi görmediğini söylemekle her şeyi halletmek mümkün değil" diye düşünüyordu. Belki Ankara'ya gidip, intibalarını ve fikrini Saracoğlu'na anlatması daha iyi olacaktı. İrtibatları vardı.

Üst katta sadece ikisi kalmıştı. Aşağıda başka bir dünya yaşanıyordu. Halit Bey bir sigara daha yaktı. Bir tane de Selim Ragıp Bey'e uzattı. Selim Ragıp Bey sigarayı aldı:

– Bu son olsun. İçip kalkalım.

– Ben Nefise'yi bekleyeceğim.

Endişeli bir sesle ekledi:

– İnşallah bu gece de kaybetmemiştir.

Nefise son basamakta biraz durdu. Saraylarda merdiven başlarına yerleştirilmiş elinde lamba tutan tunç heykelleri andırıyordu. Selim Ragıp Bey, usulca Halit Bey'i ikaz etti:

– Hanımefendi geliyor.

Birlikte ayağa kalktılar. Nefise, hiçbir şey olmamış gibi, o üzgün çehreye, insanı ilk görüşünde sevindirecek kadar sıcak ve yumuşak bir tebessüm yerleştirmişti:

– Hoş geldiniz, nasılsınız Hanımefendi?

– Teşekkür ederim. Sizi rahatsız ettim...

Kiremit rengi gözlerini Selim Ragıp Bey'e çevirerek devam etti:

– Galiba Halit sizi bu akşam da rehin aldı?

– Rica ederim!

Selim Ragıp Bey tecrübeliydi. Kopacak fırtınayı kestirdi. Kibarca ayrılmak istedi. Önce Nefise'yi selamladı, sonra Halit Bey'e veda etti:

– İyi geceler Hanımefendi... Halit Bey'cim iyi akşamlar. Bu meseleyi bir kere daha düşünün. Bence Ankara'ya gitmeniz pek istifadeli olur. Başvekil anlayışlı adamdır. Söylediklerinizi çok mantıklı ve muvafık buluyorum. Başka bir gün daha rahat konuşalım bu mevzuyu.

Selim Ragıp Bey'in merdivenlerden kayboluşuna kadar ikisi de ayakta beklediler. Nefise, Halit Bey'in nereye kadar cesaret edeceğini kestirmeye çalışıyordu. Önceden davranıp Halit Bey'in ters bir şey yapmasına fırsat vermeden kulübü terk etmeleri iyi olacaktı:

– Seni de bu saatlere kadar uykusuz bıraktım hayatım. Hadi eve gidelim.

Alttan alan sesin incelen tonunda kabalaşan kurnazlık Halit Bey'i etkilemiyordu. Alışmıştı. Aylardır Nefise, kumarda her gece kaybediyor, sonra Halit Bey'in gönlünü alan küçük birkaç sözle işi tatlıya bağlamak istiyordu. Son birkaç ay içinde servet olunacak kadar parayı kumarda kaybetmişti. Halit Bey'in kendisine olan düşkünlüğünü kavradığı gün Nefise'nin hayatı değişti. Sarıgüzel'de geçirdiği sıkıntılı memur hayatının izleri tamamen silinmiş, bu örselenmiş saygılı karakterin yerini her şeye boş veren laubali bir sorumsuzluk almıştı.

Halit Bey, Nefise'yi duymamış gibi ayakta bekliyor, kendisine izahat verilmesini istiyordu. Nefise huzursuzdu:

– Ne yaptın?

– Kaybettim.

– Ne kadar?

– Hepsini!

Halit Bey sehpa üzerinden sigara paketini, gözlüğünü, çakmağını aldı. Gazeteyi katlayıp cebine koydu. Sesi gene terbiyeliydi:

– Artık oyun yasak sana.

– Nedenmiş o?

Nefise'de çocukça bir şımarıklık belirdi. Belki de kendini olduğundan daha genç gösteren bir sesle, Halit Bey'in tazelik arayan yaşlı heveslerine çare bulabileceğini ummuştu. Halit Bey cevaplamadı. Nefise, o çocuk sesiyle ısrar ediyordu:

– Nedenmiş o?

– Nasıl kazanıldığını biliyor musun?

– O koca servetin nasıl kazanıldığını sen biliyorsun ya!

– Artık sana oyunu yasaklıyorum.

Nefise son şansını kullanmak, Halit Bey'in kendisine düşkünlüğünün sınırlarını küçük bir kıskançlıkla zorlamak istedi. Kocasının zaafını, ilk gecesinde yakalamıştı. Kendisiyle ilgilenenler olduğunu hissettirmesi, Halit Bey'in, Nefise'ye daha düşkün hale gelmesini hızlandırıyor ve bütün isteklerini kolayca yerine getirmesine neden oluyordu:

– Öyleyse ben de Gani Bey için oynarım. Keşke kalkmasaydım masadan. Bütün fişleri koymuştu önüme.

Nefise dünyanın karardığını zannetti. Halit Bey'in yaşlı avucundan patlayan tokat suratını bir anda kıpkırmızıya çevirdi:

– Kaltak! Artık Sarıgüzel'de değilsin... Önüne gelene gülemezsin.

Nefise, Sarıgüzel'de büyümüştü. Ortaokulun son sınıfına kadar okumuş, sonra isteyen ilk adaya verilmişti. Fazla ince eleyip sık dokumadılar. Babası, "Evden bir boğaz daha eksilsin" diyordu. Ailesi fakirdi. Başka şansı yoktu. Erkeğini tanıyacak bile fırsatı olmadı. Adam, Cibali Fabrikası'nda tütün eksperiydi. Mahalledeki yaşıtı kızlar Cibali'de tütüne gidiyorlardı. Kızlardan adamın fabrikada itibarlı birisi olduğunu duyuyordu. Karısı ölmüş, bir de küçük kızı yetim bırakmıştı. Aslında Nefise hiç gülmemişti. Önüne gelene gülmeyi bilmiyordu ama, içi içine sığmayan savurgan ba-

kışlı toy bir kız gibi herkesin gözü onun üstündeydi. Hayal bile kurmamıştı Nefise... Arada bir Sarıgüzel'i özlüyor, tütüncü kızlarla sohbeti arıyordu. Annesinin yoldan atması olmasaydı Sarıgüzel'i bırakmayacaktı. Genç, işi gücü yerinde birisiyle evlenmeyi bile düşünmüştü. Sonra karşısına Halit Bey çıktı. Kocasının cenazesine gelmiş, Nefise'ye saygılı biçimde başsağlığı dilemişti. Gerçi Halit Bey'in ne söylediğini anlamamıştı ama, duydukları hoşuna gitmişti:

– Başınız sağ olsun, kocanız çok rabıtalı adamdı. Bir yardımım olursa çekinmeden söyleyin hanımefendi. Kendisini severdim.

Halit Bey, İnhisar İdaresi'ne tütün depoları yapan şirketin sahibiydi. İşleri iyi gitmiyordu. Deponun inşasında tütünlerin nasıl yerleştirileceği konusunda Nefise'nin kocasının tecrübesinden istifade etmeyi düşünmüş ve yakınlık kurmuştu. Nefise'ye ilk yakınlığı cenaze günü başlamıştı.

Halit Fahri Bey doğuluydu. Ama hiç doğulu gibi görünmezdi. Kendisi söylemese Halit Fahri Bey'in geniş topraklara sahip paşazade olduğunu anlamak mümkün değildi. Terbiyeli bir İstanbul lehçesiyle konuşur, oturup kalkmasını bilir, etrafına saygılı davranırdı. Babası, Hamidiye Alayları'ndan yetişmişti. Saray'dan gördüğü itibarla kısa sürede terfi etmiş, paşa olmuştu. Halit, tek oğluydu. Tahsil için Fransa'ya gönderilmiş, okulunu bitiremeden geri dönmüştü. İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte hürriyetçi hisler, Halit Bey'i Fransa'dan alıp vatana sürüklemiş, tekrar Harran Ovası'nda o uçsuz bucaksız tarlaların uzandığı köyün ağalığına getirmişti. Halit Bey, ağalığı yadırgadı. Köylü de Halit Bey'i yadırgamıştı. Babası Sabit Paşa'nın at üstünde kırbaç şaklatarak dolaşmasından sonra oğlu Halit Bey'in otomobille köye gelişini merakla olduğu kadar alayla karşılamıştı.

Nefise'nin yüzüne baktı. Hazımlı bir bekleyiş, utançsız bir kır-

mızılıkla Halit Bey'i süzüyordu. Halit Bey hiçbir şey olmamış gibi davranıp Nefise'yi götürmek için omzunu tutmak istedi. Hareketi sertti. Nefise geri çekildi:

– İlk tokat hakkındı Halit Bey. Terbiyesizlik ettim. İkincisine teşebbüs etme!

Sonra, hiçbir şey olmamış gibi Halit Bey'in koluna girdi. Sesi birden ipekleşti:

– Haydi, gidelim buradan.

Her şey sütlimanmış gibi sessizce merdivenlerden indiler. Başkalarının arasından geçerken yanağını Halit Bey'in omzuna koydu. Teni, mangal altına yerleştirilmiş tuğlalar gibi sıcacıktı. Gani Bey kendilerini saygıyla selamladı. Halit Bey'e iyi geceler dileğinde bulundu. Nefise başını çevirdi. Kapıda siyah bir Packard kendilerini bekliyordu. Şoför koşup kapıyı açtı. Halit Bey, Nefise'nin binmesine yardım etti. Şoför, arabayı çalıştırıp iyice ısıtmıştı. Nefise sırtındaki kürkü attı. Omuzları ortaya çıktı. Halit Bey bir süre karısını seyretti, sonra kucaklayıp omuzlarını okşadı. Nefise gerçekten çok güzeldi. Halit Bey daha sıkı sarılıp şoföre seslendi:

– Doğru eve gidiyoruz.

– Hayır! Sarıgüzel'e...

Nefise'nin sesi ağlamaklıydı. Dışarıda yağmur vardı...

Haseki'de, Aşirefendi'de, Mühürdar'da, Sarıgüzel'de yağmur vardı...

Haseki'de yollar dardır; öyle ki, iki tramvay yan yana geçemez. Raylar iç içe döşenmiştir. Önce birisi bekler, sonra öteki. Gecenin bu saatinde son tramvay, beklemeden dar yolu geçip hamamın önündeki durakta durdu. Yağmur hafiflemişti.

Bekir'in evi dar sokağın köşeşindeydi. Tramvaydan inince hemen dikkati çekerdi. Evin bütün yüzü çinkoyla kaplanmıştı. Tam

ortasında iki yanlı mermer merdivenle çıkılan bir sahanlık görünürdü. Yağmur, çinkonun üzerine yapışmış tozları alıp götürmüş, pırıl pırıl bir grilik içinde parıldayan evin yüzünü yıkamıştı. Bekir eviyle öğünürdü. Gerçi Halit Bey'e biraz borcu kalmıştı, ama bu parti malı satınca bütün kârını götürüp, tapuyu alacaktı.

Tramvaydan indiler. Adam yine dengi omuzladı, iplerle sıkıca sarılmış bavulları yüklendi. Kadın oğlanı kucağına aldı. Öteki bavulu kızın eline tutuşturdu. Adamın yüzünde bir rahatlık belirmişti:

– İşte! Şu karşıdaki çinko ev. Tam tarife uyuyor.

Çinko evin ışığı yanıyordu. Tramvayın sesiyle birlikte perde hafifçe oynadı; pencerenin ardında, gelenin kim olduğunu merak eden endişeli gölgeler kımıldadı.

Hep birlikte çinko eve yürüdüler. Adam, bavulları sahanlığın önüne koydu. Dengi, merdivenlerin üzerine bıraktı. Kapıyı çaldı. Kadın, bilmediği bir eve gelişinden mutlu değildi. Yüreği sıkılıyordu. Ya adres yanlışsa, ya evin sahibi umdukları gibi sıcak karşılamazsa? Yol boyunca hissettiği bütün sıkıntılar üst üste yığılmış, eli ayağı zincirle bağlanmış gibi çaresiz bırakmıştı. Sadece dudaklarında bir yalvarışın duası kıpırdıyordu.

Kapıyı genç bir kadın açtı. Kuşkulu bir görüntü vermemeye çalışıyordu. Başı örtülüydü. Gür siyah kaşları, koyu gözleri vardı. Gelenin açıklama yapmasını beklemeden sordu:

– Kimsiniz?

– Ben Durmuş! Bekir'in evi değil mi burası?

– Kelkitli Bekir'in evi. Ben hanımıyım.

Kadın bavulu yere bırakıp öne doğru çıktı. Bütün zincirleri bir anda kırılmış gibi rahattı:

– Bekir Efendi beyimin yakını olurmuş. Kendisine geleceğimizi bildirdik. Bizi bekliyordu.

Kadının sesinde kocasının anlattıklarına güvensizlik hissediliyordu. Bütün yaz boyu Durmuş, karısına, İstanbul'a göçtüğünde her işinde yardımcı olacak bir dostu olduğunu anlatmıştı. Dostluğun böyle abartılmış biçimde ortaya konuşu kadını kuşkuya düşürmüş, fakat yapacak bir şeyi olmadığından her şeyi kocasına bırakmıştı.

Durmuş, uzun süre önce Bekir'e bir mektup gönderip, Niğde'den göçmeyi düşündüğünü yazmıştı. Aslında sıradan yazılmış bir hal hatır mektubuydu. Bekir ne gel demişti, ne de gelme... O da işi ortada bırakmıştı.

Bekir'in karısı gelenlere iyice baktı. Haberi yoktu. Önce çekindi. Kadını gözü tuttu. Sonra çocukların halini, gecenin bu saatinde haksızlığa uğramış masumlar gibi acınacak buldu. İçi elvermedi. Onlar da yedi yıl önce böyle sığıntı gibi gece yarısı kapı çalıp anlayış beklemişlerdi. Kapıyı ardına kadar açtı:

– Hoş geldiniz. Islanmışsınız. Haydi, girin içeri.

Sahanlıktaki bavullardan birini alıp gelenlere yardımcı olmak istedi. Güçlü, kuvvetli bir kadındı.

Evin içi sıcaktı. Kapı küçük bir taşlığa açılıyordu. Taşlığın üç yanına terlikler, ayakkabılar sıralanmıştı. Önlerine birer terlik koydu. Birlikte sofayı geçip, pencereler boyunca uzanan basma örtülü divanın bulunduğu odaya girdiler. Ortada kocaman Şakir Zümre sobası hâlâ yanıyordu. Sobanın üzerinde mavi sırlı çaydanlık kaynıyordu. Kadın havlular getirdi:

– Çocukları kurulayın önce.

Sonra kadına döndü:

– Gel, içerden bir elbise al sırtına. Çok ıslanmışsın. Utançlı bir sesle ekledi:

– Çocuklar için bir şey yok... Benim adım, Destegül.

– Ne güzel isim öyle. Benim adım da Nimet. Oğlanınki Nahit, kızınki Nahide.

Bir çırpıda hepsini sayıverdi. İki kadın göz göze geldiler. İki namuslu insan sıcaklığı duyar gibi birbirine ısındılar. Destegül sobaya bir iki kürek daha kömür attı.

Bekir, tramvay durağının önünde durdu. Evinin ışığı yanıyordu. Beklendiğini görmek her zaman hoşuna gitmişti. Bu eve ilk girdikleri gece, sabaha kadar uyuyamamış, bütün ışıkları yakmış, "İşte, ben de varım" der gibi sessizce öğünüp, içini aydınlatmıştı. Halit Bey bu evi satarken hiç para almamış, eline geçtikçe ödersin diye Bekir'e güvenilir bir adam olduğunu hissettirmişti. Bekir, merdivenleri her çıkışında, bu vefa duygusuyla titrer, sonra gurbette kendine ilk güveni gösteren adamı içine saygıyla sindirirdi. Bir tek gün para için Bekir'i zorlamamıştı.

Evinin merdivenlerini huzurla çıktı. İçerdeki sesleri duyunca bir süre durdu. Anahtarını çıkardı. Kapıyı sessizce açtı. Karısı sahanlıkta bekliyordu. Yüzünde ince bir gülüş çizgisi gibi duran dudakları aralandı:

– Hoş geldin! Merak ettim. Misafirlerin var.

– Hayırdır inşallah!

– Durmuş Efendi. Niğde'den... Askerde çavuşunmuş.

Durmuş ile Bekir asker arkadaşıydı. Birbirlerini pek güvenli bulmamış, sürekli uyanık davranmışlardı. Bekir, Durmuş'u bencil, kendi çıkarını kolayca kollayan birisi gibi görüyordu. Durmuş'un korkusu başkaydı. Bekir isterse her şeyini kolayca su yüzüne çıkarabilirdi. Birinin, diğerine zarar vermesine gerek kalmadan tezkere aldılar. Belki aralarında çok dostça bir ilişki yoktu, ama, birbirlerinden zararsız ayrılmışlardı. Hatta Durmuş'un, Bekir'e arada bir faydası da dokunmuştu. Bekir'in gözlerinin önünden Aşkale geçti. Soğuk gecelerde nöbet yazılırken Durmuş Çavuş, Bekir'i gözetiyor, tayın dağıtımında arka çıkıyordu. Durmuş'un, Bekir'den çekindiği bir şey vardı, ama, ne olduğu anlaşılmıyordu. Aşkale'de-

ki askerlik arkadaşlığının üzerinden çok zaman geçmişti...

Geceyarısı sofra kuruldu. Hep birlikte bakır sininin etrafına oturup yediler. Durmuş, samimi görünmek isterken, arada bir işin ölçüsünü kaçırıp laubalileşiyordu. Nimet, huzursuzluk içinde ne yapacağını şaşırmıştı. Sanki korkuyla karışık bir utanç duyuyordu. İki kadın sofrayı topladılar. Gelenler için yer yatağı serildi. Çocuklar hemen yatırıldı. Destegül, kocasından izin alır gibi terbiyeli bir tonla konuştu:

– Geç oldu. Yatakları serdim. İsterseniz yatın.

– Siz yatın. Ben Durmuş Çavuş'la konuşacağım.

Bekir'in sesi kararlıydı. İşi başında sağlama almak istiyordu. Kadınlar çekildiler. Sobaya bir kürek kömür daha attı. Karıştırdı. Kıvılcımlarla karışık duman bir parlayıp söndü. Odaya kömür kokusu yayıldı. Araya zaman koyup, istediği kıvama gelince aklından geçenleri açıkça söyleyecekti. Gelip yerine oturdu:

– Durmuş Çavuş, hoş gelmişsin. Büyük şehre gelenin sıkıntısını bilirim. Adama, acı da verir, utanç da... Ne acı çekmeni isterim, ne utanmam. Ama, işin aslı senin elinde. Aklını kullanırsan ne acı çekersin, ne de utanırsın. Yetişmiş çocukların var.

Durmuş, her fırsatta yinelediği eski dostluğun bahsini açıp, askerlik hatıraları içinde geceyi savmak istiyordu:

– Biz eski dostuz be Bekir! Hemşeriden, hatta kardeşten yakın sayılırız.

– Bak Durmuş! Benim çavuşumdun; sen beni kolladın, ben seni görmezlikten geldim. Bana arka çıktın, çünkü ben sana karşı çıkmadım. Aradan çok zaman geçti. Çok şeyi unuttum, ama bir iyiliğin var ki, hiç aklımdan çıkarmadım.

Bekir'in kararlı sesinde temiz bir saygı titredi:

– Askerde bana hiç tokat vurmadın.

– Sen benim kardeşimdin be Bekir.

– Sana yardımcı olurum Durmuş Çavuş. Bildiğim bir iki kimse var. Yanlarında iş ararım. Sana başını sokacak bir yer bulmaya çalışırım. Karın var, çocukların var. Sen İstanbul'da kuzusun. Kurdun bol olduğu yerdesin. Bir pisliğe bulaşırsan başını kurtaramazsın.

– Haklı dersin be Bekir kardeş.

– Doğruyu söylüyorum Çavuş. Pisliği bol yerdir bu İstanbul. Seni iyi tanırım. Pisliğe meraklanman kolay olur. Meraklanmakla da kalmaz, dalarsın içine. Sonra seni bok gibi koyuverirler ortada.

Bekir sesinin tonunu yükseltmeden bütün söyleyeceklerini sıraladı. Bu bir nasihat vermekten çok, tehdit gibiydi. Sesini yumuşatıp, açıkça sordu:

– Paran var mı?

– Var biraz be Bekir.

– Ne kadar?

– Var işte biraz.

Bekir tekrar kararlı sesine döndü:

– Ne kadar paran varsa söyle. Ne eksik, ne fazla. Sonra bir daha söyleme. Bana bile söyleme. İstanbul'da işin başında para söylenir. İşin ortasında değişmez.

– Otuz dört bin lira. Hepsi de nakit...

Bekir, karısının koynuna girerken hayret içindeydi. Eve dönerken, kamyonun nasıl geldiğini, pazen, basma toplarını ambara nasıl yerleştirdiğini, kepengi nasıl kapattığını, sonra karşıya geçip seyrettiğini, tabelayı gururla okşadığını anlatmayı düşünüyordu. Şimdi, Durmuş'un otuz dört bin lirasını duyunca söyleyeceklerini unuttu. Durmuş, Niğde'deki bağını, bahçesini, evini, eşyasını, neyi var, neyi yoksa hepsini satmıştı. Paraları kendi cüzdanına yerleştirmiş, altınları da bir keseye koyup karısının beline bağlamıştı. Nimet'in göbeğine bağlı kesedeki altınlar otuz dört bin liranın

üzerine epey bir servet ekliyordu.

Bekir başını yastığa koydu. Karısının sıcaklığını istedi. Sokuldu. Daha sokuldu. Bütün yorgunluğunu unutmuştu. Destegül'ün kaşları, ilk göründüğü gibi gür değildi, gözlerindeki o iri siyahlık sanki kalınmış gibi izlenimler veriyordu. Bekir, karısının gözlerini seyretti. Şımarmaya elverişli bir güzellik içinde Bekir'e bakıyor, utanmasa, bağırıp çağıracak kadar arzulu olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Destegül'ün gözlerinde istek, Bekir'in gözlerinde hayret vardı:

– Bu herifin otuz dört bin lirası varmış. Bu parayla pisliğe bulaşmadan durması mümkün değil. Sen uzak dur bunlardan. Yaklaşma fazla.

Bekir karısına yaklaştı...

Nimet, tam soyunmadı. Göbeğinin üzerindeki yüklü kesenin bağlı olduğu ipi çözdü. Durmuş'a uzattı:

– Al bunları. Gece rahat etmek istiyorum.

Durmuş, altın kesesini karısıyla arasına yerleştirdi. Sırtını döndü. Bütün gün sırtı ağrımıştı. İstanbul'a gelmişti artık. Önce bir yere kapılanmak, sonra biraz palazlanacağı bir iş tutmak istiyordu. Bekir'in hali vakti belli ki yerindeydi. Çevresi olduğunu hissetti. Bekir'in yardımını iyi kullanırsa bir iki iş becerebileceğine hemen inandı. Bir iki iş iyi giderse gerisini kendi getirebilirdi. Bekir'i bir kenara bırakmayı düşündü. Durmuş askerden dönünce, Niğde'de manifaturacının yanında çalışmış, iyi kötü işi öğrenmişti. Bekir kafasından hamallık geçirdiği için gülerken, Durmuş, nereye varacağını önceden kestirmiş gibi emindi. Niğdeli, Aksaraylı ne kadar bildiği varsa, hepsini arayacak, biraz boy atmaya başlayınca karşılarına çıkacaktı.

Nimet, sırtını kocasına döndü. Durmuş'u gözden çıkarmış gi-

biydi. Destegül iyi birisi diye düşündü. Bekir'i de gözü tutmuştu. Anlaşılan Bekir, sofra kalktıktan sonra, Durmuş'a gereken dersi vermiş olmalı ki, Durmuş yatağa girince, Bekir'den hiç söz etmemişti. Nimet'in korkusu başladı yeniden. Önce bir ev alsak, başımızı sokacak bir yerimiz olsa diye düşündü. Niğde'deki koca evin satılmasıyla epey para geçmişti ellerine. Nimet babadan kalma Aksaray'daki evi, elma bahçesini satmış, hepsi altına dönmüştü. Haseki'de bu çinko kaplı evin bir benzerini bulup alabilirlerdi. Altınlarını saklı tutmayı düşündü önceleri. Sonra, Durmuş'a bırakmayı daha uygun buldu. Şimdi altınlar karıkoca arasına girmiş gibi ortada duruyor, iki insanı birbirinden en kesin çizgileriyle ayırıyordu.

Nimet, "Yolumun çizgisi belli artık, bundan böyle ne olursa olsun çocuklarıma bakarım" diye düşünüyordu. Durmuş'tan soğumuştu bir kere. Koskoca Aksaray'a, Niğde'ye, ailesine, eşine dostuna rezil olmuştu. Sabah erkekler gittikten sonra, Destegül'e bir ev bakması için yalvaracaktı.

Ertesi sabah, erkekleri erkenden yolcu ettiler. Durmuş, geceki laubaliliği bırakmış, kendine uygun düşeceğini sandığı bir tavır takınmıştı. Nimet, bu yeni tavrın getireceği güvensizlik içinde tedirgindi. Giderken Durmuş'a baktı. Sinsi bir nankörlük, allak bullak olmuş bir merakla karışıp, ilk bakışta insanı güldüren bir korku gibi Durmuş'un dik bakışlı gözlerine oturmuştu.

Destegül, utanarak sordu:

– Su ısıtmıştım. İstemeye mi utandın? Durmuş Efendi öyle gitti.

Nimet yürekli çıktı. İşin aslını gizlemenin âlemi yok diye düşündü:

– Gerekmedi!..

Sonra ekledi:

– Destegül, buralarda bildiğin bir ev var mı? Saçların kuruyunca bana bir göstersen.

Destegül'ün bildiği bir ev vardı. Sokağın yarısı Halit Bey'indi. Birden akşam Bekir'in söyledikleri aklına geldi:

– Böyle şeyleri ben bilmem. Bekir bilir.

Nimet üstelemek istemedi; ama, bir şeyi yarım bırakmak da istemiyordu:

– Biliyorum, Bekir Efendi Durmuş'tan hazzetmiyor. Ama seni sevdim. Sen bana yardımcı ol.

Destegül'ün nemi kurumamış saçlarına gıptayla baktı. Yavaş yavaş bu kadına karşı bir hayranlık duymakta olduğunu hissetti.

Dostça konuşmak duygusu ağır basıyordu.

Her sabah, limonlukta küçük yuvarlak masaya bembeyaz örtüler serilir, üzerine bahçeden özenle kesilmiş mevsim çiçekleri konur, Halit Bey'in sofraya gelişi beklenirdi. Halit Bey her sabah kahvaltı için aynı saatte masaya oturur. Kahvaltı boyunca kimseyle konuşmazdı. Nefise'yle bir kere olsun birlikte kahvaltı masasına oturdukları görülmemişti. Halit Bey ağır ağır kahvaltısını yaparken, bir yandan da sabah gazetelerine göz atardı. Nefise yorgun argın uyurken Halit Bey, gün ışımadan uyanır, önce köşkün bahçesinde, sonra Erenköy'ün yan yana dizilmiş güzelim konakları önünde yürüyüş yapardı. Bazen, ilk geldiği günlerdeki gibi, konağın karşısındaki kaldırımın üzerine oturur, bu güzel konağın ahşap oymalarını seyrederdi. Konağın en üst katında geniş bir eşkenar üçgen biçiminde çatıyla süslenmiş balkona bakardı. Korkuluklar maun ağacından oyulmuş, balkonun önüne itinayla yerleştirilmişti. Geride küçük kare camlarla bölünmüş bir kapı görünürdü. Her sabah hizmetçiler, konağın bütün pancurlarını açarak, karanlık içinde kıvranan ne kadar korkulu his varsa

hepsini güneşlendirmek için telaşlı bir merak gösterisiyle evi aydınlatırlardı. Güneş, konağın giriş kapısını süsleyen yüz renkli vitraydan içeri süzülüp, bin renkli bir gökkuşağı yaratırdı.

Halit Bey, iki şeyi kesinlikle yasaklamıştı. Nefise'nin yatak odası ile çatı katı hep karanlıkta kalırdı. Çatı katına kimsenin çıkmasına izin verilmemişti. Bazen kendisi çatıya çıkar, saatlerce orada kalırdı. Ne olduğunu kimse bilmezdi. Muhteşem konağın amaçlı biçimde gözlerden uzak tutulmak istenen çatısının başkalarında uyandırdığı merak, kısa bir süre sonra unutulur giderdi. Çatıyla ilgili uydurulmuş o kadar çok masal vardı ki, herkes sanki görmüş gibi anlatırdı.

Bekir limonlukta Halit Bey'in konuşmasını bekliyordu. Halit Bey, kahvaltısı boyunca, sanki orada Bekir yokmuş gibi davranıyor, gazetesini okuyor, arada bir hizmetçi kıza çayını tazelemesi için işaret ediyordu. Senelerdir süregelen bu durum için bir gün, Halit Bey bile kendini hatalı bulmuş; "Bir sükût ki, bin çığlıktan daha müessir bir ses" demişti.

Kahvaltısını bitirdi. Hizmetçi kıza çıkması için işaret etti. Bekir'le yalnız kaldılar. Halit Bey'de Bekir'in varlığını kabul eden bir saygı hissediliyordu. Bekir'e güveniyordu. Hizmetçi kız çıkınca, Bekir sofraya doğru yaklaştı, Halit Bey'in elini öptü. Sonra geri geri gidip, eski yerinde ayakta durdu. Halit Bey, otur diye işaret edince, yaklaşıp masanın üzerine bir deste para bıraktı:

– Buyrun! Gerisini de getirdim. Tam bin dört yüz kırk lira. Allah sizden razı olsun.

Halit Bey güngörmüş adamdı. Parayı saymadı. Dokunmadı bile. Bekir'in parayı gününde getirmesi hoşuna gitmişti. Yanına çağırdı:

– A1 sandalyeni şöyle gel.

Bekir, sandalyesini Halit Bey'in iki adım gerisinde bir yere koy-

du, sessizce oturdu. İkisi arasında sakin bir anlaşma gerçekleşti. Bekir, para destesini saymaya başladı. Tam bin iki yüz deyince, Halit Bey başını salladı. Bekir saymayı kesti, desteyi bir yana koydu. Tekrar saymaya başladı. Tam iki yüz denince, Halit Bey yine başını salladı. İki yüzlük deste öncekinin yanına kondu. Halit Bey ilk defa konuştu:

– Artanı sende kalsın. Emeğin geçti.

Küçük desteyi alıp robdöşambrın cebine koydu. İkinci deste masanın üzerinde duruyordu. Halit Bey cebinden çıkardığı küçük bir ipek mendili masanın üzerine bıraktı:

– Bu desteyi al! Bunu da al.

Önündeki ipek mendili Bekir'e doğru uzattı:

– Bunu sat. Parayı buna ekle; hepsini Emniyet Sandığı'na götür, emanettekini alıp yazıhaneye getir. Öğlene kadar bitir bu işi.

Konuşma bitmişti. Halit Bey ayağı kalktı. Limonluğun kapısına doğru yürüdü. Bekir, yavaşça masanın üzerindekini alıp cebine yerleştirdi. Halit Bey'in arkasından yürüdü. Konağın büyük salonuna gelince Halit Bey Bekir'e döndü:

– Avukat Sedat Rıza Bey'e uğra yarın. Tapunu al. Hayırlı olsun...

Bekir eğilip Halit Bey'in elini öptü. Halit Bey elini öptürürdü. Hizmetçiler salonun kapısında bekliyordu. Hepsi temiz pak giydirilmiş, kendilerine verilmiş görevlerin sorumlusu olarak işlerini iyi bilen deneyimli kimselerdi. Bekir'in bu evdeki yerini tam kavramasalar bile onunla Halit Bey arasındaki ilişkinin önemli olduğunu seziyorlardı.

Halit Bey merdivenleri tırmandı. Kat başlarında, tavana kadar uzanan ince mermer sütunlar vardı. Mermer sütunların yanında geniş tahta saksılara yerleştirilmiş devetabanları, ibrişimle sütunlara tutturulmuş ve yeşillikler bu soğuk taşları kucaklar gibi sarıp

ısıtmıştı. Halit Bey her sabah bunların suyunun verilip verilmediğini kontrol eder, aksadığı olursa yüksek tonda bir sesle azarlardı.

Nefise'nin odasına girdi. Bütün pancurları, perdeleri sımsıkı kapatılmış oda, bir dehliz koyuluğu içinde garip bir sessizlikle dolmuştu. Yavaşça Nefise'ye yaklaştı. Bir süre güzelliğin masum tavrını seyretti. Gidip perdeleri açtı. İçeriye süzülen ışık Nefise'nin yüzünü, boynunu, çıplak omuzlarını okşadı. Halit Bey tekrar seyretmek için yanına yaklaştı. Yorganı, üzerinden kaymıştı. Bu haliyle Nefise sıcacıktı. Işıkla birlikte gözlerini açtı. Halit Bey'in gözleri gülüyordu:

– Öteye git biraz.

Nefise uysal kadındı, öteye gitti.

Bekir, konaktan çıktı, kapıyı örttü. Geniş bir kemer altına yerleştirilmiş demir kapının kilidi kocamandı. Kemerin iki yanına dizilmiş asma güller mevsiminde açınca, konağın giriş kapısı önünden geçenlere renk renk gülerdi. Portakal renkli iri asma güllerin o geniş kiremitli kemer üzerinde yayılışı geride bütün görkemiyle duran konağın etkileyici güzelliğini bir süre gizler, sonra konak, hakkı yenmiş bir ihtişamın isyanıyla bütün dikkatleri üzerine toplardı. Geniş bahçesinde, otomobillerin dönmesi için büyük bir göbek yapılmış, ortasına dökme fenerler yerleştirilip bahçenin ışıklandırılması sağlanmıştı. Konağın arkasında, çalışanların barındığı büyük bir ev daha vardı. Bekir, Halit Bey'i ilk tanıdığında birkaç gece o evde yatmış, hayatının ilk keyfini orada çıkarmıştı. O evin Bekir'in kafasında kaybolmayan izi vardı.

Bağdat Caddesi üzerinden iskeleye doğru yürüyordu. Tek tek konakların önünden geçiyor, mevsim çiçeklerinin itinayla büyütülmüş güzelliklerine bakarak iç geçiriyordu. Kelkit'te böyle bahçeler yoktu. Bekir'in girip çıktığı evlerden öğrendiği çok şey var-

dı. İnsanların nasıl oturup kalktığını görüyor, her gördüğünden kendine ders alınacak paylar çıkarıyordu. Yedi yıl içinde Bekir, Kelkitli olmaktan çıkmış, sanki yarı İstanbullu olmuştu. Şimdi yürüdüğü caddenin iki tarafına dizilmiş konakların sahiplerinin kim olduklarını biliyor, çoğunu tanıyordu. Bir tramvaya binip iskeleye gitmeyi düşündü. Sonra, bu konakların yüzlerini yeniden seyretmek arzusuyla yürümeye devam etti. Epeydir yürüyordu. Vapura binip İstanbul' a geçecekti. Önce Kapalıçarşı'ya uğrar, Kilisli sarrafa gidip Halit Bey'in verdiği mendili gösterirdi. Mendilin içindekini merak bile etmiyordu. Hemen her ay, en az bir iki defa Halit Bey sabahları Bekir'i çağırıp, böyle bir mendil bırakır ve ne yapacağını çok kısa bir iki cümleyle özetlerdi. Önce Kilisli'ye gidecek, oradan yürüyüp Emniyet Sandığı'na uğrayıp emaneti alacaktı.

Halit Bey yıkandı. Geniş havlularla kurulandı. Giyinip Nefise'nin odasına geldi. Nefise, üzerindekileri çıkarmış, yatağında sabırlı ve şaşkın bir yüzle bakıyordu. Yanağını öptü:

– Biraz daha uyu.

Sonra, cebindeki iki yüzlük desteyi Nefise'nin yastığına bıraktı:

– Ben geç kalabilirim. Şoför seni kulübe götürsün. Akşama orada buluşuruz.

Halit Bey, aşağı indi. Şoför arabayı hazırlamıştı. Alışılmış bir rahatlıkla bindi. Siyah Packard, konağın önündeki göbeğin etrafından dönerek, geniş kemerli kapıya geldi. Şoför inip, Bekir'in kapattığı kapıyı açtı ve hızla Bağdat Caddesi'ne çıkıp yola koyuldu.

Halit Bey'in yazıhanesi Ömer Abed Hanı'ndaydı. Vapurdan inince birkaç adım yol yürür, sonra hanın üç yanı tel örgülerle çevrilmiş asansörüne binerek girişindeki o geniş eyvanı zevkle seyrederek odasına çıkardı. Odası, denize bakıyordu. Öğle vakitleri, önceden sözleştiği birisiyle buluşmak için, eğer mevsim güzelse yürüyerek köprüyü geçer, Pandeli Lokantası'na giderdi. Havanın kö-

tü olduğu zamanlarda arabalı vapurla geçer, yol boyu tanıdık çehrelerle sohbet ederdi. Lüks kamaranın yolcuları, birbirlerini ilk defa görseler bile kırk yıllık dostmuş gibi hemen yârenlik ederlerdi.

Vapurda Enis Fikri Bey'le karşılaşmış, "umumî memleket meseleleri üzerinde fikir teatisinde" bulunmuştu. Enis Fikri Bey'le sohbet etmek hoşuna gidiyordu. Çok geceler, Nefise kulüpte kâğıt oynarken, Halit Bey, Enis Fikri Bey'le birlikte otururdu. Enis Fikri Bey'in iş hayatında geniş tecrübesi, ileri görüşlü ve cesur bir yanı vardı. Olayları önceden koklayan meziyetiyle yalnız kendisi için değil, dostları ve iş arkadaşları için yeni imkânlar yaratmıştı. Sevilen birisiydi. Geniş kültürü vardı. Bu sabah sohbetine Halit Bey, biraz ümitle başlamıştı, ama sonunda daha meyus bir noktaya geldiğini hissetti. Enis Fikri Bey, "Bu ara temkinli hareket etmek lazımdır; hükûmetin sıkıntıda olduğu görülüyor. Bu harp bütün Avrupa'yı altüst etti. Bize de sıçrayabilir. Ciddi tehlike ihtimalleri görüyorum" demişti.

Yazıhanede kendisini bekleyen bir işi yoktu. Uzun süreden beri durgunluğun acısını yakından görüyor, işlerin düzeleceği konusundaki ümidini giderek ağır biçimde kaybediyordu. Bekir'in getireceği emaneti beklemek zorunda olmasa İstanbul'a inmeyecekti. Teşvikiye'deki evi yeni döşetmiş, Avrupa'dan yeni eşyalar getirtmişti. Her şey pırıl pırıldı. Bu serin eylül bitince, yeni eve taşınacaklardı.

Kilisli her zamanki gibi ucuz kapı açtı. Bekir, ısrarlı pazarlığıyla uyuştuğu parayı alıp cebine koydu. Nuruosmaniye Caddesi'ne doğru yürüdü. İki gündür yağan yağmur dinmiş, caddenin iki tarafına dizilmiş orta yaşlı çınarların sarı, kahverengi yapraklarından düşürebildiği kadarını ıslak kaldırım taşlarının üzerine dağıtmıştı. Bekir yürürken çoğunu, kaldırımlardan aşağı itiyor, yol kenarında

birikmesine çalışıyordu.

Sabit Paşa'nın Sultan Hamid'den taltifen aldığı paşalık nişanı, üzerindeki yakutlar, zebercetler, elmaslarla süslü güzelliğini, Kilisli Nehar'ın kapkara eline bıraktı. Karşılığında bin sekiz yüz lira aldı. Bu parayı kendisine verilenle denkleştirip Emniyet Sandığı'ndaki emaneti alacaktı. Bekir, ilk defa emanetin ne olduğunu merak etti. Şimdiye kadar Halit Bey'in Kilisli'ye gönderdiklerinin ne değerini, ne de hatırasını merak etmişti. Hepsini sanki sıradan bir malmış gibi satıp karşılığını Halit Bey'e vermişti. Üstelik, sandığa emanet bırakılanların çoğunu da kendisi götürüp teslim etmişti.

Emniyet Sandığı'na geldi. Önce derin bir iki nefes aldı. Rahatladı. Meraklı ve hüzünlü bir saygıyla merdivenleri çıktı. Buraya ilk defa Halit Bey'in refakatinde gelmiş, bu büyük binanın içindeki sütunları görünce kendini bir camiye girmiş gibi huzur içinde hissetmişti. Şimdi huzursuzdu.

Etrafındaki meşe bankoların arasından tavana yükselen sütunların üzerinde, ince bir el işçiliğiyle yerleştirilmiş, kartonpiyerler, hardal rengine boyanmış tavanın güzelliğini bir kat daha ortaya çıkarıyordu. Demir pencerelerden sızan ışık, geniş sırtlı ahşap bankolara oturmuş insanların yüzlerini ısıtıyordu. Binanın içinde gözle görülen bütün güzellikleri alıp götüren bir sessiz hüzün hissediliyordu.

Bekir, nereye gideceğini biliyordu. Üzerinde "emanet veznesi" yazan camlı bölmeye yanaştı. Elinde bir deste para, bir makbuz ve taze bir titreyiş vardı...

Halit Bey, yazıhanesindekileri selamladı. Kâtibi Mösyö Lui, ceketini çıkarmış, üzerine çalışma yeleğini giymiş; her iki kolunu bileklerinden dirseklerine kadar kaplayan siyah kolluklarını takmıştı.

Gümüş çerçeveli yuvarlak gözlükleri burnunun üzerindeydi.

Mösyö Lui, uzun yıllardan beri Halit Bey'in işlerini yürütüyordu. İşin muhasebesini iyi bilirdi. Bugüne kadar aile hayatıyla ilgili hiçbir bilgisi olmadığı izlenimini vermek için özel bir itina gösterir, ne zaman bu bahisler açılsa, bir mazeret bularak odadan çıkardı. Halit Bey içeri girince ayağa kalktı. Selamladı, yerine oturdu. Her gün aynı şeyi yapardı. Akşamları, Halit Bey hazırlanıncaya kadar bekler, tam çıkmadan önce günün kısa bir muhasebesini yaparak evine dönerdi. Öğle vakitleri olduğunda, yazıhanenin kapısını kilitler, evden getirdiği sefertasını açarak, yemeğini yer, sonra Karaköy Meydanı'nda kısa bir yürüyüş yapardı. Kefeli Han'da çalışan bir kız kardeşi olduğu söylenirdi. Kimsede Mösyö Lui'nin hayatına renk katacak ayrıntıda bilgi olmadığı belliydi.

Bekir işini bitiremedi. Emanettekinin faizi umulandan yüksek tutmuş, eldeki para da, Halit Bey'in "emeğin geçti" diyerek almak istemediği bahşiş de bu faizi karşılamaya yetmemişti. Tekrar Kilisli'ye gidip borç istemek geçti aklından. Sonra işin doğrusunu Halit Bey'e anlatmaya karar verdi. Sirkeci'ye doğru yürüdü. İçinden Aşirefendi'ye sapmak geliyordu. Saptı. Kepenkler kapalıydı. Keyifle kepenkleri seyretti ve köprüye doğru koşar adım yürümeye başladı.

Islak bir eylül sabahında İstanbul, kendi haline sessizce ağlıyor gibiydi...

Cumhuriyet'in ilk kapitalistleri tahsilli adamlardı. Çoğu İttihat ve Terakki'nin önde gelen aileleriyle evlilik yapan toprak zenginlerinin çocukları olarak yetişmiş, iyi öğrenim görmeleri için dışarıya gönderilmişlerdi. Fransız mekteplerindeki disiplinli tahsillerini, daha sonra Paris'in rahat hayatı içinde kolayca ellerinden çıkarmışlar, dizginleri boşalmış bir araba gibi, istikameti belli olmayan

bir yolun macerasına kapılmışlardı. Yaşadıkları iddialı hayata rağmen, hepsinin kökeninde bir Anadolu pişkinliği kolayca sezilir, tereddüt yaratan bu kazınmış evsaf, umulmadık anda insanı çirkin bir muameleye maruz kalacağı endişesi içinde titretirdi. Çoğu, şaşkın ve güven vermeyen bir nesil fotoğrafı gibi İstanbul sokaklarına asıldılar. Beyoğlu'nun eski havası içinde yeni çehreleriyle paralı bir rahatlık tavrı taşır, büyük gövdeli salon saatlerinin rakkası gibi iki yana sallanarak kendilerini hissettirmeye çalışırlardı. Çoğu büyük bir yabancı şirketin mümessili olarak kendisine kazanç kapısı açmıştı. Kimisi, toptan ticaretin kaynaklarına el atmış, babadan kalma servete yukarıdan bakan meslek terbiyesiyle işi sürdürmeye çabalıyordu. Hemen hepsinin tıkırında yürüyen bir işi yoktu.

Kadınlı erkekli hayatın başlamasıyla birlikte Cumhuriyet'in ilk zenginlerinde değişmeler görüldü. Babalarının, dükkânın bir köşesine ahşap bölmeyle yerleştirdikleri küçük yazıhanelerini itibar kırıcı görüp büyük hanlarda hususî yazıhaneler açmaya başladılar. Meşrutiyet dönemi mimarîsi içinde geniş avlulu hanların vapur güvertesi gibi uzun tutulmuş koridorlarına sıralanmış odaları kiralayıp yerleştiler. Fransız, İtalyan, İspanyol Yahudilerinin tecrübeli ellerine bırakılmış muhasebeleriyle hem işlerini yürütüyor, hem de bu görmüş geçirmiş gayrimüslim terbiyesinden örnek alınabilecek şeylerin peşini kovalıyorlardı. Yeni bir hayatın insana hemen çekici gelen yanlarına kolay alışmış, bu hayatın, kendi gelecekleri için sanki gerekli olduğuna inanmışlardı. Akşamları kulüpte bir iki kadeh içmek, yemeği eş dost sofrası gibi kalabalık bir kadro içinde yemek, sonra oturup biraz kumar oynamak bu hayatın vazgeçilmez gösterisi gibi her akşam aynı biçimde sahneleniyordu.

Birbirleriyle isteksizlik içinde yaşamak zorunda oldukları bu sıkıcı oyunu her akşam yeniden oynamak zor gelse bile, sevimsiz

izler vermemeye özen göstererek sürdürüyorlardı. İnsanların incelikleri kaybolmuş, onların yerine belirli kalıplar içinde duygusuz, şaşkın ve yorgun bir hayat gelip yerleşmişti.

Gayrimüslim tüccarların yazıhaneleri küçücüktü. Dükkânlarının en gerisine konulmuş bir masa ve önüne yerleştirilmiş iki küçük sandalyeden ibaretti. Hepsinin duvarında, büyük bir saat dikkat çekerdi. Çoğu, iş yaptıkları yabancı firmaların isimlerini taşıyan reklam saatleriydi.

Perşembepazarı, Sultanhamamı, Karaköy Meydanı'nda, imparatorluktan kalma eski binaların duvarlarında zaman zaman hem Fransızca, hem Arap harfleriyle yazılmış tabelalar dikkat çekerdi. Tabelalar, bir ülkenin ticarî karakterini yansıtır: tabelaların çoğu, "halefleri, oğulları, kardeşleri" gibi, aile işi olduğunu belirten ifadelerle bitiyordu. Hemen hepsi ahşap tabelalardı. Kırmızıya boyanmış kalın bir ahşap üzerine iri beyaz harflerle işi kuranın adı yazılırdı. Cumhuriyet'in ilk kapitalistleriyle yeni bir tabela estetiği belirdi. Camı üzerine çekilmiş siyah boya arasına yerleştirilmiş yaldızlı tabelalar yer almaya başladı. Pinhas Usta'nın imzası, neredeyse İstanbul'un bütün han kapılarında, resim sergisi açmış gibi, değişik harflerle yazılmış tabelaların alt köşesinde parıldıyordu.

Bekir, endişe içinde Ömer Abed Hanı'nın merdivenlerini çıkıyordu.

Koridor boyunca yürüdükçe, kapı üstlerine asılmış tabelaları okuyordu. Hepsini ezberlemişti. Kendi ambarının tabelasını gözünün önüne getirdi. Mutluydu. Halit Bey'in yazıhanesinin önüne geldi. Üstünü düzeltti. Derin bir nefes alıp kapıyı vurdu. Biraz bekledi. Sonra içeri girdi. Mösyö Lui'ye yanaşıp sordu:

– Halit Bey içerde mi?

Mösyö Lui başını salladı. Sonra ceketini alıp biraz dışarı çıkmak için Halit Bey'den izin istedi. Bekir'in her gelişinde Mösyö

Lui mutlaka bir sebep bulur ve ikisinin yalnız kalmasını sağlardı. Bekir içeri girdiğinde Halit Bey pencereden bakıyordu. Altmış yaşlarındaki bu orta boylu, tıknaz paşazadenin uzakları böyle hüzünle seyreden yorgun tavrında, şarklı sayılabilecek tek bir iz görünmüyordu. Oturduğu yerden sordu:

– Getirdin mi?

– Çıkışmadı.

– Ne kadar eksik kaldı?

– Bin lira daha lazım.

Halit Bey geri dönüp masasına doğru yürüdü. Koltuğuna oturup, Bekir'in yüzüne uzun uzun baktı. Karşılıklı bir utangaçlık hissi içinde sessizdiler. Bu görmüş geçirmiş çehrenin çizgilerinde, yaşadığı anın ağır gelen yükü açıkça görülüyordu. Gözlüklerini çıkarıp gözlerini iyice ovdu. Bekir hâlâ ayakta bekliyordu:

– Otur Bekir Efendi.

Halit Bey, her zaman Bekir Efendi derdi. Yalnızken bile bir kere olsun Bekir dememişti. Bekir paraları masanın üzerine koydu. Halit Bey'in gözleri Bekir'in üzerindeydi. İkisi de kıpırdamaksızın birbirlerine bakıyordu:

– Kilisli'ye sattım... Osmanlı'dır, itibarı yoktur diye ucuzdan kapı açtı.

– Bin lira daha lazım, öyle mi?

Bekir başını salladı:

– Bin liran var mı?

Belli ki, utancın nesi var, nesi yoksa, hepsi Halit Bey'in yüzünde toplanmıştı. Bekir daha çok utandı. Yavaşça yerinden kalktı. Hiçbir şey söylemeden odayı terk etti. Ağır bir yükü omuzlarında taşıyormuş gibi yorgun adımlarla merdivenleri indi.

Anadolu'dan mal almaya gelen toptancıların hiçbiri tabelaya

bakmaz. Birinin, diğerine bellettiği dükkâna gidip işlerini bitirmeye çalışırlar. Gelenlerin hepsi, hemşeri aldatmacası olduğunu bile bile, alışılmışlığın dışına çıkmadan bu dengeli çıkarı sürdürür. Sirkeci'deki otellerin aşçı dükkânlarının, ambarların adları şehirlere göre seçilir. Bazen, birbirine yakın iki ilin adı bir otelin adı olur.

Niğde-Aksaray Oteli, Sirkeci Garı'nın yanındaki aralığın köşesindeydi. Tamamı sekiz odalı bu küçük otele sadece, o bölgenin esnafı gelir, birkaç gün içinde alışverişini tamamlayıp geri dönerdi. Akşam, işini bitirenler hemşeri yarenliğiyle yatacağı zamana kadar sohbet ederdi.

Bekir otele girerken tedirgindi. Ortada büyük bir odun sobası yanıyordu. Zeminde iyi işlenmiş bir mermer, duvarlarda itinayla yerleştirilmiş kalın ahşap kapılar, bir zamanlar bu evin varlıklı sahiplerinden kalan yadigârlar gibiydi. Birkaç sandalye, küçük bir sehpa ve oda anahtarlarının asıldığı bir tahta dikkat çekiyordu. Üzerinde kalın bir kartona özensiz bir elin yazdığı ikaz görünüyordu: "Veresiyemiz yoktur."

Bekir, merdiven altına yerleştirilmiş küçük "müdüriyet" odasının camından Hilmi Efendi'yi gördü. Sakin tabiatlı, kendi halinde bir taşralıydı. Sabah gazetesini okuyordu. Gözlüklerinin üzerinden bakarak geleni süzdü. Bir süre duraksadı, sonra yerinden kalkıp telaşsız adımlarla Bekir'i karşıladı. Kucaklayıp öptü:

– Hoş geldin Bekir.

Hilmi ile Bekir'in hamallık günlerinden kalma bir dostluğu vardı. Güvenilir olmak, ikisi arasında çok sıkı bir yakınlık doğurmuştu. Bekir tetikte duruyordu. Önüne konulan çaya elini sürmedi. Hilmi tecrübeliydi. Durumu kavramaya çalışıyordu:

– Zorlama beni Bekir, bir sıkıntın var galiba?

– Bana bin lira lazım.

Hilmi belinden bir deste anahtar çıkardı, merdiven altına yerleştirilmiş küçük kasayı açtı. Zarf içinde bir deste parayı saymadan Bekir'in önüne sürdü:

– Hepsi bu Bekir.

– Bin lira mı?

– Eksiği var... Belki işini görür...

Bekir bütün vücudunun titrediğini hissetti. Ayağa kalkıp Hilmi'ye sarıldı.

– Bana tam bin lira lazım. Eksiğini tamamlamak için gidecek kimsem yok. Eksiği işe yaramaz. Kalsın.

Tekrar Hilmi'ye sarıldı:

– Sen, hep o bildiğim Hilmi'sin... Seni hep böyle bileceğim...

– Çayını iç.

Onca yıllık dostluğa rağmen aralarında kıvamı sert fakat saygılı tavır vardı. Bekir'in bitkin hali, Hilmi'ye dokundu:

– Namuslu adamın borç istemesi ayıp değildir Bekir... Utandığına değmez.

Aşirefendi'nin hanları yavaş yavaş kapanıyordu. Akşamın hafif karanlığı çökmüştü. Bekir, Büyük Postane'nin duvarına oturup dükkânının tabelasını seyretti. Anahtarını öpüp kepenkleri açtı. Kumaşların yanındaki küçük bir sandalyeye ilişti. Ellerini başının arasına aldı. Hıçkıracak kadar dolmuştu.

Misafirler akşam Bekir'in gelmesini bekliyorlardı. Sofra hazırdı. Bekir önce ellerini yıkadı, sonra misafirlere hatır sordu. Çocuklara şeker verdi:

– Ne zahmet be Bekir kardeş, bak akşam için baklava getirmiştim. Zaten ağızları tatlanacaktı.

Bekir üstelemedi. Yemek sessizlik içinde geçti. Kadınlar sofrayı toplayıp mutfağa geçtiler. Çocukları odaya götürdüler. Bekir ile

Durmuş, karşı karşıya ilk savaşı verecek şekilde tetikte duruyorlardı.

– Bugün Otelci Hilmi'ye uğramışsın Bekir Efendi.

– Nerden icap etti bunu söylemek şimdi?

– Hemşerimizin gözünde itibarımız vardır. Gidip kendisinden akıl alalım dedik. Sen alınma bu sözüme anma, Hilmi'nin bildiği fazladır.

Durmuş'un sözlerinde takdirle karışık bir kıskançlık gizliydi. Bekir suskunluğunu artırıyordu. Hilmi'nin olup biteni Durmuş'a anlatmadığına emindi, ama yine de içine kuşku düşmüştü. Ne olsa Hilmi ile Durmuş hemşeriydiler.

– Ne akıl verdi sana?

– Bir dükkân varmış senin oralarda. Yarın gidip bir bakalım. Belki uyuşuruz...

– Hayırlısı olsun. Kısmetse olur inşallah...

– Olmalı be Bekir, olmalı... Baksana elâlem sırt hamallığından otel sahipliğine ulaşmış, caka satıyor. Bizim neyimiz eksik. Aklımız da var, paramız da...

Bekir başını salladı. Durmuş'u ciddiye almıyordu. Aklı, emanetteki paketteydi. Yatağına uzandı. Destegül'ün gözlerinin içi gülüyordu. Saçlarını toplayıp, başını Bekir'in göğsüne koydu. Yüzünde taze ve bereketli bir güzellik vardı.

Bütün gece yağmur yağmıştı... Birlikte çıktılar. Bekir önden yürüyor, çamurlu sokağın bildik taşları üzerinden sekerek Durmuş'a yol gösteriyordu. Önce Otelci Hilmi'ye gidip dükkânın adresini alacaklar, sonra da mal sahibini görmeye gideceklerdi. Bekir telaşlıydı. Bir an evvel işin bitmesini istiyordu. Sonra gidip Halit Bey'in eksik kalan parasını denkleştirmeyi düşünüyordu.

Hilmi sözleştikleri yerde bekliyordu. Öpüştüler. Kısa bir soh-

betten sonra yola koyuldular. Büyük Postane'nin önündeki yolu geçtiler. Meydana açılan hanların kapılarında, ürkek bakışlarıyla kümelenmiş kadınlar, ekmek karnesi satmak için bekleşiyorlardı. Yağmur Sultanhamamı'nın yüzünü güzel bir kadın gibi sabaha hazırlamıştı.

– İşte, dükkân bu!

Hilmi'nin uzaktan işaret ettiği bina, Bekir'in yıllardır hayalini kurduğu, uykularında kapısına tabelasını asmayı düşlediği dükkândı. Sırtına bir bıçak saplanmış gibi sendeledi. Adımları yavaşladı. Boğazını bir şeylerin sıktığını hissetti. Durdu. Uzaktan hasetle seyretti:

– Ne diyorsun Bekir? Beğendin mi?

– Talihin iyiymiş Durmuş Çavuş... Kısmetse olur inşallah...

Akşam yemeğe Hilmi'yi de çağırdılar. Durmuş, bir şişe rakı almış, Çarşıkapı'daki mezecilerden seçilmiş pastırma, peynir, zeytinle zengin sayılır bir sofra kurulmuştu. Kadınlar mutlu telaşlarla önce çocukların karınlarını doyurdu. Pirzolalar, cazırtılı dumanlarıyla etrafa cömert bir kekik kokusu yayıyordu.

Durmuş dükkânı yedi bin liraya aldı. Dükkân dediği, aslında derli toplu, geniş bir binaydı. Altında bir deposu, üst katında geniş bir bölme vardı. Özenle işlenmiş ahşap bir merdivenle çıkılınca, insanı ferahlatan bir eşiğin etrafına, birbirine açılan üç oda yerleştirilmişti. İhmal edilmişlikle yüzü kararmış, cephesindeki süsleri ayakta tutan iki mermer sütun, kirden görünmez olmuştu. Sabırlı bir el bu çehreyi biraz severek okşasa, gerilerden kendini hissettiren iddialı bir yüz güzelliğiyle parlayacaktı.

Bekir'in sırtındaki bıçak daha da derinleşti. Birisi tutup çekse, hançerin açtığı delikten oluk gibi kan fışkıracaktı. Alemdar otobüs durağındaki kadının yüzü göründü. Tiksintili bakışı, şimdi bü-

tün canlılığıyla sanki pis bir tuzağın davetçisi gibi Bekir'e gülüyordu. Sırtüstü sedire uzandı. Acıyla gözlerini yumdu:

– İşte, hepsi bu kadar! Daha fazla batacak tarafın kalmadı...

Hilmi'yi tramvay durağına kadar götürdü. Yağmur yeniden hızlanmıştı. Haseki Hamamı'nın saçağına sığındılar. Külhan duvarı, ikisinin de sırtını ısıtıyordu. Bekir'in takati tükenmişti. Son tramvay göründü. Birbirlerine sarıldılar. Hilmi hantal elleriyle Bekir'in yüzünü tutup kaldırdı. Kasketinin tereğinden düşen damlalar, göz çukurundakilere karıştı. Hilmi, Bekir'in gözlerini öptü:

– Vefa borcu öderken kendini bitirme Bekir... Buraya öyle kolay gelmedik. Cömert adamın yükü ağır olur. Halit Bey'den kendini kurtarmaya bak...

Hızla tramvaya atladı. Topkapı-Bahçekapı tramvayı tam otelin önünde dururdu. Aklı hep oteldeydi. Yüzünü kuruladı. Üzerinden ağır bir yük kalkmış gibi rahatlık hissetti. Sırtındaki yükle yokuşta düştüğü zaman, Bekir'in koşup yükü kaldırdığı geceki kadar derin bir rahatlık vardı içinde. Ayağı kırılmıştı. İyileşinceye kadar Bekir her gece, sığındıkları han köşesinde Hilmi'ye bakmış, gece yarıları, el ayak çekilince arka arsada aptes bozması için sırtında taşımıştı. Gözlerini yumdu. Bekir'in ibrikle su bırakıp, utançla arkasını döndüğü o tenha han duvarlarının zahmetli günlerini hatırladı.

Destegül ile Nimet kapıda bekliyordu. Bekir ayakkabılarını çıkardı. Nimet erken davranıp Bekir'in önüne terliklerini koydu. Ağlayacak gibiydi. Terlikleri giydi. Nimet uzanıp Bekir'in elini tuttu:

– Allah razı olsun Bekir Efendi. Dünya ahret büyüğümsün, efendimsin...

Ağzına kadar doldurulmuş soba neredeyse çatlayacaktı. Oda

hamam gibiydi. Durmuş sızmışçasına sedire uzanmış, uyuyor gibi yaparak kendisini yağmurdan kurtarmıştı. Bekir'in gelişiyle uyanmış gibi doğruldu. Şaşırmış gibi davrandı:

– Ne o, Hilmi Efendi gitti mi yahu?

– Gitti!

– Hilmi'ye fazla kulak asma Bekir kardeş. Kendini adamdan sayıyor...

– Ayıptır efendi. Hakkı var, emeği var... Sayesinde mülk sahibi oldun. Sayesinde adam olacaksın...

Nimet'in yumuşak sesi pervasız bir nara kadar etkiliydi. Durmuş toparlandı. Bekir hayretle Nimet'e bakıyordu. Nimet'in gözleri yeşildi...

– Bekir Efendi, Allah rızası için bize bir ev bul... Beni sığıntı gibi el kapılarında boynu bükük bırakma.

Nimet çekinmeden eteğini kaldırdı. Arkasını bile dönmedi. Beline sarılmış yeşil keseyi bir çırpıda çözüp Bekir'in ayaklarının önüne koydu. Nimet'in teni bembeyazdı.

– Bu, benim hakkımdır Bekir Efendi. Babamdan kalan payımdır. Al, sana teslim!

– Şimdi ev sırası değil. Dükkân açacağız o parayla.

Durmuş, pişkin tavırla keseye uzandı. Nimet keseyi alıp Bekir'e verdi. Yüzü gergindi. Sesinde birikmiş bir sertlik vardı:

– Evi barkı düzgün olmayanın işi doğru dürüst gitmez Durmuş Çavuş.

Bekir, keseyi Nimet'in avucuna bıraktı. Nimet'in teni sıcaktı...

Halit Bey limonluktaydı. Bekir saygılı biçimde iskemlesinde oturuyordu. Hizmetçiler aralarında nasıl bir konuşma olacağının merakındaydılar. Nefise beyaz gecelik içinde merdivenlerden iniyordu. Bekir, cesaretle başını çevirip inişini seyretti. Yorgun bir yüzde böy-

le bir güzelliğin taze kalması inanılmayacak kadar zordu. Belli ki, bu kadını diğerlerinden ayrı tutan çok farklı bir lezzet vardı.

Halit Bey hizmetçilere gitmelerini işaret etti. Bu aynı zamanda Nefise'ye, "Bekir gidinceye kadar gelme" anlamındaydı:

– Bu işin, bugün bitmesi lazım Bekir Efendi... Pazar günü ziyarete gideceğim.

– Bir imkân bulursunuz inşallah!

– Yorma beni...

– O küçük ev harap... Elden çıkarmak isterseniz, bir isteyenini bulurum belki.

– Hangisi?

– Soğanağa'daki.

Öğle üzeri Bekir, Durmuş'la birlikte Ömer Abed Han'ın merdivenlerini çıktılar. Mösyö Lui ceketini giyip uzaklaştı. Bekir, parayı masanın üzerine koydu. Durmuş eğilip Halit Bey'in elini öpmek istedi:

– Sen dışarda bekle!

Durmuş geri geri gidip kapıyı örttü. Sırtını duvara dayadı. Pencereden, Sarayburnu görünüyordu. Yağmur durmuş, etraf pırıl pırıldı. Bir vapur burnunu köprüye çevirmiş bütün hızıyla yaklaşıyordu. Hevesle İstanbul'u seyretti. Küfreder gibi bir sesle sordu:

– Bizim de hakkımızı vereceksin değil mi İstanbul?

Halit Bey paraya elini sürmedi. Bekir'e yaklaştı. Bekir eline eğildi. İkisi de mesafeli kalmanın geleneğinde davranışlarını kolay kontrol eden kimselerdi:

– Al bunu.

Bekir, masaya doğru uzanırken, Halit Bey kollarını tuttu. Bekir'i kucakladı, kendine doğru çekip sarıldı. Bir süre öyle kaldılar. Bekir'in yanaklarını öptü. Koskoca Halit Bey ağlıyordu...

– Eksiği olursa da, bul bir yerden tamamla. Beni mahcup etme.

O gece Nimet, çocuklarıyla birlikte Soğanağa'daki eve taşındı. Harap denilen evin eşyası bütün ihtiyaçlarını karşılayacak kadar boldu. Ortada iri pembe bir çini soba, içinde külleriyle bırakılmıştı. Yeşil damarlı mermer altlık sobanın güzelliğini ortaya çıkarıyordu. Yanında usta bir işçiliğin döktüğü pirinç bir maşa ve kürek duruyordu. Nimet sobayı temizleyip yaktı. Ev ısınıyordu. Sobanın şeffaf penceresinden yansıyan renkler Nimet'e istediği mutluluğu veriyordu. Hakkını vermesini bilen birisi için Nimet, doludizgin koşmaya hazırdı. Durmuş karısını seyrediyordu:

– Git, yatağı ısıt!

– Uzak dur benden Durmuş. Pisliğe sürünmek istemiyorum.

Bekir, Emniyet Sandığı'ndaki emaneti getirdi. Paketini bile açmadan, olduğu gibi Halit Bey'e teslim etti. Halit Bey memnundu. Vakit öğle üzeriydi. Enis Fikri Bey'le beraber yemeğe gidecekti. Gecikmenin telaşıyla beklediğine kavuşmanın mutluluğu birbirine karışmış, Halit Bey'i o ağırbaşlı halinden alıp heyecanlı bir delikanlı havasına sokmuştu. Paketi itinayla açıp uzun süre seyretti. Bekir paketin içindekini uzaktan seçemiyordu. İlk defa Halit Bey'i bir şeye bu kadar değer vermiş olarak görüyordu. Şimdiye kadar Kilisli Nehar'ın tezgâhına bıraktığı mücevherler yanında bu paketin değeri çok büyük olmalıydı. Halit Bey büyük dolaptan siyah kadifeyle kaplanmış kutuyu çıkardı ve emanetle birlikte çekmecesine yerleştirdi; kitleyip anahtarı cebine koydu. Yüzünde, kıvamını bulmuş sabah keyfi vardı.

Kapıda Mösyö Lui'yle karşılaştılar. Halit Bey bir süre bu vefalı muhasebecisini seyretti:

– Mösyö, hazırlanın pazar günü birlikte ziyarete gideceğiz. Şo-

for sizi iskeleden alacak.

Mösyö Lui çekilip yol verdi. Halit Bey, yaşadığı huzurun hakkını ödemek istiyordu. Kapının önünde bekleyip, Bekir'in kolunu tuttu:

– Bekir Bey, siz önden buyrun...

Destegül, aynanın karşısında kendini seyrediyordu. Konsolun üzerine yerleştirilmiş bu ahşap oymalı eski ayna, kim bilir kaç yüzün kendine anlattığı sırların dostluğunu yaşamış, sonra bu sadık sırdaşlığını ta eskilerden alıp, bugün, Destegül'ün önüne getirmişti:

– İçime doğuyor; oğlan olacak. Adını Halit koyacak muhakkak. İkinci adı da İbrahim olsun... Anam kim bilir nasıl sevinir İbrahim adını duyunca...

Durmuş dükkânı temizletti. Dış yüzünü boyattı. Eşiğin açıldığı odaları birleştirip büyük bir depo yaptı. Ortaya, kumaşların açılıp gösterileceği geniş bir masa koydurdu. Ceviz masa, pırıl pırıldı. İnsan, yüzünün en ince çizgilerine kadar her şeyi, bu görmüş geçirmiş ahşabın aksinde görebiliyordu. Duvarların tamamı, kumaş toplarının yerleştirileceği raflarla kapatılmış, önlerine tezgâh yerleştirilmişti. Cephedeki büyük pencereden sızan ışık, orta masasının üzerine düşüyor, parlak cilanın yansıttığı renkler duvarlardaki koyu raflara asılıyordu. Akşam üzeri güneşin kızıl rengi, raflara asılmış haliyle, sanki solgun bir tanyeri gibi huzur vericiydi. Durmuş, arka tarafta, kendine oturacak bir bölme yaptırmış, buraya, küçük güzel bir masayla bir iki sandalye koymuştu. Yarın Bekir'in deposundan ilk mallar gelip sıralanacaktı. Bu ortaklığın eşit payı daha şimdiden ikisini de heyecanlandırıyordu.

Nimet, harap denilen evi kısa sürede bir konak havasına sok-

tu. Halit Bey'in hukuk okumak için üniversiteye geldiği delikanlılık günlerinde yaşadığı bu evin eşyası, şimdi temizlenmiş yüzleriyle, Nimet'in üzerinde Sabit Paşa'nın himaye ve terbiyesini hissettiriyordu. Sabit Paşa, her eşyayı özenle seçtirmişti. Salkım Hanım, uzun ve zahmetli bir yolculukla İstanbul'a gelmiş, evin döşenmesine nezaret etmişti. Salkım Hanım'ın kısa da olsa geçirdiği saray terbiyesinden aktardığı bu zevkli seçim, uzun yıllar sonra, nihayet kadrini bilecek bir ele geçmiş, Niğdeli eşraf kızı Nimet'in ciddiyetine uygun düşmüştü.

Dolapların birinde, birkaç eski resim buldu. Abdullah Biraderler'in çektiği bir kahverengi fotoğrafta, genç bir kadın bağ evinin önünde oturmuş, elinde iri bir üzüm salkımı tutuyordu. Geride, gür bıyıklı bir paşa, elini kadının omzuna koymuş, önemsenmek isteyen bir hasretle gözlerini uzaklara çevirmişti. Sanki, dinlenmek isteyen sevimli bir tebessüm, yorgun argın gelip kadının yüzüne oturmuştu. Üzerinde ince bir el yazısı okunuyordu: "Meslekî ve kalbî muvaffakiyetlerini bekliyorum, oğlum..."

Öteki resim, bir enstantaneydi. Haylaz bir çocuk annesinin kucağına sıçramak isterken elindeki salkımı çekip almış ve bütün taneleri hoyratça yerlere saçmıştı... Nimet fotoğrafa hasretle baktı. Niğde'deki bağ evinin serinliğini hissetti. İlk fırsatta resimleri Halit Bey'e ulaştıracaktı. Belki gidip elini de öpebilirdi... Canı çekti. Uzanıp, Salkım Hanım'ın tanelerinden birini aldı. Arzuyla ısırdı. Ağzı tatlandı. Akşam için hazırlığa başladı.

Nimet sobayı yakıyordu. Durmuş başında dikilmişti. Gururluydu. Gözlerinde mutlaka kazanacağına inandığı başarı sıcaklığı vardı:

– Dükkânı görmelisin. Ak süt gibi bembeyaz ettim yüzünü. İçi de döşendi. Yarın renk renk kumaşlarla, bir cennet yeri açılacak.

– Diz çök! Kısa sürede bunca kısmet, sahibine hayretmezse felaket büyük olur.

– Şom ağızlı karı.

Mösyö Lui iskelede bekliyordu. Packard'ı görünce davranıp arabaya doğru yürüdü. Yağmur giderek şiddetini artırıyordu. Üzerine siyah, tertipli bir palto giymişti. Bu haliyle Mösyö Lui, mahir bir muhasebeciden çok, hatırlı bir siyaset adamı görüntüsü veriyordu.

Halit Bey biraz yana kayarak Mösyö Lui'nin oturması için yer açtı. Aralarında bir çiçek demeti duruyordu. Sarı kasımpatılar, siyah deri döşemenin üzerinde gövdesini büyütmüş ay gibi sevimli bir dirilik gösteriyordu. Köşkün bahçesinden bu sabah toplanmış, tek tek elden geçirilerek güzel bir demet halinde birleştirilmişlerdi.

– Günaydın efendim!

– Günaydın.

– Ben gelmesem daha iyi olacaktı zannederim...

– Size bir şey soracağını sanmam. Yine de hatırınızda bulunsun, hep iyi şeyler söyleyin.

Araba, şiddetli yağmurdan birikmiş suları sağa sola sıçratarak ilerlerken durgun bir denizde hızlanan bir transatlantiğin dalgalarını andırıyordu. Yedikule surlarından çıktılar. Bu soğuk pazar sabahında cadde bomboştu. Siyah Packard dar bir yolu geçip, iki katlı bir binanın önünde durdu. Geniş bir meydanın tam ortasına kurulmuş bu upuzun gri binanın camları ince uzundu. Uzaktan bakanlar, beyaza boyanmış çerçeveleriyle bu pencereleri, mayıs sonunda tohumlarını döken kavak ağaçlarına benzetirdi.

Halit Bey arabadan indi. Çiçekleri Mösyö Lui'ye verdi. Elinde özenle sarılmış büyük bir paket duruyordu. Binanın girişinde, iki yanlı, kıvrılarak yükselen geniş merdivenlerin açıldığı sahanlıkta iri harflerle yazılmış bir tabela okunuyordu: "İhtiyar Evi."

Kapı geniş bir giriş bölümüne açılıyordu. Girişin her iki yanın-

da, kucağında İsa'yı tutan Meryem tabloları asılıydı. Tabloların altına, geniş kutular içinde ince uzun mumlar yerleştirilmiş, yanlarına da küçük birer kumbara konmuştu. Bir kısım ziyaretçiler, mumlarını yakmışlardı. Loş girişin içinde bu titrek alevler, kapının her açılışında oynaşan bir aydınlık yaratıyor, gelenleri mutlaka duvarlara asılmış Meryem tablolarına bakmaya zorluyordu.

Halit Bey kumbaraya para attı. Mösyö Lui mumlardan birini yakıp Meryem tablosunun altındaki boş şamdanlardan birine yerleştirdi. Başıyla selamladı. Göz göze geldiler. Saygılı biçimde yan yana yürümeye başladılar. Halit Bey, Mösyö Lui'yi tekrar uyarmak ihtiyacını duydu:

– Lütfen, hiçbir şey hissettirmeyiniz.

– Herhangi bir şeyi hatırlayacağımı sanmıyorum.

– Siz tedbirli olunuz.

Giriş bölümünden birkaç basamak yukarı çıkınca, binanın sanki sonu hiç yokmuş gibi iki yana uzayan koridorları başlıyordu. 41 numaralı odayı buldular. Kapıyı hafifçe vurup araladılar. Oda aydınlıktı. Yağmur damlaları pencere camlarında birikmiş, bu kirli şeffaflığın üzerinde sanki buzlu bir canımış gibi haksız bir koyuluk daha yaratmıştı. Pencereden dışarısı kolayca görülmüyordu ama içeriyi aydınlatacak kadar ışık girmişti. Ortada bir soba yanıyordu. Odanın tam karşısına geniş bir yatak yerleştirilmişti. Üstü tertipli şekilde kapatılmış ve pahalı bir battaniyeyle örtülmüştü. Biraz ileride bakıcı kadının küçük yatağı görülüyordu. Aynı tertip ve pahalı itina bu küçük yatağın üzerinde de uzanmıştı. Pencere kenarında tekerlekli bir sandalyeye oturmuş bir siyah yumak dikkat çekiyordu. Alaca ışıklar içinde, bu görmüş geçirmiş siyah varlık, aynı sessiz tavrıyla olanlara ilgisiz kalmış gibiydi. Bencil bir ihtiyarın son günlerindeki boşvermişliğiyle olan bitene sırtını çevirmiş gibiydi. Bakıcı kadın nazik biçimde uyardı:

– Bayan Nora, misafirleriniz geldi.

Bakıcı kadın, tekerlekli sandalyeyi yavaş yavaş gelenlere doğru çevirdi. Mösyö Lui'nin elindeki çiçekleri alıp vazoya koydu. Yavaşça, Halit Bey'e fısıldadı:

– Son günlerde kendisini fazla zorluyor. Ben dışarıdayım. Çağırabilirsiniz...

Sonra usulca odadan ayrıldı.

Her ikisi de ayaktaydılar. Birbirlerini süzüyorlardı. Biri yüreklenip bir şey söylemese, böyle bakışarak belki saatlerce bekleyebilirlerdi. Mösyö Lui bir an önce görevini yapıp uzaklaşmak istiyordu. Yaklaşıp yanağını öptü:

– Seni iyi gördüm Nora.

Bayan Nora siyahlar içinde, yorgun fakat iddialı bir güzellik sergiliyordu. Bakışlarında hiçbir kıpırdama yoktu. Sessizlik içinde, gelenleri şaşırtacak kadar dik bakıyordu. İlk defa gördüğü bu iyi giyimli kimseleri, konuyu merak etmeyen sade bakışlarla seyrediyordu. Sesi, genç bir insanın tıkanıp kalmış heyecanını andırıyordu:

– Sizi tanıyor muyum efendim?

Halit Bey bulunduğu yerden yavaş yavaş Mösyö Lui'nin yanına geldi. Bir ince el hareketiyle bu ürkmüş gövdeyi öne çıkardı. Sesinde gün görmüş bir hayranlık vardı.

– Lui! Küçük kardeşin.

Mösyö Lui, Nora'nın yanaklarını bir kere daha öptü ve telaşsız adımlarla odadan çıktı. Halit Bey hâlâ olduğu yerdeydi. Bayan Nora'nın hiçbir şeyi hatırlamayan bakışlarından rahatsız değildi. Tek bir kelime söyleyinceye kadar saatlerce öyle ayakta beklemeye hazırdı. Aynı oyunu defalarca oynanmış, Bayan Nora'nın yüzünde tek bir tanıdık gülüş ya da bakış görmeden ayrılıp gitmişti. Saatlerce bütün varlığını paylaştığı kadını, böyle çaresizlik içinde sey-

retmekle kendini en çirkin ahlaksızlığa yataklık etmiş ağır bir suçun sahibi gibi görüyordu.

Otuz yıl çok uzun bir zamandı. Meşrutiyet'in ilan edildiği gece, Sen Nehri kıyılarında omuzlarından tutup kucakladığı bu genç vücut, uzun yıllar nikâhlı sıcaklığın bütün hazlarını Halit Bey'in gençliği için sunmuştu. Halit Bey, karısıyla Harran'a döndüklerinde, koca aşiretin, atlarla yola çıkıp gelin alayını karşılayışlarını hatırladı. Usta binicilerin tarlalara dolu dizgin sürdüğü Arap kısraklarının kişneyişinde, bu varlıklı paşa çocuğunun saadetini kıskanan bir şahlanış görülüyordu. Bayan Nora, hayranlıkla seyrettiği binicileri kutlamış, sonra, gözüne kestirdiği kısrağa atlayarak, çevreyi önce korku, sonra hayret içinde bırakan bir incelikle gezinmişti... Sabit Paşa etrafındakilere karşı derinliği kavranmayan bir öğünmeyle gerçeği kabul ettiğini anlatmak istemişti:

– Gelinim gâvur da olsa, cesur...

Bayan Nora, sımsıkı sarılmış olduğu sandalyenin tekerleklerinden güçlükle elini kaldırıp boynuna doğru götürdü. Halit Bey donmuş gibi seyrediyordu. Karşısındaki güzel vücut, uzuvlarındaki çaresizliği yenmek için izleyeni acılara boğan bir gayret içindeydi. İnce, uzun parmaklı elini boynunda bir süre dolaştırdı. Tek canlı ve diri kalan, sesiydi:

– Kızımız olursa, adını Salkım koyalım... Annenin inceliğini yaşatacak bir şey istiyorum senden.

Halit Bey donmuştu. Kıpırdayacak hali yoktu. Seneler sonra, o sıcak sesi yeniden duymuş, kendini dehşete varan bir utanç içinde hissetmişti. Yaklaştı, ellerini tutup öptü. Bayan Nora'nın teninde tam kırk yıllık dostluk vardı. Halit Bey elindeki paketi açtı. Siyah kadifeyle kaplı kutunun içinden kırmızı atlasa özenle yerleştirilmiş kolyeyi çıkarıp bayan Nora'nın boynuna taktı. Siyahlar üzerinde kolyenin pırlantaları, iri bir üzüm salkımı gibiydi.

Uzun bir sapın üzerine, iri iri yakutlar halinde işlenmiş üzüm taneleri, eylül sonunda bozulan Harran bağlarının kızıl salkımlarını andırıyordu.

Bayan Nora'nın gözlerinde mutluluk dolaştı. Parmaklarını, boynundaki salkımın taneleri üzerinde gezdirdi. Buz gibi taşlarda, kolyeyi kendisine hediye eden Salkım Hanım'ın eskimeye yüz tutmuş hatırası canlandı:

– Gelinimsin, kızımsın...

Salkım Hanım, gelinini sevgiyle kucaklamış, kısrak sırtında yağız bir ciritçi gibi erkeklere parmak ısırtan bu Musevî kızının pervasızlığını içine sindirmişti.

Halit Bey hemen duvardaki aynayı getirip Nora'nın yüzüne tuttu. Nora, canlı bakışlarla bir süre yıpranmış çehreyi seyretti. Birden gözlerindeki haylaz mavilikler uçtu, yerini pişman bir grilik aldı. Korkulu bir sesle Halit Bey'i itti:

– Sizi tanımıyorum Beyefendi. Hediyenizi kabul edemem. Ben iffetli bir kadınım!

Mösyö Lui dışarıda bekliyordu. Halit Bey'in yüzünde, bütününden kopmuş bir tebessüm haksızlığı vardı. Arabaya binerken sesi sevinçliydi:

– Bir ara hatırlar gibi oldu. Salkım Hanım'ı özlediğini söyledi. Sabit Paşa'nın atını sordu, ama gözleri hep bana gülüyordu.

Mösyö Lui, saygıyla Halit Bey'in arabaya binmesine yardım etti. Gözleri yanlış bir yargıyla cezalandırılmış gibi ıslaktı:

– Beni bir daha buralara getirmeyin!

Kapıyı örttü. Kendini boşluğa atar gibi şiddetli yağmurun içinde koşar adım yürümeye başladı. İhtiyar Evi'nin beyaz çerçeveli pencereleri uzaktan bir kavak ormanı gibi görünüyordu. Mayıs gelince, kimbilir hangi yellerde esecekti...

Nefise, Moda Kulübü'nün merdivenlerinden inerken, bütün bakışlar kendisine çevrildi. Mavi ipekler içinde, gökyüzünden yeni inmiş ürkek bir melek gibi saklanması imkânsız bir saflıkla yürüyor, çevresindeki istekleri doludizgin hızlandırıyordu. Doğru oyun salonuna geçti. Akşama, Enis Fikri Bey'lerle birlikte yemek yiyeceklerdi. Misafirleri gelene kadar şansını denemek istedi. Gani Bey'in boş beklettiği masaya oturdu. Sigarasını ağızlığa taktı:

– Ateş...

Enis Fikri Bey'in yüzü bembeyazdı. Sanki uzun süreden beri uzak kalmak istediği o kötü haber, hiç ummadığı bir anda karşısına çıkmış gibi sarsılmıştı. Nazlı Hanım'ın koluna girmiş, huzursuz gözlerle Halit Bey'i arıyordu. Nefise Hanım'ı oyun masasında görünce, karısını bir iskemleye oturtup Nefise'ye doğru yöneldi:

– Halit Bey'i arıyordum Hanımefendi. Fevkalade mühim söyleyeceklerim var...

Nefise çocuklar gibi sevinçliydi. Kartları göğsüne bastırıp yumuşacık bir sesle rica etti:

– Enis Bey n'olur bu eli tamamlayayım, şansım öyle yaver ki...

– Halit Bey'le görüşmem lazım...

Gani Bey, Nefise'nin başucunda bekleyen bu telaşlı aile dostunu bir an önce savmak için ağzına gelen ilk sözü söyledi:

– Zannederim bahçede dolaşıyor...

– Bu havada mı?

Enis Fikri Bey'in sesinde, herkesi ayıplayan hayret gizliydi. Bahçeye doğru yürüdü. Halit Bey havanın nemli ve soğuk olmasına aldırmaksızın hırslı bir eşkıya gibi köpürmüş denizi seyrediyor, sanki, bu uçsuz bucaksız hırçın maviliğin ötesinde, özlemini çektiği çocukluk günlerinin hür ve bereketli Harran Ovası'ndaki kavurucu sıcaklığı arıyordu. Halit Bey, Enis Fikri Bey'den oldukça

büyüktü. Fakat aralarındaki yaş farkına rağmen çok köklü ve terbiyeli bir dostluk içindeydiler. Halit Bey, Enis Bey'i görünce kollarını uzattı:

– Geliniz Enis Fikri Bey, bakınız deniz ne kadar davetkâr. Biraz seyredelim, sonra sofraya geçeriz... Bugün sakin bir saadet içindeyim.

Enis Fikri Bey, Halit Bey'in bu rahat halini hayretle seyretti. Halit Bey gibi tecrübeli birinin böyle umursamazlık içinde olması akla uygun değildi. Şaşkınlık içinde ne söyleyeceğini kestiremiyordu. Kendisini topladı:

– Halit Bey, anlaşılan haberiniz yok. Gelmeden önce ajansı dinledim. Saracoğlu çok kesin konuşuyordu.

İkisi birden durakladılar. Bakışlarındaki donukluk, korkulu bekleyişin gerçekleştiğini anlatıyordu. Enis Fikri Bey, ancak Halit Bey'in duyabileceği kadar sakin bir sesle acıyı ortaya koydu:

– Varlık Vergisi ilan edildi...

II

Faik Bey, geceyarısı aldığı telefonla telaşlandı. Sabaha kadar uyumadan, söyleyeceklerini düşündü. Kendisinde mucize satan cümbüşlü bir Mesih iddiası görüyor, Vekil'in, sözlerinin etkisinde kalacağının emniyetini taşıyordu. Aklına gelenleri bir liste halinde sıralamış, sabah bir iki ilave yaptıktan sonra cebine yerleştirmişti. Münasip bir lisanla fikirlerini açıkça belirtecekti.

Erken saatte Pendik İstasyonu'na geldi. Fabrika işçileri sürüler gibi tek bir istikamette sabah vardiyasını devralmaya gidiyorlardı. Tombul yanaklı bir Arnavut salepçi sabahın erken soğuğunda, tarçın kokularına bulanmış tadına doyulmaz bir sıcaklık satıyordu. İstanbul'un kurtuluş günüydü. Okulun bahçesine bayraklar asılmıştı. Yaşlı bir kadın elindeki bezle tabelayı temizliyordu: "Cumhuriyet İlkokulu..."

Gar şefi, saygıyla Faik Bey'e yanaştı:

– Beyefendi, trenin biraz rötarı var. İçeri buyurun, burada üşüyeceksiniz...

Gar şefinin odasına girdiler. Sıcak bir salep içti. Pencereden banliyö yolcularının boynu bükük telaşlarını seyretti. Bu zinde sabah konuşmasının arkasından, perişan bir akşam dönüşü gelecek, yatağa düşmüş bir ihtiyar yorgunluğuyla geceleyecekti.

Trenin gelişi geciktikçe, Faik Bey'in düşünceleri durgunlaşı-

yor, donuklaşmış bir neşe gibi etkisini kaybediyordu. Dün genç bir müfettişle meseleyi gözden geçirmiş, onun mektep kokan konuşmasına biraz hayat katmak için kendisini zorlanıştı. Karşıda Adalar görülüyordu. Zihni gerilere kaydı. Büyükada'da Mithat Cemal Bey'le tanışmış, gürültülü kahramanlık şiirlerinin şöhretli şairini hayranlıkla seyretmişti. Galata Noteri Mithat Cemal, bir iki kadeh içtikten sonra ince duygulu dörtlükler okumaya başlamıştı. Bir mısra, hâlâ ilk işittiği gündeki etkisini sürdürüyordu: "Uçurumsuz bir irtifa aradım..."

Tren gara girdi.

Ankara Ekspresi'nin son vagonundan hatırlı misafirler indi. Minicik boylu, hareketli, sinirli görüneni Maliye Vekili Fuad Ağralı'ydı. Diğerleri, Vekil'in gerisinde, kıdemlerine göre düzenli ve dimdik duruyorlardı. Nazik biçimde el sıkıştılar. Vekil'in üzerine oturtulmuş başı, dar omuzlarına zorla yüklenmiş bir akraba tabutu kadar büyük ve soğuktu. Kalın çerçeveli gözlüğünün üzerinden taşan gür kaşları, yulaf demetleri gibi iri yüzüne dağılmıştı. Kemik renkli teni, sinirlenince koyulaşan vahşi bir çıban gibi yüzüne yapışıp, insana ürküntü veriyordu. Kocaman burnu, macuncu malasından kurtulup hızla aşağı sarkan kayısı karamelası gibi koyu rengiyle etli, iri dudaklarının üzerinde birikmişti. Gözleri hayret edilecek kadar maviydi. Bu cinaslı mavilik etkisini hemen gösteriyordu. Çocukluğunu geçirdiği Midilli Adası'nın kayalıklarından seyrettiği denizin rengini ve oynak tabiatını alıp, bütün evsafıyla sert terbiyesine sindirmişti. Olduğundan farklı gözükmeyen güven içindeydi. Yüzünde taşkın öfkeyle, aşikâr sabır iç içe yaşıyordu:

– Bizim eve gidelim, rahat konuşuruz.

Faik Bey, yol boyunca Vekil'i düşünüyordu. Fuad Bey, gözlerini karşısındakine çeviriyor, hükmünü verinceye kadar kırpmadan bakarak başkasının aklından geçenleri inanılmaz hızla okuyordu.

Bu bacaksız İttihatçı eskisinde Ali Paşa'ları, Reşid Paşa'ları hatırlatan ciddiyet ve kararlılık vardı.

Otomobiller Erenköy'deki köşkün bahçesinde peş peşe durdular. Bahçenin tanzimindeki itina dikkat çekiyordu. Şadiye Hanım, sevimli bir telaşla Fuad Bey'i karşıladı. Gün görmüş İstanbul hanımefendileri tavrıyla elini öpmek istedi.

Köşkün her şeyi sahiden güzeldi. Sade tercihler, yan yana gelince iddialı bir zarafete dönüşmüştü. Çalışma odasına çıktılar. Geniş koltuklara oturdular. Şadiye Hanım, misafirlere kendi eliyle pişirdiği kahveleri ikram etti. Fuad Bey konuya girmeden önce, elindeki malı tartmaya meraklıydı:

– Faik Bey, Diyarbakırlıymışsın. Şairi, edibi bol yerdir...

Ağralı, derin bir vukufla ediplerden, şairlerden söz ediyor, seçkin örneklerle şaşırtıcı bir hafıza sergiliyordu. Aradığı kıvamı bulmuş, havayı yumuşatmıştı. Birden sesinin tonunu değiştirdi:

– Evet Faik Bey, hakkınızda söylenenlerin doğru olduğuna çok zor inandım. Vergiye karşıymışsın...

Faik Bey, ağır bir muameleye maruz kalmıştı. Aynı üslupta cevap vermek istiyordu. Belli ki, arkadaşlarının hiçbirisi kendinden yana çıkmamışlardı. Varlık Vergisi'yle ilgili olarak hazırladığı bütün teknik ve malî endişeler listesini kafasından attı. Berrak bir zihinle sesini yükseltti:

– Verginin siyasete alet edilmesine siz vasıta olmayınız. Bir tesadüf hissiyle hareket ediyorsanız, bu size yakışmaz.

Odaya sessizlik hâkim oldu. Ağralı, sürüklenmekte olduğu faciânın derecesini kavrayacak kadar tecrübeliydi. Bir tesadüf hissiyle hareket... Bu söz Ağralı'ya ağır geldi. Ta ilk maliye mümeyyizliğinden beri, karşılaştığı hiçbir şeyi tesadüf hissiyle izah etmemişti. Sesi sevimli bir manzumeyi kötü okuyan mektepli kadar heyecanlıydı:

– Ben İttihatçılar gibi yapmıyorum, yalnız gayrimeşru kazançlardan vergi alıyorum. Ne olacaksa olur...

Bu sözler, toplantının bittiğini bildiriyordu. Ağralı, kestirip atmıştı. Faik Bey'in izin istemesine fırsat kalmadan kendisine yol gösterildi. Şadiye Hanım, mermer eşiğe kadar uğurladı. Sesi hâlâ misafirperverdi:

– Arzu ederseniz bahçıvan biraz çiçek toplasın. Hanımefendiye götürürsünüz.

Ağralı, Faik Bey'in gidişini pencereden seyrediyordu. Başını çevirmeden hükmünü açıkladı:

– Şevket, bu çocuğa dikkat et; üşenmeyen zihni var. Fırsat yarat. Başvekil'e götürelim. Düşündüklerini Saracoğlu'na anlatsın.

Sonra derin bir teneffüsü boşaltır gibi fısıldadı:

– Her ikisinde de cinsini tayin edemediğim bir delilik var.

Faik Bey, Erenköy'den ayrılırken sarhoş gibiydi. Hep İttihatçıları düşündü. İttihatçıların işbaşına gelişleri, düşüşleri, kaçışları çocukluğuna rastlıyordu. İttihatçılık Rumeli'de doğup büyüdüğü için Anadolu'yu tanıyamamış ve pek sevilmemişti. "Hiçbiri geride servet bırakmadan gittiler; namuslu adamlarmış" diye kendi kendine söylendi. Kendisini taşralı görüyor, bodur bir sahil çocuğu karşısında çabucak yıkılmış olmasını hazmedemiyordu. Günler, hızlı ve kötüydü. Hitler'in yıldızı sararmaya yüz tutmuş, harp ilahı İngilizlere gülmeye başlamıştı.

Otomobil, Cağaloğlu yokuşunu tırmanırken, beceriksizce kaybettiği savaşı teselli edecek bir şey arıyordu. Sonunda bulmuş gibi rahatladı. "Cumhuriyet'in, İttihatçılar çapında iş görecek adamları yok" diye düşündü. Arabayı durdurdu. Sakin şekilde indi. Yağmur dinmişti. Yüzü serinlik istiyordu. Vilayet'e doğru yürümeye başladı.

Mehmet Esad Bey huzursuzdu. Yuvarlak çerçeveli gözlüğünü

sık sık çıkarıp masanın üzerine atıyor, önündeki dosyaya dokunmaktan korktuğunu etrafındakilere belli etmeye çalışıyordu. Müfettişlik yıllarından edindiği bir alışkanlıkla, yeşil kalemi dişleriyle çiğniyor, bütün hırsını bu kalemden almaya çalışan çaresiz birisi gibi kıvranıyordu. Kalın çizgili ceketinin içine, pahalı bir vitrinden alınmış koyu renk kazağını giymişti. Dokunsa, bütün vücudu sızlayacaktı. Burun deliklerinden dudaklarına uzanan geniş alan içinde kirli bir kesmeşekeri andıran kırçıl bıyıkları elindeydi. Durmadan yoluyordu:

Kendimi mesul hissetmiyorum. Kanunu Başvekil not ettiriyor. Ben de Şevket'in yardımıyla madde haline koyuyorum.

Müsteşar, memurlarından bir tur af, hatta ilerisi için şefaat talep eder gibiydi. Odada dört kişiydiler. Teftiş Heyeti Reisi Şevket Adalan ile İzmir Defterdarı Mümtaz Tarhan, kopacak fırtınada, sanki sığınacakları liman bulmuş gibi rahattılar. Faik Bey'i öne süreceklerdi.

Adalan uzun boyuna, geniş gövdesine uygun düşmeyecek kadar yumuşak bakışlar taşıyordu. Ağralı'nın yetiştirmesiydi. Bir gün Ağralı, himaye ettiği bu İzmirliye ilerisi için büyük ümitler beslediğini hissettirmiş, sonra iltifatına disiplin katmak ihtiyacı duymuştu:

– Şevket, şu yumuşak tabiatın olmasa, iyi bir efe olabilirsin. Gövden buna müsait.

Adalan, başını elleri arasına almış, koltuğa çökmüştü. Fırtınanın kopacağını seziyordu. Müsteşarlık odasının en geniş duvarında, Sami Yetik'in "Sarıkamış faciası"nı canlandıran tablosu asılıydı. Kağnıyı çeken öküzlere omuz vermiş kadının yüzüne sanki tonunu okşayan bir nine mutluluğu yerleştirilmişti. Alnına gölge vermek için, mor kahverengi arası bir renk seçilmiş, bu koyuluk, giydiği bol çiçekli basmanın havasına hüzün getirmişti.

Faik Bey, Adalan'ı seyrediyordu. Bir büyük kasırganın körüğü olan bu yüz kiloluk simsiyah vücudun sanki nefesi kesilmişti. Yakından bakıldığında, yüzünde bir şair ruhun kaçmayı düşünen çaresiz çırpınışları görülürdü. Yufka yürekli Adalan'ın kıvrak idareciliği, belli ki, Ağralı'nın elinde buruşmuştu.

Kapı açıldı. Tokmağa yakın bir yerden o iri baş tekrar göründü:

– Haydi Müsteşar, al adamlarını arkana. Başvekil bekliyor.

Ağralı, kapıyı açık bırakıp yürüdü. İçerdekiler telaşla koşup Ağralı'nın arkasına dizildiler. Adalan, teşkilat ile hükûmet arasında kalın fakat oynak bir köprü oluşturuyordu.

Saracoğlu gelenleri ayakta kabul etti. Gerisinde, ince, uzun boylu, saydam bakışlı birisi duruyordu. Münakaşa ettikleri konunun evrakını toplama telaşındaydı. Saracoğlu gelenlerin elini sıktı. Fena kokulu bir şey yayılacakmış gibi huzursuzdu. Sinirli görünmemeye gayret ediyordu. Oturmadı. Etraflı bir görüşmede meselenin özüne inmek yerine, ayaküstü toplantısında talimat tekrarlamayı kafasına koymuştu.

Ağralı, Faik Bey'le Mümtaz Bey'i usta satranç oyuncusunun piyon açması gibi rahat bir şekilde ileri sürdü:

– Efendim, işte vergimizi İstanbul ve İzmir'de tatbik edecek iki delikanlı. Faik Ökte ve Mümtaz Tarhan...

Saracoğlu doğrudan sordu:

– İstanbul'da havalar nasıl?

– Karışık, kararsız... Fırtınaya doğru.

Saracoğlu, baskının dozunu artırmak istiyordu. Öyle tumturaklı, erdemli uzun cümleler yerine kısa sözlerle sorgusunu sürdürdü. Sözlerinde, berbat ve maskara manalar çıkarmaya imkân vermeyen bir alaycılık vardı. Bunu, somurtkan bir çehrede gizlemeye çalışıyordu:

– Muhtekirler, bezirgânlar ne âlemde?

– Ömrü devletinize dua ile meşguller.

Ağralı'nın yüzünde kıs kıs gülen hem akıllı, hem deli bir rahatlık belirdi. Ağralı, karşı koyamayacağı bir kudret karşısında diz çökmüş, Başvekil'in bütün isteklerini aynen kanunlaştırmak için Maliye'ye aktarmıştı. Faik Bey'in Erenköy'de söylediği sözler hâlâ kulaklarındaydı. Bir tesadüf hissiyle hareket... Saracoğlu, durumu fark etti. Gerginleşiyordu. Yüzündeki gençlik kadar sevimli olgunluk kaybolmaya başladı:

– Senden on beş günde üç yüz milyon lira istiyorum...

– Bu felaket olur efendim.

– Felaket insanoğlunun karşı çıkamayacağı şey değildir. Biz Cumhuriyet'i nasıl kurduk, biliyor musun?

– On beş gün yetersiz; hatta imkânsız.

– Bu işin bir de fiyat politikası var. Malları piyasaya dökeceğim... Fiyat hakkındaki emellerimiz tahakkuk etsin, o zaman sana istediğin mühleti veririm.

Saracoğlu'nun lehçesinde, barbarlığın eline düşmüş bir Mülkiye lisanı feryat ediyordu. Faik Bey, son bir çırpınış daha sergilemek istedi:

– Bütün ümidimizi size bağlamıştık efendim...

– Çöz öyleyse Defterdar...

Görüşme bitmişti.

Başbakanlık'ın koridorlarında, ince, uzun boylu, saydam bakışlı adam koşarak kafileye katıldı:

– Ben Hariciye Vekâleti Hukuk Müşaviri Emin Sipahi. Cesaretinizi tebrik derim. Lakin, ifadenizin anlaşıldığından emin değilim.

Faik Bey, Emin Bey'in yüzünde sadelik içine yerleştirilmiş bir güven seyretti. Bu güven, ince nakışlı bir ipek seccade gibi serilmişti:

– Bu bir soygundur Emin Beyefendi.

– Nasıl hatırlanacağız kimbilir? Kimsenin umurunda mı?

Emin Sipahi Bey, biraz evvel içeride işittiği azarın etkisiyle perişandı. Kanunla ilgili endişelerini pekiştirmek için elçiliklerin baskı kuracağını söyleyince, Saracoğlu hiddetlenmişti. Her sözünde mana, her fikrinde hikmet olduğuna inanmış bir vaiz gibiydi:

– Söyle o aptal Olympos sakinlerine, dağlarında otursunlar...

Sonra, sert bir sedir yastığına dayanmış paşa tavrı takınarak eklemişti:

– Arkadaş! Ben Osmanlı sadrazamı değilim. Bana böyle bir teklifte bulunamazlar.

Emin Sipahi Bey, görüşmeyi Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu'na aktarınca, tecrübeli vekil, memurunu sakinleştirmek için bir puro ikram etmiş, sonra fısıldanmıştı:

– Saracoğlu, İstanbul'u Bizans; Ankara'yı da Edirne sanıyor... Bizans'ı yeniden fethe çıkmış bir Cumhuriyet yeniçerisinin heyecanı bu... Geçer...

Defterdar Ankara'dan ayrılırken, Adalan ocak arkadaşı Faik Bey'i kucaklamış, dostça sarılmıştı. Aralarında, kıramadıkları bir buzlucam duruyordu.

– Faik! Yirmi yıldır birbirimizi tanırız. Mülkiye'den gelen bir hukukumuz var. İşin vahametini gördün. Faziletin fazlası devleti rahatsız ediyor.

– Bunun faziletle alakası yok; akıl işi bu...

– Beni ne şefkatte zorla, ne de şiddette. Biz, lav saçan bir yanardağın yanındaki iki küçük kıvılcım kadar hiçiz...

Varlık Vergisi'nin uygulama sorumluluğu Maliye Teftiş Heyeti'ne verilmişti. Bütün emirler, teşkilata müfettişler aracılığıyla aktarılacaktı. Çiçeği burnunda müfettiş olarak Memduh Aytür, bu

sisteme "ayaklı tamim" diye ad takmıştı. Heyetin reisi olarak Adalan rahatsızdı. Saracoğlu ile Ağralı'ya karşı gelemediği için, Maliye'yi sürüklediği bu badirede, hiç olmazsa dürüst tutabilmek için çırpınışlar içindeydi. İstanbul defterdarına talimat verirken, "Dikkat et, tek başınasın" demeye getiriyordu. Kendisine çekidüzen vermeye fırsat bulmadan ihtiyarlayan bir emektarı sokağa salıyordu. Faik Bey'in eline bir liste tutuşturdu:

– Bu listeyi Vekil, müfettişlere hazırlatmış. Mehmet, epey emek vermiş. Teklifi bana makul geldi. Tetkik et. Mehmet dürüst çocuktur.

Faik Bey, dosyayı çantasına koyarken Adalan son ikazını yaptı:

– Verginin tahakkukunda parti müfettişlerine de yetki verildi. Sızıltı çıkarmayalım.

Mehmet İzmen müfettiş olarak İstanbul'da Servet Vergileri müdürlüğü yapıyordu. Mükellefleri dört gruba ayırmış, her listeyi grubuna göre dosyalayıp üzerine birer harf koymuştu. "G" Gayrimüslimlerin, "M" Müslimlerin, "D" Dönmelerin, "E" Ecnebilerin alamet-i farikasıydı.

Bu listeye göre takdir komisyonları devşirilip vergi tahakkuklarına başlanacaktı. Başvekil, İstanbul'dan on beş günde üç yüz milyon lira istiyordu. Cumhuriyet'in on yılda topladığı verginin yarısını on beş günde almayı kafasına koymuştu.

Ertesi sabah, hademe, Defterdar'ın kapısında sabırsızlıkla titreyen bir ihtiyarı gördü. Ak saçları, çukura kaçmış gözleriyle merdiven başını gözleyen bu yaşlı adama acıdı. Bir sigara ikram etti. Çay önerdi:

– Defterdar aslında vaktinde gelir, ama dün Ankara'daydı. Gecikmesi ondandır. Birazdan gelir.

Yaşlı adam, yakınlığı karşılıksız bırakmadı. Sohbete koyuldu. Biraz sonra Faik Bey göründü. Koşup paltosunu aldılar. Faik Bey,

bekleyen ihtiyarı fark etti. Saygıyla eğilip elini öpmek istedi:

– Hocam hoş geldiniz.

Sonra hademeleri azarladı:

– Neden hocamı içeri almadın?

Hademenin yüzünde huzursuzluk belirdi. İbrahim Fazıl Bey, elindeki gazete demetini Faik Bey'in önüne iskambil kâğıdı gibi açtı. Elleri titriyordu:

– Faik oğlum, bu gazeteler herhalde kanunu tam neşretmemişler.

– Hayır Hocam! Benim gördüğüm gazetelerin hepsinde kanun tam metin halinde...

– Verginin itirazı, temyizi yok... Bu nasıl iş böyle ?

Kırk yıllık maliye profesörü İbrahim Fazıl Bey hayretler içindeydi. Nasıl olur da, itirazı, temyizi olmayan bir vergi salınırdı. Beyanı olmayan bir serveti üç beş devşirme komisyon azasının keyfine bırakmak, sonra hasetlerin, tamahların hesabına devleti alet etmek Cumhuriyet'e yakışır mıydı? Ağlayacak kadar dolmuştu. Sözlerinde Saracoğlu'nu andıran hava vardı:

– Cumhuriyet'i nasıl kurduğumuzu bilmiyor mu bunlar?

İstanbul'da Cumhuriyet Bayramı şenlikleri vardı. Taksim Meydanı fener alayıyla ışıl ışıldı. Faik Bey törene katılmış İstanbul'u seyrediyordu. Geçit resmi bitince hemşerisi Burhaneddin Sami Bey'e yemeğe gidecekti.

Burhaneddin Sami Bey, eşraf çocuğu olarak iyi yetiştirilmiş, sonra hiçbir işe el sürmeden, bu aile mirasını tedbirli bir kâhya gibi korumaya almıştı. Cihangir'in bu hâkim mevkiindeki apartmanın salonundan bütün ihtişamıyla İstanbul görünüyordu. Adalar yorgundu. Çapkın ve rüyalı ruhunu bir hoyratın ellerine teslim etmiş gibi çürük gözlerle bakıyordu. Boğaz, gamlı ve tatsızdı. Ha-

liç'in kirpiklerine siyah ışıklar yağmış, sular buruşmuştu... İstanbul, bezirgân tabiatlı bir kadın pişkinliğiyle, son piçini doğurmak için gözlerini kapattı. İstanbul'un dürüstlüğü, terbiyesiz ve mecalsiz bir benizle ölüyordu...

İstanbul'da yeni bir hayat başlamıştı. "Faik Bey Komisyonları" her gün toplanıyor, bütün gün çalışıyordu. Akşamı mesainin bitiş saatinden sonra mükelleflerin vergileri asılıyordu. Akşamüzeri Defterdarlık'ın kapısında birikenler, ilan edilecek Varlık Vergisi'nin miktarlarını heyecan ve endişeyle bekliyorlardı. Böyle huzursuz günlerde, insanı çileden çıkaran bir hızla dedikodular yayılıyor, birikmiş kıskançlıklar, hırslar, kinler, en pis biçimiyle kusulup kâğıtlara dökülerek ihbarlar yapılıyordu. Kimse yarınından emin değildi. Hepsinin yüzünde yorgunluk, korku, güvensizlik vardı. Çaresiz gözlerle, kendilerine bir "merhaba" diyecek, yüreklerine su serpecek birilerini arıyorlardı. Küçük memurlar, koltukaltlarına sıkıştırılmış dosyalarla komisyon kapısında bekleyenleri hınzır bir lezzetle süzüp, cezalandırmaya hazır mubassır gibi böbürlü tavırla önlerinden geçiyorlardı.

Beklenen mubassır göründü. Faik Bey, Defterdarlık'ın kapısından girdi. Telaşlıydı. Sağı solu kontrol etti. Yanındakilere talimat verdi:

– Çıkarın hepsini dışarı. Misafirler birazdan gelecek.

Polisler, küçük memurlar, hatta hademeler sert sözlerle, hepsini dışarı çıkarmaya başladı. İstanbul'un halli vakitli eşrafı, tüccarı, bir sürü gibi iteklenerek kapının önüne sıralandılar. Faik Bey odasından durumu gözlüyordu. Pencereyi açıp seslendi:

– Görünmesinler burada. Misafirler yola çıkmışlar...

Yokuşun başından bol nikelajlı siyah Buick göründü. Önünde Türk bayrağı dalgalanıyordu. Arkasından iki siyah otomobil geli-

yordu. Arabalar Defterdarlık'ın önünde durdular. Şoförler koşup kapıları açtılar. Çıkanlarda kendine güven açıkça görülüyordu. Faik Bey, lacivert çizgili elbisesini iliklediği. Elini uzattı:

– Hoş geldiniz üstadım. Şeref verdiniz...

Üstat, sıradan bir nezaketle Faik Bey'in elini sıktı:

– Hoş bulduk...

Faik Bey, arabalardan inen koyu renk elbiseli daha genç olanların elini sıktı, onlara itibarlı davranışlar gösteren sıcakkanlılıkla hoş geldiniz dedi. Herkes gelenlerin kimliğini merak ediyordu. Mösyö Lui sordu:

– Kır saçlı olan kim?

– Lütfü Kırdar. Vali...

– Onu tanıyorum, öteki?

– Suat Hayri! Halk Partisi müfettişi...

Ürgüplü, bekleyenleri süzdü. Bu yukarıdan bakışın içinde hiddet kadar acıma arzusu da gizliydi. Aşina bir çehre görme özlemi içindeydi. Bekleyenlerin korkulu yüzlerindeki yorgun sabırdan ürktü. Özlemi, meraka dönüştü:

– İstanbul'un zenginleri bunlar mı?

– Bunların çoğu kâtiptirler efendim.

– Biz bunları mı dinleyeceğiz şimdi?

– Estağfurullah efendim.

Ürgüplü, Vali ve yanlarında getirdikleri bu iddialı kalabalık kimleri dinleyecekti? Belediye Meclisi üyeleri ile Ticaret Odası mümesilleri, Defterdar'ın odası önünde bekliyorlardı. Misafirler görününce derlenip toparlandılar. İki yana çekilip yol verdiler. Bir odacı koşup kapıyı açtı. Misafirler odaya alındı.

Faik Bey, Takdir Komisyonu'nun üyelerini takdim etti:

– Mithat Nemli Bey, Ticaret Odası'ndan... Bican Bey, Belediye Meclisi'nden...

Sonra, diğer üyeler sırayla kendilerini parti müfettişine tanıttılar.

– Nuri Dağdelen!

– Tevfik Amca!

– Ferit Hamal!

Hazin bir kemençe sesi İstanbul'un üzerinde dolaşıyordu... Yarın bir istibdadın kanaviçesi dokunacaktı.

Kapının önündeki kalabalığın huzursuzluğu artıyordu. Telaşla kapı açıldı. Orta boylu bir genç kapıda göründü. Gözlüğünü taktı. Elindekini yüksek sesle okumaya başladı:

– Komisyon'un ittifakla aldığı karar mucibince bundan böyle, mükelleflerin bizzat gelmeleri icap etmektedir. Kâtiplerin, hatta akrabalarının Defterdarlık'a girmeleri yasaktır.

Bekleyenleri ayakta tutan o kaskatı tahammül, birden sünepe bir hazla gevşedi. Hepsi bir yönde dağılmaya başladı. Mösyö Lui, Sirkeci'ye doğru yürüyordu. Yağmur hızlanmıştı. Cağaloğlu'ndan kopup, yıldırım hızıyla aşağı doğru koşan müvezzi çocuklar, bir yandan ellerindeki gazeteleri sağa sola sallayarak dikkat çekmek istiyor, öte yandan en çığırtkan sesleriyle çevreyi uyarıyorlardı:

– Haydi, *Gece Postası*, son haberler...

– Vergi ödemeyenler Aşkale'ye sürgün edilecek...

– Aşkale'ye sürgün...

Akşamın ilk karanlığıyla birlikte Nefise, kulübe geldi. Yalnızdı. Gani Bey kendisini kapıda karşıladı. Doğru oyun salonuna girdiler:

– Bugün şansınızı benim için deneyin...

Nefise, Gani Bey'in talihini denemeye karar verdi. Sigarasını ağızlığına yerleştirdi.

Yağmur bütün şiddetiyle boşandı. Mösyö Lui, iskelede bir saçağın altına sığınmış, Halit Bey'in arabasını bekliyordu. Böyle havalarda Halit Bey, vapurla geçerdi. Kendisine söyleyeceği acil şeyler vardı. Araba göründü. Halit Bey, Mösyö Lui'yi sırılsıklam beklerken görünce endişeye kapıldı. Heyecan içinde titredi. Yoksa....

– İyi günler efendim, dün yeni vergiler ilan edilmiş...

– Korkuttunuz beni Mösyö? Üzüleceğim şeyler söylemenizden korkuyordum...

Halit Bey'in içinde yersiz bir sükûnet belirdi. Birlikte vapura girdiler. Lüks kamaraya doğru yürüdüler. Oturanları selamladılar. Eski sevinçli merhabaların yerini, şimdi sıra savan baş sallayışları almıştı. Oturdular. Dışarıda azgın bir rüzgâr vardı. Halit Bey, bir süre dışarısını seyretti. Karşıda ıslak bir koyuluk içinde Saraybumu görünüyordu. Gerilerde Aşirefendi, Sultanhamamı, Mahmutpaşa, Cağaloğlu vardı... Gerilerde Bekir Bey, Durmuş Bey, Destegül Hanım, Nimet Hanım vardı... Dişleri görünmeye başlayan Halit İbrahim vardı...

Hayat hızla değişmişti. Bir yılda, insan havsalasının asla kavrayamayacağı bir sürat gelip, İstanbul'un üzerine abanmış, yerleşik ne varsa hepsini altüst etmişti. Daha bir yıl önce elini bile öptürmekten tiksindiği Durmuş Çavuş'u evinde ağırlamış ve Sirkeci'deki hanın pazarlığını yapmıştı. Sofrada Durmuş'un Nefise'ye bakışlarındaki cıvık ısrara nasıl tahammül edebildiğine kendisi bile şaşmıştı. Durmuş, dönerken Bekir'e, "Bu karının gözlerinde kimsede görmediğim bir hatır var" demişti.

Bekir bile, o eski Bekir değildi... Her ay, Halit Bey'in Nişanca'daki sıra evlerinden birini satıyordu. Halit Bey sanki günlük güneşlik bir hayatın sahibiydi. Hiçbir şey olmamış gibi akşam kulüpte dostlarıyla "umumî memleket meseleleri" üzerinde tartışıyordu. Kendisine altmış bin lira vergi konulmuştu. Taksitlerini sektir-

meksizin ödüyordu. Son taksidi için, nakde ihtiyacı vardı. Aklından, Teşvikiye'deki evi satmayı geçiriyordu. Eline geçecek parayla hem vergiyi ödeyecek, hem de epeydir birikmiş esnaf borçlarını tasfiye edecekti. Bu işi halletmesi için Bekir Bey'den rica etmiş, hatta biraz da yalvarmıştı. Bekir öğleden evvel işi bitirecekti.

Halit Bey, Enis Bey'e hak veriyordu. Enis Fikri Bey, "Servet başka şeydir, nakit başka şey. Hangisine ne zaman ihtiyaç olduğunu kestirmek bir maharettir" demişti. Halit Bey'in servete değil, nakde ihtiyacı vardı.

Halit Bey dalgınlığını bıraktı. Bir sigara çıkardı. Karşısındakine de uzattı. Gözlerini ısrarla Mösyö Lui'den kaçırıyordu. Faydasız bir şeyi sürdürmek ağırına gidiyordu:

– Şimdi anlatınız.

– Mösyö Bernard'ı Aşkale'ye gönderiyorlar. Evine geçmiş olsun demeye gittim.

– Benim de üzüntülerimi söylediniz sanırım. Müsait bir zamanda eşini ziyaret edeceğim.

– Madam Bernard geçen ay öldü.

Mösyö Lui, artık eski saygısına yeni bir cesaret kazandırmış, kendi gerçeğini görmekten ısrarla kaçınan bu savurgan paşazadeyi silkelemeye karar vermişti:

– İşleriniz fevkalade bir hızla felakete gidiyor. Elde avuçta ne varsa bir bir satıp savıyorsunuz. İhtiyaçlarınızı anlıyorum. Ama bu başıboşluğu anlayamıyorum. İşiniz de, hayatınız da bir laubalilik içinde. Kimselere rezil olmadan buna bir çare bulunuz.

Halit Bey, sokak kabadayısından dayak yemiş yaşlı bir ihtiyar gibi sersemlediğini hissetti. Cevap verecek takati bile kalmamıştı. Karşısında oturan adam, bir türlü cesaret edip zihninde hesabını yapamadığı bu düzensiz gidişi bütün açıklığıyla suratına haykırmıştı. Gözlerini Mösyö Lui'ye çevirdi. Belki yıllardan beri bu say-

gılı adamın kurnaz gözlerine böyle derinden ve istekli bakmamıştı. Mösyö Lui başını öne eğdi:

– Bayan Nora size emanet... Bu acıya dayanamaz.

Uzun süre birbirlerine baktılar. Vapur iskeleye yanaşıyordu. Toplanmak istediler. Mösyö Lui eski saygısını yeniden takındı. Sesi titriyordu:

– Bayan Nora'ya da Varlık Vergisi koymuşlar. Tam dört yüz bin lira...

Halit Bey olduğu yere çöktü. Rengi uçtu. Vapur iskeleye yanaştı. Mösyö Lui koluna girip yardım etmek istedi:

– Bu parayı ödememiz imkânsız. Üstelik haksızlık.

– Bayan Nora'nın vergisi "Gayrimüslim" listesinde... Biliyorsunuz tamamen keyfî.

– Haksızlık bu, haksızlık bu...

Halit Bey'in sesi, kendi içinde yankılandı.

Daha bir yıl dolmadan Durmuş köşeyi dönmüş, işini sağlamlaştırmıştı. Bütün Anadolu'ya mal sevkiyatı yapıyordu. Vergisini ödeyemeyen tüccarın haraç mezat satılan mallarını vadeli alıp Anadolu tüccarına peşin parayla satıyordu. Varlık Vergisi'nin ilanıyla birlikte, Durmuş memlekete gidip neyi var neyi yoksa hepsini satıp paraları İstanbul'a taşımıştı. Uyanıktı. Acımasızdı. Haindi... Her düşkünün malını ucuza kapatmış, çok kısa sürede sayılı varlık sahiplerinden biri olmuştu. Ekalliyetlerin mallarını önceden peyliyor, sonra pazarlamaya çıkıyordu. Perakende dükkânları olanlar satılan ekalliyet mallarını alıp, bir süre depoda bekletiktikten sonra el altından dağıtıyordu. Trabzon'a, Diyarbakır'a, Denizli'ye kadar yayılmış bir şebekenin başıydı.

Bekir, uzak kalmaya çalıştığı bu kurnaz tezgâhı önceleri ayıplamış, sonra istemeye istemeye razı olmuştu. "Kelkit Manifatu-

ra"nın hayatta kalması için her şeyi göze almış, Durmuş'un teklifini kabul etmişti. Şimdi, tıkırında yürüyen bir işin keyifli ortağıydı. Hayallerin ötesinde bir servet, kendiliğinden gelip Bekir'in ayaklarına kapanmıştı. Ne yoruluyordu, ne de vicdanı sızlıyordu.

Ekalliyet mallarını fiyatlandıran Kaza İdare Merkezi takdirlerini önceden öğrenen bir tezgâhın başında Durmuş'un hemşerisi Nakip Nuri Bey oturuyordu. Bu tombul, zevkli safalı işgüzar adamı uzun yıllar üzüntülü bir ömür sürmüş, kindar ve sabırlı gözlerini hiddetli bakışlarla önüne çıkan bu son fırsata dikmişti.

Durmuş, her gün Kaza İdare merkezleri arasında mekik dokuyor, tükenmez bir gayret ve açgözlülükle listeleri temin ediyordu. İstanbul'un çöküşünü, omurgasından yakalamayı kafasına koymuştu.

Akşam Hilmi Efendi'nin otelinde buluştular. Hilmi Efendi otelin adını, tabelasını olduğu gibi muhafaza etmişti ama müşteri almıyordu. Depo kalmayınca, Durmuş'un ısrarıyla Bekir konuyu Hilmi'ye açmış, oteli ambara çevirmişlerdi. Hilmi Efendi, kârdan makul bir pay alıyordu. Önce, teklife karşı biraz diklenmiş, sonra Bekir'in sözüne kapılmıştı:

– Hilmi unuttun mu evden ayrılırken bana söylediklerini? Biz buralara kolay gelmedik diyordun. Bu furyadan hakkımızı almalıyız...

Nakip Nuri Bey kendine güvenen adımlarla geldi. Hepsi ayağa kalkıp karşıladılar. Nakip Nuri Bey koltuğa oturdu. Gazete kâğıdına sarılmış dosyayı önlerine fırlattı:

– Ben dediğimi yaptım.

Sonra geriye yaslanıp ekledi:

– Sen de hazır ettin mi hemşerim?

Hilmi birden sert bir tavır takındı:

– Sabırlı ol! Tadını kaçırma işin.

Durmuş'un yüzü güldü. Nakip Nuri Bey'in getirdiği dosyada gazete ilanı yapılmadan satışa çıkarılacak kıymetli gayrimenkuller ile karaborsası pahalılanan toptancı stokları yazılıydı:

– Sağ ol Nuri Bey. Allah yüzümüze gülüyor.

– Bu fevkalade ehemmiyetli vesikadır. Elinizi çabuk tutun.

Bekir ile Hilmi Efendi, dosyayı alıp yan odaya geçtiler. Durmuş cebinden çıkardığı zarfı uzattı. Nakip Nuri Bey zarfı elinde şöyle bir okkalayıp tarttı; mutlu bir ağırlık zevkiyle cebine yerleştirdi. Yalnız kalmışlardı. Durmuş'un önüne dörde katlanmış bir kâğıt attı:

– Kısmet kucağına geldi. Asıl bu işte büyük para var. Büyük pay isterim. Ötekileri karıştırma...

Kâğıt açıldı. Kötü bir el yazısı okunuyordu: "Kürkçü Mihran Ohanyan veresesine ait mallar, perakende dükkânı bulunan tüccarın müracaatı halinde pazarlıkla satılacaktır."

Kaşla göz arasında bir hayatın alınyazısı değişivermişti.

Niğde-Aksaray Oteli'nin kapısı ürkek bir itişle açıldı. Kapıda, şaşkın ve çaresiz bir kadın yüzü duruyordu. İpek kumaşlar gibi bırakıldığı her yerde adamı yoldan atan sıcak bir davet hazzı veriyordu. Kadının gözlerinde rezillik hissine kapılmış temiz bir terbiye vardı. İçinde bir sızı şahlandı. Alışkın adımlarla merdivenlere yöneldi. Koptuğu yerden ağını örmek için tepeye tırmanan örümcek gibi hızlıydı. Kokuları, parıltıları, suların akışını geride bıraktı. Şeytanın soluğu kesildi.

Durmuş kâğıdı cebine yerleştirdi. Ayağa kalktı. Bekir'le Teşvikiye'deki evin satışını konuşmak için tam fırsattı. Yan odaya geçerken son bir defa Nakip Nuri'ye baktı:

– Yukarıda sağdaki ilk oda.

Nakip Nuri, bir solukluk mesafede ölümsüzlük varmış gibi merdivenlere koştu.

Akşam, kulüpte balo vardı.

Halit Bey giyinmiş, Nefise'yi bekliyordu. Bahçeye çıktı. Hafif akşam serinliği başlamış, bahçedeki güllerin boyunlarını eğmişti. Fenerlerden sızan ışıklar etrafı bir şenlik bahçesine çeviriyordu. Mösyö Lui'nin sabahki sözleri hâlâ kulaklarında çınlıyordu. Hiçbir şey olmamış gibi eve gelmişti. Yüreği bir cendereye sıkıştırılmış gibiydi. Bekir bu işi bir an önce bitirmeliydi; Bayan Nora'nın vergisini ödeyecek imkânı kalmamıştı. Üzüntüyle Enis Bey'e gitmiş, dertleşmişti. Enis Fikri Bey dostluğuna güvenip uyarmıştı:

– Halit Bey, Hanımefendi'nin kumarını kontrol etmek gerekir. Her gece bir serveti masaya bırakıyor. Çocuk bile bu kadar sorumsuz olmaz.

Halit Bey, yüzüne çarpan akşam serinliğiyle biraz kendine gelir gibi oldu. Merak içinde Mösyö Lui ve Bekir'i bekliyordu. Evin, eşyasıyla birlikte Durmuş'a satılmasına razı olmuştu. İşin bir an evvel bitmesi gerekiyordu.

Mösyö Lui çok uzun yıllar sonra konağın kapısını açarken heyecan içindeydi. Bayan Nora'nın gelin geldiği bu konakta delikanlılığa adım atmış, İstanbul görgüsünü bu konakta kazanmıştı. Halit Bey'i görünce saygılı tavrını takındı:

– Benim yapabileceğim hiçbir şey yok efendim. Kime başvurdumsa terslendim. Verginin bu hafta içinde ödenmesi şart. Yoksa hepimizin felaketi olur. Siz yarın bir Defterdar Bey'e uğrasanız...

Bekir göründü... Saygısından bir şey eksilmemişti, ama halinde, tavrında, sözlerinde insanı hayrete düşürecek bir değişiklik görülüyordu. Halit Bey'in elini sıktı:

– Nasılsınız efendim?

– Teşekkür ederim Bekir Bey. İşimizi bitirebildik mi?

– Hayır!

Halit Bey sarsıldı. Bekir, fırsatı kullanmayı öğrenmeye başlıyordu:

– Durmuş eşyalar için ısrar etti. Ben kıyamadım.

– Şimdi bunların muhasebesini yapacak halde değiliz Bekir Bey...

– Daha üç gün bile oturmadınız orada.

– Bekir Bey, sizden halimi anlamanızı beklemiyorum. Ricamı yapın yeter...

– Durmuş yarısını veriyor.

Mösyö Lui ilk defa sesini yükseltti. Golyat'ın gözüne nişan almış Davud gibi nefretini savurdu:

– Ne? Koskoca apartmana kırk bin lira mı? Soygundan ne farkı var bunun?

Halit Bey'in sesi titredi. Bekir'le ilişkileri artık ayağa düşüyordu:

– Bekir Bey, bana elli bin lira lazım.

– Kırk bin liraya evi ben alırım. Eşyalar dahil... İsterseniz aradaki farkı size borç veririm. Faizi makul tutarız.

Bekir elindeki çantayı Halit Bey'e teslim etti. Köşkün bahçesindeki aydınlık giderek yoğunlaşıyordu. Birlikte salona geçtiler. Bekir artık izinsiz oturuyordu. Rahattı. Halit Bey sigara ikram etti; yaktı. İlk duman, ince bir çizgi gibi yükseldi.

Nefise bir duman kadar hafif, alımlı adımlarla merdivenlerden iniyordu. Siyah bir tuvalet giymişti. Birlikte karşıladılar. Bekir ilk defa Nefise'yi bu kadar yakından seyretti. Gerçekten bu kadının yüzünde farklı bir hatır vardı. Bu hatırı önce Durmuş'un fark etmesini kıskandı.

Mösyö Lui'nin rengi sarardı. Sanki merdivenlerden, yıllar öncesinin Bayan Nora'sı iniyordu. Bakışlarında aynı renk, teninde aynı duruluk, nefesinde aynı sıcaklık vardı. Gülüşü, Nora'nınkinden farklı uzunluktaydı.

Boynundaki kolyede Salkım Hanım'ın iri taneli yakutları gülüyordu.

Bekir Bey'in, Durmuş'la yaptığı bu son partiydi. Teşvikiye'deki evin satılışından sonra, aralarına soğukluk girmişti. Durmuş, evi elden kaçırmanın kıskançlığıyla Bekir'i suçluyordu. Bekir akıllı davranmış, Durmuş'un dükkânına gidip açık seçik olayı tartışmıştı. Bekir, "iş, iştir" diyordu. Toplar hamalların sırtlarında Bekir'in deposundan Durmuş'un kamyonuna taşınıyordu. Denkler tamamlanınca kamyon yola çıkacaktı.

Kamyon yola çıktı...

Durmuş, Bekir'le kucaklaştı. Akşama Nimet'le birlikte Teşvikiye'deki eve yemeğe geleceklerdi.

Defterdar birbirini tanımayan iki dostunu tanıştırdı:

– Bay Rebbani, Millî Reasürans umum müdürü... Halit Bey! Müteahhitlerimizden, tüccardan... Kendisi eski arkadaşımdır.

Faik Bey, farklı sorunların çözümü için ziyaretine gelmiş bu iki insanın ortak bir dilde anlaşabileceklerine ihtimal vermiyordu. Durumu nasıl idare edeceğinin sıkıntısıyla, ilgisi olmayan konular üzerinde kopuk cümlelerle vaziyeti kurtarmaya çalışıyordu.

Bay Rebbani bu sıkıntıyı sürdürmeye niyetli değildi. Maksadını daha önce Defterdar'a açmış, emin olmak ihtiyacıyla Ankara'dan etkili birkaç kişinin aracılığını sağlamıştı. Bay Rebbani'nin kendisine veya ailesine ait bir sorunu yoktu. Elinde büyük nakit imkânlar bulunan Millî Reasürans Şirketi'nin müdürü olarak bu kaynağı, gayrimenkul furyasında değerlendirmek istiyordu.

Reasürans Şirketi'nin önünde "millî" kelimesinin bulunması, aslında bu istekte önemli bir tercih nedeni oluşturuyordu; ama Bay Rebbani, satış listelerinde yer alan gayrimenkullerin, önce-

den ekspertizini yaptırarak, Millî Reasürans'ın ne kadar kârlı çıkacağını iyi hesaplamıştı. "Bu vatan vazifesinin ifasında, Defterdar Bey'in tavassutunu istirham etmesi" önemli yarar sağlayacaktı.

Bay Rebbani, Halit Bey'in adını, özellikle Nefise'nin şöhretini duymuştu. Meseleyi böyle sıkıntılı bir ortamda dile getirmeyi uygun bulmadı. Saygılı ve etkili bir ayrılış sahnesi sergileyip, başka bir zaman açmak üzere perdeyi kapatmayı düşündü:

– Faik Bey, beni kabul buyurduğunuz için teşekkür ederim. Size bu vatan vazifesinde muvaffakiyetler temenni ederim.

Halit Bey, sabırsızlıkla bu veda sahnesinin bitmesini bekliyordu. Erken davranıp ayağa kalkmıştı. Bay Rebbani elini Halit Bey'e uzattı:

– Sizi tanımakla çok mütehassis oldum efendim; emirlerinizi beklerim...

Halit Bey, konuyu Defterdar'a nasıl açacağını bütün gece düşünmüş, hatta, söylenmesini uygun bulduğu bir iki dokunaklı cümleyi ezberlemişti. Kendi kendine birkaç defa sular, seller gibi okuduğu cümleler, bütün akıcılığını kaybetmiş, kör bir kelimeler yumağı halinde boğazında düğümlenmişti:

– Nutkum tutuluyor Faik Bey...

Faik Bey, ziyaretin konusunu tahmin ediyor, ancak, Halit Bey'le bağlantısını bir türlü kuramıyordu. Halit Bey, kendisine ait Varlık Vergisi borçlarını hiç sektirmeden gününde ödemiş onurlu birkaç mükelleften birisiydi. Bu borcun ödenmesi için, kendisine hazırlattığı Teşvikiye'deki evin satıldığını öğrendiği gün, gerçekten üzülmüştü. Teşvikiye'deki evi, "Halit Bey'in gün görmüşlüğüne uygun ve güzel bir mevki" diye düşünmüş ve aklından geçirdiklerini, bir vesileyle Nefise Hanım'a çıtlatmıştı. Faik Bey'in bu kısacık cümlesinde, Nefise'nin her akşam kumar masasında eskiyen sevimli yüzüne söylenmiş alçakgönüllü bir dost iddiası vardı. Fa-

ik Bey "açıkça sormak en iyi yol" diye düşündü:

– Halit Bey, biz hemşeriyiz. Kendini sıkma. Rahatla... Artık dert dinlemeye öyle alıştım ki, Marko Paşa yanımda nafile kalır...

Halit Bey rahatlayamıyordu. Maksadı dert anlatıp boşalmak değildi. Açıkçası, yardım ihtiyacındaydı:

– Faik Bey hemşerilik hukukumuza sığınmaya gelmedim. Lütuf değil, anlayış arıyorum.

Son cümleyle Faik Bey durumu kavradı. Benzeri sözleri bir yıldan beri, hemen her gün yüzlerce kere işitiyordu. Gerçekten, çoğu kimse lütuf değil, bir imkân, bir anlayış ricasıyla önünde ezilip kıvranıyordu. Akıllıca ortaya konmuş haklı önerilerin hiçbirini kanun maddeleri kapsamında çözüme ulaştırmak mümkün değildi. Kanun koyucu, maddelerin sertliğiyle yetinmemiş, kendi katılığını, kaba bir lisanla korkuya çevirip, tehdit parmağını İstanbul'a doğrultmuştu.

Lütuf değil, anlayış istemek... İstanbul'da, Fatiha gibi tekrarlanan yeni bir ilahî ifade olmuştu. İsteklerin anlayışla karşılanması, namuslu bir yöneticiyi giderilmesi imkânsız bir kuşku altında bırakabilirdi. En haklı isteğe bile karşı çıkmaya hazır bir maliye ordusu İstanbul'u işgal altında tutuyordu.

Akıllı önerilerle Ankara'ya giden yöneticiler, elleri boş geri dönüp, çaresizliklerine ağır sözlerle işitilmiş bir devlet azarı ekliyorlardı.

Kendisini sigaya çekmek isteyen Adalan'a, Karadeniz canlılığıyla Mehmet İzmen, bu azarın bedelini ödetmeyi denemişti:

– Beyefendi, Ankara'dan İstanbul'u seyretmek size zevk veriyor mu bilmem; lakin, İstanbul'dan Ankara'yı seyretmek, utançlı bir hüzün kadar ağır ve haksız.

Faik Bey, Servet Vergileri Müdürü İzmen'in cesaretinden kendine pay çıkarmasını bilmiş ve karşı çıkacağı ilk talebin doğması-

nı beklemişti. Şadiye Hanım'ın yufka yüreğine sığınan bir iki pişkin mükellef için durumu Ağralı'ya münasip bir lisanla anlatmıştı:

– Vekil Beyefendi! Hanımefendi'nizin size atfen bahsettiği mükellef için ricasını askıda tutuyorum. Malumatınız olmasında fayda mülahaza ettim.

Ağralı'nın kendisini top gibi havaya atıp hiddetle böyle bir tavasutta bulunmadığını söylediği meşin koltukta şimdi Halit Bey, adeta bir suçlu gibi oturuyordu. Halit Bey, paşazadeliğin arada bir boy gösteren cesaretini takındı:

– Bana dört yüz bin lira vergi tahakkuk ettirmişler...

Rakam şaşırtıcıydı. Faik Bey, elli bin liranın üzerinde vergi konulan bütün mükellefleri tek tek inceliyor, komisyon azasını bunlarla ilgili açıklamalar yapmak için çağırıyordu. Komisyonların, vergi tahakkukunda kullandıkları kantar yoktu. Keyif hiç bu kadar başıboş kalmamıştı. Üstelik, olağanüstü maddî hatayla nice mükellefin ocağı sönmüştü. Listede Halit Bey'in ismini hatırlamıyordu. Bir yanlışlık olabileceği ihtimaliyle rahattı. Böyle bir yanlışlığın düzeltilmesi, Faik Bey'e bir hemşeri hukuku kazandıracaktı.

Mehmet İzmen Bey'i rica etti. İzmen, elindeki dosyayla geldi. Yan yana oturup tetkik ettiler. Listede bir tek dört yüz bin liralık tahakkuk vardı. Faik Bey rahatladı:

– Halit Bey listede size ait bir vergi yok. Olanı da zaten ödediniz... Beni korkuttunuz.

Halit Bey, artık cesaretinin doruğuna varmak zorundaydı:

– Refikam için tahakkuk ettirilmiş efendim.

– Burada Nefise Hanım'ın da ismi yok...

Cesaret doruğunu aştı ve ayıplı kahramanlık gibi hızla aşağı doğru sürüklenmeye başladı:

– Nefise Hanım nikâhlı refikam değildir... Böyle bir sözü huzurunuzda söylemekten hicap ediyorum. Bayan Nora, hâlâ nikâhım-

da... Vergi, Bayan Nora için tahakkuk ettirilmiş...

Mehmet İzmen, dosyayı Faik Bey'in masasında bıraktı. Odadan çıkmadan önce Halit Bey'e acıklı sesle veda etti. Bu mahcup adamın yanında bulunmaktan utanmış gibi rahatsızdı:

– Geçmiş olsun!

Faik Bey, Bayan Nora'yı tanımıyordu. Halit Bey'in olgunluk çağında, son bir güzellik isteği içinde Nefise'ye nikâh kıydığını düşünmüştü... Demek ki, her şeye rağmen, şarklı lezzeti, bu Paris eğitimli uysal adamın damağından bir türlü uzaklaşamamıştı. Şimdi önünde çözümü imkânsız bir meselenin bütün çirkinliği, şeytanca bir gülüşle kendisini ortaya çıkarıyordu. Çaresizlik karşısında lafı gevelemeye gerek yoktu:

– Halit Bey yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Fevkalade üzüldüm...

Listede, Bayan Nora için, "G" sütununda yazılı rakamın yanına, ayrıca bir not düşürülmüştü: "Kendisi, hem erbab-ı ticarettendir, hem de emval sahibidir. Ayrıca askere gitmediği de istihbar edilmiştir."

Komisyonların nasıl bir ciddiyet içinde vergi takdir ettikleri, Defterdar'a ağır bir ders daha veriyordu. Halit Bey, izinsiz dışarı çıktı. Birkaç saniye içinde geri döndü. Elinde Bekir'in getirdiği çanta duruyordu. Çantayı masanın yanına koydu:

– İçinde tam kırk bin lira var. Elimdeki bütün nakit... Bana mühlet veriniz. Borcumu öderim. Servetimi inkâr etmiyorum... Nakit darlığım var...

Telefon çaldı. Polis Müdürü Haluk Nihat Bey, Aşkale'ye sürgüne gönderilecekler için, Moda'da bir kamp kurulduğunu ve gideceklerin isimlerinin bildirilmesini rica ediyordu:

– Ankara'dan Vali Bey'i tazyik ediyorlarmış...

Faik Bey'in yüzü artık eski sakin yüz değildi. Korktuğu başına

geliyordu. Gemi azıya almış fırtına bütün hızıyla yaklaşmaktaydı:

– Halit Bey! Gerisini ödeyecek ne kadar imkânınız var ?

– Servetimi inkâr etmiyorum; ama, nakit darlığı içindeyim. Mesele de bu zaten.

– Başka ne imkânımız var?

– Hiç! Elimde gayrimenkul var. Vakti beklenirse, değerini bulur. O zaman öderim.

– Halit Bey siz borcunuzu ödediniz. Ben bu dört yüz bin lirayı anlamıyorum...

Halit Bey, Defterdar'ın sözünü kesti:

– Size, Bayan Nora hâlâ nikâhımdadır demiştim. Bu söz sizin içindi. Benim için en önemli varlık odur. Böyle bir günde kafanızdan geçeni nasıl düşünebildiniz ?

Faik Bey konuşmasını kaldığı yerden sürdürmeye niyetliydi:

– Halit Bey, bunun ahlakla alakasını anlıyorum. Ancak, çaresizlik içindeyken insan başka türlü de düşünebilir.

– Benim için mümkün değil.

Faik Bey sinirlendi. Kendisinden yaşça büyük bu paşazadeye bir ahlak dersi vermenin sırası geldi diye düşündü:

– Halit Bey! Sizi hep takdirle seyrettim. Şimdi aklınızı kullanın. Elinizdeki bu parayı yatırırsanız, hiçbir şey kazanmazsınız. Gerisi için zorlanırsınız. Kurtuluş yok. Hiç olmazsa bu para elinizde dursun. Emin ve sıkı ağızlı bir adama verin. Fırtına dinince ihtiyacınız olacaktır. Kırk bin liranın ne büyük bir servet olduğunu ben sizden daha iyi biliyorum.

Çantayı Halit Bey'in eline tutuşturdu:

– Haydi Halit Bey, uzaklaşın buradan. İcap ederse, kaçın... Urfa'ya gidin. Harran her mevsimde güzeldir...

Halit Bey kapıya konulmuş besleme kadar kendisini çaresiz hissetti. Felaketin nasıl yaklaştığını kestirecek gücü yoktu. Anka-

ra'daki büyük körük derin bir nefes almış, sonra, meşin torbanın ucundaki borudan bütün hızıyla İstanbul'a üflemişti. Bütün değer yargıları altüst oluyordu.

Bayan Nora'nın yüzü, gözlerinin önünden gitmiyordu. Son ziyaretinde uzun yıllardan sonra geçmişi hatırlar gibi olmuş, Sabit Paşa'nın istediği oğlanı doğuracağını vaat etmişti. Ellerini sevinçle Halit Bey'in yüzünde gezdirmiş, mutlu bir sıcaklıkla okşamış, sonra, ırzına göz konulmuş bir dağ kızı gibi Halit Bey'i itmişti. "Yıkıl karşımdan eşkıya" diyen sesi, Balıklı İhtiyar Evi'nin bütün koridorlarını çınlatmıştı.

Koridorda kendisini bekleyen Mösyö Lui'ye çantayı uzattı. Yüz yüze gelecek gücü yoktu:

– Bunu lütfen Bayan Nora'nın vergisi için yatırın. Hemen bugün yapın bu işi...

Dr. Nâsır, sedyeye uzanmış hantal vücudu iyice muayene ettikten sonra, hastanın omuzlarında topladığı yün fanilayı aşağı indirdi:

– Hiçbir şeyin yok. Taş gibi kalbin var, o kadar...

Dostça bir uyarıda bulunur gibi ekledi:

– Bazen o kalp çarpıntısı bir hastalık belirtisi değil, vicdan azabıdır. Ben Birinci Harp sırasında, genç bir tabipken bunun çok misalini gördüm.

Bican Bey, sabahın erken saatinde, hatırını sayacağına inandığı doktoru ziyarete gelmiş, dün gece göğsüne çöken sıkıntının sebebini araştırmak istemişti. Kapıda, bir yığın fakir hasta varken sıra beklemeksizin içeri girmişti. Yüzü korkulu bir beyazlık içindeydi. Dr. Nâsır'ın her cuma, fakirler için ücretsiz muayeneye erken saatlerde başladığını biliyordu. Giyinmesine devam ederken ürkek biçimde sordu:

– Bu daha devam eder mi?

– Sana bağlı! Biraz dinlenmeye çekilsen iyi olur. Yaşın artıyor.

Bican Bey, komisyon çalışmaları sırasında, bu ağırlığın sık sık üzerine çöktüğünü hissediyordu. Mesai bitince Mısırçarşısı'na uğrayıp, çekişe çekişe pazarlık ederek evin ihtiyaçlarını alıyor, esnaf yârenliği içinde biraz rahatlıyordu. Üstelik kitap gibi konuşmaya meraklı küçük maliye memurlarının ağdalı dilinden uzaklaşıp halkın günlük sıcak sesini duymak hoşuna gidiyordu. Bican Bey, Belediye Meclisi üyesi olarak komisyonda önemli hizmet verdiğine inanmıştı. Yakından gördüğü sıkıntıları, her vesileyle komisyon üyelerine anlatıyor, esnafın böyle sıkıntıda olduğu bir yerde, tüccarın rahat keyif süremeyeceğini açıklamaya çalışıyordu. Komisyon üyelerinin, bu palazlanmış eski esnafın sesinden kendilerine çıkarabilecekleri bir pay kalmamıştı. Bir süre sonra, nükteli sözlerle Bican Bey'i zorlamaya başlamışlardı. Bican Bey işin farkındaydı. Bu Ankara ağızlı delikanlıların bir gün burnunu sürtmeye niyetliydi.

Her gece aynı oyunun içindeydi. Komisyon çalışması bitince Büyük Postane'nin önünden geçerek Sultanhamamı'na doğru yürüyüp olan biteni gözlüyordu. Gördüklerinden huzursuzdu. Sümerbank binasının duvarlarına yaslanmış insanların çil yavrusu gibi dağılışına önceleri bir türlü mana verememişti. Bu insanlar, Bican Bey'i görünce umacı görmüş gibi kaçıyorlardı.

Bican Bey artık, Bahçekapı, Sirkeci, Sultanhamamı esnafının, tüccarının, memurunun saygı gösterdiği değerli bir devlet büyüğüydü. Bayram yaklaşıyordu. Şimdiden hazırlıklarını yapmak, sonra telaşa kapılmamak istiyordu. Bugün komisyonda, toptancı mallarının perakende satışı için karar alınacaktı. Yüzlerce tüccarın malı savrulacaktı. Dr. Nâsır'a veda etmek için elini uzattı:

– Borcum ne Doktor?

– Bugün cuma. Meccanî...

Bican Bey, Pazartekke durağına doğru yürüdü. Topkapı-Eminönü tramvayının çan sesi duyuldu. Kırmızı vagona binip en öndeki tek kişilik meşin koltuğa oturdu. Biletçiye "Paso" deyip geçti. Belediye Meclisi üyeleri, tramvaylarda para ödemiyordu. Geniş pencereden etrafı seyrediyordu. Tramvay Şehremini'ye doğru sarsılarak yol aldı. Topkapı'nın, birbiri üzerine abanmış bodur boylu ahşap evleri, el ele tutuşmuş, eski bir hatırayı ayakta tutmak için omuz vermişlerdi. Orta yaşlı bir Tatar kadını, çocuğunu kucağına almış abdest bozduruyordu. Gureba Hastanesi'nin önü ana baba günüydü. Muallim Mektebi'nin çinili cephesinde boydan boya bir Türk bayrağı asılmıştı. Bayrağın iki yanına becerikli fakat kızgın bir elin boyadığı İnönü'nün resimleri yerleştirilmişti. Birazdan hızlanacağı hissedilen yağmur, resimlerin sert hatlarını kimbilir nasıl bir maharetle yumuşatacaktı. Reisicumhur Hazretleri'nin İstanbul'u teşrif edeceği gazetelerde ilk haber olarak veriliyordu. Reisicumhur Hazretleri önce Vilayet'te istirahat edecek, daha sonra Trakya Manevraları'na doğru yol alacaktı. İstanbul bir sıkıntı yaşıyor gibiydi.

Şehremini durağında iki kadın bekliyordu. Pencereden Bican Bey'i selamladılar, sonra yeşil vagona bindiler. Bican Bey kadınlardan birini hatırladı. Eczacı Mesud Akif Bey'in yeğeniydi. Bazı akşamlar, laflamak için gittiğinde eczanenin temizliğini yaparken gördüğü o delişmen kız büyümüş, durulmuş, gözalıcı, canalıcı güzel bir kadın olmuştu. Akif Bey, ölmeden önce yeğenini, kalfasıyla evlendirmiş, kendisine bir şey olursa, yalnız kalmayacağının emniyeti içinde gözlerini yummuştu.

Bican Bey'in çarpıntıları hızlandı. Çapa, Fındıkzade, Aksaray, Beyazıt hep bu çarpıntılı kalbin hızları içinde gözünün önünden geçip gitti... Akif Bey iyi adamdı, baba adamdı. "Rahmetlinin bana emeği geçmiştir. Hakkını bir türlü ödeyemedim" diye hayıflandı.

Hilmi Efendi sabırsızlanıyordu. Beklediği gecikirse işler altüst olabilirdi. Bunca emek, bunca masraf boşuna gidecek diye huzursuzdu. İnsan dediğin, verdiği sözde durmalıydı. Söylediği saatte gelmeliydi. Vakit geçiyordu...

Mösyö Lui, vergiyi yatırmıştı. Kırk bin liranın Maliye veznesinde sayımı uzun sürmüş, bu zaman içinde Halit Bey, merakından ölecek noktaya gelmişti. Tek tek desteler açılmış, beceriksiz bir tahsildar telaşıyla paralar birkaç kere sayılmıştı.

Fişi imzalatmak için tahsilat mümeyyizine götürdü. Mümeyyiz orta yaşlı, oynak bakışlı birisiydi. Evrakı iyice inceledi. Kırk bin liralık bir tahsilatın tek kalemde yapılması görülmüş şey değildi. Bin lira, iki bin lira için ayaklarına kapanan nice görmüş geçirmiş İstanbul esnafının feryadı, yalvarmaları karşısında bu sessiz ödemenin bir manası olmalıydı. Mümeyyiz ürktü. Parayı bir de kendisi saymak istedi. Birlikte vezneye geçtiler. Çanta yeniden sayıldı. Para tamamdı. Mümeyyiz masasına döndü. Merasimli bir imza attı:

– Senin neyin olur bu kadın?

– Patronumun hanımefendileri.

– Patronun kim senin?

Bu seste tehdit vardı.

– Aslında benim ablamdır.

– Şuraya adını, adresini yaz. Parada pislik çıkarsa, yakana yapışırım.

Mösyö Lui, Gümüşsuyu'ndaki evin adresini verdi. Bu evi, Halit Bey evlendikten sonra beraber oturduğu Mösyö Lui için hazırlatmıştı. Kayınbiraderinin bu eve damat gitmesini düşünüyordu. Yetişmiş bir delikanlıydı. Gönlünde bir kadının fırtınalar yarattığını, Bayan Nora'dan dinlemiş, bu saygılı delikanlının evlenme zamanı geldiğini söylemişti.

Mösyö Lui, Bayan Nora'nın krizler içinde çırpınarak konaktan alınıp götürülüşünü hatırladı. Kendisini konağın çatısından atmak için tertemiz elbiselerini giymiş, sanki bir geziye çıkarken yaptığı gibi, hizmetkârla vedalaşmış ve sonra merdivenleri hızla çıkarak çatıya ulaşmıştı. Halit Bey önceden kestirdiği bu halin tedbirini almıştı. Zar zor tutabilmişti. Çaresizlik içinde çökmüş, Mösyö Lui'ye sarılıp, bitkin bir sesle ağlamıştı. Paşazedenin gözlerinde hasret vardı, yalnızlık vardı...

– Bari, sen beni yalnız bırakma...

Mösyö Lui yıllarca Halit Bey'in yanından ayrılmadı. Gönlündeki dilberin kimin gerdeğinde gözlerini kapattığını bile düşünmedi. Dile kolay; aradan tam yirmi yıl geçmişti. Gümüşsuyu'ndaki evin adresini bir tahsildar imzası için verirken, sanki sahip olduğu her şeyi vermiş gibi kendisini bomboş hissetti.

Nakip Nuri Bey sevinç içindeydi. Öğle tatilinde ziyaretini yapacaktı. Kimselere fark ettirmeden gölge gibi süzülüp gidecek, yine gölge gibi süzülüp gelecekti. Reisicumhur Hazretleri, Vilayet'i teşrif edeceği için Gülhane Yolu'ndan nasıl geçeceğinin planını kurdu.

Halit Bey, misafirleriyle oturuyordu. Bekir, aşina olduğu yazıhanenin hemen her köşesinde, kendisinin eski süklüm püklüm girişlerinin izlerini görüyor, ayıplı tavır içinde sırtını çeviriyordu. Durmuş hazırlıklıydı. Evi iki üç gün önceden görmüş, etrafında uzun süre dolaşmış, hatta adım adım cephesini ölçmüştü. Akşam eve dönerken sevinçliydi.

– Adı bile güzel Nimet! İnönü Caddesi...

Mösyö Lui, başıyla işin bittiğini Halit Bey'e anlattı. Halit Bey'in yüzü gergindi. Gevşemedi. Gerginlik hüzne dönüştü. Yerinden kalkıp ara kapıyı kapattı; Mösyö Lui'ye yaklaştı:

– Teşekkür ederim. Beni büyük bir yükten kurtardın.

Sonra dostça sarıldı. Bir süre öyle kaldılar...

– Bir mevzuda daha yardımınızı isteyeceğim.

– Rica ederim!

– Sizin için konakta geniş bir oda hazırlattım.

Mösyö Lui titredi. Dermanının bittiğini sandı. Her şeyine birdenbire veda ediyormuş gibi bütün vücudu sızladı. Halit Bey'in sesi bir utanç hissettiriyordu:

– Çok ısrar ettim. Fakat ikna edemedim.

– Birkaç gün içinde toparlanırım efendim.

– Hep o Bekir'in herzeleri bu.

– Bunun için üzmeyiniz kendinizi. Bir dostumun evinde boş bir oda var.

– Şoför bu akşam eşyalarınızı köşke taşısın.

– Zahmet etmeyiniz efendim.

– Zahmetle ne alakası var bunun... Üstelik akşamları sohbet ederiz.

– Ben o konağa gelemem.

Gümüşsuyu'ndaki apartmanın satılması fikrini Bekir getirmişti. Teşvikiye'deki evin satışından doğan soğukluğu böylece hafifletecekti. Asıl amacı, Durmuş'un imkânlarını taşa toprağa bağlatıp, ekalliyet mallarının hercümercinde kendi payını artırmaktı. Nakip Nuri Bey'le doğrudan bağlantı kurmuş, kendi işini kendisi gören noktaya gelmişti. Nakip Nuri Bey'in müptela olduğu lezzeti sağlıyor ve hacizli mallar satış listesini kolayca temin edebiliyordu. Şimdi elinde bir de perakende dükkânı vardı. Bu geniş dükkân aç bir bekleyiş içindeydi.

Durmuş'a evi gösterirken sesine, dost kayıran ortak havası vermişti:

– Bu kelepiri kaçırma...

– Bunu, o karının gözlerindeki hatır için alıyorum Bekir. O hatır hep aklımda.

Nefise'nin kiremit renkli gözlerinin hatırı, Bekir'i tekrar huylandırdı. Şimdi bu süslü binanın yeni sahibi Durmuş olacaktı. Hepsinde heyecan vardı. Telefon çaldı. Halit Bey'i telefona istiyorlardı. Mösyö Lui, hafif bir sesle mesajı Halit Bey'in kulağına aktardı:

– Bizzat kendisini takdim ederek konuşuyor; Bay Rebbani, Reasürans müdürü...

Halit Bey, akıcı bir Fransızca'yla konuştu. Yüzü yeniden değişmişti. Bekir'i süzdü. Durmuş'a uzun uzun baktı. Mösyö Lui'yi çağırdı:

– Durmuş Bey, Mösyö Lui yakınımdır. Onu zor durumda görmeye tahammülüm yoktur. Gümüşsuyu'ndaki apartmanı satmıyorum.

Durmuş bozuldu. Bekir bozuldu. Mösyö Lui bozuldu.

Hilmi Efendi'nin huysuzluğu artıyordu. Otelin kapısına çıktı. Birazdan öğle tatili başlayacaktı. Gecikirse her şey bir anda bitebilirdi. Beklediği göründü. Telaşa kapılmadan yürüyerek otelin önüne geldi. Kapıyı itti. İçeri girdi. Hilmi Efendi, hayranlık ve merakla seyrediyordu:

– Nerede kaldın?

– Tam zamanında geldim...

– Erken gelseydin konuşacaklarımız vardı.

Cevap vermeden merdivenleri çıktı ve kapıyı kapattı.

Cuma ezanı okunuyordu. Kalabalık, Hocapaşa Camii'ne doğru yöneldi. Caddelerde bir sessizlik görülüyordu. Nakip Nuri Bey, aldırışsız adımlarla yürüyüp otele girdi. Hilmi Efendi karşısında bekliyordu. Heyecanlıydı. Listeyi cebinden çıkardı. Gösterir gibi yapıp geri çekildi:

– Her şey tamam mı?

Hilmi Efendi'nin kafası, külahı düşmüş bir derviş kellesi gibi yukarı aşağı sallandı.

Bay Rebbani, Halit Bey'i Park Otel'de yemeğe çağırmıştı. Meseleyi, bir iki kadeh refakatinde daha salim bir kafayla düşüneceklerini söylemiş; hatta ısrar etmişti. Halit Bey'in durumunu en ince ayrıntısına kadar öğrenmişti. Bayan Nora'nın durumunu ve Halit Bey için taşıdığı önemi yakalamıştı. Hazırlıklı olmanın rahatlığını duyuyordu. Otelin lobisinde karşıladı. Birlikte yemek salonuna geçtiler. İşi aceleye getirmeyi sevmezdi, ama vakit daraltmasını iyi biliyordu. Hemen konuya girdi. Gümüşsuyu'ndaki apartman dahil, yedi parça gayrimenkulle yüz elli bin lira teklif etti. Kadehini kaldırdı:

– İyi bir iş yapıyoruz Halit Bey. Maliye sattırırsa bu paranın yarısına bile alırım bunları. Ama, müzayedeye girmek istemiyorum. Ne de olsa millî bir kuruluşun başındayım.

Halit Bey'in gözleri durgunlaştı. Kadehini yerine koydu. İlk defa gözlerinin önüne Mösyö Lui geldi. Utançla başını eğdi. Sonra Bayan Nora'nın sıcak sesini hatırladı. Nora, Sabit Paşa'nın istediği oğlanı doğuracağını vaat ediyordu.

Bay Rebbani, yeteri kadar beklemişti. Süreyi uzatırsa, Halit Bey aşırı duygulandığı durumun etkisinde, akıl dışı bir kararla önerisini geri çevirebilirdi. Bastırmak gerektiğini düşündü:

– Çaresizlik hepimizin başında...

– Gümüşsuyu'ndaki ev hariç... Onun için makul bir tenzilatla teklifinizi kabul edebilirim.

Bay Rebbani zalim birisi değildi. Akıllıydı. Önerdiği fiyata alacağı gayrimenkullerin değerini önceden eksperlere tespit ettirmişti. Geri kalanlar bile çok değerliydi. İşi saptırmak istemedi. Halit Bey incelik göstermiş, bir tenzilat önermişti:

– Peki Halit Bey, diğerlerini alıyorum. Ben tenzilattan vazgeçiyorum. Siz de bana söz vereceksiniz. Konak satılırsa ilk beni arayacaksınız.

Konak satılırsa...

Halit Bey çılgına döndü. Konağın satılmasını hayal bile etmemişti. Şimdi karşısındaki tecrübeli işadamı, kendisinin hayalinden bile uzak kaldığı bir ihtimali çok yakın bir gerçek gibi önüne koyuyordu.

Yemek dönüşü Halit Bey yürümeye karar verdi. Taksim Meydanı'ndan İstiklal Caddesi'ne saptı. Bir zamanlar Odeon Mağazası'nın vitrinlerinde pırıl pırıl göz alan eşyalar, bir kamyona yüklenip haraç mezat satışa götürülüyordu. Galatasaray Lisesi'nin önüne geldi. İlk delikanlılığını hissettiği bu bahçeye derin gözlerle baktı. Tünel'e doğru yürüdü. Avrupa vitrinlerine taş çıkartan mağazaların camları arkasında, şimdi işportaya dökülmüş gibi pejmürde bir kalabalık vardı.

Avukat Sedat Rıza Bey'in yazıhanesine girdi. Sedat Rıza Bey, Adalan'ın Mülkiye'den sınıf arkadaşıydı. Gelişmeler hakkında bir fikri olabileceğini düşündü. Dik merdivenlerde nefesinin tıkandığını hissetti. Son bir gayretle kapının ziline dokunabildi.

Cuma namazı bitmiş, kalabalık yine eski temposuyla caddelere dökülmüştü. Nakip Nuri Bey merdivenlerden indi. Hilmi Efendi eşikte bekliyordu. Elinde bir zarf vardı. Nakip Nuri'ye uzattı. Nakip Nuri zarfı attı. Paraları cebine koydu. Artık, önemli bir adam olduğuna inanıyordu. Teşekkür etmeden otelden çekip gitti. Hilmi Efendi ayağını yere vurdu:

– Orospu evladı!..

Hilmi Efendi'nin sesinde haksız ödenmiş bir diyetin acısı vardı. Kapıyı kitledi. Siyah perdeyi indirdi. Siyah stor perdenin üze-

rinde kıvrımları bol harflerle Niğde Oteli yazısı okunuyordu.

Yukarı çıkıp odayı açtı. Suzan giyinmiş, ellerini sobaya uzatmış ısınıyordu. Oda hamam gibi sıcaktı:

– Ne, üşüyor musun kız?

Sonra, eski otelci disiplinini kazandı:

– İnsan yattığı döşeği toplar...

Suzan hiçbir cevap vermeden sadece elini uzattı. Hilmi Efendi önceden ayırdığı paraları avucuna koyarken Suzan'ın elini okşamaya teşebbüs etti. Suzan geri çekildi:

– Bir daha bu paraya bu pisliği çekmem.

– Adam sana âşık. Nikâhına bile almaya hazır.

– Allah belasını versin.

Gözleri boşaldı. Akif Bey'in ölümünden sonra, kalfa, eczaneye sahip çıkmış, tekmeyi vurup, Suzan'ı sokağa koymuştu. Oğluyla birlikte sığındığı o ahşap yıkıntısı arasında nasıl bir hayat sürdüğünün hesabını soran yoktu. Suzan önce direnmiş, sonra hiçbir şey olmamış gibi koyvermişti.

– Ağlama!

Avucuna biraz daha para yerleştirdi. Bu kere Suzan'ın elini tam tutmuştu. Suzan çekmedi.

– Hilmi Efendi vardığın yer fena değil. Neden böyle bir pisliğe bulaşıyorsun?

– İnsanın ilk geldiği yer adamı barındırmaz, azdırır. Ben, hamaldım. Ne zorluklar içinde geldim buraya. Oteli aldığımda cenneti almışım gibi sevinçliydim. Namuslu bir taze bulup evlenmek bile istedim.

– Evlenseydin ne geçecekti ki eline. Biz evlendik de ne oldu?

– Öyle deme... İnsanın evi barkı olmalı. Hatta, işinden gücünden önce, evi barkı olmalı. Adamın kendine güvenmesi yetmez; güveneceği kimsesi de olmalı.

Hilmi, kendi geçmişini düşündü. Gerçekten pisliğe bulaşacak tiynette birisi değildi. Şartlar alıp Hilmi'yi buraya getirmişti. Kendini, Niğde'de elma toplamaya gittikleri zaman sünepe, çelimsiz görüp kayırdığı Nuri'ye karı bulan bir pezevenk gibi hissediyordu. Önce teklifini reddetmiş, sonra güzelim işin elden kaçıp Durmuş'un avucuna geçtiğini öğrenince Suzan'ı bulmuştu. Suzan'ın Sümerbank'ın duvarına dayanmış, ekmek karnesi satan halini gözlerinin önüne getirdi. Kolları yenmiş siyah mantodan uzanan elinde küçük karneler yelpaze gibi açılmıştı. Uzun süre seyretmiş, sonra yanına yaklaşmıştı. Karneler avucunun içindeydi.

Suzan'ın sesi gür, güzel ve çığlık çığlığaydı. Birisi sert bir itişle Suzan'ı yere yıkmış, tekmeliyordu. Karneler uçuşmaya başlamıştı. Bu tıknaz kabadayı yere devirdiği kadını dövüyordu:

– Orospu, adımı ayağa düşürdün!

Gözü dönmüş adam, Akif Bey'in güvendiği kalfaydı. Ölümünden hemen birkaç ay sonra Suzan'ı kapıya bırakmış, göz koyduğu Ermeni kızını kapatmıştı. Suzan'ın delişmen yapısındaki o uzun boy, o yukarıdan bakış, kısa boylu, tıknaz kalfaya, sanki balyoz yemiş gibi ağır acı vermişti.

Son tekmeyle Suzan olduğu yerde kıvrıldı. Kıpırdayacak hali kalmamıştı. Sadece çığlıklar içinde bağırıyordu:

– Karnelerim, karnelerim... Uçuşmasınlar...

Hilmi Efendi, karneleri toplamış, avucunda hazır etmişti. Kalktığında Suzan'a verecekti. Kadına dokunmaya cesaret edemiyordu. Hilmi'nin hayatında hiç kadın yoktu.

Kalfa son bir tekmeyle bağırdı:

– Bir daha görürsem eğer, öldürürüm seni, orospu! Son tekme, sanki Hilmi'nin hayalarına gelmiş gibi derin bir acı duydu. Tıknaz adamı tuttuğu gibi yere devirdi. İri elleri, kalfanın suratında yumruklar halinde patlıyor, kendisini korumaya fırsat bulamayan ada-

mın yüzünü darmadağın ediyordu. Çevreden yetişenlerin yardımıyla kalfayı Hilmi'nin elinden aldılar.

Hilmi Efendi, Suzan'ı alıp otele getirdi. Yüzünü yıkadı. Çay pişirdi. Şimdi oturduğu yatağa uzattı. Akşam çöküyordu. Acısını dindirecek bir şeyler verdi. Üstünü örttü.

Sabah olduğunda, Hilmi Efendi, fırından sıcak poğaça almış, demli bir çay getirip önüne koymuştu. Yanında iri delikli sert Niğde peyniriyle kıvamı kalın pekmez vardı. Kahvaltı boyunca Suzan'ı seyretti. Açlık ve sıkıntı, bütün baskısına rağmen, Suzan'ı sofra terbiyesinden uzaklaştıramıyordu. Suzan, hâlâ o uzun boy, o yukarıdan bakışlı tavrını üstünden atmamıştı. Teşekkür ederek ayrılmak istedi. Kendisini, gerekçesiz himaye eden bu adama ilgi duydu. Yardımcı olacağını vaat etti. Merdivenlerden inerken, karşıda biçimsiz bakışlarıyla kendisini süzen adamı ilk defa o gün gördü. Nakip Nuri Bey, pazar sabahı Hilmi Efendi'nin yazıhanesinde keyifle sigara tüttürüyordu.

Hilmi Efendi, birkaç gün sonra, Suzan'ı aradı. Atalar Mağazası'nın duvarını siper etmiş, kömür karnesi satıyordu. Yine otele götürdü. Yârenlik ediyor, bir yandan kendisini anlatırken, bir yandan da Suzan'ın hazırlıklı halini kolluyordu. Hilmi Efendi'nin bu "yekten söyleme" alışkanlığı, hâlâ erdemli bir yanı olduğunu gösteriyordu. Nakip Nuri Bey'in pis iptilasını anlattı. Suzan şaşkınlıkla bakakaldı. Birkaç gün evvel kalfaya meydan dayağı çeken Hilmi Efendi küçülmüş, nokta gibi kalmıştı. Yerin dibine geçtiğini hissetti. Suzan, Hilmi Efendi'nin iyiliğini görmüştü. O gece Niğde-Aksaray Oteli'nin en geniş yatağını, Nakip Nuri Bey için ısıttı.

İkisi de hatırladıklarından rahatsız olmadılar. Alışmışlardı. Bunun ayıplanacak tarafı olmadığına inanmışlardı. Her cuma, belli saatte gelip, Nakip Nuri Bey'in gönlünü yapıyordu. Hilmi Efendi, Suzan'a sigara tuttu:

– Şimdi hemen gidecek misin?

– Belki biraz çarşıya uğrarım. Oğlana bir şeyler alacağım...

– Ben sana koca bir paket hazırladım...

Kapının kenarında iyice paketlenmiş bir sürü yiyecek duruyordu. Ayrıca gazete kâğıdına sarılmış bir kavanoz vardı:

– Bu Niğde pekmezidir. Bağın en güzelinden gelir, bilir misin?

– Ben hiç bağ görmedim.

– Harp bitsin, seni Aksaray'a götürürüm. Bağ evinde kalırsın. Doyarsın bağa...

– Neden geldin buralara be Hilmi Efendi? Neden bulaştın bu pisliğe?

– Ekmek parası... Her şey ekmek parası için.

– Haklısın...

– Haklıyım ya. Bana gücenmiyorsun değil mi?

Suzan, mutlu değildi, ama Hilmi Efendi'ye gücenmiyordu. Bahçekapı'da karne satıp birkaç kuruş kazançla ömür törpülemek yerine, haftada bir defa gelip yüklüce bir para almak, utançlı bir meslek gibi gelmemişti. Babası oğlunu elinden almış, Suzan'ı tek başına bırakmıştı. Bazı geceler otelde kalıyor, sabahları erken kalkıp, Hilmi Efendi'nin işine yardımcı oluyordu. Bir günden bir güne Hilmi Efendi'nin Suzan'a ters gelen davranışı olmamıştı. Arada bir Hilmi Efendi'nin sakin hareketlerinde, Akif Bey'i andıran, fakat tam kestirilemeyen bir taraf vardı.

Bu cuma, kaynanası oğlunu getirip eve bırakacaktı. Ermeni kızı, oğlanı istemiyormuş. Suzan'ın sevinç ve telaşı, hatta acısı buydu. Nakip Nuri'yi bile gözü görmemişti. Oğlu gözlerinin önüne geldi. Ağlamamak için kafasındakileri atmaya çalıştı:

– Hilmi Efendi, çoluğun çocuğun Aksaray'da mı?

– Benim ailem yok...

Hilmi Efendi'yi seyretti. Bu heybetli vücudun öyle yumuşak bir

tabiatla nasıl bağdaştığına hayret ediyordu. Hilmi Efendi, istense, bir avuç içinde sıkıştırılmış kadife parçası gibi tutulabilirdi.

Oda dayanılmayacak kadar sıcaktı. Soba gürül gürül yanıyordu. Suzan sırtındaki hırkayı çıkardı. Kolları bütün aklığıyla göründü. Hilmi Efendi ille de ellerine bakıyordu. Gördüğü ilk aklık bu ellerde başlamıştı. Suzan, bluzunun düğmelerinden bir iki tanesini çözdü. Durdu. Son bir kere emin olmak ihtiyacını duydu:

– Hilmi Efendi, eğer Nuri'den iğrenmezsen, gel benimle yat...

Avukat Sedat Rıza Bey'in yazıhanesi kalabalıktı. Birkaç perişan yüz, birkaç kaygılı ses odayı doldurmuştu. Avukat Sedat Bey, Halit Bey'in halini görünce telaşlandı:

– Halit Bey, önce şöyle oturun, biraz istirahat buyrun...

Halit Bey'i geniş koltuğa oturttu; ayaklarını uzattı. Kravatını çözdü. Biraz su verdi. Yüzü, gerilmiş bir üzüntü içinde bembeyazdı. Kelimeler ağzından zor çıkıyordu. Sedat Rıza Bey, sakin fakat endişeli sesle çağırdı:

– Doktor biraz buraya gelir misin?

Toplantı yaptıkları odanın kapısından Doktor Sudi Bey göründü. Sinirli hali hemen dikkat çekiyordu. Kendisine konulan Varlık Vergisi'nin haksızlığı için Sedat Bey'i ziyarete gelmiş, verginin itirazı, temyizi olmadığını öğrenince hayretini gizleyememişti:

– Yahu, idam mahkûmunu bile son bir defa dinliyorlar... Ben ameliyatlarımda ölen hastama söyleyecek bir şeyin var mı diye soruyorum...

Hiçbir nükte, odanın ağır havasını hafifletmiyordu. Doktor, Halit Bey'i görünce ürktü. Renk vermedi. Hafif bir muayeneden geçiriyormuş gibi davranarak yaşlı vücudu iyice elden geçirdi:

– Herkes şimdi heyecanlı. Siz de biraz istirahat etseniz iyi olur.

Bir iki ilaç yazayım. Bitirinceye kadar kullanınız. Sonra tekrar görmek isterim.

Hastayı telaşa vermek istemiyor, ancak endişesini açıklığa kavuşturmak için tekrar görünmesi gerektiğini de açıkça belirtiyordu. Reçetesini çıkardı. Bir şeyler yazıp, Sedat Rıza Bey'in kâtibine uzattı:

– Rebul'e gidin. Şunları hemen alınız.

Halit Bey'in gelişi yazıhanedeki telaşa tuz biber ekmişti. İstanbul tüccarının kaymak tabakası yazıhaneyi doldurmuştu. Bütün dinlerin, mezheplerin, paralı müminleri bir ateiste savaş açmak için, Kudüs'te bir araya gelmişler gibi Avukat Sedat Rıza Bey'in hukukî malumat ve kıvraklığına talip olmuşlardı.

Sedat Rıza Bey'in yapabileceği hiçbir şey yoktu. İş çığırından çıkmıştı. Mösyö Franko, bütün tecrübesine ve hukuk bilgisine rağmen telaşlı ve mahzundu:

– Benim itibarımı da eziyorlar... Hakkımda, vergiye mücadele açmış diye dedikodu çıkarmışlar. Ankara'yı üstüme salmak için her fırsatı kullanıyorlar.

Mösyö Franko, Varlık Vergisi kurbanları arasına girmemek için insanüstü bir mücadele veriyor, gözleri bağlanmış bir bayram koçu gibi bütün imkânlarıyla akıbetine direniyordu. Yetmiş yıllık İstanbulluydu. Nice badireler atlatmıştı. Ama şimdiki afet, öyle kolayca üstesinden gelinecek gibi değildi. Ankara üstüne geliyordu. İstanbul üstüne geliyordu... Ayakları kalın urganla bağlanmış, çırpınmasına bile fırsat verilmemişti.

Mösyö Franko, bu yaştan sonra, eziyet edilmesine tahammül edebileceğini sanmıyordu. Defterdar'ın teminat vermesine rağmen, ağır bir endişe içindeydi. "Mutlaka bir seyahatte sonum gelir" diye düşündü.

Halit Bey, bir süre dinlendikten sonra izin isteyip yola koyuldu.

Doktor Sudi Bey, kendisini haftaya mutlaka görmesi gerektiğini ısrarla belirtti. Endişesini açıkça söyleyen, fakat nazik ifadeler içinde ikazının derecesini eriten bir üslubun sahibiydi:

– Halit Bey'cim, Hanımefendi'yi de alıp şöyle bir süre uzaklaşsanız çok isabetli olur... Kulüp hayatı, vergi telaşı hepimizi yoruyor. Artık yaşlandık...

Halit Bey, Tünel'e binip yazıhanesine gidecek, sonra Mösyö Lui'ye sevinçle haberi verecekti. Gümüşsuyu'ndaki evi kurtarmıştı...

Nimet ile Destegül, tramvayda yan yana oturuyorlardı. Destegül, acemi bir heyecanla her şeyi meraklı izliyor; koluyla Nimet'i dürterek, hayretini açıklıyordu:

– Abla bak, bak! Ne güzel şey!

Destegül, gördüğü her şeyin hayreti içindeydi. Bu ilginin gerisinde biraz da gözü doymamış bir taşra kızının sevimliliği vardı. Destegül'ün zor görünen güzelliği, bütün açıklığıyla ortaya çıkmıştı. Nimet, oturaklı bir kadın tavrıyla nereye, ne kadar bakılacağını; neye, ne kadar ehemmiyet verileceğini doğuştan getirdiği bir kantarda tartıp, her şeyin payını uygun ölçüde veriyordu. Tramvay, Sirkeci'ye yanaştı. Telaşla Destegül'ü zorladı. İndiler. Karşıya geçip Nemlizade Hanı'nın kapısındaki kalabalığı merakla seyrettiler. Giyimleri kuşamları yerinde, terbiyeli bir erkek kalabalığı arasında, kendi varlığını gizlemeye çalışan güzel bir kadın dikkat çekiyordu. Siyah bir manto giymişti. Başında, Şen Şapka'nın son moda tüllü şapkasını taşıyordu. Tül, dudakları hizasına kadar inmiş, beyaz yüzün yarısını siyah bir gölgeyle örtmüştü. İncecik dudakları boyalıydı. Elinde siyah bir rugan çanta tutuyordu. Nimet, kadını bir rüya gibi seyretti. "Eğer evsafın varsa, bu her şartta kendini belli eder" diye düşündü.

– Ne kadar güzel değil mi?

– Boyası bol da ondan...

– Gözlerine bak! Belli ki hanımefendi... Ne kadar güzel bakıyor.

Nimet, daha güzel bakıyordu. Destegül'ü kolundan çekip peşinden sürükledi. Vakıf Han'a doğru yürüdüler... Han'ın köşesinde bir sürü insan toplanmış tek sıra halinde Polis Müdüriyeti'nin önünde dizilmişlerdi. Sıranın iki ucunda iri gövdeli iki bekçi duruyordu. Bu süklüm püklüm insan kalabalığının karşısındaki kaldırımda birkaçı resmî, birkaçı sivil polis memuru hayretle kalabalığı izliyordu. Şişman komiser, yanındakine gülerek seslendi:

– Şu ortadaki tıknaz var ya, ben İstanbul'a ilk tayinimde onu, Vapur İşletmesi umum müdürü sanmıştım. Ada vapurunun kaptanı öyle bir selam veriyordu ki, herifin kafası neredeyse pabuçlarına değecekti... Meğer Tahtakale'de kâğıtçıymış...

Destegül, Vakıf Han'ı seyretti. Bekir'in anlattığı sıkıntılı gecelerin geçtiği demir kapıya baktı. Bir canlı avlusu gibi içeri uzanan koridoru merak etti. Cesaret edip giremedi...

Nimet, yüzünü karşı kaldırıma çevirmiş seyrediyordu. Gülnihal, Gülizar, Gülcemal mağazalarının yazılarını birkaç kere okudu. Soğuk ve yağmurlu bir gecede önlerinden geçtiği bu mağazaların, Nimet'in üzerinde, acı bir macerayı yerli yersiz hatırlatan geveze bir sırdaşlık hakkı vardı. Bi-Ba-Bo Mağazası'nın vitrinine baktı. Sert suratlı erkek mankenlere giydirilmiş sıcak Selanik fanilaları yerine beyaz pamuklu atletler konulmuş, önlerine siyahlı, beyazlı kadın donları serpiştirilmişti. Vakıf sebilinden su içtiler. Ters çevirip bastırınca şu fışkırıp bardağı yıkayan madenî alete şaşkınlık içinde bakakaldılar. Aksaray'da böyle şeyler yoktu... Kelkit'te doğru dürüst akan çeşme bile yoktu...

Celal Bey Hanı'nın önünde sıralanmış kadınlar, erkekler önlerinden geçen masraflı giyinmiş kadınlara, erkeklere karne uzatı-

yorlardı. Destegül insanları seyretmekten hoşlanıyordu. Her şeyi seyretmek, Destegül'de sevinç veren bir yakınlık duygusu yaratmıştı. Satıcı kadınların yüzlerine baktı. Çoğu kendinden güzeldi. "Efendim" diye yollarını kesiyorlar, pek fazla üstelemeden ellerindeki karneleri gösteriyorlardı.

Nimet yürüdü geçti. Selanik Bankası'nın önünde Destegül'ü bekledi. Köşeyi dönünce karşılarında Durmuş'un mağazası görünecekti. Ortadaki büyük camın üzerine Pinhas Usta, sarı yaldızla, "Moda Manifatura" adını iri harflerle yazmış, etrafına koyu kahverengi boyayla gölgeler düşürmüştü. "Moda Manifatura" yazısı, camından başkaldırıp meydana taşmak için boy atmaya hazırlanıyor gibiydi.

Nimet, mağazadan içeri girdi. Birkaç kişi ellerinde süpürgeler, faraşlarla her tarafı temizliyorlardı. Durmuş, yukarıdaki denklerin üzerine abanmış, kestiriyordu. Laubali şekilde bacaklarını açmış, çirkin bir uzanış içinde iğdiş keyfine varmış gibi gözlerini yummuştu. Nimet utandı. Destegül'ü kolundan çekip dışarı çıkardı.

Moda Manifatura, birkaç gün sonra bir panayır yerine dönecekti...

Bican Bey, Bahçekapı tramvayına binmeye çalışan eli yüklü genç kadına yardım etti. Elindeki bavulu alıp sahanlığa koydu. İkisi de kırmızı vagona bindiler. Bican Bey "Paso" dedi. Suzan, çantasından çıkardığı parayı uzattı. Yan yana oturdular. Bican Bey, dün sabah hüzünlü gördüğü kadının yüzündeki bu teravetli sevinci hayretle seyretti.

Balıklı İhtiyar Evi'nin hemşireleri yemeklerini bitirdi. Bıkkın adımlarla odalarına döndüler. Bayan Nora, siyahlarını giymiş, sandalyesinde oturmuş, hemşiresini bekliyordu. Saçlarını açmış, o

sarı yumağı, tel tel omuzlarına dökmüştü. Elindeki kitabı hemşireye uzattı:

– Siz bunu okumuş olamazsınız. Sizin için getirttim... *İklimler*... Haydar Rifat Bey'in tercümesi. Aslı kadar lezzet vericidir...

Hemşire şaşkınlık içindeydi. Yıllardır baktığı kadın değişmiş, sanki bir peygamber eli değmiş gibi şifa bulmuştu. Gözleri cıvıl cıvıldı. Sesinde şimdiye kadar duymadığı düzenli bir musiki vardı. Sadece teninin beyazlığı artmıştı:

– Ben biraz istirahat etmek istiyorum. Sabit Paşa'yla mahrem görüşeceğim. Birazdan ziyaretime gelecekler...

Hemşire, kitabı aldı. Eli, sıcak bir kıvamla ıslandı. Kıpkırmızıydı... Çığlık çığlığa bağırdı:

– Yetişin!..

Bayan Nora, sükûnetini koruyan bir rahatlıkla sandalyesine yapıştı. Sesindeki o düzenli musiki biraz daha tiz perdelere doğru yükseliyordu:

– Telaşlanmayınız hemşire... Sabit Paşa'nın istediği oğlanı doğuruyorum! Paşa'ya söyleyin beyaz kısrağı eğerlesinler...

Hemşire şaşırmış, olduğu yerde kalmıştı. Gözleri ibretli bir ısrarla Bayan Nora'nın üzerindeydi. Bayan Nora, son takatini kullanıp doğrulmaya çalıştı. Biraz doğruldu. Ellerini havaya kaldırdı. Kucağındaki makasla birlikte geniş bir kan pıhtısı taşlara boşaldı. Dengesini kaybetti... Yıkıldı... O düzenli musiki, karar perdesindeki son titreyişi andırıyordu:

– Bu kaderin kanı yerde kalmamalıydı...

İstanbul, köklü bir aile gibi, geleneklerini, görgülerini sonraki kuşaklarına aktarmak için her fırsatı kullanmayı biliyordu. Yeni bir yaşam biçiminin örnekleri boy atmış, fırsatları iyi değerlendirmişti. İstanbul, dingilinden fırlamış ağır bir tekerlek gibi yokuşun

başından aşağıya bırakılmıştı. Yeni değer yargıları oluşmuş, serinkanlı tabiatında, gelişigüzel düşüncelerle, duygularla görgüsüz bir bencillik filizlenmişti. O ölçülü güzellik şirazesinden çıkmıştı. Bir şaklaban, güçlü olduğunu göstermek için ağlıyordu...

Kadıköy vapuru, Haydarpaşa önlerinden geçiyordu. Lüks kamara tenhaydı. Bir zamanlar gösterişli bir mevkiye sahip olmanın pazarlandığı bu koltuklarda, şimdi tek tük vefalı müşteriler görülebiliyordu. Çoğu, haklarında verilecek bir haksız yargının korkusu içinde, temiz olan ne varsa, hepsinden vebalı gibi kaçmaya başlamıştı. Lüks kamaranın aşina çehreleri kaybolmuş, bıraktıkları bu tertipli boşluğu, yeni yüzlerin süslü varlığı doldurmaya başlamıştı. Her birinin içinde yeni bir isteğin devi büyüyordu.

Gani Bey, Durmuş'u Moda Kulübü'ne götürmüş, çevresine tanıştırmış, akşam da içkili, kadınlı bir sofrayla evinde misafir etmişti. Yeni bir taahhüdün ihalesine ortak olarak gireceklerdi. Durmuş, öğleden sonra yapılacak ihale için heyecanlıydı. Halit Bey de bu ihaleye teklif vermişti. Mösyö Lui, bu defa işi almak için, önemli oranda indirim yapmış ve gerekirse daha da kırabileceği bir pazalık payı ayırmıştı.

Çayları geldi. Gani Bey sigarasını yaktı. Derin bir nefes aldı. Kaldığı yerden konuşmasını sürdürdü:

– Muvaffakiyet, iyi hedefler seçmek ve bunu başarmaktır. Zaman sana yardımcı olmuyorsa, beklemeyi bileceksin. Bu talih değildir; sabırdır... Sabır insanın içinde azmi yaratır ve büyütür. İnsanları ve hadiseleri hep bu muvaffakiyet için kullanmayı öğrenmelisin. Kimi gün sert ve zalim, kimi gün, alttan alan oynak hisler taşımalısın içinde...

Durmuş, tek tek anlamadığı kelimelerin bütünleştirdiği manayı kolayca yakalıyor, bu Bağdatlı mollanın vaazından kendine pay çıkarmasını biliyordu. Gani Bey konuşmasına devam etti:

– Bir şey hedefinle çatışırsa, doğru olanı değil, hedefi gerçekleştirmeye bakacaksın. İnsanlara dostlukla bağlanmaya karşı değilim. Ama, hedefi her şeyin üstünde tutacaksın. Düşündüklerin eğer hadiselerin kalıbına uymuyorsa, aklını o kalıplara göre ayarlamalısın. Fakat hedefin hep değişmez noktada kalmalı...

Gani Bey, Durmuş'un iri gözlerindeki şeytanî yeteneği sezmişti. Söyleyeceklerini noktalamak istedi:

– Hareket varsa tarafsız kalamazsın. Tahterevalli gibi, bir o yakaya geçeceksin, bir bu yakaya. Her oturduğun yerde ağır basan sen olmalısın. Aslında seni merak ediyorum Durmuş Bey; zorlandığın şeylerle karşılaşınca ne kadar dayanabileceksin?

Durmuş, dayanıklıydı. Bir şey kendi sınırını zorlamıyorsa tarafsız kalabilirdi. Dayanamadığı tek şey, Nefise'nin gözlerindeki o kiremit renkli "hatır" dediği üstünlüktü...

"1 No'lu Takdir Komisyonu" Ankara'dan gelen emirle toplanacaktı. Sabahın erken saatinde üyeler polis aracılığıyla tek tek buldurulup getirilmiş, Beden Terbiyesi'nin Sıraselviler'deki binasında, büyük masanın etrafına dizilmişlerdi. Herkes, bu gündemsiz toplantının fırtına estireceğini hissediyordu. Defterdar, "mevzu, malumatım dışındadır" diyerek huzursuzluğu artırmıştı. Hademe beklenen haberi verdi:

– Geliyorlar!..

Vali ve parti müfettişi yan yana yürüyerek merdivenleri çıktılar. Aralarında, bir yarışın başlayacağını fark ettiren ısınma hareketleri görülüyordu. Doğru toplantı salonuna girdiler. Parti müfettişi, koltuğunun altına sıkıştırdığı dosyayı masanın üzerine fırlattı. Dosyanın üzerindeki altı ok, üyelerden her birinin akıbetini hedef almış gibi gergin ve bunaltıcıydı.

Vali Lütfü Kırdar'ın yüzü asıktı. Fakat nezaketle bütün üyelerin

ellerini sıktı. Elini, Mithat Nemli Bey'in omzuna koydu:

– Sabırlı olmayı dün bir kere daha sizden öğrendim...

Kimse kimseyi, hakkında adil yargıya varacak kadar yakından tanımıyordu. Çeşitli yerlerden getirilmiş bu devşirme komisyonun üyeleri korkuyla kahramanlığı aynı anda yaşayan dengesizliğin dirhemleri gibi, konacak kefede ağırlıklarını gösteriyorlardı. Lütfü Kırdar toplantıyı açtı:

– Ankara'nın talimatıyla görüşeceğimiz mühim bir mesele varmış. Buyrunuz Suat Hayri Bey...

Suat Hayri Bey, parti teşkilatınca tespit edilmiş vergi miktarlarının komisyonca kabul edilerek resmî hüviyet kazanmasını istiyordu. Konuşurken sesini emir verme tonuna ayarlamıştı. Listeyi imzalaması için Defterdar'ın önüne doğru itti. Halk Partisi İstanbul teşkilatının cafcaflı kâğıdına yazılmış vergi miktarlarının resmîleştirilmesini Defterdar'dan istiyordu. Toplantıya valinin de katılması için Ankara'nın talimatını sağlamış, böylece, komisyon üzerindeki baskının artacağını hesaplamıştı. Defterdar'ın önüne itilen listede valinin önceden atılmış imzası görülüyordu.

Defterdar, Lütfü Kırdar'ın yüzüne baktı. Önceki asık surat gitmiş, bir mücadelede güçsüze destek sunmaya hazırlıklı cesaret gelmişti. Lütfü Kırdar, Defterdar'ın yüzündeki bekleyişin ıstırabını çok iyi anlıyordu. Hükûmet tabipliği yaptığı yıllarda, hastasına şifa arayan kasabalı yüzlerinde gördüğü gösterişsiz doğruluğu hatırladı:

– Buyrun Faik Bey! Söyleyecekleriniz olduğunu hissediyorum. Çekinmeyiniz...

Defterdar, dosyayı kapatıp ileri sürdü. Söyleyecekleri boğazında düğümlendi. Ankara'dan ayrılırken, Adalan'ın, kulağını büken sözlerini hatırladı: "Parti teşkilatına, vergi takdir selahiyeti verilmiştir. Sızıltı çıkarmayalım..."

– Parti teşkilatının vergi takdir etmesini muvafık bulmuyorum. Bu selahiyetin ne maksatla verildiğini bilmem. Vazifemden de saymıyorum. Listeyi bir yana bırakıp, vergileri komisyonca takdir etmeliyiz. Aksi halde bu vebal hepimizi ezer...

Suat Hayri Bey'in uygun kelimeleri seçen güzel bir konuşma üslubu vardı. Bazen susarak, bir olayı ölçüsüz boyutlarda abartır, bazen de, olayın akışını değiştiremiyorsa, anlatışını değiştirirdi. Sesinde alaycı ton, kelimelerinde ezici yük vardı:

– Meseleyi prensiplerde düşünemediğiniz görülüyor Defterdar. Biz çare ararken sizin ihtilaf çıkarmanızı anlamak mümkün değildir... Maksadınız nedir?

Vücudunu soğukla terbiye etmek zorunda kalan bir ekvatorlu gibi sinirden dudakları titriyordu:

– Bu gibi fikirlerinize merkezin itibar etmediğini bilmek, belki sizi tenbih eder.

Önce tehdidin dozunu artırdı, sonra, en ağır hükmünü verdi:

– Unutmayın! Tarhuncu'nun kellesini, on yaşında bacaksız bir hükümdar almıştı.

Olaylar, soğukkanlı bakılmayacak kadar hızlı gelişiyordu. Bütün üyeler, kalıpları durmadan değişen bilmeceler içinde bunalmışlardı. Toplantı bir ölüm kalım savaşı gibiydi. Lütfü Kırdar, büyük bir dikkatle üyeleri seyrediyordu. Hiçbirinin yüzünde onur ve saygınlık kalmamıştı. Uysal sesle müdahale etti:

– Toplantımıza daha sakin bir hava hâkim olmalıdır Suat Hayri Bey...

– Fırsat kapımdayken benden sükûnet beklemeyiniz...

– Öyleyse, asabiyetinize başka vasatlar arayınız...

Lütfü Kırdar, parti müfettişinin karşısında otoritesini hissettirirken partinin itibarını da korumak istiyordu. Dosyayı yanındaki üyeye uzattı:

– Okuyunuz Bican Bey! Neymiş şu prensipler meselesi görelim...

Bican Bey, parti teşkilatının takdir ettiği vergi miktarlarını ve isimleri okurken renkten renge giriyordu. Bican Bey'in gösterdiği yüz, aslından o kadar uzaktı ki, sevecek kimsesi kalmadığı için düşmanını kucaklamış bir esir gibi titriyordu. Bütün komisyon üyelerine hayret verici korku hâkim olmuştu. Bican Bey okumayı kesti. Lütfü Kırdar'a baktı. Vali'nin yüzünde endişeli hekim sessizliği vardı. Bican Bey, henüz bütün şansları elinde tutuyordu. Zar atacak kadar cesur olması yeterliydi. Zarları masaya fırlattı. Beyaz kemikler, yeşil çuhalı masanın üzerinde yüz yılda bir açan Moğol çiğdemleri gibi güzeldi:

– Bunun akılla da, insafla da bir alakası yok...

Dosyayı masaya bıraktı. Üyelerden herhangi birisi kendini kontrol edemeyip böyle bir konuşma yapsa, buhran geçirdiğine hükmedilir, hekim çağrılabilirdi. Ama, Bican Bey'e bir çılgınlık hakkı bile tanınmamış, böyle bir ihtimal verilmemişti. Bican Bey, o şaşırtıcı bütünlüğü bozmadan devam etti:

– İnsanda biraz utanma olur... Kıskançlıktan, şehvet duyar gibi çırpınmışlar...

Suat Hayri Bey'in sesi merhametsiz bir çan gibi iki yana sallandı...

– Efendi, efendi!..

Bican Bey, gözlüğünün üzerinden Suat Hayri Bey'e bakarak daha merhametsiz bir sesle gürledi:

– Beyefendi, beyefendi!... Kimi kandırıyorsunuz? Ayıp değil mi bu kurduğunuz pusular? Artık hakikati görünüz... Bırakınız o hayalleri, eldeki mevcudu bile muhafaza edecek maharetiniz kalmamış...

Herkes şaşırmıştı. Fırtına umulmadık yönden gelmişti. Lütfü

Kırdar bütün memuriyet hayatında görmediği bir manzarayla karşı karşıyaydı. Pis dünyanın kuleleri, kenar mahallede palazlanmış bir esnaf eskisinin eliyle yıkılıyordu.

Üyelerden Nuri Bey, Bican Bey'i olaydan uzaklaştırmayı düşündü. Dosyayı alıp, listeyi kaldığı yerden okumaya niyetliydi. Bican Bey'in işaretparmağı dosyanın üzerine tonlarca ağırlık koymuştu. Bican Bey'in parmağını koyduğu yerde, üyelerden Mithat Nemli'nin adı yazılıydı. Karşısındaki rakam okuyanı çıldırtabilirdi. Nuri Bey, sesini kontrol edemeden okudu:

– Mithat Nemli, Müslim; Eminönü Vergi Dairesi, üç milyon lira...

Mithat Nemli sapsarı kesildi. İdam hükmü giymiş bir mahkûma benziyordu Tükenmiş insanların her şeye yeniden başlayacaklarını sanmaları boş bir avuntuydu. Mithat Bey ayağa kalktı. Önünü iliklediği. Kırdar'ı saygıyla selamladı:

– Ben kendime acımaktan utanırım. Terbiyem müsait değildir... Vergimle alakalı müzakereye iştirak edemem...

Kapıya yöneldi. Bican Bey arkasında yürüyordu. Alışılmışın dışına çıkmış, selamsız sabahsız toplantıyı terk ediyordu. Eski esnaf babacanlığına büründü:

– Vali Beyefendi, benim haysiyetim Mithat Bey'in terbiyesinden eksik değildir.

Merdivenlerde Mithat Bey'e yetişti. Saygıyla yaklaştı. Demin yeri göğü inleten ses, bir cesur terbiye içinde yumuşamıştı:

– Bir şeyin yakışanı ne ise, onu yapmak lazımdır. Sizi takdir edecek seviyemin olmasını isterdim.

Bican Bey, Eseyan Kız Lisesi'ne doğru yürüdü. Mithat Bey, hayret ve hayranlık içinde bu yürekli adamı seyrediyordu. Kendinde bir güven ve cesaret tazelenmişti. "Acaba Spartaküs bu kadar cesur muydu?" diye düşündü. Geri döndü, Taksim Meydanı'na doğ-

ru yürüdü. Meydandaki heykelin insanları, gerçekten heykel gibi duruyordu...

Hilmi Efendi Suzan'ın bavulunu büyük odaya çıkardı. Eşyaların gardıroba yerleşmesine yardımcı oldu. Komodinin üzerine büyükçe bir ayna koymuş, hafifçe öne doğru eğmişti. Bakanlar, kendisini boy aynasında gibi seyrediyordu:

– Aynayı beğendin mi?

– Beğendim Hilmi Bey! Zahmet etmişsin...

– Karnın aç mı?

– Tokum.

– Oğlanın işi tamam mı?

– Tamam Hilmi Bey. Bir aylık parasını da verdim... İyi kadındır. İyi bakar...

Hilmi Bey, Suzan'ı serinkanlı bir zevkle seyrediyordu. Yeni bir hayatın acıdan başka verecekleri yavaş yavaş önüne çıkmaya başlamıştı:

– İyi paralar kazanacağız. Bu işin sarası bir kere başladı...

Suzan, kendi zorluklarını iyi anlamıştı. "Güçlü olmak için insanın hayalleri olmalı, hedefleri olmalı" diye düşünüyordu. İnsanın, kaderi üzerinde mantık yürütmesi, şansını zorlaması gerektiğine inanmıştı. Saygılı ve sadık hizmetin gururunu son bir kere daha kırmaya karar verdi:

– Hilmi Bey, Nakip Nuri'nin ziyareti devam edecekse, başka bir oda boşalt...

Mithat Nemli Bey, Nemlizade Hanı'nın önünde bekleyen kalabalığı selamladı. Kimseyle görüşecek takati yoktu. Hepsine tek bir cümleyle cevap verdi:

– Tek kelime söyleyecek noktada değilim...

Erkeklerin arasından yer açıp saygıyla kapı kenarına sığınmış kadına elini uzattı. Sırtından destekleyerek merdivenleri çıkmasına yardım etti. Saatlerdir kapı ayazından kendini zor tutan kadın boşaldı. Mithat Bey, bu kadının gözlerinde kendi haline ağlıyormuş gibi serinledi:

– İnanın hanımefendi yapabilecek hiçbir şey yoktu. Bir giyotin her sabah binlerce başı gövdesinden ayırıyor. Rahmetlinin hatırını saymak bana, Fatiha okumak kadar huzur veriyor. Lakin hiçbir müdahale şansımız yok...

Kadın, kendini toparladı. Eski düzgünlüğüne büründü. Mithat Nemli Bey'in önceden hazırladığı zarfı almadı:

– Mithat Beyefendi, son raddesindeyim. Artık sokağa düşeceğim... Hakkımda kötü düşünenleri benim için siz ayıplayın...

İstanbul, sokağa düşmüştü. Akıllı olanlar kurnaz, hızlı olanlar telaşlı yaşıyordu. Genç, güzel kızlar, el değmemiş tâzeler, gün görmüş körpe dullar, orta malı aşifteler gibi Tarlabaşı'ndaki, Firuzağa'daki süslü salonlarda piyasaya çıktılar... Fukara kızlarının çoğu, Emraz-ı Zühreviye Hastanesi'ndeki zabıtlara, başparmaklarının mor mürekkebe bulanmış mühürlerini bastılar...

Dengesizliğin de bir ilkesi vardı...

Yaşamı düzenli tutmak isteyen birisi, artık başkalarını cezalandırmaya başlayan zorbaya dönüşüyordu. İnsanlar, isteklerinin karşılanmadığı yerde herkesi suçlu görür. Açlık, en büyük ceza, evin erkeği en büyük suçlu gibiydi. Ürkenler bu suçludan bir zorba gibi korkuyor, birazcık yüreklenenlerse bu zorbanın kırbacını kendi sırtında şaklatmayı düşünüyordu. İsa Remzi Bey'in sofrasında, kırıntıların bile dil ucuyla yalanıp bitirildiği günlere gelinmişti. Mazlume Hanım, bu akşam, İsa Remzi Bey'i çocuklarının, gelinlerinin önünde rezil etmeyi kafasına koymuştu:

– Sen de adam gibi memuriyetinin hakkını vermeyi bil. Ne farkın var? Sen de şefsin. Nakip Nuri Bey'i görmüyor musun? Bir eli yağda, bir eli balda...

Nahide, salonun kapısında göründü. Gelişmiş, dikkat çeken ölçülerde genç bir kız olmuştu:

– Sofra hazır baba! Misafirleri çağırabilirsin...

Destegül, Halit İbrahim'in altını değiştiriyordu. Bekir karısını ilgiyle izliyor, arada bir kulağını Durmuş'un anlattıklarından ayırıp Destegül'e müşfik bir baba endişesiyle sesleniyordu:

– Çok sıkma. Acıtma çocuğun canını...

Durmuş mutluydu. İhale sonuçları açılmış, Halit Bey'i sırtüstü yıkmışlardı. Gani Bey'in adamı "Bu iş tamam, hayırlı olsun" diye kendilerini tebrik etmiş, bu onurlu insanların önünde eğilmişti. Durmuş, Bekir'i kıskandıracak bir şehvet içindeydi. Uzun bir kahkaha patlattı:

– O Yahudi'ye, Halit Bey'e hürmetlerimi söyle dedim.

Sesindeki kin, asıl maksadını şimdi açıklıyordu:

– Göreceksin Bekir, Gümüşsuyu'ndaki evi alacağım. O karının gözlerindeki hatır bana gülecek...

Gani Bey, elindeki bütün fişleri Nefise'nin önüne koydu. İhalenin kaybı, ağır yüküyle Halit Bey'i silkelemiş, çok üzmüştü. Doktor Sudi Bey'in verdiği ilaçlar bitmiş, bir tertip daha yaptırıp kullanmaya başlanıştı. Yatıp uyumak istiyordu. Nefise'nin ısrarıyla tekrar kulübe gelmişti. Merdivenleri dinlene dinlene çıkmış, oturma salonunda arkadaşlarıyla sohbet ediyordu:

– Son memleket meselelerinden biraz uzak kaldım. Rahatsızlığım artıyor. Sizin duyduklarınız vardır...

Enis Fikri Bey, Halit Bey'in giderek bozulan sağlığından endi-

şeliydi. Hoşlanacağı bir iki haberle soruyu geçiştirmeyi, sonra başka konular üzerinde sohbet etmeyi düşündü. Halit Bey, konuşmasını sürdürdü:

– Geçen hafta Sedat Rıza Bey'in bürosunda Mösyö Franko'ya rastlamıştım. Pek endişeli, hatta bitkindi. Ankara'yı üstüne salmalarından korkuyordu. Bu ihtimal hepimiz için varit...

Enis Fikri Bey, gizlemenin fayda sağlamayacağını düşündü. Halit Bey'in endişelerini biraz harekete geçirirse, Nefise Hanım'ın kumar düşkünlüğüne bir çare olabileceğini hatırına getirdi:

– Mösyö Franko'yu Aşkale'ye sevk ediyorlar... İlk kafile yarın yola çıkıyor. Bu gece Kadıköy kampına kapatmışlar...

Halit Bey, yüreğindeki sıkıntıyı yeniden hissetti. Çarpıntısı artıyordu. Bugün Bay Rebbani'den aldığı paranın büyük kısmını götürüp vergiye yatırmıştı. Gerisini iki gün içinde yatırması gerekiyordu. Aşkale sürgünlüğü sözüyle bütün vücudu sarsılıyor, gizli tuttuğu sırrın ortağı Nora'ya eziyet edilmesinden korkuyordu. Ya Bayan Nora'yı İhtiyar Evi'nden alıp Aşkale'ye göndermeye teşebbüs ederlerse ne yapardı? Yarın Faik Bey'i ziyaret edip bu işi bir an önce bitirmeyi düşünüyordu. Faik Bey'in kendisine bir yol göstereceği inancındaydı. İzin isteyip salona indi. Kulübün merdivenlerinin karşısındaki geniş camdan deniz görünüyordu. Ağır ağır indi. Denizin enginliğinde yine Harran hayalleri gözlerinin önüne geldi. Salkım Hanım'la Sabit Paşa, kır atların sırtına binmiş, kendisine doğru doludizgin geliyordu... Bahçeye çıkıp serinlik aradı. Aşağıdaki masa bir yangın yeri gibi alev içindeydi. Nefise, kendi fişlerini bitirmekle kalmamış, Gani Bey'in önüne sürdüğü kümeyi de tüketmişti. Yeni bir teklifi kabul etmekten utanıp ayrılmak istedi.

– Mühim değil, hanımefendi. Bir kaderin ortaklığında sayınız kendinizi.

Destelenmiş para yığınını Nefise'nin önüne koydu. Bugün Ha-

lit Bey'in kaybettiği ihalenin ilk avansı, şimdi Nefise'nin tuttuğu beş kâğıdın talihine boyun eğiyordu. Belki, utançlı bir vefa gösterecek, bu yaver gitmeyen talihin yönünü değiştirecekti. Şans, Sabit Paşa'nın kır atlarından birinin üstünde alaylı bir gülümsemeyle el sallayıp çok uzaklara doğru dizginlerini boşalttı... Nefise, önce bileziklerini, sonra diğerlerini masaya bırakıp dışarı çıktı.

Halit Bey bahçedeki fenere tutunmuş, portakal renkli ışığın altında denizi seyrediyordu. Dalgalar istekli tazelikle ayaklarına kadar geliyor, tam serinleyeceği sırada, vakti gelmiş ihtiyar misafirler gibi kaçıyordu. Kendi varlığını bile sezinlemede güçlük çekiyormuş gibi bomboştu. Ustaca tasarlanmış bir hilede kaypak olmamanın yükünü omuzlarında hissetti. Acınacak hale düşmekten korkuyordu. Bu utançlı durumu açacağı kimse yoktu. Hayatı, acı yanıyla görmenin önemli bir beceri olduğunu yeni yeni kavramaya başlamıştı. Bütün gücünü topladı. Dilindeki mahareti sonuna kadar zorlayıp konuştu:

-Yarabbi! Galiba, hiçbir hareketimde sevgini kazanmayı düşünmedim. Her şeyimle merhametine sığındım o kadar...

– Serinlik çıkıyor; dikkat et!

Geriye döndü. Nefise bütün hafiflemiş haliyle karşısındaydı. Bir efsane kadar güzeldi. Birden o çöküş, o hınçlı anılar kayboldu. Çukursuz, çıkıntısız, dümdüz bir ovanın ortasında heyecanla titredi. Uçsuz bucaksız toprakların zenginliği kafasını doldurmuş gibi güçlendi. İnatçı bir atın üzerinde, hırsla koşmak istiyordu. Mahmuzlarını kısrağın karnına sapladı. Nefise'de manevî bir miras hakkı arıyordu:

– Babam seni çok özlemiş Nora...

Nefise, bir savaşta fırsatı kullanmayı, gururlu kahramanlıktan daha cana yakın bulmuştu. Bütün çirkinlerinin gerisinde kalmak, hayata en güzel yanıyla karşı çıkmak istiyordu. Sözlerinde yılış-

mayan bir sıcaklık vardı:

– Beni öyle çirkin kullanıyorsun ki, küçülmekten kendime saygımı kaybettim.

Sana karşı koyamıyorum. Belki hâlâ korkuyorum senden. Belki de sevebilecek kimsem kalmadığı için boyun eğiyorum sana. Çöküyorum karşında... Delik deşik bütün duygularımı, düşüncelerimi artık tükettim.

Yarın, Nefise için yeni bir hayat daha başlayacaktı.

Kadıköy kampı denilen yer, Moda'nın ucuz otellerinden biriydi. Kırk beş kişilik ilk kafile, üçerli, dörderli odalara yerleştirilmiş, üstleri iyice aranmıştı. Mösyö Franko, beş kişilik büyük odadaki yataklardan birisine oturmuş, başını ellerinin arasına almış, derin bir üzüntüyle kıvrılıp kalmıştı. Odayı Şekip Adut, Leon Varon, Yorgo İstavridis'le paylaşıyordu. Beşinci yatak boştu.

Otelin dört yanı jandarma erleri tarafından sarılmıştı. Sokağın iki ucu tutulmuş, ara sokaklara polisler yerleştirilmişti. Gelen geçen herkes kontrolden geçiyordu. Polis Müdür Vekili Muzaffer Akalın, Kırdar'ın gizlice verdiği emir gereğince, yumuşak davranıyor, hatta görüşme isteyenleri, kısa da olsa aileleriyle bir araya getiriyordu. Mehmet İzmen'in "G" listesindeki en yüksek vergili 45 kişi, bu küçük otelin odalarında, bilinmeyen bir akıbetin çilesini çekmek üzere yola çıkıyorlardı.

Beşinci yatağın sahibi bekleniyordu. Polis dört bir yanda seferber olmuş, ancak bir türlü Ruben'i bulamamışlardı. İstanbul'un kereste ticaretinde önemli bir payı olduğu sanılan genç Ruben ortalıkta yoktu. Ruben, Faik Bey'e ulaşabilmiş ve yalvarmıştı. "Bütün varlığımı satsam bile bana konulmuş vergiyi karşılayamam; servet benim değil babamın..." diye yakınmıştı. Faik Bey, meseleyi tetkik ettirmiş, gerçekten Ruben'in bütün mallarının satılıp ver-

giye yatırılmış olduğunu öğrenmişti. Babası ortalıkta yoktu. Faik Bey, huzursuzdu. Durumu Adalan'a bildirip, bütün varlığını vergiye yatırmış bir mükellefin Aşkale'ye sürgün edilmesinin doğru olmayacağını belirterek aracılık rica etmişti. Merkezin reddettiği Ruben için artık insafın yapabileceği bir şey kalmamıştı.

Faik Bey, Aşkale sevkiyatı için Maliye'ce görevlendirilmiş Müfettiş Emin Kalafat'la, otelin girişindeki küçük sert sandalyelere oturmuş, bu acıklı durumun hüznünü paylaşıyordu. Polis Şefi Ahmet Demir, Defterdar'a kendisini görmeye gelmiş olan bir grubun beklediğini haber verdi. Gelenler eski İttihatçılardı. Bazı kafile üyelerinin, sağ salim geriye dönüp dönmeyeceklerini soruyorlardı. Eski İttihatçı'nın sesi tedirgin olduğu kadar tecrübeliydi. Bu tecrübede çirkin tehdit terbiyesi gizlenmişti:

– Ben böyle bir maceranın tecrübesini Selanik'te geçirdim. Emin olmak ihtiyacıyla burdayım.

İriyarı İttihatçı, gövdesi kadar sesini de geliştirmişti. Fısıldasa, borazanla bağırılmış gibi yüksek tonda konuşuyor, bir korku yaratmaya çalışıyordu. Emin Kalafat beklenmedik bir hızla ayağa fırladı. Boyu ancak İttihatçı'nın kemerine ulaşabiliyordu. Kalafat'ın o ufacık bedeninden çıkan ses ortalığı altüst etti:

– Sen ne diyorsun efendi! Bizi Yakup Cemil mi sandın?

Emin Bey'in küçücük gövdesinde Cumhuriyet, İttihatçılara yeni bir savaş açmış, kocamanlaşmıştı...

Ruben'i, siyah Lincoln'ün bagajından çıkardılar. Saçı sakalı birbirine karışmış, dayak, hatta ölüm korkusu gözbebeklerine sinmişti. Emin Bey, Ruben için yiyecek bir şeyler arattı. Koskoca otelde ağıza konacak bir şey yoktu. Üç gündür Şişhane Sinagogu'nun bodrumunda gizlenen bu eski İttihatçı yakını Musevî genç açlıktan ölmek üzereydi. Emin Bey, bir şeyler almak için dışarı çıkarken, kapıda sinik bir tahammülle bekleyen kadını gördü:

– Ne işiniz var hanım gecenin bu saatinde?

– Ben Leon Varon'un madamıyım. Yolluk için bir şeyler hazırlamıştım. Allah rızası için verin. Bari açlıktan ölmesin.

Emin Bey, bir cennet keşfetmiş gibi mutluydu. Kadını içeri aldılar. Yukarıdan Leon Varon'u çağırdılar. Leon Varon korkulu gözlerle merdivenlerden iniyordu. Karısını görünce kendisini tutamadan ağladı:

– Yoksa seni de mi sürüyorlar Madam?

Karşılığını ödemek isteği doğarsa insanın içinde, o zaman, iyilikler ortadan kalkar...

Madam Varon'un, kocası için getirdiği yolluğu, Ruben için açtılar. Herkes tokgözlü bir adamın bu telaşlı karın doyuruşunu ibretle seyretti. Madam Varon kocasına sarılmış, avuçlarını elinin içinde ısıtmaya çalışıyordu. Başındaki sık örülmüş şalı Leon'un beline dolanıştı:

– Böbreklerin hasta, sakın üşütme kendini. Sana Purinol getirdim...

Bu manzarada, hatları yumuşamayan tek çehre Polis Şefi Ahmet Demir'indi. Faik Bey, Emin Bey'in böyle celallenecek birisi olacağına hiç ihtimal vermiyordu:

– Emin Bey! Sizin için bir oda ayırttım; biraz istirahat edin isterseniz.

Emin Bey, bu şartlarda kendisine ayrılan imtiyazlı odayı utançlı bir hediye gibi geri çevirdi:

– Hepsi sessizce çekilip gittiler. Utanmadılar. Yüzlerine tükürmek isterdim.

Ruben yemeği yarıda kesti. Yolluğun geri kalanını güzelce paketledi. Madam Varon'a yaklaştı. Elini alıp öptü. Ruben'in ölüm korkulu gözlerindeki son birkaç damla yaş, bu gösterişsiz ihtiyar kadının damarları çıkmış buruşuk ellerinin çukurlarını doldurdu:

– Madam! Bu utancı hiç anmak istemezdim. Ama, sizi unutmayacağım...

Madam Varon, Ruben'e sarıldı. Yanaklarını öptü. Hıçkırıktan daha beter bir sesle fısıldadı:

– Mösyö! Evinizin adresini veriniz bana. Her gün gider karınıza arkadaş olurum.

Değer vermekten sıkıldığımız her şey, sonunda amansız bir amaç gibi yakamıza yapışır...

Madam Varon'u kapıya çıkardılar. Yağmur başlamıştı. Kapının yanındaki büyük siyah torbayı aldı. Karanlıkta ne olduğu kestirilemeyen bu iddialı paket için polis şefi tedirgindi:

– Nedir bu hanım?

Madam Varon elindekini uzattı. Siyah bir atlas torbaya yerleştirilmiş, üzerine sırmadan LV harfleri işlenmiş gösterişli paket, Leon'un uduydu...

Emin Bey, alıp Leon'a uzattı:

– Götürmenize izin verirler mi bilmem; ama, bu akşam yanınıza alabilirsiniz.

Bayan Varon, otelin karşısındaki kaldırıma geçip bekledi. Yağmurun altında, Moda Koyu'nu seyretmeye başladı. Kayalıkların üzerine çıktı. Hoşa gitmeyen gerçek sonunda yakasına yapışmıştı. Fırsat, karşısında öyle bir hayranlıkla ölüp gidiyordu ki, bütün mutluluklara paydos diyebilirdi...

Moda Oteli'nin en üst katındaki pencere açıldı. Leon Varon'un udunun sesi boşluğa doğru yayılmak için ilk hürriyetini yakalamıştı. Parmakları tellerin üzerinde gezindi. Ölçüsü iyi ayarlanmış bir çığlık yayıldı: "Sahilde saba rüzgârı ağlarken uyan sen..."

Leon'un usta parmakları, saatlerce re bemol perdesine bastı durdu...

Saracoğlu Meclis'teki konuşmasını tamamlayıp kürsüden indi. Günlerdir her fırsatta tartışılan Varlık Vergisi için, mebusların bir şeyler söyleyeceği bekleniyordu. Meclis'te çıt çıkmadı. Kendisi de hayretler içindeydi. Tebrik için yaklaşan Ağralı'nın konuşmasına fırsat vermedi:

– Ne o Ağralı bu sükûnette suyumuz mu kaynıyor yoksa?

Verginin getirebileceği tehdit çok kişinin söyleyeceğini, derin bir sessizlik içine itmiş, herkes boş bulduğu meydanlarda at koşturarak, kendi vicdanını rahatlatacak kolay yolları seçmişti. Ağralı işin farkındaydı:

– Ben bile söylediklerinizden korktum efendim...

Hep birlikte Ankara Palas'a doğru yürüdüler. Adalan ile Tekeli arkalarından geliyordu. Meclis'ten çıkarken Adalan koşup kapıyı açtı; Başvekil'in o uzun ve yorgun konuşmadan sonra istirahate ihtiyacı olduğunu düşünmüştü. Başvekil bu ihtiyacı hissettirdi:

– Aşkale'den iyi haberler geliyormuş?

– Evet efendim.

– Kahvelerimizi içerken anlatırsınız.

Saracoğlu Ağralı'nın koluna girdi. Biraz ilerlediler. Saracoğlu geri dönüp izleyenlere mutlu bir yüzle baktı:

– Reisicumhur Hazretleri size takdirlerini bildiriyor. Gözlerinizi öpüyor.

Birinci kafile ilk yürüyüşünü, tren istasyonundan, kalacakları koğuşa doğru yaptı. Gecenin geç vaktinde, Aşkale İstasyonu simsiyahtı. Ölgün bir şimendifer lambası sadece rayları aydınlatabildi. Bir kırmızı ışık, bir kandil sarısı, uzun süren varış düdüğü, gecenin ayazına dağılan buhar bulutlarıyla dört günlük yolculuk sona eriyordu. Kaymakamı, jandarma kumandanı, emniyet amiri küçük sarı boyalı istasyon binasından çıkıp perona yürüdüler. Parti

müfettişi, biraz önlerinde duruyor, bu imtiyazlı vaziyetin gelenler tarafından kolayca fark edilmesini istiyordu. Kaymakam, tedbirli davranıp, eşraftan bir iki yaşlıyı da çağırmıştı. Bu yarım düzine manga, Ankara'nın emirlerini uygulayacak bir gönüllü ordusu gibi ilk safta ileri atıldılar. Parti müfettişi, biraz durur gibi oldu; Kaymakam'a döndü. Nükteyi seven birisiydi:

– Kaymakam Bey! Gözünü dört aç, Karun'un hazinelerini seyrediyoruz. Aşkale, oldum olası böyle bir servet görmemiştir.

Kafile, vagondan adeta dökülür gibi indi. Jandarma çavuşu gelenleri göz kararıyla boy sırasına dizdi. Jandarma kumadanı sinirliydi:

– Kıdemleri olsun Çavuş! Yaş sırasına koy.

Çavuş, elindeki feneri yüzlerine tutuyor, kaba bir hesapla yaş tahmini yapıp sıraya koyuyordu. Bu yaşlı çehrelerin neden sakalları yok diye düşündü. Kumandana döndü:

– Takımlar tamamdır kumandanım.

– Ali! Adlarını yüksek sesle oku! Belki içlerinde sağır vardır.

Ali, ilk kafilenin kırk beş kişilik listesini okuyup tekmil verdi. Parti müfettişi nükteyi sevdiğini her vesileyle belli etmek istiyordu:

– Çavuş, insan Allah rızası için bir Müslüman ismi okur.

Gülüştüler... Karanlıkta bir ses duyuldu:

– Benim adım Mehmet Nabi. Arasta Meydanı'nda zahireciyim. Bir sıkıntınız olursa gelin efendiler. Bir acı kahvemi içersiniz. Müslümanım elhamdülillah.

Parti müfettişi bozuldu:

– Kaymakam Bey, nerden buldunuz bu densizi... Nükteden anladığı yok cahilin...

– Eşraftır. Cumaları camide vaaz verir... Halk sever, sözünü dinler.

Kafileyi jandarma kumandanı götürecekti. Çavuş, Ruben'i sıra-

dan çıkardı. Kafilenin başına koydu. Bölük çantasını, Ruben'in sırtına geçirdi:

– Yazıcı sensin hemşerim!

Aşkale İstasyonu'ndan kışlaya doğru sessiz bir göç başladı. Ne onlar Aşkale'yi gördüler, ne Aşkale onları seyretti. Karun'un hazineleri, gecenin zifirî karanlığında bir kıyam ordusunun esirleri gibi karlara bata çıka yürüyordu. Kaşmir paltolar, ipekle karışık yün kaşkollar, Borsolino şapkalar, İspanyol bereleriyle Avrupa, sanki Aşkale'yi işgale gelmişti. Jandarma kumandanı, kataraktlı bir ihtiyar gözü gibi, boru içinden bakarmışçasına, Avrupa'yı tanıdı... Kır bir atın sırtındaydı. Attila'nın Roma seferine çıkarken taktığı tüylü başlığı andıran bir kalpak giymişti. Parti müfettişinin nükte merakından hastalık kapmış gibi etkilenmişti:

– Ali! Bir İstanbul türküsü söyle de, hasret giderelim...

Ali, hafız çıktığı ilk gecenin heyecanıyla hiç görmediği bir şehrin türküsüne başladı: "İstanbul'dan, Üsküdar'a yol gider..."

Leon, Çavuş'un söylediği türküyü zevkle dinledi. Gecenin karanlığında, bu yüksek perdeli ses, kurt ulumalarına karşı, bir varlık ülküsünün verdiği cevap kadar sertti. Çavuş türküyü bitirdi. Mutluydu... Leon da çok mutlu olmuştu...

– Ağzına sağlık Çavuş! Ama, meyan perdelerini yanlış basıyorsun...

Halit Bey hastaydı. On günden beri yataktan çıkmıyor, kendisini biraz iyi hissettiği zaman limonluğa inip bir çay içerek vakit öldürüyordu. Nefise, ilk bir iki gün, Halit Bey'in hastalığıyla ilgilenmiş, daha sonra, "Hastalığın geçti; ama, istirahatinde fayda vardır" diyerek, her gece kapağı kulübe atmanın yolunu bulmuştu. Gani Bey'in önüne koyduğu fişleri insafsızca tüketiyordu. Gani Bey giderek incelen, yakınlaşan bir ilgiyle Nefise'nin üzerinde is-

tediği etkiyi bırakmış, hatta, umduğundan daha çabuk bir sürede bu güzel kadını yakından tanıma fırsatını yaratmıştı.

Nefise, erken uyandı. Evin erkeğinden, hizmetçilerin en kıdemsizine kadar herkesi hayretler içinde bırakan bu alışılmadık gelişme korkutucuydu. Nefise çayı kendisi hazırladı. Gümüş tepsiye koyup Halit Bey'in odasına çıkardı. Halit Bey şaşkınlıkla karısının kendisine gösterdiği yakın ilgiyi değerlendirmeye çalışıyordu:

– Niye yoruyorsun kendini, hizmetçiler getirirdi...

– Başkalarına ait bir şeyi almak hoşuma gidiyor...

Çay tepsisini getirip, Halit Bey'in kucağına yerleştirdi. Boynuna pembe keten bir peçete bağladı:

– Şimdi sen çayını iç. Ben seni seyredeyim...

– Bugün neşelisin.

– Sarıgüzel'e gitmek istiyorum. Annemi özledim...

Halit Bey, bu işittiklerini inanılacak şeyler gibi saymıyordu. Nefise, o eski Sarıgüzelli cahil, diri ve doğal güzelliğine dönmüştü. Tıpkı koynuna girdiği ilk gece gibi, utangaç, ürkek, fakat heyecan vericiydi.

– Biraz paraya ihtiyacım var. Anneme bir şeyler almak istiyorum...

Halit Bey, pembe ışıklar içindeydi. Nefise'nin güzelliği, gençliği, bütün arzularıyla kabarmış, adamın gözünü dolduran noktaya ulaşmıştı. "Hayal görüyorum galiba" diyerek içinde bir güvensizlik hissetti.

– Mösyö Lui'ye uğra, ondan al. Ben telefon ederim. Şoför götürsün seni. İstersen anneni, kızını bir müddet için getir buraya...

– Şoförü de istemem. Hayatım hep şoförle geçmedi. Şöyle vapura binip, püfür püfür bir İstanbul koklamak, sonra tramvaya binip, etrafı görmek istiyorum.

Kocasının yanağını öptü. Halit Bey karısını kendine çekti. Has-

ta yatağında, bu sıcak ve hazırlıklı vücudun tenini koklamak istedi.

– Birazdan çıkacağım. Akşama geç gelirim. Meraklanma. Kendini iyi hissedersen gece kulübe gideriz.

Nakip Nuri Bey'in kadın düşkünlüğü, sarhoş bir anında sadece Durmuş'a verdiği sırrı açığa çıkarmış ve Bekir ile Hilmi'nin bu partide son bir ortaklık daha yapmalarını zorunlu kılmıştı. Kürkçü Mihran'ın malları toptan alınmış, Durmuş'un dükkânında pazarlanacaktı. Herkesin payı önceden belirlenmişti. Bekir, malların bir kısmının yeni aldığı dükkânında satılması için ısrar etmiş, tuttuğunu koparmıştı. Hilmi, her iki dükkânın kârından pay alacaktı. Hem sermaye koymuştu, hem de ambar kirası ödenecekti.

Nakip Nuri Bey, Hilmi'nin oteline geldi. Hilmi, Bekir'in dükkânındaydı. Suzan, ortalığı süpürmüş, taşları siliyordu. Nakip Nuri'yi görünce kusacak gibi oldu. Her yatışında günlerce kendinden iğrendiği bu adamı, birkaç haftadır ortalıkta yoktu. Yeniden gelişini yadırgadı. Biraz da korktu. Nakip Nuri, sırıtarak Suzan'ı seyretti:

– Önce sobayı yak! Oda iyice ısınsın...

– Hadi işine git Nuri Bey... Ben o defteri kapattım.

Nakip Nuri Bey kolay vazgeçen birisi değildi.

Bekir'in dükkânı, Durmuş'unkinin tam karşısındaydı. Her iki dükkân farklı yönlerden, Sultahahmet Meydanı'na bakıyordu. İkisi de, egemenlik kurdukları bu meydanın böbürlü tavırlarla gezen kabadayıları gibiydi. Durmuş, dükkânını erkenden açtı. Günlerdir sürdürülen temizlik tamamlanmıştı. Alt kata kürkler yerleştirilmişti. Artanlar, yukarıdaki katın raflarına konulmuş, bir kısmı da ortadaki büyük kumaş masasının üzerine gelişigüzel atılmıştı.

Maliye memurlarının torbalara hoyratça doldurdukları nadide mantolar, alelacele Hilmi Efendi'nin oteline yerleştirilmiş, sonra

kardeş payı yapılarak Durmuş ile Bekir'in dükkânına taşınmıştı. Mihran veresesinin serveti, eğer akıllı bir polis memurunun müdahalesi olmasa, sabaha kadar Tünel'deki hanın avlusunda yağmur altında kalacaktı. Mihran, evladını kaybetmiş bir babanın gasilhanede yüzünün yıkanışını seyreder gibi, metin fakat hazin bir sabır içinde son töreni bekliyordu. Kürkleri, pamuk balyalar gibi bir çuvala doldurup, sıkışması için ayaklarıyla üstüne çıkarak, bu haraç mezat malına fazladan yer açmaya çalışıyorlardı. Bir ara Mihran kendini tutamayıp ileri doğru fırladı:

– Kıymayın ona! O daha bir bebek kadar saf...

Mihran'ı ittiler. Bembeyaz vizonu alıp, son balyanın üzerine sıkıştırdılar... Son balyayı Durmuş aldı.

Gani Bey'in arabası Kaymakamlık'ın köşesinde bekliyordu. Şoför, sürekli saatine bakıyor, gecikmenin hesabı kendisinden sorulacakmış gibi endişe içinde kıvranıyordu. Nefise göründü. Bin yıllık bir rüya başlatmış gibi etrafına ılık bir sarışınlık saçarak yaklaştı. Şoför kapıyı açtı. Nefise arabaya bindi. Rahattı:

– Önce Karaköy'e gideceğiz... Ömer Abed Hanı'na.

– Gani Bey merak edebilir hanımefendi.

– Öyleyse indir beni burada.

– Özür dilerim...

Gani Bey'in otomobili, arabalı iskelesinde beklemeden ilk vapura bindi.

İlk kafilenin sevki tamamlanmış, "Aşkale'ye vasıl olduklarını" belirten resmî yazı Emin Kalafat'a ulaşmıştı. Telgraftaki ifade açıktı: "Kafile zayiatsız olarak muvasalat etmiştir. Stop... İlk içtima ve tebhiri müteakip kafilenin mesut ve sıhhatli olduğu görülmüştür... Stop... Arz. Stop... Aşkale Kaymakamlığı."

Emin Bey, telgrafı cebine yerleştirdi. Babasının Yemen Cephesi'nden terhis haberini getiren postacının evde nasıl bir sevinçle karşılandığı gözlerinin önüne geldi. Annesinin bomboş bir hayatta ömür çürüteceğini zannettiği anda, verilen haberin gerçek olduğuna bir türlü inanamayıp, günlerce nasıl ağladığını hatırladı.

Emin Bey, elinde taşıdığı büyük paketin ağırlığıyla sağa eğilmişti. Birkaç kısa adım attıktan sonra paketi öteki eline alıyor, küçük vücudunun ihtiyacı olan dengeyi kurmaya çalışıyordu. Siyah, atlas torbanın içinde Leon Varon'un udu kimbilir nasıl bir hasretle hapsedilmişti...

Suzan, Bekir'in dükkânından içeri girdi. Yüzlerce kadın çılgın gibi, kürklerin üzerine abanmış, kendine uygun bir tanesini bulmak için çırpınıyordu. Önce bu çılgınlığı seyretmek istedi. Bir tilki postu için birbiri üzerine abanmış bu aç gözlü telaşın Suzan'a söylediği hiçbir şey yoktu.

Hilmi Bey, dükkânın asma katından kadınların halini seyrediyordu. Gözü Suzan'a ilişti. Elindekileri olduğu yere bırakıp hızla aşağı indi. Kendinden geçmiş gibi kürklerin üzerine çullanmış amazonlar ordusunu yararak yaklaştı. Yüzü kireç gibiydi:

– Ne oldu?

– Nakip Nuri geldi...

Suzan'ın iri elmacık kemiklerinin üzerindeki kocaman çürük, hızla göz çukuruna doğru yayılmış, bu sadık savaşçının canını yakmıştı...

Nefise, Ömer Abed Hanı'ndan asık yüzle çıktı. Şoförün açtığı kapıda durdu:

– Gideceğimiz yer uzak mı?

– Teşvikiye'de!

Üşümüştü. Arabaya bindi. Kendi elleriyle kendini sardı...

Nimet aradığı adresi buldu. Kemerli kapının altından geçti. Bahçe tarumardı. Nahit'in ve Nahide'nin ellerini tuttu. Üçü birden bahçe yolundan yürürken, büyük miras bırakmış hatırlı bir aile büyüğünün mezarını ziyarete gidiyor gibiydiler. Ürkek adımlarla ilerlediler.

Hilmi'nin hırsla dükkândan fırlaması Bekir'i telaşlandırdı. Arkasından koşmak istedi. Sonra dükkânı kimseye bırakamayacağını anladı. Geri döndü:

– Ne belası varsa bulsun. İnsan hiç orospuya tutulur mu? Sanki nikâhlı karısı pezevengin...

Bekir kendisini zorladı. Aylarca, sırtında gece yarıları abdest bozmaya götürdüğü can yoldaşı Hilmi'nin o vefalı halini gözlerinin önüne getirmedi.

Madam Varon, Ruben'in genç eşiyle heyecan içinde bekliyorlardı. Aralarında kısa sürede sıcak bir dostluk kurulmuş, sürgün belası, melal içindeki bu iki çaresiz kadını, kanaatkâr muhacir kızları gibi dert ortağı yapmıştı.

Emin Bey kapıyı çaldı. Kalanış'ta büyük bir bahçe içine oturtulmuş binanın geniş cephesine, insanı büyüleyen bir mimarî zenginlik yerleştirilmişti. Böyle bir evde dünyaya gelen çocuğun ruhunda kötülüğün barınmasına imkân verilemezdi. Birkaç gün sonra bu konak kimbilir kimin servetine eklenecekti. Emin Bey, Madam Varon'a bir mühlet verilmesi için ricacı olmuş, ancak Ankara'nın baskısı bu müsamahaya fırsat vermemişti. Son günlerin heyecanı içinde Adalan, hiçbir istirhama evet diyecek durumda değildi. Kalafat emri savsatıyor, evin satılmasını geciktirmeye çalışıyordu.

Kapıyı Madam Varon açtı. Leon'un gidişinden sonra evin bütün hizmetkârlarına yol vermiş, sadece can yoldaşı saydığı bir yaşlı akraba kızını yanında alıkoymuştu. Bazı geceler, Ruben'in genç eşi bu ihtişamlı konağın misafiri oluyordu.

– Hoş geldiniz Emin Beyefendi...

Misafiri salona aldılar. Emin Bey, hayret içindeydi. İstanbul'un o dillere destan servetinin sahibi Leon, bu evde mi oturuyordu? Bütün Avrupa eşyasının taşındığı söylenen salon bu muydu? Emin Bey, kendisini hatırlı bir Osmanlı paşasının evinde hissetti. Bu evde Türk kokmayan tek eşya, duvara yaslanmış piyanoydu. Bu evde İslam olmayan tek kültür piyanonun üzerine konulmuş yedi kollu şamdandı. Bu iki manidar ihtilaf, hapsedildikleri küçük mekânın kaderine razı olmuş, iki sığıntı gibi birbirlerine sarılıp, boyunlarını bükmüşlerdi.

Emin Bey, meraklarını gidermek için telgrafı çıkarıp gösterdi:

– Salimen varmışlar, sıhhatleri yerindeymiş...

Telgrafı Madam Varon'a uzattı. Madam Varon, sanki Tevrat okuyormuş gibi, huşu içindeydi. Telgrafı, Ruben'in genç eşine verdi:

– Buyurun, bir kere de kendi gözlerinizle okuyunuz.

Genç kadının gözlerinde mutluluk ve kuşku bir aradaydı. Okudu. Bir süre durdu, bir daha okudu. Ayıplanma korkusunu kolayca üstünden attı:

– İçtimanın manasını biliyorum; fakat tebhir ne demektir acaba?

Emin Bey nasıl bir tanım vererek karşısındakileri ürkütmeyeceğini düşünürken, Madam Varon genç kadının yüreğine su serpti:

– Buhar banyosundan geçirmek. Sizin anlayacağınız etüv...

Genç kadının aklında Alman toplama kamplarının dedikoduları vardı. İster istemez ürperdi. Madam Varon bir anne şefkati içindeydi:

– Ben Dame de Sion'da okurken iki defa geçtim, kızım... Harp

zamanıydı. Bitlenmiştik. Genç kızdık. Saçlarımızın nasıl kesildiğini hatırladıkça, hâlâ gülerim. İnanın bana, Mösyö Ruben için iyi bir hatıra olacaktır.

Salona sessizlik hâkim oldu. Emin Bey, teselli etmek için geldiği bu sürgün evinden teselli edilmiş bir acılı olarak ayrılabilirdi. Söyleyecek söz bulamıyordu:

– Udu getirdim. Çok değerliymiş...

– Arşak Bey'in hatırasıdır.

Madam Varon, mutlu haberin rahatlığı içinde, hatıralarını tazeledi:

– Bu bahçede mükemmeli aşan fasıllar olurdu. Kemanî Serkis, Udî Arşak, Klarnetçi Parseh Efendiler... Cemil Bey, sizin oturduğunuz koltukta içerdi kahvesini. Musa Süreyya Bey de bu koltukta otururdu... Ben genç kızdım o zamanlar. Aleko da, Yorgo da delikanlıydılar. Leon da öyle...

Durakladı. Misafirini bu konuda sıkıyormuş gibi rahatsızdı:

– Hiç musikiyle meşgul olmak fırsatı bulabildiniz mi Emin Bey?

Mahcup edici bir sual sormuş gibi utandı. Hatıralarına döndü. Bugüne kadar hazin hiçbir hatırası yoktu. Bu ona güç vermiş, Leon'un sürgüne gönderilmesini feryatsız, figansız karşılamıştı:

– Ben bu evde doğdum. Bir mektep gibiydi. Darülelhan'cıların çoğu bu bahçeden geçmişlerdi. Ne zarif hanımlardı... Kemanî Kevser Hanım, Udî Yegâne Hanım, Kanunî Şeref Hanım, Piyanist Nihal Hanım... Her pazar, Union Française'de Hanende Müyesser Hanım'ı dinlemeye giderdik.

Madam Varon, Ruben'in genç eşinin yaptığı poğaçalardan birkaç tanesini Emin Bey'in önündeki sehpaya koydu. Kendi varlığının kabul edildiği geçmiş günlerin şimdi böyle hırpalanıp bir kenara atılmasını onuruna yedirememişti. Ağlayacak gibi oldu. Ken-

disini toparladı. Ruben'in genç eşinin elini tuttu:

– Cumhuriyet'i kurduğumuz yıllardı. Musiki meclislerinin rengi, değeri büyüktü. Rahmetlinin yakın arkadaşları her konsere gelir, ön sırada otururlardı... Yakup Kadri, Nuri Conker, Fuat Bulca Yunus Nadi, Naşit Hakkı, Cevat Kerim, İsmail Tekçe... Naşit Hakkı Bey'in usul vuruşlarını seyretmek bir ömürdü doğrusu...

Madam Varon, sonsuzluğun koynundan gülümseyen bir yakınlık içinde genç kızlık günlerini tazeliyordu. Udu kılıfından çıkardı. Kucakladı. Leon'u bağrına basıyormuş gibi mutluydu. Burguların en sonuncusuna bağlanmış "Maşallah" yazısının üzerindeki küçük nazar boncuğunu öptü:

– Leon'umun akordu hiç düşmez...

Yüzünü tellere sürdü. Çehresini, Leon'un ellerine teslim etmiş gibi sevinçler içindeydi. Udu kucağına aldı. Mızrabını aradı, bulamadı... Başparmağıyla tellerde gezindi:

– Saba sesi buradan çıkar Emin Bey. Bakınız, re bemol ne kadar yorgun...

Gani Bey, kel kafasındaki birkaç teli boyamış, itinayla tarayıp, alnına doğru sanki yapıştırır gibi yerleştirmişti. Yüzü, kan boğmuş gibi mordu. Misafirinin gecikmesinden sıkılmaya başlamıştı. Avını yakalamak için çalı arkasında pusuya yatmış tilki gibi sabırla beklemişti. Kapı çalındı. Nefise, cesur tavır içindeydi:

– Şömineyi yaktın mı?

İri kütükler, kıvılcımlar içindeydi. Gani Bey, elindeki kadehi yeniden doldurdu. Nefise'ye uzattı. Nefise, sıra savmaya gelmiş gibi geri çevirdi. Gani Bey, kadehi kafasına dikti. İri bir kayaya yapışmış okyanus süngeri gibi içtikçe şişiyordu. Nefise, şöminenin önündeki kalın tüylü kırmızı Ladik halısının üzerine uzandı:

– Önce emanetimi...

Gani Bey, bornozun cebinden emaneti çıkarıp parmaklarının arasında gerdi. Bir süre zevkle seyretti. Sonra parmaklarını gevşetti. Salkım Hanım'ın yakutları, bir zebani zıpkınından fırlamış gibi Nefise'nin göğsüne düştü. Çıplak teninde sanki boynuna takılmış gibi, giyindiği tek şey oldu. Yüzünün çizgileri gerildi. Gözlerini kapattı. Cehennemin bütün zebanileri, hızla bu cennete doğru koştular.

Altın fiyatları artıyordu...

İkinci kafilenin sevkiyatı bu akşam yapılacaktı. Kayzeryan'ın üzerinde dayanılmaz ağırlık vardı. Öğle üzeri apar topar kampa getirilmişti. Akşam sevkiyatı için bekletiliyorlardı. Varlığının tamamını kaybetmişti. Bütün ışıklar sönmüştü. Bir kaba el, ruhla bedenin dengesini hiddetle silkelemiş gibiydi. Avukat İbrahim Fuat Bey de Ankara'nın hışmını çekmiş mükelleflerdendi. Kayzeryan'ın yanına yaklaştı:

– İnsan varlığının sonsuz değeri hâlâ içinde... Onu kullan mösyö...

Kayzeryan başında dikilen ağırbaşlı adamın sözlerindeki şiirden etkilendi:

– Ben hep kötüden, çirkinden arınmış bir ruhla yaşadım. İyiye, güzele bağlanışım bundandır.

Nimet, söyleyeceklerinin hiçbirini önceden tasarlamamıştı. İçinden geldiği gibi konuşuyordu:

– Size şükran borcumuz var. Hastalığınızı duydum. Çocuklarımı da getirdim. Ellerinizi öpsünler.

Hizmetçiler Nimet'i yatak odasına çıkarmamışlar, salonda bekletmişlerdi. Halit Bey, ziyaretine gelen bu kadının talep edeceği ricanın merakı, biraz da telaşı içindeydi. Giyinip aşağı inmişti. Ni-

met ve çocukları, Halit Bey'i ayakta beklediler. Çocuklar sırayla el öptüler:

– Sayenizde ev sahibi olduk. Ben Soğanağa'daki evi, hayatımın en olgun zevki olarak tadıyorum...

Kelimeler, aradaki ölçülü nefes alışlar, hecelerdeki vurgular, Halit Bey'i hayrete düşürdü. Karşısında, seziş gücüyle gerçeği yakalamış, haysiyetini idrak etmiş bir kadın vardı. Kaşarlanmış Mecusî meclisinde, imanıyla hemen fark edilen bir mümin gibiydi.

Nimet, Halit Bey'i tahmin ettiği gibi buldu. Sadece biraz daha yaşlı, biraz daha erkek hayal etmişti...

– Evin bodrumunda bunları buldum. Sizin için mana ifade ettiği muhakkak!

Halit Bey, giderek ilgisini çeken tavırlarla Nimet'i seyrediyordu. Nimet, ancak itinalı bakıldığında fark edilen bir güzellik taşıyordu. Genç kızlık günlerinden beri, kafasındaki erkek hayalinde insanları sevgiyle seyreden sert, fakat saygılı bakışlar aramıştı. Böyle bakan bir erkeğin insanı nasıl duygulu okşayacağını düşünür ve utançsız bir teslimiyetle gözlerini kapardı. Eğer talih kendisine böyle bir erkek kısmet etseydi, kimbilir, bu diri vücudu nasıl bir dişi hazla erkeğine hizmet edecekti.

Aklından geçirdiklerinden hiç utanmadı. Kahverengi fotoğrafları uzattı. Halit Bey, hayatın ansızın yozlaştığını hatırlatan bu tespitlere talihsiz lekeler gibi baktı. Salkım Hanım'ın bağ evinde çekilmiş fotoğrafını hep beğenirdi. Onu bir kenara koydu. Aralarından bir tanesini uzun uzun seyretti. Bayan Nora, her sabah yaptığı at gezintilerinden birine çıkmak üzere hazırlanmıştı. Fotoğrafın geri planında, konağın penceresinden bakan Sabit Paşa'nın meraklı gözleri ve arzuları kolayca görülüyordu. Hayatın bütün güzelliklerinden kâm alma emelindeki bu gözlerin kısık merceğinde hileli bir sabır vardı... Tedavisi imkânsız bir hastalık gibi musallat

olan bu marazî nesil tutkunluğu, ihtişamlı konağın hayatında çözülemeyen kördüğümdü.

Halit Bey bir hasret hissi içinde fotoğraflara baktı. Bayan Nora, kır ata binmiş, gözlerini bağ evine çevirmişti. Sanki bütün hızıyla atı Halit Bey'in üzerine doğru sürüyordu. Nimet getirdiği fotoğraflarla, facialı bir şuuru uyandırdığını hissetti. Üzüldü. Bir teselli vermek istedi:

– Hanımefendinin güzelliğini uzun süre seyrettim. Mutluluk duydum. Bereketli güzelliği nerede olsa tanırım.

Halit Bey emvaline göz koymuş Durmuş'la bu kadının hiçbir münasebeti olamaz diye düşündü. Yüzünde kendisini zavallı hisseden, hayırsız çıkmış evlat azabı vardı. Ne zaman bir güçlükle karşılaşsa, meseleden kaçıp çözüm bulmuş gibi rahatlardı. Sabit Paşa'nın aradığı güç yoktu kendisinde... Karşısındaki kadını gıptayla seyrediyor, öfkenin ölçüsünü kaçırmadan Salkım Hanım'ı, Sabit Paşa'yı getiriyordu gözlerinin önüne... Şimdi safları sıkıştırılmış bir ordunun başına geçmeye hazır gibiydi. Nimet, bu tedirgin duruma sebebiyet verdiği için özür dilemek istedi:

– Neyimden incindiniz Halit Bey?

– Her meseleye çare bulunmuyor, Hanımefendi. Üzmeyin kendinizi...

Nimet Hanım kafilesi bahçeyi geride bırakırken, Nahit'in cebinde, Sabit Paşa terekesinden seçilmiş iri taşlı bir cep saati vardı.

Kurulursa, çalışacaktı...

Rifat Bey, müfettişler odasında tek başınaydı. Huzursuzdu. Hafta sonu görüşmeleri için arkadaşlarını bekliyordu. Mesai dağılmıştı. Birazdan, her birisi sökün edecekti. Sabah şahit olduğu manzara karşısında tüyleri ürpermişti. Batı'ya yönelen yolun en hayatî köprüsünün çatırdadığını gördü. Mefistofeles'i andıran tel-

lalın, her şeyi talan etmeye hazır hayaleti gözlerinin önüne geldi. Titredi. Mefistofeles şimdi, siyah pelerinini bir yaşlı kadının üzerine geriyordu. Tellal, her şeyi almıştı. Son olarak, elini Madam Kayzeryan'ın boynundaki haça uzatmış ve çekip koparmıştı. Bu değerli kolyeyi, Alpullu Fabrikası'nın şeker torbalarından birinin içine atarken, Rifat Bey'e dürüstlüğünü göstermek istemişti.

Müfettişler odası yavaş yavaş dolmaya başladı. Sait Naci Bey, mazeret beyan etmişti. Münir Mostar, Fahri Tigrel, Cahit Kayra, Memduh Aytür birlikte geldiler. Bir pansiyonda ömür süren kiracılar kadar birbirlerine yakındılar. Emin Bey bekleniyordu. Şimdiye kadar hiç gecikmemiş olan Emin Bey'in vaktinde gelmeyişi huzursuzluğu artırdı. İstikbalin bürokrasi mimarları sabırsızdı. Rifat Bey pencereden İstanbul'u seyrediyordu. Memduh Bey Cahit Kayra'ya yaklaştı:

– Gene nesi var bunun?

– Malumatım yok! Fikrimi soruyorsan eğer, gözlerinden belli ki, gönlü kırık...

– Senin bu müphemiyet merakın beni çılgına çeviriyor Cahit...

Cahit Kayra, zekâsı, sezgisi, hatıralarıyla, sınıf arkadaşının hep önde olmaya meraklı hamlelerinden birini daha seyretti. Her gün yeni bir tarihin dirilişini sağlıyormuş gibi yürüyordu. Aristokrat Memduh, sinirlendiği zaman, çıplak ayaklarıyla eyvanı kirleten besleme kızlarının bacaklarını kırmaya hazır konak kâhyaları kadar sertleşebilirdi.

Cahit, Rifat'ın yanına gitti. Rifat'ın gönlü sahiden kırılmıştı:

– Düşünsene Cahit!. Adamın bütün varlığını elinden almıştık. Üryan bir ölü kadar yoksuldu artık... Gözyaşları içinde kıvranan karısına, "Sadece madam, şiir defterim nerede, bari onu bana bıraksınlar" diye ağlıyordu.

Acılı bir sesle ekledi:

– Kayzeryan'ın şiir defterini bile şeker torbalarına tıktılar...

Memduh Bey, yakınlarındaydı. Sözlerine, cihanşümul bir hitabet edası katarak konuşuyordu:

– Adalet, vergiyi az veya çok almak değildir; insana bütün haklarını teslim etmek sanatıdır...

Memduh Bey'in sözleri, esbak Viyana sefiri Sadık Rifat Paşa'nın Risale'sini hatırlatıyordu.

Nefise, Gani Bey'in arabasına bindi. Çantasında yüklü bir deste vardı. Dün gece kulüpte fırtına gibi esen haberin heyecanına kapılmaması imkânsızdı. Mihran'ın kürkleri, her kadın gibi Nefise'nin de tenine dokunmuş, onu huylandırmıştı. Bu haz tadılmadıkça hayatın manası kalmayacaktı... Geç kalmak korkusuyla şoförü zorluyordu.

– Haydi be miskin adamı! Haydi be... Kaçıracağım...

Bekir'in dükkânı kapanmak üzereydi. Hilmi'yi merak ediyordu. Bir çıkmış, bir daha dönmemişti. Gece Kristal'e kutlamaya gideceklerdi. Tabiatındaki ilhamla konuştu:

– Nerede kaldı bu herif!..

Gecenin ilk ışıkları yağdı. Tarifi imkânsız bir şefkatle gündüzü kucakladı. Mevsim çiçekleri, yemişleri bu saatte mahzundular...

İsa Remzi Bey, kaç gecedir evine uğramıyor, Samatya'da bir dostunda misafir kalıyordu. Küçük kızı saatlerce Maliye binasının önünde beklemiş, sonra koşarak babasının bacaklarına sarılmıştı. Ağlamıyordu:

– Eve dön. N'olur toparla bizi baba... Dağılma başladı...

El ele yürüdüler. Şemsi Yeşil'in şekerci dükkânına uğradılar.

Dükkânın mermer tezgâhına dizilmiş çövenli tahinhelvaları, dille damak arasında tel tel dağılacak kadar tazeydi. Yuvarlak kalıplara dökülmüş helvaların üzerine, küçük loğusa şekerleri, nadide mercanlar gibi dizilmişti.

İsa Remzi Efendi ile Şemsi Hoca göz göze geldiler. Şemsi Hoca durumu anladı. Helvayı yağlı bir kâğıda sardı. Küçük kızın gözlerinde çöküşün hızını gördü. İri kavanozlardan bir iki akide şekeri alıp kızın avucuna sıkıştırdı:

– Yıkılış devirlerinde bile, insanların feyz aldıkları bir fazilet mutlaka kalır kızım... Sarıl babana...

Baba kız Çemberlitaş'a doğru yöneldiler:

– Yengen bu helvayı çok sever.

– Yengem evi terk etti. Bir zengin akrabaya sığınmış. Oğlana annem bakıyor...

Şemsi Hoca arkalarından bakıyordu. Yüzünde pembe bir nur, dudaklarında bir suzinak tevhidin ilk mısraı vardı:

"Elâ ey cümlenin bir mucidi, bir mübdii Allah!.."

Gani Bey'in otomobili Ataiar Mağazası'nın önünde durdu. Nefise koşar adımlarla Moda Manifatura'ya yöneldi. Şen Şapka, Maymunlu, Şişman Yanko mağazaları kepenklerini indirmişlerdi. Meydan tenhaydı. Moda Manifatura yazısı, bezi değiştirilmek için iki yana açılmış çocuk kundağı gibi ıslak ve kokulu rengiyle Sultanhamamı'na yayılmıştı. Bu görgüsüz iddia, biraz sonra üzerine çekilen kepenkle bir süre ayıbını örtecekti.

İçerden hafif bir ışık sızıyordu. Nefise, kapıyı vurdu, bekledi. Tekrar vurdu. Günlerdir kendisini hülyalara sürükleyen telaş artık son nefeslerini alıyordu. Kapı açıldı. Durmuş'un gözleri, gerçeğin de, rüyanın da dışına taşmış gibi değersizdi. Kiremit renkli gözlerin hatırı kendisi için gülüyordu:

– Geç mi kaldım yoksa?

İnsan hayatını değiştiren şölenler vardır. Bazen altın çağ gibi açılır; bazen, vücudu ve ruhu parçalayıp karanlığın perdesini örter. Durmuş, vitrin perdesini örttü:

– Orak gibi biçtiler. Aç çekirgeler gibi üşüşmüşlerdi...

Nefise'nin kiremit renkli gözleri hüzünlendi. Gölgeler derinleşip, koyulaştı. Kıpkırmızı bir lanet merceği kesildi:

– Piç talihim bu benim...

– Yukarıda birkaç iyi parça ayırmıştım.

Birlikte çıktılar. Durmuş, dolaptan dört mantoyu sırayla ortadaki büyük kumaş masasının üzerine fırlattı. Kar beyazından, kömür siyahına doğru koyulaşan tonlarda dört vizon cenneti doğdu...

Nefise, hepsini tek tek denedi. Tenine değen küçük tüylerin okşayışı, bin imbikten süzülüp bir damlada toplanmış zehir gibi kıvrandırdı. Emin bir tavırla çantasını açtı. Gani Bey'in destesini masaya fırlattı:

– Hepsini istiyorum.

Talih, Durmuş'undu artık... Nefise haznesi tükenmiş petrol lambası gibi kısıldı, sallanarak söndü. Sırtındakini çıkarıp büyük kumaş masasına attı. Karbeyazı vizonun ipek astarı ceviz masanın üzerine kapandı. Eliyle tüyleri okşadı. Dut yaprağına üşüşmüş ipekböcekleri gibi kıpır kıpırdı.

Geri döndü. Kalçalarını masaya dayadı. Ellerini geri atıp, kürkün üzerine yerleştirdi. Avuçlarıyla masa arasında ipekböceklerini eziyormuş gibi bir intikam lezzeti tattı. Gözleri ölmezliğin sevincini duymuş, sonsuzluğun sırrını çözmüş gibi al aldı.. İstanbul şafakları ancak bu kadar güzel bir hatırla sökerdi. O kıpkırmızı lanet merceğinde, bu hatır renkleniyordu...

Durmuş, bu yakut bakışlı gözlerin hatırını seyretti. Yaklaştı. Hafifçe Nefise'ye dokundu. Nefise, büyük bir güçle itilmiş gibi sır-

tını masaya dayadı. Vücudunda biriken zehrin, sonsuzluğa doğru yayılışını duydu. Bütün teni, ıtır dikenlerine değmiş gibi ürperdi...

Durmuş emin olmak için, dirseklerini masaya dayadı. Nefise'nin yüzünü avuçladı. Uzun uzun baktı. O hareli hazırlık kendisini bekliyordu. Sesi, hastalıklı bir nefes gibi, o kötü alışkanlığında soludu:

– Belli ki, yıllardır hakkını vermemişler senin...

Karanlık tam çökmüştü. Nakip Nuri Bey elleri paketlerle dolu olarak evine dönüyordu. Bozdoğan Kemeri'ni geçince, yolun kalan kısmını kısaltmak için arsadan gidecekti. Arsaya saptı. Karşısındaki karaltıyı görünce durakladı. Yiğitlik gösterilecek zaman değildi. Paketleri bırakıp köşe fenerine doğru koşmak istiyordu. Beceremedi. Güçlü bir el yakasına yapıştı. İlk tokatla yere yıkıldı:

– Ulan pezevenk sen her şeye layıksın.

Yumruklar Nakip Nuri Bey'i hurdaya çevirmişti. Karşı koymadan, zorbanın bıkacağı ana kadar yiyeceği dayağa razı olmuştu.

Suzan, sabırla zevkle Hilmi'yi seyrediyordu. Her tokatta, ruhu değişik bir bedende yeniden hayat bulup, hafif bir tebessümle göçüp gidiyor, sonra gidip yerleşmek için yeni bir beden arıyordu. Seyrettiği bu vakarlı zorbalıktan hoşlandı. Ruhu, girdiği bu yeni bedende uzun bir ömür tamamlayabilirdi. Kendini, Nakip Nuri'ye vermenin günahı, artık çilesini doldurmuştu:

– Hilmi Bey, onu köşe fenerinin altına getir. Yüzünü görmek istiyorum.

Hilmi Efendi, Nakip Nuri'yi sürükleyerek köşe fenerinin altına getirdi. Hoyratça yüzülmüş bir pösteki gibi bıraktı. Işık yüzünü aydınlattı. Burnundan boşanan kan, bütün suratını boyamıştı. Kırık dişleri dudağına gömülmüş, ağzını açık bırakmıştı. Suzan eczacı

kalfasını hatırladı. Eve getirdiği Ermeni kızına hizmet etmediği için, böyle ağır bir dayak yemiş, kendinden utanmıştı. Şimdi mutluydu:

– Hilmi Bey, arkanı dön benim için...

Hilmi Efendi, arkasını döndü. Çağırılacağı ana kadar bekledi. Bekir'in hali, gözlerinin önünde duruyordu. Gece yarıları, Hilmi'nin abdest bozması için Bekir, arkasını hep böyle dönerdi...

Balıklı İhtiyar Evi'nin doktoru, uzun yıllar Bahriye'de hekimlik yapmış bir emekliydi. Çok görmüş geçirmişti. Enginlerin ortasında, küçük bir tekneyle yıllarca dolaşmış, kaderin hakkını sabırla beklemeyi, ister istemez öğrenmişti. İnsanları hastalıklı hallerinden daha çok, sağlıklı günlerinde tanımış, bu canlı vücutların içinde, sokmaya hazır binlerce akrebin nasıl dolaştığını görmüştü.

"Hiç kimse, ölünceye kadar bir sırrın düğümünü çözdüğünü sanmasın..."

İskenderiye Limanı'na sığındıkları bir fırtına gecesinde, gemiye çıkarılmış ceylan gözlü bir Arap kızının söylediği son sözler buydu... Hayat, çukurlarıyla, çıkıntılarıyla insanların düştükleri, kalktıkları bir zaman ve mekân çizgisiydi. Uzayıp gidiyor, ama mutlaka bir yerde kopuyordu...

Hemşire, bu bekleyişin sıkıntısına ortak olmak istedi. Kaç yıldır birlikte bu odayı paylaşmışlardı. Şimdi kendini biraz da vicdan azabı içinde hissediyordu. Nasıl aldanmış ve yalnız bırakmıştı? Biraz sabırlı olabilseydi, Nora ile eski dostluğu, daha uzun bir zaman ortaklığı yaşatacaktı:

– Kardeşi dışarda bekliyor... Belki söyleyeceği bir şey vardır.

– Sanmam!

– Alakasız durduğuna aldanmayın. Ablasının deliliğine yanıyordu...

– Bu kadın deli değil, Pandora'dır...

Doktor ayağa kalktı. Hastasını yakından seyretti. Gurup vakti perde perde kapanmaya başlayan bir ömrün günahları, sevapları, araları bulunmuş iki kavgalı kardeş gibi sarılıp kucaklaşmışlar ve bu sevimli yüzün duygularında kaskatı kesilmişlerdi:

– Ben sırlarıyla dirilmiş, sırlarıyla ölmüş yüzlerce insan tanıdım. Bu kadın, tecrübelerimin dışında kalıyor. Yıldızlar kayıp gidiyor galiba; baksana son ışıklar göründü...

Bayan Nora gözlerini açtı. Balıklı İhtiyar Evi'nin reviri bembeyazdı. Kısık bir fener Nora'nın başucuna konmuştu. Bütün yüzler tanıdıktı. Bir kavmin yüzyıllardır beklediği sonsuzluk dölünü vermenin gururuyla loğusa yatağında gülüyordu:

– İşte Paşam, istediğiniz oğlanı doğurdum...

Doktor, hastanın alnındaki terleri sildi. Parmaklarıyla saçlarını tarayıp geriye doğru yaydı. Pandora bu kadar güzel değildi...

– Ellerin hep böyle sıcaktır Paşam. Hadi yağız atları hazırlat! Binmeye hazırım...

Bayan Nora, kır ata binmiş gibi gururlu ve çevikti. Atı mahmuzsuz, kırbaçsız doludizgin konağa doğru sürüyordu. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte bağın en olgun salkımlarını toplamış, Sabit Paşa'ya getiriyordu.

Avluya rüzgâr gibi girdi. Hizmetkârların ürkek, hatta korkulu bakışları arasından geçip, koşar adımlarla merdivenleri çıktı. Büyük odanın kapısı açıktı. İçerde, saygısından, sevgisinden sıyrılmış bir kavganın sesi geliyordu. Salkım Hanım yere kapanmış, Paşa'nın çizmeleri önünde diz çöktürülmüştü. Sabit Paşa'nın gür sesi dışarılara taşıyordu:

– Bu kısır karıyı ne zaman atacak koynundan. Ben, adımı sürdürecek bir oğlan istiyorum...

Zürriyetsiz kalmak korkusu Sabit Paşa'yı çılgına çevirmişti.

Bütün ihtimallerin kapısını kırmaya hazırdı:

– Yukarıda bir çöl kızı yatıyor. Şimşir kasnaklara gerilmiş ipekten daha diri.

Salkım Hanım'ın çığlıkları, Sabit Paşa'nın hiddetinde kayboluyordu:

– Utan be adam! Nikâhlı karısı var, haysiyetli karısı var...

– Nikâhına alsın demiyorum ki, koynuna alsın yeter...

Salkım Hanım, ayaklarına kapandığı Paşa'ya karşı cephe cephe çöken bir savaş veriyordu. Bütün gücünü toplayıp, bu iffetli direnişin son silahını patlattı:

– Ya oğlun kısırsa?

Sabit Paşa kendisiyle hesaplaşan helalini tekmeyle itti:

– O kısırsa, ben döllerim...

Bayan Nora, bu uğursuz baskının utancıyla odasına doğru koştu. Kendi yatağına uzanmış Halepli kızın gözlerinde, aşırıya kaçmayan bir şaşkınlık vardı. Özenle seçilmiş bir odalık gibi süslenmişti. Yardım etmek için Nora'nın elindeki üzümleri almak istedi. Bayan Nora, kumasının elinden kocasını kurtarmak isteyen taze gelin gibi sepeti çekti... Salkımlar yere düştü. Tane tane dağılıp merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Yukarıdan, Halit Bey'in çaldığı santurun sesleri geliyordu.

Gece sıcaktı, güzeldi, haindi...

Halit Bey, annesinde beliren ani rahatsızlığın tedavisi için Salkım Hanım'ı Diyarbakır'a götürmüştü.

Nora yatağındaydı. İpek geceliğin örttüğü teni alevler içindeydi. Kurak bir Harran gecesinin sıcaklığı vücudunu kavuruyordu. Gökyüzünde, insanı ürkütecek kadar büyük bir ay, pırıl pırıl ışıklarını gelin telleri gibi konağın bahçesine dökmüştü. Avludaki fıskıyeden buz gibi sular gökyüzüne yükseliyor, takatinin tükendiği yerde geri dönüp, geniş havuzda davetkâr bir serinlik yaratıyordu.

Serinliğin ötesinde bir şeyler olmalıydı...

Bayan Nora, havuzun içinde mavi bir nura gömülüp, yapraklarından uzanan salkımlar altında yıkanacak, sonra serin seslerle haykıracaktı...

– Ben kısır karı değilim!..

Nora cesurdu, kararlıydı, utangaçtı. Kendini toplayıp, lambayı yaktı. Geceliğini soyundu. Kapıyı açıp uysal adımlarla yürüdü. Salkım Hanım'ın tane tane döküldüğü merdivenlerden indi. Büyük odanın kapısı ardına kadar açıktı. Sabit Paşa, pirinç karyolanın üzerinde, iri memeli bir Buddha heykeli gibi oturmuştu. Mutluydu... Çöl kızı, çırılçıplak vücuduyla, billur kâseleri saran buğular gibi terlemişti. Cariye kaderini yenmiş bir haseki edasıyla, Sabit Paşa'nın önünde diz çöktü. Beyaz, emaye bir leğene sıcak su boşalttı...

Balıklı İhtiyar Evi'nin çanı bir iki miskin sallanışla vakti hatırlattı. Bayan Nora gözlerini örttü. Doktor nabzını tuttu. Sabit Paşa'nın akrebi, nihayet kendi sırtını sokmuş, zehrini boşaltmıştı. Hemşire bu vefalı dostuna son bir defa sarılmak istedi.

– Bırak rahat uyusun, bu sırrın düğümü yok artık... Katıksız bağlılığın ipleri çözüldü...

Selahattin Bey, İrlanda keteninden beyaz bir elbise giymiş, mongol gömleğinin geniş yakaları arasına safran rengi bir papyon yerleştirmişti. Tarçın ve beyaz karışımı ayakkabılarıyla uyum içindeydi. Sırtını duvara dayanıştı. Yanındaki yuvarlak küçük masanın kolalı örtüsüne dirseğini koymuş, elinde yarıya kadar içilmiş bir beyaz kadeh tutuyordu. Yanındaki iskemleye tanburunu dayanıştı. Kırk yıllık bir dostluğu böyle bir gecede tazelemek isteği yüzünden okunuyordu. Birden ayağa kalktı, önünü ilikledi:

– Buyurunuz Hanımefendi?

– Selahattin Bey, izniniz olursa bu akşam hicazkâr yapalım. İçimde hevesler var...

Safiye Hanım, Halıcıoğlu Muallim Mektebi'ndeki haşarı gençlik günlerini yaşar gibi cıvıl cıvıldı... Yüzünde esmer bir heyecan dalgalandı.

Safiye'nin tam önündeki büyük masa Durmuş Bey'in misafirleri için ayrılmış, kıyasıya donatılmıştı. Salon tamamen dolmuş, bu masanın sahipleri bekleniyordu.

Bekir, Durmuş'un gecikeceğini öğrenince, Nimet'i ve Destegül'ü yeni aldığı otomobille Kristal'e getirmişti. Şoför gidip Durmuş'u alacaktı. Masaya yerleştiler.

Etraf saygılı, görgülü insanların şıklığıyla süslüydü. Sahnenin gerisinde, Botticelli'nin *Venüs'ün Doğuşu*'nu andıran bir kadın tablosu vardı. İstridye kabuğundan yükselen bu çıplak kadın, bir eliyle göğüslerini, dağılan saçlarının bir tutamıyla da edep yerini örtmüştü. Rüzgâr Tanrısı'nın derin nefesinde dünyaya gelen bu uçarı güzellik, harikulade fırça darbeleriyle uslanmış, rahat ve dengeli bir neşeye dönmüştü. Zamanla yıpranmış, su götürmez güzelliğine mat bir ömür eklemişti.

Safiye Hanım sahnedeydi. Hakkı Bey, Şerif Bey, Şükrü Bey gerisinde duruyorlardı. Selahattin Bey yarı esrarengiz, yarı aşina yüzleri selamladı. Nimet, Selahattin Bey'in tanburundaki telleri kendi göğsüne gerilmiş gibi hissetti. Güzelliğin kapılarını böyle bir haramî ordusuyla açmaktan mutsuzdu. Safiye Hanım, sahnenin ortasına yürüdü. Nimet'in gözlerindeki dürüstlüğü seyretti. Sonra yan masadaki ak saçlı beyi selamladı. Bu itibarlı avukatın şair gözlerini Sadettin Bey'in evinde tanımış, yeni bestelenen bu şarkıyı hıçkırarak okumuştu:

"Çözmek elimde değil, gönlümü senden kadın..."

Fuat Hulusi Bey'in yüzündeki mutluluk, isteyerek koparılmış bir gül gibi kızardı. Tanbur sesi, Fuat Hulusi Bey'i yıllar öncesinin Selanik'ine götürdü. Bir hayal faytonu içinde gezdirip, İttihat ve Terakki'nin umumî kâtipliğini yaptığı binanın önüne bıraktı. Bu binanın içinde kimlerle tanışmış, kimlerle dövüşmüştü.

Nimet, karşı masada oturan kadını gördü. Destegül'e dokundu:

– Bak! Geçen gün gördüğümüz Hanımefendi. Yüzü, hâlâ tülle örtülmüş gibi güzel.

İclal Hanım açılmıştı. Kırkının sınırlarını zorlayan bu vasıflı güzellik, şimdi, tuluatçı üslubuyla konuşan hantal bir erkeğin yanında oturmuştu. Karşısındaki şişman ve yumuşak yüzlü bir İstanbullunun ince sözlerine kendisini kaptırmıştı. Bu adamdan, bu meclisten hoşlandığı belli oluyordu. Mecazlar, cinaslar içinde bir fikir ve sanat zenginliği sergileyen tavrında kadınlığın o sıcak, o baş döndürücü güzelliğine el sürmek kolay değildi. Billur bir sürahi istedi. Rakıyı şişeden sürahiye boşalttı. İçine buzları doldurdu. İlkel çizgilerden bir geometri teoremi ispatlamış gibi inanılmaz güzellikte bir fotoğraf çıkardı. Sürahi sedefleniyor, buzların saydam parçaları, bu billur beyazlık içinde, tıraşlanmaya henüz başlamış elmas kütleleri gibi inceliyordu:

– Bunu yıllar önce Todori'nin meyhanesinde Selahattin Bey'den öğrenmiştim. Kendisi buna, "şuurun mahşeri" diyordu...

Kadehini Selahattin Pınar'a doğru kaldırdı, saygıyla eğilip içti. Nemli Han'ın kapısında bir küçük, namuslu anlayış için yalvarmaya hazır kadın gitmiş, yerine, tanrılar kraliçesi İştar gibi sızlanan bilgelik gelmişti:

– İnsanlar yeniden çamur oldular. Tanrılar meclisine katıldığım için ben de sorumluyum bu tufandan...

İclal Hanım, geride bıraktığı bütün ömrünü yakmış, küllerinden yeni bir İclal yaratmıştı. Şimdi, kutsal kuş Phonixe gibi kanat-

lanıyordu. Sürahiden bir çağlayan daha döktü. Billur kadehi yarısına kadar doldurdu:

– Bu senin payın. Recai Bey'in hakkından veriyorum. İlk yudumda tadına varamazsan eğer, bir daha ısınman mümkün olmaz...

Mehlika ilk yudumunu aldı. Gözlerini yumdu. Acı, bütün bağırsını yaralayıp aşağı indi. Korkulu bir sarsıntı geçirmiş gibi gözlerini açtı... Karşısında, İsa Remzi Bey'in önünde kendisini insafsızca tokatlayan kocasının yüzü vardı. Acıyla İsa Remzi Bey'in şefkatine sığınır gibi kadehe sarıldı. O sedefli billurla buluştu: tek vücut, tek nefs oldu...

Hilmi Efendi, Suzan'ı otele getirdi. Elini yüzünü yıkadı. Elleri, Nakip Nuri'nin yüzünü parçalarken, parmakları sert darbelerden hırpalanmış, hatta eklem yerleri yarılmıştı. Önce, Suzan'ın elmacık kemiğine çiğnenmiş ekmek koydu. Acısını, kırmızılığını alacağına inanıyordu. Bakışları, mor çukurluktaki gözlere takılıydı:

– Kız senin yüzünde yeşermiş bir bağ var...

Suzan, Hilmi Efendi'nin yaralı ellerine kapandı. Yanağına değdirdi. Kemikleri çatırdamış parmaklar, sert bir sıcaklık içinde acısını hissettiriyordu. Elleri seyretti. Öptü başına koydu:

– Ne zaman dara düşsem, gelip hakkımı arıyorsun Hilmi Bey! Hepsini helal et!..

Hilmi Efendi dışarı çıktı. Banyodan su sesi geliyordu. Suzan bu geniş otel odasının duvarlarını seyretti. Kirli sarı badana, pencereleri zar zor örten mor renkli perdeler, duvara yaslanmış aynalı konsol, iri soba, Suzan'ın hayatındaki pisliğe kaç kere şahit olup utanmışlardı. İbret alınacak hiçbir ders çıkaramadan bu hayat, anlaşılan böylesine sürüp gidecekti.

Kazağını soyundu. Ayağından ayakkabılarını attı. Eteğini yuka-

rı çekti, dizlerinin bir karış yukarısında lastikle sıkılmış bağı çözüp çoraplarını çıkardı. Yatağa uzandı. Yorgundu. Gözlerini yumdu. Kristal'e gidecek hali yoktu.

Hilmi Efendi kapıda göründü. Pırıl pırıl elbiseler giymişti. Suzan'ı öyle yatarken seyretti. Üzerine buram buram canlılık kokan bir manto fırlattı. Küçük vizonlar, kişiliklerini ebedîleştirecek bu mantonun makasına boyunlarını hiç itirazsız uzatmış gibi yumuşacıktı.

– Ne zaman giyilir bilmiyorum. Ama giy bunu... Artık eve gidiyoruz.

İsa Remzi Bey yatsı namazını kıldı. Sofada, yer yatağına uzanmış küçük kızın yüzündeki o mağrur yalvarışın sesini yeniden duydu:

– Toparla bizi baba. Dağılma başladı...

İçeri odaya geçti. Masaya oturdu. Küçük beyaz kâğıtlardan köşelerini küçük küçük kestiği altıgen etiketleri kızının kitaplarına yapıştırmaya başladı.

Barbar bir yeniliğin çığlıklarında terbiyeli üsluptan bütün bağlarını koparmış Mazlume Hanım'ın yüzünde bu bahtsız kaçışın sorumluluğu lastik bir mühür gibi okunuyordu:

– Ne biçim adamsın? Gelinin kaçtı, sen oturmuş kâğıt kırpıyorsun. Çok kalmaz, yarına orospu olur...

İsa Remzi Bey, kendine özgü renkleri olan bir ahlakın yasalarını tebliğ eder gibi sakindi:

– İclal Hanım seviyeli kadındır; düşmez...

Hilmi Efendi kapıyı açtı. Bavulları hole koydu. Suzan'ın elini tutup salona götürdü. Hilmi Efendi'nin yüzünde her zamankinden farklı bir şefkat vardı. Işıkları yaktı. Alımlı bir salon aydınlandı.

Karşı odada, Rize işlemeli bir örtü altında geniş bir yatak duruyordu. Karyolanın başucuna iki iri yastık konulmuş tam üzerlerine aynı renk kumaştan dokunmuş bir mahfaza içinde mushaf asılmıştı.

Suzan elini Hilmi Efendi'den çekti. Düzenli adımlarla yürüyüp yatağa oturdu. Hilmi Efendi'ye bakıyordu. Hiçbir şey söylemeden öyle uzun bir süre seyretti. Kazağını çıkardı.

Hilmi Efendi, duvardan Kuran'ı indirdi, öptü. Mezhebi geniş görünen bu adamın içinde derin bir ahret sorumluluğu vardı:

– Sen biraz uzan hanım!.. Ben iki rekât namaz kılacağım...

Gani Bey'in otomobili köşkün kapısında durdu. Nefise koşar adımlarla bahçeyi geçti, merdivenleri çıktı, doğru odasına girdi. Aynanın yanındaki ışıkları yaktı. Kendisini uzun uzun seyretti. Bu vahşi ve alımlı beyazlık, yüzüne canlı ve inandırıcı bir güç veriyordu. İçinde, bütün ışıkları yakmasını isteyen iblisin sesi dolaşıyordu. Düğmeye dokundu. O apansız ışığın ortasında Halit Bey, saatlerce debelenmiş bir şaşkınlık ve hayranlık içinde dimdik duruyordu.

Gecenin yarısında, ayna karşısına geçip, kendisine olan tutkunluğunu seyreden bu kadının içindeki o iyiliğe ne olmuştu? Yabana atılmayacak o temiz tavır nasıl bu kadar çirkefleşmişti? Hangi güç, o edepli muhabbeti, böyle pervasız bir şehvete çevirmişti? Nasıl olmuştu da bütün acılar ve hüzünler dünya hayatına ait hazların, şölenlerin gırtlağını sıkıp böyle güçlenmişti? Acaba bütün suç hayatın mıydı? İnsanın doğuştan getirdiği bir çirkinlik yok muydu? İnsanın güçlü olması gerektiği yerde, hemen zaafını ortaya çıkaran bir ilahî tabiat, bütün bu çirkinliklerin doğduğu döşeğin de sahibi değil miydi? Hakları verilmemiş insanların, deli dalgalar gibi sahillere koşuşması çok mu haksız sayılmalıydı? Bu kadar güzel yaratılmış bir tenin içine, bu kadar kötü bir nefs yerleş-

tirirken, gösterilmeyen ilahi merhameti, şimdi insanların göstermesini beklemek haksızlık değil miydi? Bu adalet duygusunu kötü yorumlarla yargılayan insanların hükümlerindeki haksızlık kimin eseriydi? Bir adaleti bu kadar çirkinleştirmeye ilahların hakkı var mıydı?

Halit Bey adildi...

Hüküm verecek noktaya geldiğini anlamıştı. "Ya benim suçum ne?" diye düşündü. Benim hiç mi payım yok, bu suçun tertibinde? Herkesin gıptayla baktığı bir lezzete tek başına sahip olmak gururu, suç değil miydi? Bu lezzeti paylaşmak, bir başka suçun yükünü omuzlarına yüklemiyor muydu? İkisi de cezalandırılacak bir suç terazisinde hangisinin dengesi ağır basarsa insan daha mutlu olabilirdi? Bağışlansa bile, ayıplanacak şeylerin hesabını kim verecekti? Kim soracaktı? Halit Bey, öç almak için altın soylu başakları ateşe veren aşiret eşkıyası kadar hırslıydı.

Nefise, güzelliğin fitnesini doğuştan getirmişti; ama, bu imtiyazlı vasfa lazım olan terbiyeyi vermeye fırsatı olmamıştı. Ucuz bir alttan alışla yaklaştı:

– Geciktim biraz. Annem hastaydı... Elbisemi değiştireyim, hemen çıkarız...

– Annen bütün gün buradaydı...

Nefise, kürkü döşemeye bıraktı. Hevesi geçmişti... Aklına koyduğunu elde edinceye kadar her şeyi yapmaya razı oluyor, sonra inanılmaz bir hızla soğuyup bir başka hevesin peşine düşüyordu... O küçük ipekböceklerinin kıpır kıpır dolaştığı dut yaprakları, solucanların kıvrandığı balçık bir çayıra dönmüştü:

– Nerden buldun bunu?

– Kâtibin para kalmadığını söyledi. Ben de Gani Bey'den ödünç aldım...

Halit Bey, yeni bir yıkılışı daha seyretti. Akşam üzeri Enis Fikri Bey uğranış, Mösyö Lui'nin ikinci sevkiyatla Aşkale'ye gönderilmek üzere kampa götürüldüğünü söylemişti. Halit Bey, bir bağlılığı, bir vefayı yüceltmek istedi:

– O benim kâtibim değil, dostumdu, sırdaşımdı...

Nefise, artık ölçüyü kaçırmıştı. Zorlamasına gerek kalmadan fırsatın kapısı kendiliğinden açılabilirdi. Durmuş'un sözlerini hatırladı. Durmuş, isterse Nefise'ye ev açacaktı. Senelerdir esirgenmiş hakkını verecekti... Nefise, baskın çıkmak istedi:

– O kaltağı bir zamanlar sana peşkeş çektiğini bilmiyor muyum sanıyor?

Halit Bey, bütün gücüyle Nefise'yi tokatladı:

– Kaltak!

Saçlarından tutup boy aynasının önüne getirdi. Eline doladığı saçlarını, bir korsan kalyonunun halatlarını gerer gibi çekti: Nefise'nin gergin boynunu ve korkulu gözlerini, kendisine seyrettirdi...

– Bu adi çehreye neden hayrandım biliyor musun? Kendi içimdeki adiliği bana seyrettiriyordu...

Ellerini Nefise'nin boğazına geçirdi. Gücü yetmedi. Yüreğindeki son heyecan durakladı. Gevşedi, dizlerinin üzerine yıkılır gibi oldu. Yüreğinin bütün sıkıntıları kayboluşun son acılarıyla Halit Bey'i terk ediyordu. Halit Bey, sanki, Nefise'nin önünde ilk günlerdeki gibi diz çöktü. Eli, Salkım Hanım'ın kolyesine takıldı. Halit Bey'le birlikte ömrünü tamamladı. Salkım Hanım'ın taneleri dağılıp odaya saçıldı. İri yakutlar, beyaz kürkün üzerinde, ayıplı kan lekeleri gibi duruyordu.

Halit Bey'in gözleri bu tertipli zinanın çarşafına dağılmış yakutlara bakıyordu. Kapatılıncaya kadar, öyle kaldı...

III

İkinci kafilenin getirdiği tek sevinçli haber, yakında yapılacak seçimlerde, İnönü'nün iki değerli maliye adamını milletvekili görmek arzusuydu. Bu haber, bir çeşit affın müjdecisiydi. Koğuşta, herkes kendine göre bir sevinç duydu. Günlerdir yeni kafilenin geleceği bekleniyordu. Her kafile gelişinde, bir İstanbul özleminin canlanıp, yine aynı hızla hüsrana döneceğini biliyorlardı. İkinci kafilenin kılığında kıyafetinde özlemi çekilen İstanbul'dan kalma bir koku, bir renk vardı; ama haberin sevinci, İstanbul hasretini giderecek kokuyu, ışığı bir kenara atmıştı.

İnönü, Saracoğlu'na talimat vermiş, Adalan'ı İzmir, Tekeli'yi Urfa listelerine koydurmuştu:

– Emekleri var, azabları var... Her ikisini de ödüllendirelim...

Kayzeryan önce Ruben'i buldu. Kimselere sormamış, doğru bu sarışın başlı adama yanaşarak, "Ruben nasılsın? Seni iyi gördüm" demişti. Oysa Ruben'i hiç tanımıyordu. Sahip olamadığı servetin sadece kefaretine vâris olmasındaki sıkıntı, genç adamın yüzüne vurmuştu:

– Benim servetim yok ki suçum olsun... Babam neyi var neyi yoksa o kadınla yiyor... Lozan'a gitsinler; ne servetle dönerler biliyor musunuz?.. Bir cumhuriyet ilanı kadar makbuldür bu...

Kayzeryan söylenenleri dinlemiyor, sadece vezni ve kafiyesi

yerinde bir mısra arar gibi dilindeki kelimeleri tekrar ediyordu.

– Ruben lütfen, hemen bana Leon'u bulun...

Koskoca kafilede hiç kimse Leon'u bulmuyor, aksine, isminin geçmesinden rahatsız oluyordu. Kayzeryan, oturduğu taburenin üzerine çıktı, avazı çıktığı kadar bağırdı.

– Leon Varon! Leon Varon!..

Leon isminin söylenmesi bir suç ortaklığı gibi etrafta korku yaratmıştı. Ruben ve birkaç kişi Kayzeryan'ı indirdiler. Ruben fısıldar gibiydi:

– Leon'un işi var...

Leon, mola verildiği zamanlar, toplanma merkezinin koridorundaki küçük nöbetçi odasına gidiyor, orada uzun süre kalıp dönüyordu. İlk geldikleri gece kendilerini kıdem sırasına göre sıralayıp sonra yol boyunca, İstanbul türküleri söyleyen Afyonlu Çavuş'a nota öğretiyordu. Bu dersler sırasında Leon, arada bir radyo dinleyebiliyor, zar zor duyulan haberleri kafileye aktarıyordu. Ali Çavuş bazen eski gazeteleri getiriyor, sonra sabahları bu suç ortaklığını yok etmek için, kâğıt parçalarıyla astsubayın sobasını yaktırıyordu. Ali, kadirşinastı. Herhalde Leon, sırf bu günü geçmiş üç beş kâğıt parçası için geç saatlere kadar Ali'ye usul talim ettirmiyordu. Ali, Elmadağlı bir imamın tek oğluydu. Babası kendisinden sonra minareye çıkacak müezzin olarak oğlunu tayin etmişti. Kendi kendine saz çalmayı öğrenmiş, bu temelsiz bilgiyle, koğuşta itibarlı bir çavuş olmuştu. Kısa sürede notayı iyi kötü sökmüştü.

Nöbet değiştirme sırasıydı. Ali telaşlandı. Nota defterini topladı. Sazını kılıfına yerleştirdi. Leon koğuşuna dönmek üzereydi:

– Yarın düyek usulünü anlatacağım...

Ali Leon'un ellerine sarıldı. Sanki bayram sabahı, namaz sonrası imamın ellerini kavramış gibi sıkıca tuttu. Öptü, başına koydu:

– Babamdan çok şey öğrettin bana...

– Estağfurullah!

Nöbet odasının dolabından gazete kâğıdına sarılmış bir paketi çıkarıp utanarak Leon'a verdi:

– Babam, kendi eliyle yapar bunları...

Leon koğuşa döndü. Paketi Ruben'e uzattı:

– Gözlüksüz okuyan bir sen varsın aramızda.

Bütün kulaklar dikilmişti. Ruben paketi açtı, gazete kâğıdını düzeltti. Afyonlu imamın gönderdiği bir kangal sucukla, bir kol sırt pastırması, yoğun sarmısak kokularıyla birlikte taşlara düştü.

Kayzeryan, Leon ile Ruben'e eşlerinin iyi olduklarının haberini verdi. Leon'dan müsaade ister gibi bir sesle konuşuyordu:

– Benim hanım yalnızlığa dayanamaz. Madam Varon'a refakat ediyor. Bu sizi rahatsız etmez inşallah...

Leon, Kayzeryan'ın yanaklarını öptü. Ruben'i kendilerine çektiler. Leon'un gözlerinde bütün acılara rağmen sırası geldiğinde yapılması gereken nükteyi feda etmeyen bir neşe vardı:

– Bunca servetimize rağmen, nasıl oldu da daha önce sizinle tanışmadık...

Ruben, Kayzeryan'a bir kere daha sarıldı:

– Ruben'in, ben olduğumu nasıl anladın?

– Hissettim!..

Aşkale'de hayat soğuktu, sertti...

Koğuş ince uzun bir binaydı. Kalın taş duvarların arasına yerleştirilmiş pencerelerine, havra kapılarındaki desenlere benzeyen demir parmaklıklar örülmüştü. Eski Şark motiflerinin ilhamındaki parmaklıklara uzaktan bakıldığında, bir lale demetinin dağılışını hissettiren desen, yedi kollu şamdanı andıran görüntü veriyordu. Leon bu farkı yakaladığı gün Ruben'i kolundan tutup getirmiş ve babacan bir nükteyle Ruben'i ibadete çağırmıştı:

– Bak Ruben, en talihlimiz sensin... Senin için havrayı bile ha-

zır etmişler. Haydi, bize "Exodus"un, sabır ve kurtuluş ayetlerini oku...

Koğuşta kaba muamele yoktu, ama, hoşgörü ve anlayış da bu semte hiç uğramamıştı. Her sabah altıda uyanıp, erat gibi, yaşlarına göre dizilmiş bir kıdem listesiyle içtimaya çıkıp ispat-ı vücut ediyorlardı. İçlerinde bir tek Leon askerlik yapmıştı...

Kendi aralarında, yaşın dışında bir kıdem sırası oluşturmuşlardı. En kıdemlisi Leon'du. Derse gittiği zamanlar koğuşun inzibatından sorumlu kıdemli görevini Torantoların büyüğü alıyordu. Samatyalı mükellef Toranto kardeşler, Mensucat Santral Fabrikası'nı satarak verginin büyük kısmını ödemişler, ancak sürgünden yakalarını kurtaramamışlardı. Ankara bastırıyordu...

Leon'un kıdemi, listede 685'ti.

Kayzeryan'ın gelişi, kıdem sırasını değiştirdi. İlk gece, yeni kafilenin kıdem sırasını tespitle geçti. Bunu bir tür fırdöndü çevirmek, tombala çekmek gibi oyuna dönüştürmüşlerdi.

Kafiledeki herkese iki lira yevmiye ödeniyor, bunun bir lirası Varlık Vergisi borcuna mahsup ediliyordu. Buna göre Kayzeryan'ın vergisi sekiz yüz yılda ancak ödenebilirdi. Kıdemi kendisine tebliğ edilince, Kayzeryan gururla ayağa kalkmış ve kükremişti:

– Bu kadar kıymetli olduğumu bilmiyordum. İdris Peygamber'den bile uzun bir ömrüm olacak demek ki...

Kayzeryan, bu talihli, bu uzun ömrün ilk gecesini yaşamak için yatağına uzandı. Üstündeki ranzada Ruben vardı. Genç karısı aklına geldi. Uzanıp, demir parmaklıklar arasına yerleştirildiğini sandığı yedi kollu şamdanı tuttu...

Halit Fahri Bey'in cenazesini Teşvikiye Camii'nden kaldırdılar. Güneşli bir gün doğmuştu. Musalla taşının başı, Bekir'in aldığı evin pencerelerine yönelikti. Destegül, Nimet, Nahit ve Halit İbra-

him cenazeyi pencereden seyrettiler. Bekir ile Durmuş, namazda saflar arasında yer aldı. Kalabalık bir cemaat, Nefise'ye başsağlığı diliyordu.

Enis Fikri Bey, Defterdar'a rica etmiş, sevkiyat öncesi cenazeye katılması için Mösyö Lui'ye izin istemişti. Ankara "böyle bir istisnaî muamelenin kötü emsal" olacağı gerekçesiyle Defterdar'ı geri çevirmişti. Faik Bey, son bir ihtimali denedi. Polis Müdürü Haluk Nihat Bey, Deftardar'ın ricasıyla bütün sorumluluğu üzerine alarak, Mösyö Lui'yi üç saatliğine Enis Fikri Bey'e teslim etmişti.

Sabit Apartmanı'nın sakinleri, eski ev sahipleri için pencerelerde dizilmişlerdi. Rıhtımdan kalkan gemideki dostlarına el sallamak için kalkış düdüğünü bekliyorlardı. Öğle okundu. Nimet arka odada namazını kıldı. Nahit'in saatini kurmuşlar ve Sabit Paşa terekesi çalışmıştı...

Gani Bey, cami kapısında bir köşeye sinmişti. Arabası Maçka Palas'ın arkasında park etmişti. Cenaze arabaya konunca, gelip Nefise'yi alacak, eve götürecekti. Böyle acılı bir günde Nefise'nin, yakın bir dostun himayesine ihtiyacı olacağını düşünmüştü. Hizmetçi kıza, mutlaka şömineyi yakmasını tembih etmişti...

İsa Remzi Bey, öğle tatilinden yararlanarak Maçka-Beyazıt tramvayına bindi. Elindeki adresi sora sora buldu. Asansörden ürktü. Merdivenlerden dördüncü kata çıktı. Nefes nefese kapıyı çaldı. Önce biraz su rica edecek, sonra soracaktı. Öğle yemeğine gelmiş bir mantı tiryakisi, kapıyı açtı. Fazla vakit harcamaya niyetli değildi. İçerde mantı soğuyordu:

– Biz evi maliyeden aldık. İclal dediğin Feriköy'deki anasının evine çıkmış...

İsa Remzi Bey, sadece bu evi tanıyordu. Mehlika'yı bu evde ni-

şanlamışlardı. Yüzükleri İclal Hanım'ın ikinci kocası takmıştı. Mehlika bu evin bağrına bastığı güzel beslemesiydi...

Nimet, başını örttü. Cami avlusuna girdi. Pencereden bakarken, Nefise'nin hangisi olduğunu tahmin etmişti. Başsağlığı dileyecekti. Dualar, şükranlar hep korku taşıyordu. Nefise siyahlar giymişti. Nimet Nefise'ye yanaştı, durdu. Salkım Hanım'ın iri yakutlu kolyesi, gelişigüzel dizilmiş yeni haliyle Nefise'nin boynunu süslüyordu. Kahverengi fotoğraftaki güzellik kaybolmuştu. Hayat da ipliği kopan bir kolye gibiydi: kolayca dağılıyordu.

Nefise'nin elini tuttu. Umduğu gibi çıkmadı. Karlar, çöller, gür ırmaklar, çorak topraklar birbirine karışmış, düzeltilmesi imkânsız bir hercümerç içinde kişiliklerini kaybetmişlerdi. Bu dağınık tabiatlı kadın, kır atı koşturan çevik ve gururlu taze olamazdı. Halit Bey'in ağır ödevler yüklenerek sürdürdüğü evliliğin öteki ortağı bu muydu? Yüzündeki teravette kendini göstermeye çalışan safiyet gerçek miydi? Geceyarıları lanetli bir yorgunlukla evlerine dönen fahişelerin sıcak yüzlü suçları, daha namuslu bir hissedarlıkla, Halit Bey'in acısına ortak olabilirdi.

Cenaze namazı tamamlandı. Bekir ile Durmuş Nefise'ye doğru yürüdüler. Nefise, hâlâ o eski Nefise'ydi. Durmuş Nimet'i görünce ürktü, geri kaldı. Hilmi Efendi ile Suzan, cenaze alayı geçerken yana çekilip yol verdiler. Cemaat önlerinden geçiyordu. Durmuş ile Nimet yan yanaydılar. Nimet, Durmuş'u kolundan tutup Hilmi Efendi'nin bulunduğu yere doğru yöneltti. Suzan seviyeli bakışların süslediği yüzüne bir eski dostun kayıp acılarını yerleştirmişti. Durmuş sert bir hareketle Nimet'i durdurdu:

– Ne işi var bu orospunun camide...

Orospu, Hilmi Efendi'nin tam yanında duruyordu. Biçimlenmenin her türlüsüne uyabilirdi ama, bu kadına orospuluk yakıştı-

rılamazdı... Aklığın altın gölgesi, en gönüllü haliyle başından ayaklarına kadar bu kadının bütün vücudunu sarmıştı. Sadece, biraz sendeler gibi olmuş, hemen kendisini toparlamıştı... Nimet, Hilmi Efendi'ye yanaştı:

– Nasılsın Hilmi Efendi?

– Hamdolsun! Çok şükür iyiyiz Nimet Hanım. Başınız sağ olsun.

Suzan'a baktı. Bu kadın, vahyedilmiş bir güzellik taşıyordu. Sevgi ve sevinç yükleri boşaltır gibi ışıklıydı. Hor görülmüş bir ihtiyarın öcünü alıyormuş gibi Suzan'a başsağlığı diledi:

– Başınız sağ olsun Hilmi Efendi, başınız sağ olsun Hanımefendi...

Cenaze arabaya konarken, Maçka-Beyazıt tramvayı durdu. Yolcular ayağa kalktılar. İsa Remzi Efendi, bir Fatiha okudu. Cemaatin bir bölümü, ilk tahsillerini aldıkları Fevziye Mektebi'nin önünden geçerken çocuklar gibi şendiler...

Enis Fikri Bey'in otomobili Teşvikiye Camii'ne geldiğinde, Halit Bey'in tabutu, Sabit Paşa Mezarlığı'na gömülmek üzere Kurtalan Ekspresi'ne doğru yola çıkmıştı.

Nefise, Gani Bey'in otomobiline bindi. Şömine, delicesine yakılmıştı... Güzel geçmiş günler, akşamın alacakaranlığında kayboluyordu.

Cami-i Kebir Mahallesi, adını o küçük camiden alır. Her kasabada bir Cami-i Kebir Mahallesi vardır.

Kıdemli, yeni kafileyi uyandırdı. Merak, bütün yorgunluğu alıp götürmüştü. Perişan kafilenin sürgünleri, erken saatte ayağa kalkmışlardı. Bugün, Cami-i Kebir Mahallesi'ne gidilecekti. Çok ada-

ma ihtiyaç vardı. Kış fena bastırmış, yollar kardan kapanmıştı...

Bayan Nora'yı, Ortodoks merasimiyle gömdüler. Her şey aceleye geldi. Musa'nın kollarına atılmak isteyen inançlı Yahudi kızı, İsa'nın ellerine teslim edildi. Balıklı İhtiyar Ev'in uzaktan kavak ormanına benzeyen pencerelerinde, bir akıbet izleyen yaşlı gözlerin çoğu ıslaktı. Hemşiresi, tenha cemaat arasında Halit Bey'le Mösyö Lui'nin yokluğuna bir türlü anlam veremedi. Kızmadı da... Halit Bey'in her ziyaretinde bir sevdalı erkek vefası görmüş, bu talihsiz kadın için mum yakmış, dua etmişti.

Papaz, hiç de dokunaklı konuşmadı. Hayatın bir gün, kendi çizgisini tamamlayacağını kısa birkaç cümle içinde anlattı. Şiddetli yağmur vardı. Doktor, İtalyan bahçıvanın serasından aldığı kır çiçeklerini ıslak tümseğin üzerine koydu. Herkesin dağılmasını bekledi. Şapkasını çıkardı. Ak saçları vardı. Ellerini açtı. Bayan Nora'yı kısa sürede iyi tanımıştı. Bir Müslüman için anlatılan temizlik ve saflık bu kadında vardı.

Bir Fatiha okudu...

Bekir, son partinin kârlarını dağıttı. Artık hepsi tek başlarına işlerini yürüteceklerdi. Durmuş kendi payını kasaya kilitledi. Bekir, Hilmi'nin payını otele götürüp teslim edecekti. Yağmurun dinmesini bekliyordu. Durmuş'un üzerinde, sıkıntıyla sevinç karışımı bir dengesizlik görülüyordu. Bir şeyler anlatmak istiyor, bir türlü sırasının gelip gelmediğini kestiremiyordu. Sonunda patladı:

– Hani askerde bir gün seninle dertleşmiştik hatırladın mı Bekir kardeş?

Bekir hatırlıyordu. Sıkıntılı bir nöbet sonrasında derdini Çavuş'a açmış, babasının aldığı genç karıda gözü olduğunu anlatmıştı. Şimdi bu hatıranın deşilmesinin sırası mıydı? Bekir utanıyordu.

– Bekir! İnsanın kaderini, çiz diye kendine verseler, inan ki, yaşadığının dışında bir şey çizemez. Bizim kaderimiz, zaten bizim elimizde büyümüş. Onu emzirdiğin evlat gibi bağrına basacaksın. Bazen sana kafa tutacak, kahredip kızacaksın. Bazen yüzüne gülecek, sevinçten havalara uçacaksın. Bir öyle, bir böyle yaşanıp gidecek bu hayat...

Durmuş, açılmış gidiyordu. Sırrına ortak olduğu Bekir'den utanacak hiçbir şeyi yoktu:

– Misal olsun diye söylüyorum. Ben Nimet'i severim. Hem de çok severim. Yalnız benim için değil, herkes için kıymetli kadındır... Erkek adamı, hangi kadının kendini sevdiğini koynunda anlar diyorlar ya, aldırma sen o palavralara. Ben kadını ağlarken, gülerken, yatarken kalkarken değil, erkeğine ders verdiği zaman severim. Nimet, dün bana dersimi verdi.

Bekir son cümle üzerine Durmuş'un anlattıklarına ilgi göstermeye başladı. Ta ilk gördüğü gün Nimet'i beğenmişti. Eteğini yukarı çekip, belinden çözdüğü yeşil keseyi ayaklarının altına atışındaki o güvenli kadın cesareti, Destegül'de yoktu, Nefise'de yoktu. Belki sadece kendisine seviyesini hatırlatan o kadında biraz vardı. Nasıl da çekinmeden, Bekir'e "Bok kokuyorsun..." demişti.

– Nimet iyi kadındır Çavuş! Kıymetini bil...

– İkiniz birbirinize çok benziyorsunuz. Bendeki pisliği ilk gören Nimet'tir.

Bekir de ilk gördüğünde Durmuş'un pisliğe meraklı bir adam olduğunu anlamıştı. Hatta bunu evine misafir geldiği ilk gece yüzüne söyleyip rahatlanmıştı...

– Biliyor musun Bekir, kimi vardır kusuru yüzüne söylendiğinde utanır, gizlemeye çalışır. Ben böyle değilim. Kusurumu bilirim. Söylenirse de arlanmam. Dün Nimet, Aksaray'a döneceğini söyledi. Benden utanıyormuş... Pis tabiatımı görmesi, canımı sıkmıyor...

Bekir, giderek heyecanlanıyordu. Nimet'in bir gün celallenip, Durmuş'a dur diyeceğini kestirmişti, ama bu kadar kısa sürede olacağına ihtimal vermiyordu:

– Bize gelin bu gece. Hilmi'yi de alalım. Barıştırırım sizi...

Durmuş'un, o gözü pek yanı canlandı. Vakitli vakitsiz olduğuna bakmadan, söyleyeceğini anlatmak istiyordu.

– Bekir, dön geriye bak!

Bekir, geri döndü. Ortadaki büyük, ceviz kumaş masasının üstü bomboştu. Yarın bir yeni ekalliyet partisiyle dolacaktı.

– Hani, o hatır dediğim vardı ya, ben o hatırın hakkını verdim Bekir! Nefise'yi Gümüşsuyu'ndaki eve kapatacağım. Benden duymanı istedim...

Bekir, şaşkınlık ve kıskançlık karışımı duygular içinde bocaladı. Gerçekten Durmuş doğru söylüyordu. İnsanın kaderini, çiz diye kendine verseler, yaşadığının dışında hiçbir çizgi ekleyemezdi. Durmuş kaderimizin kendi elimizde büyüdüğünü iyi yakalamıştı. Emzirdiğin evlat gibi bağrına bastığın kaderin terbiyesini iyi vermek gerekiyordu. İyi bir terbiye verecektin ki, uysal bir köle gibi sahibine boyun eğsin. Bekir kafasındaki yüzlerce şeklin birleşip ortaya çıkardığı yeni resmi sevmeye başladı. Hayat, bir öyle, bir böyle yaşanıp gidecek şey değildi. Hayatın da hakkı vardı. Durmuş'un dedikleri doğruydu; hakkı verilen şey, azmadan, adamı azdırıyordu. Bekir bu hakkı vermeye niyetliydi.

Kafile öğle tatilini tamamladı. İlk komutla tekrar saflarını aldılar. Kol boyu mesafede dizildiler. Leon, bu talimler için mahur makamında bir cümbüşlü marş bestelemiş, herkese öğretmişti. Sürgün kafilesi, başlarında astsubay olduğu zamanlar bu marşı içlerinden söyleyip uygun adımlarla yürüyorlardı.

Cami-i Kebir Mahallesi'nin dar sokaklarını kar bürümüştü. İlk

hedef bu karların kürenmesiydi. Camiye doğru yürüdüler. Ellerindeki kazma küreklerle bu sürgün kafilesi bir haçlı ordusu gibi donatılmıştı. Dar sokağın geleni geçeni yoktu, ama temizlenmesi gerekiyordu. Arada bir başları tülbentle örtülü yaşlı kadınlar sıcak yufka ekmeği, sert peynirler, taze pekmezler vererek, bu başıbozuk ordusuna destek çıkıyorlardı. İlk geldiklerinde, gâvur ordusu dedikleri sürgünlerin şimdi, bu küçük kasabada giderek artan itibarlı bir yerleri vardı.

Bu itibarın bayrağını Artin taşıyordu. İsviçre'de tıp okumuş bu Erzurum kökenli doktor, yıllar önce İstanbul'a göçmüş atalarının borcunu ödemek için baba ocağına sürgün edilmişti. Her sabah içtimadan sonra, Hükûmet Konağı'nın girişindeki küçük odada hastalara bakıyor, öğleden sonra, kazmasını küreğini alıp kafileye katılıyordu.

Bugün hasta sayısı azdı. Kaymakama çıkıp, tekmil verdi. Beyaz önlüğünü çıkardı. Küreğini alıp Cami-i Kebir Mahallesi'ne yolland. Köşede kendisini bekleyen küçük çocukları gördü. Yüzlerinden kan fışkırıyordu. Bu aç açık büyüyen çocukların yüzündeki canlılığı görünce, Talimhane'deki muayenehanesinde adam etmeye çalıştığı ihtimamlı bebeklerin şımarıklığını düşündü. "Her insanın hayatında utanılacak bir şeyleri vardır" deyip güldü. Çocukların en irisi yolunu kesti:

– Amca, burada seni bekleyen birisi var.

– Neden kendisi gelmiyor?

– Ne bileyim, utanıyordur belki...

Dr. Artin o yöne doğru yürüdü. Karşısındaki adamı tanımıyordu, ama tahmini doğru çıktı. Cami-i Kebir'in imamıydı. Başında sarığı, sırtında cüppesiyle bir köşeye sinmiş, sıkıntısını söylemek için nereden başlayacağını bilemiyordu:

– Doktor Bey, sen insan ilmi okumuş adamsın. Halimi anlarsın.

Dr. Artin bu sözden çok etkilendi. "İnsan ilmi okumuş adam" olmak hoşuna gitti. İmamın derdi açıktı. Bu sürgün ordusu, her gün kuş uçmaz, kervan geçmez sokağın karlarını küreyecek yerde, caminin yıkık duvarını acaba onarır mıydı?

– Camidir diye el sürmek istemezlerse anlayışla karşılarım. Herkesin dini, kendine kutsaldır diye bir şey yok ama, yine de söyleyecek sözüm olmaz.

Dr. Artin dört kitabın özünü anlatan bir yeni peygamber dinliyor gibiydi:

– Sen doktorsun. Sözünü dinlerler belki.

Dr. Artin imama sarıldı:

– Hadi duvarı göster bana...

Birlikte dar sokağa girdiler. Sürgünler kafilesi, yolun birikmiş karını küreyip iki tarafa öbekler halinde yığıyorlardı. Bir güneş çıksa, bu dar yolu sel kaplayabilirdi. Aralarından geçtiler. Hepsi hayretle bakıyordu. Dr. Artin küreğini omzuna yaslamış imamın peşinden yürüyordu. Camiyi döndüler. Meydana bakan cephesine geldiler. İmam sarığını çıkardı. Cüppesini belinde toplayıp, ilk taşı kaldırdı:

– Bismillahirrahmanirrahim!

Dr. Artin küreğini bir yana bıraktı. Gözüne kestirdiği en iri taşı alıp, imamın söylediği yere koydu.

– Ya Allah!

Sürgünler ordusu merakla izliyordu. Hepsi donmuş gibiydi. Leon, ortaya fırladı. İlk komutunu verdi.

– Marş! Marş!

O çümbüşlü mahur marş, ilk defa bu kadar gür sesle, Aşkale'nin dar sokaklarında çınladı.

Kıvılcımlar yavaş yavaş tükeniyordu. Gani Bey, bir koltuğa

oturmuş, Nefise'nin kendi isteğinin uyanacağı vaktin gelmesini bekliyordu. Oldukça içmiş, ancak kontrolü elden kaçırmamıştı. Halit Bey'in konağını almak için Durmuş'la anlaşmışlardı. Bir münasebetle Nefise'ye açıp, sızıltıya meydan vermeden bu işi bitirmelerini kim teklif edecekti? Durmuş, bir süre beklemeyi önermiş, fakat Bağdatlı'yı ikna edememişti. Bağdatlı, demir tavında dövülmeli diyordu. Bu konağın geniş bahçesine birkaç apartman birden sığdırılabilirdi.

Bir kadeh içki doldurdu. Nefise'ye uzattı. Nefise, başını sallayarak reddetti. Gani Bey ısrarla bardağı Nefise'nin önünde tutuyordu.

– Sarhoş olurum sonra. Akşama Halit'in duası yapılacak... Gitmem lazım.

– Ne lüzumu var? İşte, özlediğin hayat bu akşam başlıyor.

Nefise bir ruh sarsıntısı geçiriyordu. Şimdi bir kara vagona yerleştirilmiş tabutun içindeki adamın, ne olursa olsun, Nefise'nin hayatında bir yeri, acılı bir dönüm noktası vardı. Nefise, aslında kendini talihli saymalıydı. Bir rabıtalı adamdan, bir başka rabıtalı adama devredilmiş, ancak her ikisinin de kıymetini bilecek terbiyede olmadığı için, her şeyi berbat etmişti. Arada bir, bu varlıklı talihe rağmen, kadın olarak istediklerinin bir kenara itilmiş olmasını acıyla karşıladığı oluyordu. Zengin çevrede, dikkat çeken, iltifat gören bir kadın olmak, özlediği, aradığı bütün hazları unutturuyordu. Halit Bey'in yanında mutlu değildi belki, fakat hoşnuttu...

Gani, tekrar içkiyi uzattı:

– Hadi uzatma artık, iç şunu... Senin keyfini bekleyecek değilim...

Nefise'nin keyfini beklemek... Nefise bir kahkaha attı:

– Keyfimi beklemek mi? Ne için? Ne zamana kadar? Kimin için?

Ayağa kalktı. Yüz yüzeydiler. Nefise, karşısındaki adamı, kendisini pis bir hayata sürükleyen kaderin tek sorumlusu gibi görüyordu. Gümüş ağızlığın ucundaki sigaranın yakılışı, önüne konulan fişler, boşaldıkça doldurulan kadehler, elbiselerinin hoyratça soyuluşu, hep bu adamın elleriyle olmuştu. Şimdi kendisine yine o baygın bakışlı iri gözlerini dikmiş, karşısında yeni bir çirkinliğin talebi için duruyordu:

– Sen ne sanıyorsun kendini?

Gani, şiddetini artırdı. Nefise'yi kollarından sıkıca tutup, itti:

– Sen kendini ne sanıyorsun?

Nefise, kendini ne sanıyordu? Kimdi? Karşısındaki adamın zorladığı bu kadın gerçekten, namusun semtine uğramadığı bir sokak orospusundan daha adi bir varlık mıydı? Önüne konulmuş fişlerin tek tek hesabını deftere geçiren Bağdatlı, her fişin bedelini, canının istediği şekilde Nefise'den almaya hakkı olduğunu söylüyordu.

Bu hor görülmüşlük, Nefise'nin geçmişini süsleyen bütün iltifatları bir anda alıp götürmüştü. Kendisini, yine Sarıgüzel'in sokaklarında kısmet bekleyen fakir taze duygularına gömdü. Gözleri yaş içindeydi. Birden gürledi:

– Hiç mi namus kalmadı sanıyorsun? Hiç mi bir hatıranın acı da olsa, tatlı da olsa hatırını sayacak iyi bir yan kalmadı içimde? Kör müsün, söylesene? Alıştırdığın o kumara, hep bir korkuyu, bir acıyı yenmek için isyan gibi sarıldığımı hiç mi fark etmedin?

Nefise, boşalmıştı. Gözyaşlarını tutamıyordu. Hıçkırıklarını dindirecek kadar bile sabır gösteremedi. Biriktirdiği bütün intikamları kusmak için bir fırsat beklemişti:

– Kimse bana, benim için bakmadı... Hep kendileri için gezdirdiler gözlerini üzerimde. Tütün balyaları arasında girdiğim gerdekle, atlas çarşaflarına uzandığım paşazade yatağının hiçbir farkı yoktu. Hepsinde soluyan bir erkek nefesi tanıdım, o kadar. Hiçbi-

rinin bakışında bir şefkat, bir sevgi, samimi bir alaka hissi yoktu.

Halit Bey'in ruhu yeni bir kişilik kazanmış gibi, Nefise'nin sesinde, çevresinin vicdanını yargılıyordu.

– Hepinizde aynı hayvanlık vardı. Sen de öyleydin, öteki de...

Nefise, bu son ihtarla yüreklendi. Geçip koltuğa oturdu. Artık her şeyi göze almıştı. En kötüsü gider Durmuş'a kapatma olurdu. O da atarsa, hâlâ Sarıgüzel'de kendisini alacak bir kucak bulabilirdi. Hırsını sürdürdü:

– Bir güzel kadını süsleyip püsleyip açgözlüler meclisine çıkarmak. İşte, tanıdığım bütün erkeklerde gördüğüm hâkim karakter... Hatırlıyor musun bana bir gün, Arap fahişelerin göbeklerine bir kemer bağlayıp, her seferinde çözerken, müşterisine bakire lezzeti verdiğini söylemiştin. Ben de her gece, o nadide güzellik içinde etrafıma, bir takatsiz servetin erkekliğini ilan ederek dolaşıyordum. Bütün görevim buydu. Bu teşhiri güçlendirmek için, her gece bin itina içinde süslenip meydana sürülüyordum. Kendimi, o fahişelerle kıyasladım. Onların kemer çıkarışlarındaki yalan safiyet bile bende yok muydu?

Nefise, bütün suçların kefaretini ödemeye hazırdı. Gani'ye karşı kendisini savunmakla, bütün suçlamaları reddetmiş gibi rahatlayacaktı:

– Hepinizde, panayıra getirdiğiniz güzele, yaban eli değdiğinde değerini anlayacak zevk vardır. Bu güzellik ne kadar çok müşteri bulursa, o nispette artan bir zevk verir size. Bütün suç benim mi sanıyorsunuz? Senelerdir bir bebek gibi okşanıyordum. Paşazade Halit Fahri, her gece beni bir tablo gibi süsleyip seyrediyodu. Karşımda nasıl beceriksizlik içinde çırpındığını bir görselerdi, beni kutsal sularla yıkanmış Meryem sanabilirlerdi. Her gece Halit Fahri'nin sandıktan çıkardığı cariye elbisesini giyip, saatlerce karşısında bekliyordum. Bu uzun seyirlerin sonunda, onun santur

çalmasıyla senin fişleri önüme koyman arasından hiç fark yoktu benim için... İkiniz de kendiniz için yaptınız her şeyi...

Nefise'nin söyleyecek tek bir cümlesi kalmıştı:

– Bir tek o, bir tek o... O, beni zamanında itmesini bildi. Ve hakkını aldı...

Sonra Durmuş'un kumaş masasındaki solumasını hatırlayıp öğürdü...

Bekir, Hilmi'nin payını cebine yerleştirdi. Niğde-Aksaray Oteli'ne doğru yürüdü. Çoktandır uğramadığı binanın yüzünü değiştiriyorlardı. Başlarındaki Laz kalfa, işçilere, ne yapacaklarını etraflı şekilde anlatıyordu.

Bekir şaşırdı. Kalfaya sordu. Kalfa otelin eski sahibini tanımıyordu ama, başka bir oteli satın alıp oraya geçtiklerini duyduğunu söyledi. Bekir gülmeye başladı. Saf sandığı Hilmi, demek ki ne işler çevirmişti. Sonra, kendisinin de gizli kapaklı bazı işleri arkadaşlarına açmadığını hatırladı... Karşıdaki kahveden yeni otelin yerini öğrendi. Sultanahmet'e doğru yürüdü. Hilmi'yi görüp nasihat etmeyi düşündü. İlk söyleyeceği söz, "Ulan Hilmi! Senin hiç fark etmediğim bir şeytan yanın varmış" olacaktı. Sonra eski günlerin dostluğunu hatırlayıp uyaracaktı:

– Hilmi, bırak bu orospuyu. Peşkeş çektiğin karıyı, nasıl alırsın koynuna?

Yeni otel, eskisinin iki katından büyüktü. Döner bir kapıyla içeri giriliyordu. Hemen karşıda, uzun bir ahşap banko kurulmuş, arkasına küçük kutular yerleştirilmişti. Kutuların içinde, iri pirinç tokmakların ucunda anahtar asılıydı. Bütün tokmaklar ovulmuş, pırıl pırıl parlıyordu. Bankonun arkasındaki camlı kapının üzerinde kemerli bir yazı vardı: "Müdüriyet..." Otelin ahşap salonu birkaç kadın tarafından ovuluyordu. Müdüriyet yazılı yere baktı.

Kimseler yoktu. Kadınlara yaklaştı. İkisi kaçtı, birisi yerinden kıpırdamadı:

– Hilmi Efendi nerede?

– Hilmi Bey Niğde'ye gitti. Haftaya gelecek.

Kadın, hem eğilmiş ahşabı ovuyor, hem de cevap yetiştiriyordu. Bekir kadına yaklaştı. Eteklerini beline toplamıştı. Bembeyaz bacakları görülüyordu.

– Bir karı vardı yanında, onu da mı götürdü?

Kadın, elindeki bezi kovaya attı. Ayağa kalktı, ellerini kuruladı. Bekir'in yanından geçip doğru kapıya gitti; döner kapıyı hızla çevirdi:

– O karı dediğin, benim... Karısıyım!

İsa Remzi Bey, işten çıkınca doğru Sirkeci'ye koştu. Günlerdir İclal'in adresini araştırıp, bir şeyler öğrenmeye çalışıyordu. Bir yakını, İclal Hanım'ı bulabileceği adresten bahsetmiş, akşam iş dönüşü uğrarsa verebileceğini söylemişti. Şimdi, yağmur altında Feriköy tramvayını bekliyordu. Bulamamak ihtimali, bütün takatini alıp götürmüştü. Yüreği heyecana dayanamayacak kadar hızlı çarpıyordu. Tramvaya bindi. Akşam mesaisi bitince tramvaylarda adım atacak yer kalmıyordu. Orta yaşlı bir kadın, teklif etti:

– Bey amca, rengin iyi değil. Gel! Şöyle otur...

İsa Remzi Bey oturdu. Sönük bir İstanbul akşamının başladığı saatlerde, tramvay çanları uzak kalınmış bir hatırayı tazeler gibiydi... Yağmur şiddetini artırıyordu.

Feriköy'de indi. Ergenekon Caddesi'ndeki iki katlı kâgir binanın kapısını çaldı. Cevap gelmiyordu. Tekrar çaldı. Utanmadı, birkaç kere daha çaldı. Bir ses duyana, bir yüz görene kadar çalmaya kararlıydı. Bereket ki, bu taş binanın kapısı üzerine geniş çatılı bir saçak yapılmıştı. İsa Remzi Bey çalmaya, hatta tekmelemeye devam ediyordu. Bu saatte namuslu bir İstanbul evinde kimse-

nin bulunmayışı tekin değildi. İsa Remzi Bey, bildiği bütün duaları okuyor, adeta kapıya yalvarıyordu:

– N'olur açıl gözünü sevdiğim, açıl... Yarabbi! Beni kötü bir şeye şahit etme.

Sürgünler kafilesi, akşam içtimaında bir eksiğiyle tekmil verdiler. İlk kafile bir kürekçisini fire vermişti. O gün öğleden sonra, küreme işine ara verilmiş, bütün sürgünler bu seyahat arkadaşlarının İstanbul'a giden cenazesi için son görevlerini yapmışlardı. Ölüm, Allah'ın emriydi...

Leon, nöbet odasına girdi. Ali ayağa kalktı. Masada nota defteri yoktu. Saz, kılıfına konulmuş, masanın bir kenarına rastgele bırakılmıştı. Hüzün her yerde usulca, bir dost gibi yaklaşıyordu.

– Başın sağ olsun!

– Senin de Ali, iyi adamdı...

Ali, gazeteyi Leon'a uzattı.

– Leon Baba, bu geceyi boş verelim... Şimdi götür, hepsi merak ediyorlardır.

Gazetenin sayfası bile açılmamıştı. Anlaşılan, Ali gazeteyi parasıyla almış, bu hüzünlü gecede hiç olmazsa avunacakları bir şey yapmak istemişti. Leon, bu küçük kasaba delikanlısının öğrenme isteğine ve kabiliyetine hayrandı. Gazeteyi alıp koğuşa götürdü. Ruben'e verdi. Tekrar nöbet odasına döndü. Hiçbir şey söylemeden nota defterini açtı. İlk portenin üzerine bir sol anahtarı çizip yanına alt alta iki tane sekiz rakamı yazdı:

– Haydi bakalım. Düyek usulünü vuracağız...

Nefise konağa geldi. Rahatlamıştı. Bu ders Gani'ye yeter diye düşünüyordu. Omzuna asılmış muskanın dikişleri patlanmış, büyü artık bozulmuştu... Gözleri bağlanmış körebe gibi, kendisini iste-

mediği yönlere iten çevrenin sevinçli çığlıklarını susturmuş, gözlerini açmıştı. İlk defa görüyormuş gibi, etrafı şaşkınlık içinde seyrediyordu. Bütün nefretini kusmuş, geç de olsa, intikam almış gibi rahatlamıştı. Cenaze gecesi, Kuran okuyan hafızların sesinde teselli bulmuş, fakat bu huşuyu sürdürecek takatı kendisinde görememişti. Demek ki, çöküntü yeniden başlayabilirdi.

Paşazade Halit Fahri Bey'in cenazesini götüren tren, Pendik'te geçiş için hat beklerken, Erenköy'deki konağın büyük salonunda son duası yapılıyordu. Gelenlerin hemen hepsi civar konakların, köşklerin hizmetkârlarıydı. Hatırlı bir tek dostu gelmemişti. Sabit Paşa kavminin son temsilcisi, hizmetkâr dualarının alışılmış tekrarlarında Allah'ın affına sığınacaktı.

Nefise, süslü kıyafetler içinde dolaştığı ilk günler, kendisini nasıl aşağılanmış hissettiğini hatırladı. Bu hıncı almanın bir yolu olmalıydı ve Nefise bu yolu mutlaka bulmak istiyordu. Birden irkildi. O kadın yine karşısındaydı. Halit Bey'in helvasını dağıtıyordu. Nefise'nin önüne geldi. Gözlerinde hiçbir mana yoktu. Tabağı uzattı:

– Bitirin bunu! Bir sevabımız dokunsun.

Nefise, emreden sesle kendisini silkeleyen bu kadının, bu akşam kapatması olacağı Durmuş'un karısı olduğunu öğrenince, odasına koştu; kendini yatağa attı. Hıçkırıklar içindeydi...

– Hani muska patlamıştı? Hani büyü bozulmuştu?

Bekir, huzursuzdu. Yoksa o ilk günlerin sıkıntılı halleri kendisini göstermeye mi başlıyordu? Önce Durmuş silkelemiş, açıkçası kıskandırmış, sonra da, Hilmi'nin tutulduğu orospu azarlamış ve kapının önüne koymuştu. Şu Destegül başını çocuktan alıp kendisiyle meşgul olsa ne çıkardı? Haftaya gidip Hilmi'yle hesaplaşacaktı. Kendini tutamadı:

– Pezevenk nereden buldu o parayı? Ne güzel otel almış öyle...

İsa Remzi Bey artık çökmek üzereydi. Bu kapı açılmak istemiyordu. Duvarın dibine öylece yığılıp kalmıştı.

– Remzi Bey, hayrola? Bu ne hal böyle?

İclal Hanım karşısındaydı. Arkasında Mehlika duruyordu. İclal'i duymamıştı bile. Gözleri Mehlika'ya çivilenmişti...

– Seni almaya geldim kızım...

– Baba!

İçeri girdiler. Mehlika, koşup sobayı yaktı. Havlu getirip, İsa Remzi Bey'in ellerini, yüzünü kuruladı. Sıkıca sarılıp öptü. Bir sığıntı gibiydi. Mehlika, çocukluğunu, toyluğunu geçirdiği eski ev sahibinin yanına yeniden sığınmıştı. Belki çok mutlu değildi, ama, şikâyet edecek hali de yoktu.

Mehlika'yı nişanladıkları o muhteşem salonun yanında, bu atılmış eşyayla döşenmiş evin hali, aslında İclal'in halini ortaya koyuyordu. Hizmetçiler elinde büyümüş İclal, bir yandan çayın demlenmesini beklerken, öte yandan, buz gibi sular içinde kabak yıkıyordu. Birazdan kızartıp birlikte yiyeceklerdi.

Mehlika, İsa Remzi Bey'in ellerine kapandı:

– Seni çok özledim baba...

– Biz de seni kızım...

– Oğlum nasıl?

– Büyüdü maşallah! Seni istiyor...

İclal Hanım çayı getirdi. İsa Remzi Bey'in yüzündeki endişeyi daha ilk görüşünde anlamıştı. Bu namuslu adamın kuşkularının giderilmesi yetmezdi. Bir de bu utançlı şüphenin dersini vermek gerektiğini düşündü. Sesi sertleşmişti:

– Sizi iyi tanımasam İsa Remzi Bey, teessüf edecektim... Beni, nasıl böyle bir çirkinliğin içinde düşünebildiniz? Doğrusu çok müteessir oldum...

İclal Hanım, eşinin vergileri için bütün varlığını satmış, tam

"rahata erdik" dedikleri gün kocasını kaybetmişti. Beş parasız kalmıştı. Bir ara isyan etmiş, "Madem ki gidecektin, neden bu son haftayı yaşattın bana?" diye haykırarak ağlamıştı. Birkaç gün önce ölseydi, belki hâlâ, Mehlika'nın yüzüklerini taktıkları salonda oturuyor olacaktı. Şimdi yoksul ve yalnızdı. Dame de Sion'dan bir arkadaşının babası, partinin hatırlı üyesiydi. Onun aracılığıyla, bir ecnebi şirketin tercüme bürosunda iş bulmuştu...

Mehlika'nın bakışları güvenliydi. Kendini besleme hissettiği zengin konağının seviyesi düşünce, o da biraz daha pahalı bir meta haline geldiğini fark etmiş ve bu mahrumiyet ortaklığında kendisini evden birisi gibi saymaya başlamıştı:

– Baba, gel bizimle kal. Bu evin de bir erkeğe ihtiyacı var. Sen buraya yakışırsın... Öyle değil mi İclal Abla?

Mehlika hem kocasından, hem Mazlume'den bıkmıştı. İclal Hanım, Mehlika'yı evine dönmeye ikna edemedi. İsa Remzi Bey endişelerinden kurtulmuştu. Yüreğine o eski sükûnetin nasıl hızla dolduğunu hissediyor, rahatlıyordu. İsa Remzi Bey'i uğurladılar. Mehlika hâlâ ağlıyordu:

– Oğlumu çok dövmesin...

İclal öne çıktı. Mehlika'ya kanat geriyordu:

– Bu bir özür değildir, İsa Remzi Bey. Malumatın olması için söylüyorum; Mehlika'yı Selahattin Bey'e götürdüm. Birlikte Safiye Hanım'ı dinledik... Bir kadeh de rakı içirdim.

İclal, gizli kapaklı kadın değildi...

Leon koğuşa döndü. Bir gerginlik olduğu hemen dikkat çekiyordu. Biraz havayı koklamak istedi. Ölümün getirdiği sessizlik, aslında herkesin kendi derdine ağlayan sıkıntılı durumu yansıtıyordu. Leon gazeteyi okumaya başladı.

Ahmet Emin Bey birkaç haftadan beri gazetesinde yoğun bir

kampanya başlatmış, hatta, bir iki defa, fazla ileri gittiği için, gazetesi kapatılmıştı. *Vatan*, yeniden yayımlanan bu ilk sayısında, yine Ahmet Emin Bey'in başmakalesiyle Saracoğlu'nu silkeliyordu. Profesör İbrahim Fazıl Bey, Mülkiye'den sınıf arkadaşı olan Saracoğlu'nun Varlık Vergisi'ni ipe çeken bir makale yayımlanmıştı; "Göbeğinden, Halk Partisi'ne bağlı bu ceninin nesebini tashih edecek hiçbir hukuk vasatı yoktur" diyordu.

Ruben karısını özlemişti. Kuledibi'ndeki dükkânı özlemişti. Ada vapurunu, akşam simidini özlemişti. Karşılaştığı durumu içine sindiremiyordu. Bu haksızlığın ne bir ilahî ceza, ne de insanî hüküm ile ilgisi olabilirdi. Gençti. Kaynayan bir kanı, çalışan bir kafası vardı. Ruben'in sesi birdenbire yükseldi:

– Gösterdiğiniz bu sabır, çaresiz bir korkaklık; beklediğiniz ümit, nihayetsiz bir aptallık... İşte ölüyorsunuz... İtaat bir saygı değil, korkudur. Bağırın artık bu haksızlığı...

Leon, hemen Ruben'in yanına koştu. Kolayca teselli edilemeyecek bu genç ses eğer susturulmazsa, çok kişinin canı yanabilirdi. Hayat tecrübesi denilen bir başka terbiye vardı ki, genç yaşta kazanılmıyordu. Ruben'i seyretti. Bu yüzü sevmişti. Bir baba şiddetiyle tokadı yapıştırdı. Henüz otuzunu doldurmamış Ruben'in gergin hatları gevşedi. Sakinleşti. Hiçbir şey söylemeden pencere demirlerine sarıldı. Aklı başına gelmişti. Bir süre öyle, sakin bir hasretle karısının hayalini gözünün önünde tuttu.

Omzuna bir el dokundu. Sonra bir el daha dokundu. Leon ile Franko yan yana duruyorlardı. Franko, Ruben'i tanımıyordu; ama, babasının arkadaşıydı. Yanına oturdu:

– Leon haklıydı, Ruben...

– Özür dilerim, hepinizden özür dilerim. Gençlik işte!..

Franko elli yıllık hukukçuydu. İttihat ve Terakki ekolünde yetişmişti. Çok varlıklı değildi ama, üslup sahibi olduğu için varlıklı

muhitlerin aranan adamıydı. Kendisini gerilerde tutmak istemesine rağmen, olaylar daima onu ön plana çıkarıyor ve bu dikkat çeken çıkışların önü alınamıyordu. Bu vasıflı çıkışlar, sonunda Franko'ya üç yüz yetmiş beş bin lira vergiye mal olmuştu. Franko bile ne yapacağını şaşırmıştı.

Önce meseleyi hukuk cephesinden tartışmış, fakat işin ahlak açısından ele alınacak tarafı olmadığını görmüştü. Bu bir kıyımdı. Boyun eğmenin gereği yoktu. Ama direnmenin hakkını da vermek gerektiğine inanmıştı. Ruben'in deminki çığlığında, kendisinin çıkmayan sesini duymuş, etkilenmişti. Cebindeki bütün parasını yatırmış, ayrıca Galata'daki Bahtiyar Hanı'nı vergiye sayılması için Maliye'ye bırakmıştı. Maliye tahsildarına bir vasiyet yazdıran babayiğit gibi söyleyeceklerini not etmesini rica etmişti:

– Bütün varlığımı aldınız. Canım dahil, başka ne bulursanız hepsini alınız. Bunu Ankara'ya böyle yazın.

Franko, Saracoğlu'nun çok yakından tanıdığı birisiydi. Aşkale tepelerinde şehre inmiş kurt izlerinin bile yolunu bulamadığı hücra meydanlarda kar kürerken, yaşlı haline rağmen dayanıklılık göstermiş, kafile arkadaşlarına örnek olmuştu. Saracoğlu, Franko'nun kişiliğini ve etkinliğini görmüş, kabul etmişti. Bu dokunulmaz sanılan şöhretli İstanbul avukatının sürülmesinin, varlığını gizleyenlere iyi bir ders olacağı inancındaydı. Bu tehdidi her vesileyle açıklıyordu.

– Franko, âlim adamdır. Büyük hukukçudur. Hocamdır. Kaç kere elini öpmüşümdür. Fakat ödememekte direniyor... Şimdi çalışıp ödesin...

Ruben, Leon'un şiddetli tokadında özlediği baba şefkatini duymuştu. Kendi kendine düşünmüş, hareketin doğruluğunu anlamıştı. "Hak etmiştim" diye söylendi. Franko, Ruben'i teselli ettiğine

emindi. "Teselli etmek yetmez; insana cesaret de vermek gerekir" diye düşündü. Leon da merak içinde Franko'yu dinliyordu.

– Elli yıllık avukatım. Roma'dan Çin'e kadar bütün hukukları inceledim. Talmud'dan şeriate kadar bütün disiplinleri bilirim. Hukukta iki hata işlenir; birincisi, hüküm hatasıdır, ikincisi, kanun hatası... Hüküm hatasının temyizi vardır; kanun hatasının, tashihi... Göreceksiniz, bunu mutlaka tashih edecekler. Aklıselim daima hâkim olur. Yeter ki yürekli olun, iyiliği içinizden çıkarmayın... Franko adeta, mason meclisinde kardeşlerine meslek disiplini anlatır gibi konuşuyordu. Açılmıştı. Aylardır sessiz sedasız kürek sallayan ellerini, temkinli hareketlerle, söylediklerini pekiştiren jestlere dönüştürüyordu:

– Her davanın dayandığı direkler vardır. Siyaseti vardır. İktisadı vardır. Hukuku vardır. Maarifi vardır. Hepsi neticede insan unsurudur. Ya kendiliğinden yıkılırlar, yahut biz yıkarız... Size, İttihat ve Terakki'den misal vereyim. İttihat ve Terakki'nin maarifçileri yoktu. En büyük eksiği buydu... Hukukçularını kendileri yıktılar. Nizam fikrine alışkın değillerdi. Siyasetçilerini, İstiklal Mahkemeleri astı. İktisadiyatını da şimdi, Varlık Vergisi'yle Saracoğlu asıyor...

Ruben'in gösterdiği bu zamansız tahammülsüzlük, bir büyük çözülüşe yol açabilirdi. İlk firenin verilmesi, daima önemli ve tehlikeliydi. Başına dokunulmuş bir ahtapot gibi hemen irkilir ve ne olduğunu bilmeden bütün kollarıyla o ilk dokunana sarılabilirdi. Franko, hayatı boyunca çöküşlerin nasıl başladığını görecek kadar uzun ve tecrübeli bir ömür sürmüştü:

– Adil olunuz, o zaman kaybetmezsiniz... Saracoğlu'nun hataları vardır; ama, tamamen haksız değildir. Onu iyi tanırım. Ne kadar yürekli bir Türkçü olduğunu bilirim. Türkçülüğü, basit bir ırk farkı değil, bir kültür davası olarak görür. Kültür, korkuyu kaldı-

rır... Korkmuyorum... Çünkü hepimiz, bu kültürün parçasıyız. Bu kültür hepimizin bütünü...

Franko, söyleyeceklerini toparlayacak noktaya geldiğini hissetti. Ruben'in, hatta, Leon'un onca yaşına rağmen, bundan sonraki hayatına ışık tutacak öğütlerini söyleyip yatağına gidecekti:

– Bütün rejimlerde ahlaksızlık görülür. Bu saltanatta da vardı, Cumhuriyet'te de var. Muhtekiri, hırsızı, olmayan bir İstanbul düşünebilir misiniz? Bu mümkün değil... İstanbul'un terbiyesindeki bu bin yıllık ufunet, kendisini daima hissettirir. Fikret'i okuyunuz. O bile, ta Aşiyan tepelerinden duyduğu bu pis kokuyu gizlemek ihtiyacıyla, bir "Sis"in arkasına saklanmaya çalışmıştır. İşte Saracoğlu, bu sis perdesini yırtmak istedi. O, muhtekiri, hırsızı yakalayıp ezmek istedi. Hiç şüphem yok ki, bu kafilenin içinde de, bu pisliğe elini sürmüş olanlar var. Ve bunlar, yine o eski nizamın, gazası mübarek kumandanları olacaktır. Korku, insanı ya sindirir ya kükretir. Saracoğlu kükredi; ama, iblisin ürktüğünü görmüyorum. Etrafınıza şöyle bir bakmanız yeter...

Franko, yataklarına uzanmış birkaç kişiyi gösterdi. Zahmetli bir günün yorgunluğuyla daracık yataklarında büzülmüş bu insanların, inanılmaz büyüklükteki hayalleri uğruna gösterdikleri tahammül yüzlerinden okunuyordu:

– Bir yarışın içindeyiz Ruben. Onlar bizi seyrediyorlar: ya bu yarışı kazanacağız yahut dönüp, onların nasıl dolu dizgin koştuklarını seyredeceğiz. Bunun başka hal tarzı yoktur. Devlet benden istedi; her şeyimi verdim. Dert etmiyorum. Ama, kuruş alamadığı bu adamlar yarın bana gülerse, bu kahrın hesabını kimselere soramam. İşte beni bu öldürür... Bu yarışı biz kazanmalıyız...

Franko ayağa kalktı. Biraz evvel eliyle gösterdiği rahat hayallerin çehrelerine baktı. Meslektaşı Fuat Hulusi Bey'in adliye koridorlarında kendisine attığı taşı hatırladı. Güldü. Fuat Hulusi Bey

haklıydı. O taşı bu defa kendisi, Ruben'e fırlattı:

– Dönünce Mezmurlar'ı bir daha oku. Çünkü iblisi olmayan İstanbul düşünülemez.

Nefise, Gümüşsuyu'ndaki eve yerleşti. Rebbani'nin, Halit Bey'in ricasıyla liste dışı tuttuğu ev sonunda Durmuş'un olmuştu. "Düşün Nimet, İnönü Caddesi'nde" diyerek, karısına övündüğü bu evin penceresinden, şimdi kapatmasıyla birlikte bir ömür güzelliği seyrediyordu. Bekir'in bir türlü anlamadığı bu ömür güzelliği, Durmuş'un kanatlarından tutup kanırta kanırta başına koyduğu talih kuşuydu. Her insanın eline, çizgisini kendisinin tayin edeceği bir kader veriliyordu.

İstanbul'un bahara hazırlanışı başkadır. Tomurcuklardan önce insanlar açılır. İçlerinin kasvetli hislerini, sanki nisanla başlayacak yağmurlar, sessizce gelip daha önceden yıkar. Eriklerin, bademlerin dallarında, kısa ömürlü çiçekler, her sabrın sonunda, selamet olduğunu anlatır. Badem çiçekleri kadar telaşla kaybolan güzellik yoktur İstanbul'da...

Nefise, üzerindeki baskıları atmıştı. Geçmişinden getirdiği tek korkulu nefes, Nimet'ti. O kadının gözlerinde gördüğü sükûnetin nasıl bozulacağını merak ettikçe gençliğinin, diriliğinin zaaflarından korkmaya başlıyordu. Nefise boşluğunu iyi biliyordu. Bir gün bu boşluğun karşısına nasıl çıkacağını düşünmek bile istememişti. Yeni durumunu hazmetmeye çalışmadı bile... Durmuş'un "kuş yuvası" dediği bu kapatma evine gelmeden önce uzun uzun düşünmüştü. Durmuş'un çocukları, evi, karısı belki bir engel sayılmalıydı. Nefise, kötü bir kadın değildi. Ama, bütün bunları düşünerek kendi kötü geleceğini hazırlamanın yeri yoktu. Hep yanlışın uçlarında bulunmuştu. Ortaya gelmek, ortada tertipli kalmak çözüm değildi. Ortada olmak, iki yanlışı birden dengelemek gibi bir baş-

ka güçlük yaratıyordu. En iyisi uçlardan birine çöreklenmek, orada ağır basmak olacaktı.

Karşıda Kadıköy İskelesi görünüyordu. Vapur kalkmış, İstanbul'a geliyordu. "Ben, badem çiçekleri değilim" dedi. Geri döndü. Durmuş'a yaklaştı:

– Şöyle karşımda otur hayatım.

Durmuş karşısına oturdu. Nefise, yıllarca omzunda taşıdığını hissettiği muskanın dikişlerini onarmış, bir yeni büyü kurmuş gibi konuşuyordu:

– İnsanın kaderi dediğin şey, kendi elinin içindeki çizgiler kadar boş, değersiz. Her gün hayata yeni bir çizgiyle başlamak istiyorsan, bunu hak edecek şeyi yapmayı göze almalısın. Pervasız görünmene rağmen, içinde bir korku var senin. Bu korkuyu biliyorum. Nimet!.. Ben de korkuyordum ondan. Şimdi üzerimdeki kâbusu attım. Paralı bir hayat değil, rahat bir hayat istiyorum. Nimet'in varlığında seni de, beni de yok edecek bir şey var. Haksızlık desem, değil... Korku desem, o da değil... Ne olduğunu bilmiyorum. Ama bir şey var...

Durmuş şaşırdı. Birkaç gün önce, Bekir'e anlattıklarını bir başka dilde, Nefise kendisine söylüyordu. Bu kadının sadece kiremit renkli gözlerini beğenmekle nasıl bir geç kalış içinde olduğunu fark etti. Nefise, Durmuş'un ta kendisiydi. Kendisini bir kere de onun dilinden dinlemek hoşuna gitti:

– Daha ilk yattığım gün, sende bir pislik olduğunu fark ettim. Bu pislik bana bulaşmasın diyordum ama, şimdi iç içeyiz. Yol yakın Durmuş; istersen ben çeker giderim burdan, istersen benimle kalırsın...

Nefise ayağa kalktı, Durmuş'un başına dikildi. Elini boynuna götürüp, Salkım Hanım'ın kolyesini çekip aldı. Durmuş'un kucağına bıraktı:

– Al bunu! Pahası büyüktür... Bozdur. Yık o konağı... Yerine bir koca apartman dik. Üzerine Nefise Durmuş yazdır. Gani'yi karıştırma bu işe, ben ona borcumu ödedim.

Durmuş, büyülenmiş gibi Nefise'yi dinliyordu. Bu kadın, kumaş masasında geriye ittiği o kadın olamazdı. Kolyeyi cebine koydu.

Nefise, Durmuş'un istediği kıvama geldiğini bakışlarından anladı. Uzanıp elini tuttu, Durmuş'u ayağa kaldırdı.

– Haydi, beni yeniden it geriye...

İclal Hanım, İsa Remzi Bey'in kapısını çaldı. Mehlika'yı da getirmişti. Kapıyı Mazlume Hanım açtı. Doğru içeri girdiler. Küçük oğlan annesine sarıldı. Ağladılar. İsa Remzi Bey namaz kılıyordu. İclal Hanım bekledi. İsa Remzi Bey telaşlandı. İçindeki ağırlık arttı. Pijamalarını değiştirip, temiz kıyafetini giydi:

– Hoş geldiniz İclal Hanım, hoş geldiniz kızım.

– Gelinini getirdim İsa Remzi Bey. Bugün işten çıkardılar beni. Sonum neye varır bilmiyorum... Bu kızın vebali size aittir artık.

Mehlika'nın kocası hayretle, bu beklenmeyen ziyaretçileri seyrediyordu. Mehlika'yı özlememişti. Olmasa da olurdu... Ama İclal'in eski beslemesine böyle sahip çıkması kendisini şaşırtmıştı. İsa Remzi Bey'den başka kimse bu ahlakın dersini çıkaracak durumda değildi. İclal ayrılırken İsa Remzi Bey'in elini öptü. Mehlika'nın kocasına döndü:

– Eğer bu kızı bir daha döversen, kerhaneye de düşmüş olsam, gelir alırım onu.

Hilmi Efendi Niğde'den döndü. Suzan, günlerdir gece yarılarına kadar çalışmış, terk edilmiş oteli, eli yüzü düzgün bir yaşlı kadın gibi süslemişti. Adını değiştirmediler. "Rüya Oteli", müşterilerin kolayca hatırlayacağı o eski isim olarak kaldı. Çevredeki her-

kes, oteli yıllardır bu isimle tanımışlardı. Şimdi yeni bir yüzle seyrediyorlardı.

Suzan, Hilmi Efendi'nin boynuna sarıldı. Uzun süre öyle kaldı; hıçkırıklar içinde boşaldı. Hilmi'nin aklına kötü şeyler gelmiş, fakat Suzan'ın hıçkırıkları kesilinceye kadar bir şey sormak istememişti.

– Bir daha beni bırakma, Hilmi Bey!

– Neyin var? Kötü bir şey mi oldu?

– Hiç kötü olur mu? Ne güzel şeyler oldu. Ah! Bir bilsen...

Hilmi Efendi'nin elinden tutup koşar adımlarla yukarı çıkardı. Bütün kapıları açıyor, günlerdir temizlediği odaları, ovduğu tahtaları, yıkadığı perdeleri, koridora serilmiş kırmızı yol halılarını seyrettiriyordu. Bunların hiçbiri hesapta yoktu. Nerden çıkmıştı?

– Hani o arkadaki ambar var ya onu açtım. İçinden neler çıktı neler... Çarşaflar, havlular, halılar, bardak, çanak... Ne ararsan vardı. Hepsini tek tek serdim.

Hilmi Efendi şaşkınlık içindeydi. Bu kırk odalı koca oteli, Suzan nasıl olmuştu da, tek başına bu kadar ince temizlemişti.

– Topkapı'ya gittim. Ne kadar arkadaşım varsa alıp geldim buraya. Boğaz tokluğuna çalıştık. Pırıl pırıl oldu işte.

Otel, gerçekten pırıl pırıldı. Yarın açılıp, müşteri alabilirdi. Depodan çıkan eşya Allah'ın lütfuydu. Eşya için ayırdıkları para şimdi kendilerine kalıyordu. Otelin sahibi, ikinci kafilenin yolcularındandı. Yaşlı kadın oteli satarken, "Burada gençliğim var, emeğim var, evliliğim var" diyerek Suzan'a sarılıp ağlamıştı:

– Bu kızın hatırını saymak istedim. Oteli ona satıyorum. Bu kızın kıymetini bil Hilmi Efendi.

Suzan durulduğu. Hilmi Efendi'nin sormasını beklemeden anlattı:

– Geçen gün Bekir geldi. Seni sordu. Niğde'ye gittiğini söyledim. "O karıyı da mı götürdü" diye sorunca, diklendim; "Ben karısıyım" dedim.

Hilmi Efendi, mutluluğu tadıyordu. Suzan'ı çok özlemişti. Bulundukları odadaki yatağa uzandı. Suzan'ı çağırdı. Eli, Suzan'a dokunuyordu:

– Yanıma gel!

Suzan geri çekildi, kapıyı açtı. Bekir'i, kapının önüne koyduğu gün kadar kararlıydı:

– Yok Hilmi Bey, benim otel odalarında uzanacak sırtım yok artık... Canın çekiyorsa eve götür beni...

"Servetin el değiştirmesi, mirasta da olur. Bir servet sınıf değiştiriyorsa, işte o zaman fırsat doğuyor demektir... Her şey altüst olur. Bütün kültürlerin ahlakını değiştiren olay budur."

Bu sözler, Gani Bey'in Durmuş'la kavgalı geçen konuşmasında, Durmuş'a seviyesini hatırlaması için söylediği ağır bir hakaretti. Durmuş, fark etmedi. Fark etse bile önemsemeyeceği muhakkaktı. Aklı, Nefise'de kalmıştı. Gani Bey, Nefise'nin acısını çıkaracak birisini bulmuştu nihayet. Bu acının bedelini Durmuş'a ödetecekti:

– Sen, üç beş ekalliyet dulunun korkuyla sattığına servet mi diyorsun? Servet, sakin bir kuzu gibi hâlâ çayırda... Ne vergi, ne Aşkale, ne ölüm... Hiçbir kuvvet bu serveti ortaya çıkaramaz. Bu ırk, Kızıldeniz'i yaracak bir Musa için bin yıl bekledi; iki yıl mı beklemeyecek? Bu, sabır ister, akıl ister... Çok değil bir yıl sonra, o gizli hazinelerin sahipleri yeniden bir bir gelip, başınıza efendi kesilecekler.

Gani Bey, artık Nefise'nin kişiliğini de gündeme getirmenin gerektiğini düşündü:

– Ben de erkeğim; halden anlarım... Bir tütüncü artığının koynundan gelen bu hileli sertlik daha işini bitirmeden gevşer. Yazık! Yazık ki Durmuş Efendi, gözlerindeki o belayı gerçek sanmıştım...

Unutma! Kurtlar, kuzunun bol olduğu yeri değil, sahipsiz kaldığı yeri severler...

Gani Bey'le anlaştı. Durmuş, aradaki farkı ödeyip, Erenköy'deki konağın yerine inşa edilecek apartmanı tek başına yapmayı sağlamıştı. Apartmanın üzerine "Nefise Durmuş" yazılacaktı.

Gerçekten, İstanbul'da servet sınıf değiştiriyordu. Anadolu'nun palazlanmış esnafı İstanbul'un ticaretini yavaş yavaş devralmaya hazır bir ordu gibi gelip yerleşmiş, Varlık Vergisi'nin talan ettiği piyasada ne varsa kapışmıştı. Bu ganimet paylaşmasından, çok yakında yeni bir ordu güçlenecekti. Fuat Hulusi Bey'in söylediği gibi, "İblisi olmayan bir İstanbul düşünülemez"di.

İblis, bekliyordu. Avuçlarındaki bu kaşıntı vaktin dolduğunu hissettiriyordu. Bir sır gibi gömülmüş servetin örtüsü yavaş yavaş açılacak ve kaybedilmiş ne varsa, tek tek geri alınacaktı. Gani Bey haklıydı. Tenhada kalmak tehlikeliydi. Mutlaka bir sürünün içine girip, bir savaşın tarafı olduğunu belli etmek gerekiyordu.

Destegül, Halit İbrahim'in sünneti için Sultanhamamı'na indi. Birlikte gelmesi için Nimet'e rica, hatta ısrar etmişti. Atalar Mağazası'ndan Halit İbrahim'in sünnetliklerini aldılar. Nimet Bi-Ba-Bo'nun vitrinini seyretti. Çok değil, daha iki yıl önce, önünden geçerken ürperdiği bu vitrinlerin karşısında şimdi cesaretle dimdik duruyordu. İçeri girdi. Nahide'ye iç çamaşırları aldı. Kızı götürüp Niğde'de, baba ocağından, temiz süt emmiş birisine verecekti. Destegül, Bekir'e iki mongol gömlek seçti.

Tramvay'a doğru yürüdüler. O sarı saç, o pembe yüz, o mavi göz, o endamlı vücut, o terbiyeli bakış yine karşılarına çıktı. Tül yoktu ama, yüzüne istenilen gölgeler yine düşmüştü. Yorgundu. Belli ki, parasızdı. Destegül'e gösterdi:

– Bak o hanımefendi yine...

İclal Hanım, Anadolu Han'dan çıkmış, evine gidiyordu. Nimet'le göz göze geldiler. Nimet yolunu kesti:

– Sizi tanıyorum hanımefendi.

– Beni tanıyor musunuz?

– Evet iki kere daha görmüştüm. Biri, Sirkeci'de bir hanın kapısında bekliyordunuz. Bir kere de, Kristal'de gördüm. Sürahiye buz koyuyordunuz. Yanınızda şişman, fakat içi dışı dolu bir beyefendi vardı. Size bakışlarındaki hürmet, çok eski ve derindi sanırım.

İclal, kadındaki dikkat ve hafıza itinasına şaştı:

– Söylediklerinizin ikisi de doğru. Size dikkat etmemiş olduğum için nasıl özür dileyeceğimi bilemiyorum. Affediniz beni, lütfen...

– Biraz oturup konuşmak istemez misiniz? Dertleşiriz. Benim de ihtiyacım var...

İclal, ellerinde İstanbul'un pahalı mağazalarından alınmış bol paketli yükleriyle bu kadınlarla ne konuşabilirdi. Bu akşam yiyecek bir şeyi bile kalmamıştı. Kendisini bir kenara itilmiş, örselenmiş gibi hissetti. Ama, karşısındaki kadın, uzun süredir özlediği bir farklılığı hissetiriyordu:

– Ağlamak hiçbir zaman içimden gelmedi; galiba kendimi tutamayacağım.

– N'olur ağlamayın! Bırakın bu güzellik hep böyle yaşlanmadan kalsın.

İclal, karar noktasına geldiğini anladı:

– Hadi gelin konuşalım. Önce bir yere telefon edeyim.

Birlikte Hacı Recep'e sumuhallebisi yemeye gittiler...

Hilmi Efendi, Topkapı'daki eczaneyi sormadan buldu. Tam meydanın ortasındaydı. Önünden tramvaylar dönüp ring seferi

için sıraya giriyorlardı. Akşam çökmek üzereydi. İçeri girdi. Doğru kalfaya yürüdü:

– Tanıdın beni değil mi? Tanımadım deme... Kim olsa, o dayağı yedikten sonra tanır.

Hilmi Efendi, hatırlatmadan çok gözdağı vermek istiyordu. Suzan'la konuşmamıştı ama, aklına koymuştu bir kere. Aklına koyduğunu yapacaktı. Sözlerine devam etti:

– Olan oldu bir kere. Sen hak etmiştin, ben de vurdum. Şimdi dost olalım demiyorum. Ama, düşmanlığı da artırmayalım. Boşa Suzan'ı... İstersen para da veririm sana... Sen de nikâhını kıyarsın o Ermeni kızının...

Recai Bey, evine telefon etti. Bu gece gelmeyeceğini söyledi. Karısı isterse annesine gidebilirdi. Yarın uğrayıp alacaktı. Eğer farkına varılabilseydi Leman, İclal'den çok daha güzel kadındı... Her zaman güzel bir bebek olmuştu...

İsa Remzi Bey, Yeşil Hoca'nın dükkânına uğradı. Sohbet ettiler. Canı çok sıkılıyordu. Bugün müfettişler, Nakip Nuri'yi liste satarken yakalayıp, polise vermişlerdi. Otuz yıllık mesai arkadaşının, iki polis memuru arasında, öyle aksak adımlarla yürümesi kendisine çok dokunmuştu. Mazlume'ye anlatmayı düşündü. Sonra, Şemsi Hoca'nın sözlerini hatırladı. Şemsi Hoca, İsa Remzi Bey'in küçük kızına şeker gönderirken çok içten konuşuyordu:

– Fazilet, bir feyiz gibi içimizde varsa, düşman için bile duyulacak hüznümüz olur.

Gani Bey, önündeki fişleri, Sabuncular'ın gelininin önüne koydu. Sabuncular'ın gelini sigara içmiyordu... Gümüş saplı ağızlığı yoktu. Gani sadece güldü:

– Beyefendi yukarıda çok kaybetti... Şimdi isterseniz, size sert davranabilir. Bunları oynayın. Ortak bir şansımız olsun... Bu gece bir başka adım atın...

Hilmi Efendi'nin eli doluydu. Dünya kadar paketi kollarının arasına sığdırmıştı; ama, dengesini bir türlü kuramıyordu. Güldü, yanındaki kadına söylendi:

– Sırt hamalına böyle mal taşımak yakışmıyor. Şöyle verseler yüz kiloyu sırtıma, bu evin beş katını birden bir solukta çıkarın.

Hilmi Efendi, kapının zilini çaldı. Suzan deli gibi olmuştu. Sarıldı.

– Oğlum! Oğlum...

Hilmi Efendi, bir baba gibi yakından bakıyordu. Elindeki paketlerle öyle kalakalmıştı. Birkaçını, yanında getirdiği kadına verdi:

– Geç otur şöyle kızım... Bu ana oğul bize pek bakmaya niyetli değiller...

Suzan, önce Hilmi Efendi'ye, sonra da kadına sarıldı:

– Raşide Hanım! Allah senden de razı olsun.

Nimet çocuklarını alıp, tekrar Soğanağa'daki eve döndü. Halit Bey'in annesinin boynuna uzanan küçük ellerindeki resmi komodinin üzerine koydu. Nahide'nin çeyizlerini seyretti. İclal Hanım ne güzel kadındı. Aynaya geçip kendisine baktı. Mavi üzerine beyaz benekli elbise çok yakışmıştı. Nimet gerçekten güzel kadındı...

Bekir Destegül'ü istedi. Destegül "Olmaz" deyip, oğlunun yatağına uzandı. Bekir ceketini giyip çıktı. Birazdan hava bozmazsa eğer, akşam böyle güzel bitecekti...

Nefise, Durmuş'u Park Otel'e götürdü. Camın kenarındaki ma-

saya oturdular. Yarın konağın çatısına ilk kazma vurulacaktı. Yıllardır zincirlerini bağlayan kilit çözülecekti. Nimet'in yüzü, bu adamın farkına varamayacağı kadar güzeldi. Böyle bir güzellikten korkmakta haklı olduğunu anladı. Şarabın yanına konulmuş peyniri tattı. Damağındaki tuzu sevdi. Sonra pancar turşusundan en iri dilimi tabağına alıp ikiye böldü. Birinci dilimi çatalına taktı. Kumkapı meyhanelerine nasılsa düşmüş mahalle karısı kılıklı birisi gibi Durmuş'a uzattı:

– Bunun sarmısağı azdır.

İkinci dilimi, Halit Bey'in öğrettiği gibi bıçağıyla küçük dilimlere bölüp, yavaş yavaş yemeye başladı. Diliyle damağının arasında nadir duyulan bir lezzeti tadıyordu. Nimet'in halka halka kesilmiş yüreğinin mor renkli kanını içiyormuşçasına mutluydu. Aklından, "İnsanların hakları, farklarında belli olur" diye geçirdi. Yarın sabah kim bilir Nimet'in neresine hançeri saplayacak, sonra bu kan seli içinde Durmuş'u nasıl boğacaktı... İstanbul, kim bilir kaç kere böyle yeni doğuşların sancılarını çekmişti...

İclal'in neşesi yoktu. Recai Bey sabırla, özlediği o şen ve oturaklı tavır güzelliğinin gelip bu çehrede eski saltanatını kurmasını bekliyordu. Todori'nin Meyhanesi'nden çıktılar. Recai Bey, gecenin sonunun nasıl biteceği konusunda hiçbir şey belli etmiyordu. Her hareketi ölçülüydü, nazikti. Şoförden önce koşup otomobilin kapısını açtı. İclal'in alıştığı rahatlıkla binmesini istiyordu. İclal oturdu, Recai Bey'in yanına gelmesi için biraz ileri gitti. Recai Bey, İclal'in yanına oturdu. Şoför, nereye gideceğini bilmeden bekliyordu. Hoş olmayan bir sessizlik çökmüştü. Birinin bu sessizliği bozması gerekiyordu. Şoför dikiz aynasından arkaya baktı. Gözleri yorgundu. Recai Bey İclal'e bakıyordu. İclal'in sesi heyecanlıydı:

– Nerede oturuyorsunuz?

– Kartal'da Hanımefendi.

– Bu saatten sonra Feriköy'den Kartal'a dönmek çok zordur. Recai Bey'e döndü. Mutluluğun bakışı daima güler. Güldü:

– Sen söyle Recai...

Bekir, gecenin karanlığında Aşirefendi'ye saptı. Issızlık hemen belli oluyordu. İlk kamyonun geldiği geceyi özlemişti. Ne olur bir yağmur yağsa, nice pislik varsa üzerinden alıp götürseydi. İki yıl içinde bir şeytan gelmiş, Bekir'i bulunduğu çöplükten almış, bir aynalı sarayın içine oturtmuştu. Işıklar, renkler Bekir'in sevdiği şekillere dönüşüyor, hepsini, kucaklamaya hazır kollar gibi önüne seriyordu. Halit, Nefise, Durmuş, Nimet, Destegül, Hilmi, "Bok kokuyorsun" diyen kadın, bu aynaların değişmez suretleriydi. Zihnindeki bütün varlık buydu... Tekrar o günleri verseler döner miydi?

Büyük Postane'nin arka duvarına oturdu. Kelkit Manifatura yazılı küçük deponun yanında yükselen yeni bina daha güzel göründü.

– Nasılsın ağam?

– Sağ ol!

– Tanımadın beni galiba?

– Çıkaramadım.

– Ben Üzeyir! Yükünü taşımıştım senin. Hiç değişmemişsin.

Niye bu yalanı dinliyordu. Değişmiş, hatta, eski Bekir'den eser kalmamıştı. Bir yağmurlu gecede, bu caddede gökkuşağının altından geçip talihini değiştirmiş, sonra da yolunu kaybetmişti. Bu kadar pis bir talihi ne zaman tanımıştı? Bir gökkuşağı daha gelip o eski günlere döndürecek miydi?

Üzeyir anlatmaya devam ediyordu:

– Karşı hanın odabaşısıyım. Bakalım yeni patron beni tutacak mı?

Karşı han Bekir'indi. Dün, bir gökkuşağının altından daha geçmişti... Yarın bir başka gökkuşağı daha başının üzerinden renk renk yükselecekti...

Ali'nin son dersiydi. Yarın terhis oluyordu. Tezkeresi henüz gelmemişti; ama yüzbaşısı önce tebdilihavaya gönderecek, sonra da tezkeresini yollayacaktı.

Nöbet odasındaydılar. Ali önce Ruben'e sarıldı. Öpüştüler. Ne de olsa akran sayılırlardı. Leon Ali'yi kucakladı:

– Baba, bütün haklarını helal et!

– Sen de Ali. Unutma, işinde usta olmak istiyorsan kâhinlere değil, kendine güveneceksin.

Ali arada bir annesinin büyü yapıp komşu kızlarını heveslendirdiğinin ayıp şey olduğunu sonra fark etmişti. Franko biraz gerideydi. Mesafeli kalmayı biliyordu. Ali Franko'nun eline sarıldı. Öpmek istedi. Franko sadece dostça sıktı:

– Aramızdan ilk sen dönüyorsun Ali. Yumağın ucunu bulduk demektir.

Ali bu vedanın hesabını yapacak görgüde değildi. Ne yapacağını şaşırmıştı. Bir türlü ayrılmak istemiyordu. Birinin bir şey söyleyip bu sesizliği bozması gerekiyordu. Franko, işin farkına vardı:

– Nisa Suresi'ni biliyor musun?

Ali ezbere biliyordu ama, anlamını kimse ona anlatmamıştı. Utandı; fakat öğünmek gereğini de duydu:

– Bilmez miyim? Hepsi ezberimde.

Franko durumu kavradı. O alçakgönüllü zekâsını giyindi:

– Ben bir ayetini hatırlıyorum. Allah diyor ki: "Zengin olan, iffetli yaşasın. Yoksul olan, uygun şekilde yesin. Mallarını kendilerine teslim ederken yanlarında şahit bulundurun. Hesabı sormak için Allah yeter..."

Franko Ali'ye sarılıp öptü. Ali şaşırdı. Ne söyleyeceğini bilemedi. Ruben şaşırmadı. "Talmud'dan şeriata kadar bütün disiplinleri bilirim" derken, Franko'nun doğru söylediğine o anda inanmıştı...

Sofrayı kaldırdılar. Suzan mutfakta Hilmi Efendi'nin kahvesini pişirirken Reşide bulaşıkları yıkıyordu. Suzan'ın içini saran sevinçler kadar derin bir sıkıntısı da vardı. Bu sıkıntıyı nasıl atacaktı? Ya, Hilmi Bey çocuğuna bak deyip, kendisini otelde çalıştırmazsa ne yapardı? Oteli nasıl da gelin yatakları gibi süslemişti. Geçip bankonun arkasına müşterilerin anahtarlarını verecek, iyi geceler dileyecekti. Bu sevinçlerin birden kaybolup gitmesine dayanamazdı:

– Kocan nasıl oldu Reşide Abla?

– Öldü!

Suzan üzüldü. Başının çaresini ararken, başkasının derdini tazelediği için kendisini ayıpladı:

– Burda bizimle kalır mısın? Ben Hilmi Bey'e söylerim.

– Hilmi Efendi söyledi zaten. Ben sizinle kalacakmışım...

Suzan kahveyi bıraktı. Ağlayacak kadar sevindi. Bir utanç gelip üstüne çöktü. Balkona çıktı. Siyah gece, solgun sarı ve gür mavi, hayranlıklar içinde birleşip dallara asılıverdiler. Berrak ve düz bir alçakgönüllülükle Suzan'a el salladılar. Suzan diz çöktü. Taze bir tereyağı kadar yumuşak kalpli Hilmi Bey'e dua etti. Her şeyin umutsuzca kaybolup gittiği yerde, hiç girilemeyecekmiş gibi duran o sevgili kapıdan içeri girmiş gibi bir kalp kuvveti kazandı.

Suzan ışığı söndürdü. Hilmi'nin ısıttığı yatağa girdi:

– Hilmi Bey, sende her şeyi sevgiye dönüştüren bir sihirli yol var...

– Bugün kocana gittim. Oğlanı bize bırakacak. Biz eczaneyi vereceğiz, o da seni boşayacak. Bu iş bitsin artık.

Suzan'a baktı:
– O sihir senin içinde...

Haluk Recai Bey'in baba evi kendi haline bırakılalı belki de yirmi yıldan fazla olmuştu. Her gün itinalı bir el gelir, bu evin tozunu alır, alıştığı o tertipli vaziyetini kazandırırdı. Saint Joseph'de okuduğu yıllarda, hafta sonu bu ev Recai'nin tombul gövdesini daha da şişmanlatacak çeşitte, lezzette sofralarla donatılır, açgözlü olmayan bir iştahla tüketilirdi. Recai bu evin en çok iftar sofralarını severdi. Annesinin Rumeli yemekleri, Recai'nin şimdi bir türlü atamadığı o hantal görünüşün kazanılmasında büyük pay sahibiydi. Recai Bey üniversiteye gittiği yıllarda, hafta sonları bu evde derslerini çalışır, sessizliğin, yalnızlığın bir başka lezzet olduğunu tadardı. Bu evin bütün odalarından deniz görünür. Moda koyu, sanki bu evin ayaklarına serilmek için kabilesinden kaçırılıp getirilmiş bir göl kızı gibi, serin, mavi ve davetkârdır. Recai Bey, Leman'la evlenip, İstanbul'a taşındıkları halde, bu evi eski canlılığında tutmuştu...

Recai Bey, İstanbul'un sayılı zenginlerinden birinin oğluydu. Babasının bıraktığı mirası, gerçek bir gayret ve dikkatle, aldığı yerden çok yukarılara çıkarmış, orada tutmasını bilmişti. Servetin nereden geldiğini bilmiyordu. Sorumluluğunu da yüklenmiyordu. Kendi ekledikleri için, "Gelip hesabını benden sorsunlar; bir alnın dürüst terini onlara koklatmak isterim" diyordu. Kayınpederi, partinin sözü geçen üyesi olduğu için Varlık Vergisi takdirinde hatırlı bir kayırmadan pay almıştı.

İclal, sadece karısının Dame de Sion'dan arkadaşı değildi; gençlik günlerinin, cenk arabalarına bindirilmiş yiğitliklerinin hepsini İclal için yapmıştı. Doktor Mehmet Kâmil Bey'in bu ağırbaşlı güzel kızı, Moda'nın, Mühürdar'ın bütün gözlerini üzerinde

toplardı. Bu varlıklı evsafı, bir amcazade düğününde ziyan ettiler... Sonra, bir koca daha tanıdı. Şefkatli, saygılı ve yaşlı...

İclal, Recai Bey'in hantal görünüşüne rağmen, kolay fark edilmeyen inceliğini yakından biliyordu. Bir başkası belki, bu şişman adamın yanında görünmekten rahatsız olabilirdi. İclal, her karşılaştığında Recai'den bir şeyler öğrenir, bu adamın bütün bilgileri, kafasında yer kalmadığı için iri göğsüne, şişman göbeğine depo ettiğini sanırdı. Bu gerçek takdir, uzun yıllar İclal'in içinde, daima saygı duyduğu gıpta olarak yaşamıştı... Hiç şüphe yok ki, Recai, servete ve hikmete doymuş bir güzellikte ihtiyarlayacaktı...

İclal, Recai'nin verdiği içkiyi yudumladı. Bütün yemek boyunca yüzünde asılı duran o neşesiz çehreyi değiştirmiş, her şeyiyle mutlu bir kadın olmuştu. O sıkıntılı hayatın bileğini bükeceği bir nimet günü mutlaka gelecekti. Bunca zaman beklediği günü, bir gecede kazanmak, İclal'in itibar edeceği şey değildi ama, sabrı da tükeniyordu. Şimdi Recai'nin yanında birazcık neşelenmişti. İçi, gerçekten gülüyordu. Recai beraber olduğu herkesi ta yürekten güldüren şeyleri mutlaka bulup çıkarırdı. Kırmadan, incitmeden bu kadar ince bir adamın koynuna girmek her babayiğit kadının harcı değildi. İclal, aklından geçirdiklerinin sorumluluğunu yüklendi:

– Recai, gel şöyle! Yanıma otur.

Recai İclal'in dizlerinin dibine bağdaş kurdu. Tibet tapınaklarının en büyük Buddha'sı İclal'in karşısındaydı. Arınıyormuş gibi rahattı.

– Beni işten çıkardılar. Satacak bir şeyim kalmadı. Yarın ödenecek elektrik faturam, su faturam var. Fakat beş param yok. Hatta beni kovarsan bu gece, Feriköy'e yürüyerek gitmeye mecbur olacağım... Yemek için teşekkür ederim.

Recai, biraz önce "Gel yanıma otur" diyen sesteki davetin ar-

kasından bu sözlerin geleceğini kestirmişti. Ama, İclal'in cesaret gösterip sıkıntılarını açacağına ihtimal vermemişti. İclal istifini bozmadan devam etti:

– Bu gece seninle kalacağım. Yarın beni ucuz birisi gibi görmeni istemediğim için başlangıçta söylemeyi tercih ettim.

– Sen iyi bir kızsın İclal! İyi, her yerde iyidir. İstersen gel, seni evine götüreyim; istersen kal burada, ben evime gideyim.

– Yooo, gitme Recai!

– Bu gece seni sadece görmek, sadece işitmek istemiştim. Sende böyle hisler uyandırdığım için çok müteessirim.

İclal artık tutulamazdı:

– Allah'ın sırf kendi kudretinden geliyor diye, bütün emirlerine uymamız isteniyor bizden. Biz de boyun eğiyoruz. Ayıp, günah, yasak... Bütün bunlar bizden önce konulmuş şeyler. Bizden sonra da var olacaklar. Tanrı olmak dediğin de zaten bu; bütün emirlerini sonsuza kadar canlı tutmak... Oturup bunları tartışarak bir yere varamayacağımı biliyorum. İçime bir şeytan girmişse eğer, ben koymadım ki, nasıl çıkaracağını ben bileyim. Tıpkı iyiliğini de öyle... Hepimiz görünen amaçlarımız için, görünmeyen bir kudrete sığınıp yaşıyoruz. Biliyorum, ne yaparsam yapayım o görünmeyen kudret beni ayıplamayacak. Görünenin suçladığı ise, öyle derin bir tesire sahip ki, görünmeyenin affını bile unutturuyor bana...

Recai, bütün ispatları, bütün imanları bir kenara atan, gerçek bir ahlakın adamıydı. Eşyanın özünden çıkan şeyin, ruhun ta kendisi olduğuna inanmıştı:

– Seni dinlemekten çok mesudum İclal!

İclal, ayağa kalktı. Recai'nin elini tuttu. Candan sıktı. Sesinin bütün bağımsızlığı belli oluyordu:

– Hep kötü, hep karanlık şeyler söyledim. Bari sen iyi bir şey söyle Recai...

Yıllar sonra Recai, bütün o yıllar boyunca içinde hevesini taşıdığı İclal'e, bir gönül dersi veriyordu:

– İnsanları canlandıran ahengi kavramak, sevgidir...

Nefise'nin, Durmuş'un yatağında uyandığı ilk sabahtı. Bahar, Erenköy'den, Adalar'dan, Niğde'den, Sarıgüzel'den; baharı olan ne kadar yer varsa, ta oralardan kalkıp Gümüşsuyu'nda toplanmıştı:

– Ne olduğumu gördün işte. Şimdi sıra senin.

– Kalfaları buldum. Ustaları toplayınca başlayacağız. Birkaç haftaya kadar tamam olur bu iş.

– Halit Bey öldü! Artık benimle konuşuyorsun. Bana kurnazlık değil yakınlık göster. Bitir şu Nimet işini...

Nefise, kararlıydı. Üzerine gidip Durmuş'u köşeye sıkıştırmak, sonra ittiği duvara çivilemek istiyordu:

– Hiç böylesini gördün mü önceden? Görmedin! Hiç böylesini kokladın mı? Koklamadın! Hiç böylesine dokundun mu? Dokunmadın!

Gerçekten Durmuş, Nefise gibisini görmemişti, koklamamıştı, dokunmamıştı. Nimet de güzeldi; ama Nefise bir başkaydı. Bu kadının soluyuşu bir başkaydı... Nefise, yavaş yavaş Durmuş'u büyülüyordu:

– Nimet'in nikâhını bırak. Üstünde bu yük varken seninle yola çıkmam... Nikâhı bana kıy demiyorum... Ben, tütün balyalarına uzandığım zaman da nikâhlı değildim. Ama, kendimi şimdi birazcık olsun namuslu hissetmek istiyorum. Çünkü, üzerimdeki o büyüyü Nimet çözdü. Bana, gerçek Nefise'nin haysiyetini o hatırlattı. Önüme uzattığı helva tabağında, Halit Fahri'nin tam yirmi yıllık acısını yedirdi. Onu bir daha görürsem, çökerim; bir daha doğrulamam.

Önce bir alkış koptu... Sonra esas duruşa geçip, resmî tebliği

dinlediler... Yüzbaşı, Ankara'dan gelen telgrafı okuyordu: "4305 Sayılı Kanun'la meriyete girmiş olup, 4530 Sayılı Kanun'la ilga edilen Varlık Vergisi'ndeki mükellefiyetleri sebebiyle, mıntıkanızda mecburî ikamet ve istihdama sevk edilenler hakkındaki sürgün kararı kaldırılmıştır. Arzu ettikleri takdirde, İstanbul'a hep birlikte intikalleri için Demir Yolları İdaresi'nce vagon tahsis edilecektir. Cumhuriyetimizin bu büyük affını ailelerine tebşir için telgraf çekmelerine müsaade edilmesi takdirinize bırakılmıştır."

Telgraf, parti müfettişine çekilmiş ve onun kanalıyla jandarma kumandanına verilmişti. Parti müfettişi, bağışlayan gibi, esirgeyen gibi bir tavırla kumandanın biraz önünde duruyordu. Kaymakamı, hâlâ ilk geceki gibi, kendini yine işin dışında hisseden rahatlıktaydı. Jandarma kumandanı, telgrafı parti müfettişine uzattı. Herkes esas duruştaydı. Çıt yoktu. Sessizlikte, sanki daha kolay hazmedilirmiş gibi bütün kafile, bu haberin gevişini getiriyordu. Yüzbaşı öne çıktı:

– Sormak istediğiniz bir şey var mı?

– Ali Çavuş'un tezkeresi gitti mi kumandanım?

Leon'un sesi, esas duruşu çözdü. Dr. Artin yaklaşıp Leon'un elini tuttu:

– Leon! Neden seni daha önce tanımayı Allah benden esirgedi?

Hilmi Efendi otelin kapısında koçu kendi eliyle kesti. Kanını, Suzan'ın, oğlunun, Reşide'nin alınlarına sürdü. Rüya Oteli artık müşterilerine açıktı. Otelin eski sahibi yaşlı kadını bulup getirmişlerdi. Madam'ın elinde bahçelerden gelişigüzel derlenmiş, fakat itinayla yerleştirilmiş çiçekler vardı.

Hilmi Efendi, Suzan'ı öne sürdü:

– Haydi hanım! Ödenemeyecek hakkın vardır bu işte. Geç önden, beğendiğini yap.

Suzan, Hilmi Bey'in elini öptü:

– Dişinin hakkını, erkeği korur Hilmi Bey! Buyur, o sihirli yolu aç...

Kapıyı açtılar, içerisi mis gibi sabun kokuyordu. Reşide mutfağa geçti. Her şey yerli yerindeydi. En büyük cezveye kahve doldurup, ocağın üzerine sürdü... Suzan, aylardır düşünü kurduğu yere geçti. Önünde maun bir tezgâh uzanıyordu. Yeni ovulmuş pırıl pırıl pirinç tokmaklara asılı anahtarlar tam arkasındaydı. Bankonun üzerindeki camın altına, şimdi karşısında duran Madam'ın gençlik resmi yerleştirilmişti. Suzan, kırmızı kadife koltuğa oturmaya bir türlü cesaret edemiyordu. Madam camın altındakinden çok daha çapkın bir bakışla Suzan'ı uyardı:

– Otur kızım, otur! Müşteri gelince ayağa kalkarsın... Kocam öyle derdi: "İtibar oturmakta, hürmet ayaktadır."

Reşide kahveleri getirdi. Tepsiyi önce Madam'a tuttular. Suzan koşup, tepsiden aldığı fincanı eliyle Hilmi Bey'e verdi. Bitirinceye kadar ayakta bekledi. Fincanı aldı:

– Afiyet olsun Hilmi Bey!

Hilmi Efendi, Suzan'a baktı. Bu kadın olmasa kim bilir şimdi hangi pisliğin içinde debelenip duracaktı. Suzan, Hilmi Bey'i bu dertli hatırlayıştan kurtarmak istedi:

– Yarın Eyüpsultan'a gidelim Bey! Bulursak bir koç da orada keseriz...

– Bende, Saint Antuan'da bu akşam mum yakacağım sizin için.

Madam'ın gözleri dolu doluydu. Hilmi Efendi, Madam'a seslendi:

– Madam, evimiz geniş. Gel bizimle kal. Başımızda büyük ol! Oğlan senin terbiyende büyüsün; adam olsun...

– Sağ ol. Hükûmet af çıkarmış. Yakında kocam geliyor.

Madam hâlâ dolu gözleriyle bakıyordu. Karşısında, küçük çocuklu bir aile vardı. Yıllarca önce onlar da böyle bir küçük aile

olarak gelip bu otele yerleşmiş, sonra, Allah yürü ya kulum demişti... Annesinin kendisine verdiği öğüdü hatırladı:

– İşin başı erkektir Hilmi Efendi. O korkmasın yeter... Sen hep böyle yürekli bir efendi kal...

Suzan'a döndü:

– Hadi kızım, al efendini yanına, sen de Reşide, oğlanı kucağına al. Geçin şöyle bankonun arkasına.

Hilmi Efendi ortada durdu. İki yanına Reşide ile Suzan geçti. Suzan oğlunu kucağına iyice yerleştirdi. Yüzünü Madam'ın çantasından çıkardığı küçük körüklü Kodak'ın objektifine çevirdi.

Nimet, anlatılanların hepsini sükûnetle dinledi. Durmuş'un yalvarışında hiçbir abartılı cümle yoktu. İstediği her şeyi vereceğini söylüyordu. Evi, büyük hanı Nimet'in parasıyla almışlardı. Mal zaten Nimet'indi. İsterse, Moda Manifatura'yı da vereceğini söyledi.

Nimet içeri gidip çocukları getirdi. Nahide tıpkı Nimet'e benziyordu. Nahit, Sabit Paşa terekesinden verilen saati, pantolonuna bağlayacak kadar büyümüştü.

– Çocuklar babanız bizi bırakıyor... Başka eve taşınacakmış, ne diyorsunuz?.. Sevdiği kadın varmış...

Nahit, dönüp geldiği odaya girdi. Nahide genç kızdı. İsteyeni vardı. Babasız bir kıza öyle kolay talip çıkmayacağını biliyordu:

– Yakışık alıyor mu sana, beni böyle bırakmak?

Durmuş, Nahide'ye yaklaştı. Yanağını öptü. Nahide yana çekildi.

– Anamın adı var üzerinde, hiç böyle bırakır mıyım seni? Bak! Çeyizine ne getirdim.

Durmuş'un elinde, Nefise'nin ortaklık payı olarak verdiği iri yakutlu kolye duruyordu. Nimet, kolyeyi görünce Nahide'yi içeri gönderdi. Konsolun üzerinde duran resme baktı. Bu bir uğursuz-

luk nişanı gibi, kim bilir kaç kişinin kanına girmiş, kaç kişiyi perişan etmişti. Kolye hâlâ Salkım Hanım'ın boynundaki o ilk güzelliğiyle duruyordu. Bir kaderin değişmesi gerektiğine inandı. Bu salkım, bir bereket, bir nimet olabilirdi. Bu salkımlardan nasıl hengâmeli bir bağ bozulur, bir nesli, ömür boyu lezzetli sarhoşluğa götürecek o ilahî şaraplar ne güzel mayalanırdı. Nimet de kaderin insan elinde olduğuna inanmıştı. "Ben kendim değiştiririm bu kaderi" diye içinden geçirdi:

– Bırak o kolyeyi burada, git! Bir daha sakın uğrama, yoksa bunun bütün felaketlerini sana yağdırırım.

İclal, teşekkür etmek için, Recai Bey'in yazıhanesine gidiyordu. Yapacak daha bir sürü işi vardı ama, önce borcunu ödemek istiyordu. Oradan, Semih Lütfü Kütüphanesi'ne uğrayıp yeni kitaplara bakacak, bu arada Gözlükçü Ziya Bey'e, Doktor Ömer Naci'nin verdiği reçeteyi yaptıracaktı. Kırkına yaklaşmış gözler, ne kadar güzel olursa olsun, kitaplara daha aşina bakacak bir yardım istiyordu...

Bekir, yeni aldığı hanın en üstündeki kata yerleşmişti. Geniş bir odaya iri maroken koltuklar sıralanmış, tam ortalarına güzel bir meşe masa konmuştu. Aklı hâlâ Suzan'ın kendisini kapıya koyduğu gündeydi. Gidip, Hilmi'yle bu işin hesabını görmek istiyordu. Bir kaltağa bu kadar yüz vermenin bir hesabı olmalıydı. Günlerdir içini kaplayan sıkıntının bir sebebi mutlaka vardı. Bu sebebi bulup çıkarmak, gırtlağını sıkmak gerektiğine inanmıştı. Her vakit, başının üzerinde talihine yön veren bin renkli gökkuşakları, nemli kavisler çizip kaderine ışık tutmayabilirdi. Hilmi'nin dediği çok doğruydu: "İnsan tabiatı ilk geldiği yerde barınmayacak kadar açgözlüydü."

Ankara Caddesi'ne saptı. Çoğu dükkânlar kapalıydı. Esnaf cu-

maya gitmişti. Sokak ahşılmadık bir tenhalıktaydı. Birden irkildi. Durdu; seyretti. Yaklaşmasını bekledi. Rüya görmüyordu... İclal, yavaş adımlarla yokuşu tırmanıyordu. Bekir, yıllardır acısını içinde taşıdığı sözün sahibini karşısında gördü. Bu mutlaka o kadın olmalıydı. Tıpkı Alemdar Sineması'nın önündeki gibi, sarışın, mavi bakışlı ve haşindi. Kafasında bu kadının işgal ettiği yeri hiçbir şeyle değiştirmemiş ve yıllarca bugünü beklemişti. Çok geceler, Destegül'ün o sıcak vücudu, Nimet'in ya da Nefise'nin hayali bile bu kadına duyduğu isteği alıp götürememişti. İşte Tanrı'dan istediği o yeni gökkuşağı şimdi karşısında istediği renkler içinde kavisleniyordu:

– Seni tanıyorum. Sen osun değil mi?

İclal şaşırdı. Ömründe ilk defa gördüğü bir adamın yolunu kesip hesap sorar gibi konuşmasından hoşlanmamıştı:

– Kim?

– Alemdar Sineması'ndan çıkan kadın...

– Galiba karıştırdınız... Hayatımda Alemdar Sineması'na gitmedim. Benzettiniz.

– Sen osun. Bana "Bok kokuyorsun" diyen kadınsın.

İclal, bir deliye rastladığını zannetti. Ancak, adamın kılığı, kıyafeti, hali, bu ihtimali ortadan kaldırıyordu. Nezaketini korumaya çalıştı:

– Ben böyle kelimeler kullanmam. Birine benzettiniz herhalde?

Bekir, İclal'e gerideki büyük hanı gösterdi. Cephesine Kütahya çinilerinden güzel desenler işlenmiş han gerçekten güzeldi. Bekir'in ömür boyu unutmayacağım dediği yüz karşısına çıkmıştı. Yıllardır kurduğu hayalin gerçekleşmesine birkaç adımlık mesafe kalmıştı. Şimdi Aşirefendi ile Ankara Caddesi'nin kesiştiği köşede, bir yeni gökkuşağı daha kıvrılıp bir ucunu Meserret Kıraatha-

nesi'nin önüne indiriyordu. İki adım atsalar, bu gökkuşağının altından birlikte geçeceklerdi. Üzeyir'in dediği gibi talih başına konar, fırsat ayağına gelirdi... Bu fırsatı kaçırmaya hiç niyetli değildi:

– O han benim, ötekisi de benim, ötekisi de... Seç içlerinden birini sana vereyim; yeter ki...

İclal sinirlendi. Kendisini kollarından tutup çeken bu adama karşı koyacak gücü yoktu. Sadece manasız bir teklifin sahibini ikaz etmeye çalışıyordu:

– Ne münasebetle efendim? Ne münasebetle?

– Sadece bir kere, bir kerecik kokla beni... N'olur bir kere kokla...

– Bırakınız beni lütfen!..

– Bir kere daha kokla, nasıl değiştiğimi gör...

Bekir, bütün şiddetiyle İclal'i silkeliyordu. İclal vücudunu sıkan bu mengeneden kendisini kurtardı. Geri çekildi. Bir sefil manzara seyretti; iğrendi...

– Bir kerecik olsun öyle mi? Hayatımda bir kerecik bir kelimeyi kullanacağım. Sen hakikaten, bok kokan bir adamsın...

Mösyö Lui üçüncü kafilenin en içine kapanık adamıydı. Zaman zaman, bozulan sinirlerin boşaldığı vakitsiz gülüşmelerde, yahut istekli eğlencelerin içinde hiç yer almadı. Hep köşesinde bir sinik adam gibi durdu. Hayatına renk veren bütün şansları elden gitmişti. Köklü bir yalnızlık duygusu içinde, bu talihsiz ömür adına yazabileceği tek bir güzel söz bulamıyordu.

Koğuşun ilk günlerdeki sıkı kuralları hafif hafif gevşemeye yüz tutmuş, küçük müsamahalar gösterilmeye başlanmıştı. Mösyö Lui'yi çağırdılar. Yüzbaşı bu yeni geleni hiç tanımıyordu. Kısa boylu, çıplak kafalı, küçük yuvarlak gözlükler takmış Yahudi'nin değ-

me babayiğidi kıskandıran gürlükte kaşları vardı. Kendine uygun düştüğüne inanmış ve hatırlı bir bıyık bırakmıştı. Yüzbaşının ilk sertliği de yoktu...

– Otur bakalım! Sana bir mektup var.

Kumandan zarfı uzattı. Zarfın üç yanı çakıyla açılmıştı. İçinin okunduğu belli oluyordu. Zarfın üzerinde Avukat Sedat Rıza Bey'in adı ve adresi yazılıydı. Sedat Rıza Bey, nazik bir başsağlığı cümlesinden sonra, doğru konuya girmiş ve meseleyi yine nazik bir saygı cümlesiyle tamamlamıştı. Mösyö Lui, mektubu birkaç kere okudu. Sedat Rıza Bey'in söyledikleri bütün tüylerini ürpertiyordu. Dönüşlerinin akşamında bu haber Mösyö Lui'yi bir hastalık nöbetine tutulmuş gibi titretti. Gözyaşlarını tutamadı; hıçkırıklar içinde boşaldı. Elleriyle dizlerine vuruyor, dövünüyordu.

Yüzbaşı, memnun olacağını umduğu bir haberi özel olarak vermek istediği bu adamın, sanki dayanılmaz bir felaketin mağduru gibi dövünmesine şaşırdı:

– Ben sevinirsin diye düşünmüştüm.

– Siz kumandanım, onları tanımalıydınız önce; sonra sevinip sevinmeyeceğimi anlardınız.

Sedat Rıza Bey'in mektubu açıktı. Halit Bey'in, Noter Ömer Kenan'a yazdırdığı vasiyete göre bütün malvarlığı Mösyö Lui'ye kalıyordu. Tek bir şartı vardı; ölünceye kadar, her ay gidip Bayan Nora'yı ziyaret edecek ve Salkım Hanım'ın kolyesini Nora'nın boynuna takacaktı. Sedat Rıza, mektubunun bir başka yerinde Bayan Nora'nın intihar ettiğini ve üzerindeki malların da tek vârisi olduğu için Mösyö Lui'ye kaldığını eklemişti.

Mösyö Lui, Nora'yı çok seviyordu. Halit Fahri Bey'i daha ilk gününde sevmişti. İstanbul'a döndüğünde vârisi olduğu bu büyük servetin, Mösyö Lui için sevinilecek bir yanı yoktu. Halit Bey vasiyetinde Nefise'ye sadece bir küçük Sarıgüzel evi bırakmıştı.

Nefise'nin geleceğini düşündü. Mösyö Lui, Salkım Hanım'ın kolyesi için istenilen fiyatı ödemeye razıydı.

Nimet bir celsede Durmuş'u boşadı. Oğlanı Galatasaray'a yatılı verdi. Nahide'yi isteyen Niğdeli'nin babasını çağırdı. Adanı gözü tuttu. Çocuk namuslu birisiydi. Askerliğini de yapmıştı. Damat, eli bir iş tutacak kadar parası olduğunu söylüyor, eğer Nahide'yi verirlerse, evinin erkeği olacağını anlatıyordu. Nimet, Nahide'yi verdi. Nişanı kendisi taktı. Büyük Han'ın üst katında bir odayı döşetti. Bir telefon çekti. Hanı babasının parasıyla almıştı. Geçip odasına yerleşti. Odanın penceresinden bakıldığında, Moda Manifatura'nın kavisli yazısının yerinde "Nimet Tuhafiye" okunuyordu. Nahide, ilk çocuğu doğurana kadar dükkânda, kocasının yanında çalışacaktı.

Akşam kimseyi uyku tutmuyordu. Koğuşun palaskası gevşemişti... Yarın trene bineceklerdi. Tıpkı son isteği sorulan idam mahkûmunun imtiyazına benzer rahatlıklara kavuşmuşlardı. Leon bütün gece, artık unutulmaya yüz tutmuş o cümbüşlü mahur marşı yeniden talim ettirdi. Cami-i Kebir'in imamı, cemaatten varlıklı gördüklerine ev böreği yaptırmıştı. Bu veda sofrasına açılan kolböreklerinin bir değişik lezzeti vardı. Dr. Artin, geldikleri ilk gece istasyonda ileri çıkıp kendisini takdim eden Zahireci Mehmet Nabi ile sohbetteydi. Yemekten sonra sürülecek cezvelerin kahvesini getirmişti.

– Tam bir yıl bekledim sizi Arasta'da, bir acı kahvemi içersiniz diye... Bilemedim böyle olacağını. Benim de kusurum büyük...

Dr. Artin, imamı sofraya çağırdı. İmamın aç olduğunu adı gibi biliyordu. Bu tokgözlü utangaç adam, çekilen sıkıntıların ilk şenlikli gecesinde tek bir lokmanın başka boğaza girmesine razı olmamıştı.

– Buyur hocam! Duasını sen yap soframızın. "Amin" imandan gelir...

Leon, Ali'yi özlemişti. Derslerin sona ermesiyle Leon, boş akşamlarını Franko ve Artin'le birlikte geçiriyor, sohbet ne zaman ciddi bir nitelik kazanırsa, gidip Ruben'i çağırıyordu. Bu akşam sohbetlerinde, Ruben'in gençlik yıllarını ciddiyetle terbiye eden bir eğitim vardı. Dr. Artin, en çok imamı sevmişti. Onun yüreğindeki cesareti bunca yıllık hekimlik hayatında pek az kişide görmüş, bu müstesna meziyete sahip olan herkesi takdir etmişti. Yaşadıkları büyük sıkıntının bir gerçeği vardı. Bu gerçeği görmeyip, sadece acılı günleri hafızada tutmak, hiçbir hatıra zevki vermezdi. Tespitlerini başkalarına aktarmak, böylece yakaladığı gerçeği açıklamak istiyordu:

– Cumhuriyetin de garibeleri vardır. Bizim cumhuriyetimiz henüz yirmi yaşında. Bilirsiniz, bu yaşlarda başlar bazen dumanlı olur. Bu kültürü hazmetmek zaman ister. Bu sabrı göstermeye mecburuz.

Dr. Artin, dönüş sevincinde hayallerini canlı tutan kafilenin bir büyük grubunu eliyle işaret etti:

– Şu güruha bakın! Allah adına hicap ediyorum. Şu gözlüklüyü iyi tanırım. Karısı, hastamdır. Karımın sırtından elbisesini çekip aldıklarında o Paris'e kaçmış servetinin keyfini çıkarıyordu. Şimdi o da dönüyor geriye, ben de dönüyorum. Ben bir termometre almak için, gidip ondan borç isteyeceğim...

Dr. Artin'in gözleri doluyordu. Boğacakmış gibi toplanan kan, belki de dönüşün ilk utancı olarak yüzünü kızartıyordu:

– Devlet, mükellefin vergi ahlakını bozdu. Cumhuriyet'in en büyük ayıbı budur.

Kafileler, süklüm püklüm dönüyordu. Gelişmeleri tam değer-

lendirecek bilgilerinin olmayışı yorumlarına değişik boyutlar katıyor, korku, sevinç, ümit, teselli bu boyutlarda erimiş gibi ele avuca bulaşan, yapışkan kıvamlı bir rahatsızlık veriyordu. Asıl önemli olan yüzbaşının okuduğu telgrafın arkasından nasıl bir gerçeğin karşılarına çıkacağıydı. İlk heyecan etkisini yavaşlatmış; şimdi hesapların yapılması sırası gelmişti. Varlığını elden çıkarmış olanları İstanbul'da ciddi sıkıntılar bekliyordu. Alıştıkları yaşamın ölçülerine kolayca uyum sağlayacak imkânları artık olmayabilirdi. Bunun getirdiği bir gözden düşme olacağı muhakkaktı. Bu durumda, yavaş yavaş seviyesi değişmiş bir hayat ve çevre içinde, eski keyiflerin yokluğu, ummadıkları bir anda üzerlerine yeni bir ömür yükü daha koyacaktı. Çöküş, asıl şimdi başlıyordu.

Dr. Artin'in "güruh" dediği kafile, tedbirliydi. Sadece, her söylenene kulak kabartıyor, işittikleri arasında bir mantık ilişkisi kurarak, sonuçlar hakkında tahminlerde bulunmaya çalışıyordu. Bunun bir af değil, yeniden varlığına sahip çıkanlara bir başka el koyma oyunu olduğunu sanıyorlardı. Birbirine güvenenler ya da birbirinin sırrını bilenler bu ihtimali gözden uzak tutmayan bir hayatla yavaş yavaş eski saltanatlarına dönmeyi planlamışlardı.

Tren Ankara'ya geç vakit girdi. Cumhuriyet uykudaydı. Hepsi ayağa kalkıp başkenti selamladılar. Franko bir meslektaşına ulaşmış ve Varlık Vergisi'ni ortadan kaldıran kanunun tam metnini getirmesini rica etmişti. Bir iki dakikalık duruş sırasında Franko, kanunun tam metnini aldı. Hemen kompartımana dönüp okudu. Hayret vericiydi. Bir şiddet, bu kadar kısa zamanda nasıl olmuştu da bu kadar uysal bir hüviyet kazanmıştı? Bitişik kompartımandaki meslektaşı İbrahim Fuad Bey'e okuttu. Hukukçular aynı fikirdeydi. Ödenmeyen vergiler silinmişti; olan ödeyenlere olmuştu.

Tren, böyle giderse, yarın sabah Haydarpaşa Garı'na girmiş

olacaktı. Sabah, Pendik'ten sonra, İstanbul'un o güzel bahar serinliği kafilenin ciğerlerine dolacak, hacamat edilmiş bir yaşlı damar canlanıp gerginleşecekti. Sürgünler belki de en büyük rahatı helada duyacaktı. Bir yıldan fazla bir zaman içinde ilk kırk beş kişilik kafile tek bir helada sıraya girip abdest bozmuştu. Yarın pazardı...

Nefise her yanıyla şenlendi. Durmuş, Nimet'in işini bitirdiğini söylemiş ve Nefise'ye teslim olduğunu açıkça ifade etmişti. Sabah heyecanla Erenköy'e geldiler. Kalfa, adamlarını toplamıştı. Büyük konağın bahçesinde, ellerinde kazmalarıyla bir yıkıcı ordusu bekliyordu.

Nefise konağı seyretti. İlk geldiği gece bu geniş merdivenleri çıkarken nasıl heyecanlanmış, bu geniş holün ihtişamında nasıl çocukça sevinçler duymuştu. Daha ilk sabahından itibaren bu sevinci, yirmi yıl ağırlığını artıran bir azap gibi üzerinde taşımıştı. Nelere katlandığını hatırlamak bile istemedi. Bu evin her köşesinde Nefise'nin hayatına girmiş bütün insanların hayaletleri şimdi bu veda merasimine iştirak etmek için dolaşıyordu. Nefise, önce Halit Bey'i gördü. Kapıdaydı... Nora, Lui, Bekir, Gani, Durmuş ve daha yüzlercesi bu kumandanın gerisinde emir bekliyorlardı. Çoğunu sevmişti aslında. Hatta, tanısaydı eğer Nora'yı bile sevebilirdi. Hepsinde Nefise'ye benzeyen bir taraf vardı. Nefise hepsinde, kendi isteklerini görmüş, önceleri bu isteklerin, bu ruhların içine sinmiş yanlarını keyifli bir tabiat gibi hissetmiş, sonra kendisinden korkmuştu. Bu hayaletlerin artık Nefise'yi korkutacak güçleri kalmamıştı. Bir bir kaybolup gidiyor, her geri dönüşte Nefise'nin önünde diz çöküp yalvarıyorlardı. Tek bir hissedişle hepsinin iplerini parmağına takıp oynatacak kadar rahattı. "Başı ezilecek ilki bulmak gerekir" diye içinden geçirdi. Halit Bey kapıda gülüyordu. Bu gülüşün arkasında nasıl bir alayın pusuya yattığını iyi

biliyordu. Titredi... Halit Bey'in yüzündeki tebessüm, dayanılmaz tonlara yükselen bir kahkahaya dönüşüyordu. Nefise korkmaya başladı. Bütün direnişi boşa mı gidecekti? Yoksa Halit Bey ordusu yeniden meydanları boş mu buluyordu? Halit Bey'in yüzü durulduu. Pusu, boy atmaya başlamıştı. Hayaletler safları sıklaştırdılar. Yıkıcılar ordusunun kazmalarını ellerine almış, ilk işareti bekliyorlardı. Korku, dört yandan savrulan bir rüzgâr olmuş, Nefise'nin eteklerini başına geçirmiş, çevresini yeniden derin bir karanlığa boğan körebe yapmıştı. Nefise çöker gibi oldu. Sarıgüzel'de dayak yediği çocukluk günlerindeki gibi çöküyordu. Eğer güçlenemezse, yıkılıp kalacaktı. Nefise diklendi.

Halit Bey ordusu olduğu yerde kaldı. "İleri" diyecek sesi bekliyordu. Gerilerden Nimet göründü. Halit Bey ordusu, iki yana çekilip saygıyla Nimet'i selamladılar. Nimet üzerine doğru geliyordu.

Nefise koşar adım merdivenleri çıktı. Elindeki kazmayı Nimet'e vurdu. Konağın büyük kapısındaki yüz renkli vitray kırıldı. İçerisi bomboştu. Eliyle kapıyı itti. Giriş hâlâ süslenmiş bir gezinti meydanı gibi geniş ve çekiciydi. Yukarı katlara çıkan merdivenlerin başında bir ıssızlık duygusu oturmuş, bekliyordu.

Merdiven boyunca asılmış tablolar, sıradan insanların suratlarıydı. Halit Bey'in İslam ermişlerini andıran yüzünde, bütün rüyaları kötüye yoran bir acılı fırsatçılık sabrı vardı. Nefise, yıllarca bu ermiş suratın şefaatine sığınarak yaşanıştı. Bu imana sofuca sarılmış, çocukça itaat etmişti. O büyük tarikatın şeyhi hâlâ karşısındaydı.

– Önce bu resmi kaldırın. Yirmi yıllık kâfir baskısının ayıbını üzerimden atıyorum.

Sürgünler treni Bostancı'ya geçmiş, denize yaklaşıyordu. Konakların arka bahçelerinde kurulmuş salıncaklarda çocuklar sabah

keyfindeydiler. Akşamın çarşafları erken saatlerde yıkanmış, güneşe serilmişti. Geniş yeşillikler arasında renk renk ısınıyorlardı.

Mösyö Lui kompartımandan çıktı. Koridor penceresine dirseklerini dayayıp hızla geçen bir şerit ucundan seyreder gibi geçmişine daldı. Biraz sonra Halit Bey Konağı'nın o üçgen alınlı çatısındaki güzel süslemeleri görecekti. Bu süsler yıllarca, geleni geçeni derin bir hayranlık içinde bırakan konağın yüzündeki tek allıktı. Bu konağın ırzında Mösyö Lui'nin kanından da pay vardı.

Çatı göründü. O güzel üçgen çatının kiremitleri kaldırılmış, bir kenara istif edilmişti. Çinkoların paslı çivilerini sökmek için kazmalar çatının kalın tahtalarına inip kalkıyordu. Mösyö Lui bir tür bu kanın davasını gütmeye gelmiş yetim gibi heyecanlandı. Olduğu yerde donup kaldı.

Tren bütün hızıyla bahçelerin arasından geçti. Yeşil şerit uzayıp gidiyordu...

Nefise artık konağın, kavgasız gürültüsüz, yasaksız, anahtarsız tek efendisiydi. Yatak odasına girdi. Burada Halit Bey yoktu. Sadece kendisi bu odanın hâkimiydi. Yüreklendi, üzüldü, utandı...

Çatı katına çıktı. Yukarıdan kazma sesleri geliyordu. Amele sanki Nefise'nin derin intikam hissini fark etmiş ve bu güzel kadının içinde çöreklenmiş yılanı uyandırmak için bütün gücünü kullanıyordu. Halit Bey'in ölümü, yıllardan beri gözlerden uzak tutulmuş bir mahremiyetin kapılarını ardına kadar açmıştı. Kim bilir nasıl iri kilitler bu dev sırrın kapılarına asılmıştı?

Çatının kapısı ardına kadar açıktı... İçerisi karanlıktı. Göz kararıyla yürüyüp pencereyi açtı. Hafif bir ışık içeri sızdı. Pancurları iki yana itti. Önce yakın bir denizin maviliği, sonra enginlerin uzak ve davetkâr düzlüğü göründü. Arkasından da Aşkale treninin tiz düdüğü doldurdu odayı. Nefise geri döndü. Çığlıklar içinde bağırdı:

– Çabuk buraya gelin...

Nefise'de, üç beş yardım elini bekleyecek tahammül kalmamıştı. Çatının her tarafı iyi paketlenmiş denkler, sandıklarla doluydu. Hepsini açıp bakmak heyecanı bütün vücudunu sardı.

Aşkale treni Haydarpaşa Garı'na girdi.

Karşılayıcılar peronun iki tarafında dizilmiş, ölecek gibi heyecanlıydılar. Polis kordonu altında bekleşiyorlardı. Kafile tek tek boşaldı. Alıştıkları şekilde sıraya girdiler. Savaştan dönmüş gibi karşılayıcıların arasından geçiyorlardı. Bozgun ordusunun karşılanışındaki sessizlik dikkat çekiyordu. Heyecan henüz etkisini kaybetmemişti. Yakınını gören sevinç içinde çırpınıyordu. İlk çığlığı Kayzeryan'ın karısı yükseltti:

– Mösyö! Müjdeler olsun; şiir defterinizi buldum...

Bayan Kayzeryan, elindeki kahverengi ciltli defterin dağılmaya yüz tutmuş sayfalarını gösteriyordu. Üç beş çocuk annelerinin gelinlik çeyizindeki atlaslara gelişigüzel dikilmiş aylı yıldızlı bayraklar sallıyorlardı.

Mösyö Lui, Avukat Sedat Rıza Bey'i gördü. Kendisine el sallıyordu. Haydarpaşa Garı'nın büyük merdivenlerine gelince, hepsi dağılacak, sonra bekleyenleriyle kucaklaşacaklardı. Dağıl emrinin ilk hızını Mösyö Lui aldı; bütün gücüyle koşmaya başladı. Sanki kötü bir ihtimali sezmiş gibi kaçıyordu. Avukat Sedat Rıza Bey yolunu kesti:

– Mösyö Lui, sizinle mutlaka görüşmem lazım!

– Öyleyse koş peşimden Sedat Bey...

Sürgünler geniş mermer merdivenlerde çil yavrusu gibi dağıldılar. Küçük iskele binasının önündeki tabureye çıkmış ipince, uzun bir Karadenizli iskele memuru zor anlaşılır Türkçesiyle bağırıyordu:

– Vapur parasızdır...

Belli ki Cumhuriyet, bir bonkör vuslat sahnesinin şehvetinde

göze girmek isteyen besleme kızların cömertliğine heveslenmişti. Kadıköy'den kalkan vapur, Haydarpaşa dalgakıranından içeri girdi. İskeleye yanaşacak ve bu kafilenin kefaretini İstanbul'a taşıyacaktı. Üzerinde "İnşirah" yazısı okunuyordu.

Nefise çatıda öyle donup kaldı. Gördüğü tam kendisiydi. Bir mankene giydirilmiş o özenli cariye elbisesi gene karşısındaydı. Salkım Hanım'ın, Nora'nın, Nefise'nin ortak özellikleri içinde, Sabit Paşa'ya takdim edilmek üzere bekliyordu. Yanı başında beyaz emaye leğen ve sürahi vardı. Köşede geniş bir koltuğun önünde, sehpasına yerleştirilmiş santur duruyordu.

Nefise, önce cariye elbisesi giydirilmiş vücudu pencereden fırlattı. Sonra santuru... Sabit Paşa, ruhunu şimdi teslim ediyordu. Arkasındaki denkleri aşağı attı. İlk denk parçalandı. Üzerine Halit Bey'in ve Nora'nın isimleri işlenmiş renk renk havlular, bornozlar yere saçıldı. Nefise boşalan çatıdan, uzaklardaki denizin düz meviliğine uzanacak kadar kendisini hafif ve arınmış hissetti. Durmuş, bu güzel kadının böyle hoyrat bir hırsla neyin hesabını gördüğünü anlayacak durumda değildi. Sadece bahçeye dikilecek apartmanın yazısını tekrarlıyordu: "Nefise Durmuş..."

Sedat Rıza Bey, yanındaki polislerle bahçeye girdi. Telaş durdu; korku yürüdü. Durmuş, artık bembeyazdı. Güçlü ve becerikli iddiasının yerini, zayıf ve âciz bir çöküş almış, aptallaşmış ümitle bekliyordu. Nefise'yi getirdiler. Sabit Paşa'yı yenmişti. Karşısındaki insanların hepsini Sabit Paşa bozgununun secdeye hazır neferleri gibi görüyordu.

Durmuş, Sedat Rıza Bey'in müdahalesiyle yıkılmıştı. Vakti gelmiş bir sertlikle Nefise'nin üzerine yürüdü:

– Hani bu konak senindi? Beni de yıktın, kaltak!

İnşirah iskeleye yanaştı. Karşılayanlar kafileyi bağrına bastı. Bir curcuna başladı. Sanki bir kurtuluş nümayişine dönmüş meydanda, koşuşmalar, kucaklaşmalar, sesler, sevinçler, gözyaşları birbirine karıştı... Leon, kendisini kavrayan güçlü kolları hemen tanıdı. Sarıldı. Öpüştüler:

– Leon Baba! Bizimkiler köşede bekliyor. Ruben nerede?

Ruben Leon'un yanı başındaydı. Koşarak Madam Varon'un bulunduğu köşeye gittiler. Ruben'in karısı, matemini atmış, beyazlar içinde, gençliğine güvenen bir kadın güzelliği sergiliyordu. Birbirlerine sarıldılar. Leon telaş içinde her şeyi unutmuştu. Ali'nin duygulu seyredişi karşısında bu heyecanlı vuslattan utandı. Ali'ye tekrar sarıldı:

– Ne işin var burada Ali?

– O Darülelhan dediğin hâlâ duruyorsa beni oraya yazdır baba!

Emin Bey, Faik Bey'le iskelenin karşısında bekliyordu. Kimse kendilerine ne yüz vermiş, ne de artık korktuklarını belli eden tavır takınmıştı. Bir heyula meclisinin nöbetçileri gibi yalnızdılar... Madam Varon, Leon'un koluna girdi. Ruben'le genç eşini de yanlarına alıp Emin Bey'e doğru yürüdü:

– Re telini değiştirdim Emin Bey. Leon artık, taptaze bir bemole basacak...

Dr. Artin'in "güruh" dediği kafile, iskelenin üzerinden atlayarak iyi bir yer kapmak için telaşlı adımlarla vapura doluyordu. Taksim'de, Feriköy'de, Galata'da, Yedikule'de, Yedi Tepe'nin her yerinde çan sesleri duyuldu. İstanbul'u, yeni bir işgale karşı sanki uyarıyor gibiydi.

Hâlâ merdivenlerde bekleyenler vardı. Avukat İbrahim Fuad Bey tek başına dimdik ayaktaydı.

Dr. Artin'in kendisine doğru geldiğini gördü. Diğerleri de Dr. Artin'i izliyorlardı. İbrahim Fuad Bey merdivenlerden aşağı indi.

İskelenin önünde buluştular. Hepsiyle vedalaştı. İbrahim Fuad Bey, ellerini sıktığı adamlara çıkışır gibi sertleşti. Eliyle, vapura binenleri gösteriyordu:

– Bir davanın adamı olacaksanız eğer, saflarınızı iyi seçeceksiniz. Bu şeytan meclisiyle İstanbul'a ayak basmak size ayıptır...

Dr. Artin, yeniden İbrahim Fuad Bey'e sarıldı. Ayıplı bir şey söyleniyormuş gibi utanmış, yüzü kızarmıştı:

– Bu vapur bedava; ötekine binecek param yok...

Gerçeğin dehşeti daima açıktır. İbrahim Fuad Bey, kendisine simit satmaya gelmiş on beş yaşlarındaki çocuğa döndü:

– Bana bir vapur parası borç verecek kadar yiğitliğin var mı?

Ruben'in karısı koşarak yetişti. Avucunda bir yığın vapur bileti vardı. Hepsini İbrahim Fuad Bey'e uzattı.

– Ben Ruben'in refikasıyım efendim!

İnşirah halatlarını aldı. İskele neredeyse boşalmıştı. Dr. Artin'in "İblis Ordusu" dediği kafile İstanbul'a doğru yol aldı. Mösyö Franko, İbrahim Fuad Bey'in koluna girdi:

– Üstadım gel Kadıköy'e kadar yürüyelim. Her şeyde özlediğim deniz kokusu var.

Hava güzeldi... Bir beyaz bulut gökyüzünde başıboş dolaşıyordu. İnşirah vapurunu dolduran kafile, hep bir ağızdan bağırmaya başladı: "Yaşasın Cumhuriyet!.."

Bu seste vahşetini koruyan bir sabır vardı... Bu seste korku, sevinç, umut, hüsran, vefa, ihanet; birbiriyle zıtlaşan ne kadar değer yargısı varsa, hepsinin eşit ortaklığı çınlıyordu...

Bu ses gökyüzüne yükseldi. O başıboş dolaşan bulutlara çarpıp, bir sis gibi İstanbul'un üzerine dağıldı...

Levent, mart 1990

Türk Edebiyatı

Salkım Hanım'ın Taneleri
Yılmaz Karakoyunlu

İkinci Dünya Savaşı'nın buhranlı günlerini yaşayan İstanbul ve yerlerini Anadolu'dan gelenlere bırakan İstanbul zenginleri... Bu çalkantılı süreçte, Salkım Hanım'ın taneleri gibi dağılan aile ilişkileri... Varlık Vergisi'nin ağır yükünü sırtlayıp Haydarpaşa Garı'ndan Aşkale'ye sürüklenen Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Türkler... Sürgün dönüşünde, Haydarpaşa İskelesi'nde, vapur bileti alabilmek için bir simitçi çocuktan borç para istemek zorunda kalan İbrahim Fuad Beylerin dramı... Bu kitapta, Türkiye'nin bunalımlı bir dönemini, kimi zaman öfkelenerek, çoğu zaman da derin bir hüzne gömülerek okuyacaksınız.

ISBN 975-6719-26-5

DK DOĞAN KİTAP

9 789756 719268